

Nothing / and then
August 10th 1850

My dear Sir,
I ought to have apologized
for sending you without a
drawing of the work. I found
when I came to refer to my
tracing or your plan that
I did not know its scale
so that I might have got
quite wrong. I was also
troubled as to fitting it

METİN YARIŞMASI 2019

MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI
2019

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI METİN YARIŞMASI

2019

Yayına Hazırlayanlar:

Devrim Yücel Besim, Abdullah Can

Yarışma Seçici Kurulu

Asli Jüri Üyeleri:

Türker AKTAÇ (Oda Başkanı)
Devrim YÜCEL BESİM (Yayın Kurulu Başkanı)
Özlem ÖZTÜRK (2018 Yarışma Birincisi)
Müge CENGİZKAN
Münevver ÖZGÜR ÖZERSAY
Suha ÖZKAN
Neşe YAŞIN

Danışman Üyeler

Hakkı Yücel
Hasan Yücel
Ahmet Güneşli

Raportör:

Abdullah Can

Kapak ve Grafik Tasarım:

Gürkan Gökaşan

ISBN: 978-605-5845-09-4

2020, Lefkoşa

İÇİNDEKİLER

Mimarlar Odası Yayın Kurulunun Yarışma Hakkındaki Açıklaması.....	6
Önsöz: Mimarlar Odası Başkanı, Türker Aktaç.....	8
Seçici Kurul Raporu.....	9
Yarışma Katılımcılarının İsimleri ve Eserleri.....	12
Birincilik Ödülü.....	18
İkincilik Ödülü.....	24
Üçüncülük Ödülü.....	30
Mansiyon Ödülü.....	36
Mansiyon Ödülü.....	42
Seçkiler.....	48

MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI
2019

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI METİN YARIŞMASI - 2019

Mimarlık ve edebiyat, birinin özünde görsel, diğersininde ise metinsel olduğu düşünülürse, bu iki disiplin arasında ilk bakışta ilgi kurmak kolay olmayabilir. Lakin, şimdilerde sessizce bizimle yaşayan veya bir şekilde zamana yenik düşen ve yok olan birçok mimari yapıt hakkında bilgi alabilmek için tek başvurabileceğimiz yer, yazılı kaynaklardır. Günümüzde var olmayan kentler ve yapılar, o zamanlarda yazılmış her türlü edebiyat ürünü (günlükler, seyahatnameler, biyografiler, denemeler, resmî belgeler, mektuplar vs.) sayesinde mimarlık tarihi ve kültürüne kazandırılmıştır. Günümüzde de aslında böylesi kaynaklara çokça ihtiyaç duymaktayız. Bizler de, Mimarlar Odası Yayın Kurulu üyeleri olarak, akademik tezler ve makaleler dışında; mimarlık ve edebiyat disiplinlerinin ilişkilendirildiği farklı yazılı kaynaklara ve onların barındırdığı derin değerlere dikkat çekmek istedik.

Bu düşünceyle ortaya çıkan ve ilgili bölümlerden mezun KTMMOB ve TMMOB'a bağlı meslek örgütlerinden herhangi birine üye olan herkese açık olarak düzenlenen yarışma ile, KTMMOB Mimarlar Odası ve MİMARCA dergisi aracılığı ile mimarlık ve edebiyat alanına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. KTMMOB Mimarlar Odası olarak, her yıl mimarlık için önem teşkil eden tarihlerde gerçekleştirdiğimiz bir dizi etkinliğin yanı sıra, geçtiğimiz yıl başlattığımız ve bu yıl ikincisi düzenlenen Mekân Anlatımı Üzerine Metin Yarışması; 2019 Dünya Mimarlık Günü'nde ilan edilmiş ve katılımcılardan, gerçek veya hayal ürünü bir mekânı ele alarak, mekânın tüm değerlerinin ve taşıdığı potansiyelin anlatıldığı bir metin yazması beklenmiştir.

MİMARLAR ODASI BAŞKANI'NDAN...

Değerli Okurlar,

“Mimarca Mekân anlatımı Metin Yarışması”nın ikincisini de başarıyla gerçekleştirmiş bulunmaktayız.

İlk yarışmamızı gerçekleştirirken aklımızda birçok “acaba” vardı. Ancak yarışmaya katılan eserlerle birlikte bu endişelerimizin birçoğu yok oldu. İkinci yarışma ile bu endişeler tamamen ortadan kalktı ve bu yarışmanın geleneksel hâle gelmesi konusunu pekiştirdi.

Bu arada Jüri oluşumunda yeni bir formatla bir önceki yarışmanın birincisi jüriye dahil edildi. Bu yeni bakış, jüri değerlendirmelerine çok önemli katkı yaptı ve bu uygulamanın da yarışmanın bir geleneği olması fikri oluştu. Ayrıca yarışmaya katılan eserlerin de niteliklerindeki gelişmeyi burada vurgulamak isterim.

Bu vesileyle yarışmaya katılan tüm eser sahiplerine yeniden teşekkür eder, ödüle layık görülen tüm eser sahiplerini tekrar kutlarım.

Yeniden, nice mimarlık ve edebiyat arakesitlerinde buluşmak üzere; hepinize sanat dolu günler dilerim.

Türker Aktaş

SEÇİCİ KURUL RAPORU

KTMMOB Mimarlar Odası, 2019 “Mimarca Mekân Anlatımı” Metin Yarışması SEÇİCİ KURUL RAPORU

KTMMOB Mimarlar Odası ve Mimarca dergisi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye’de, mimarlık ve ilgili meslek örgütlerine bağlı meslek insanlarına yaptığı açık çağrıyla, ilki 2018 yılında düzenlenen metin yarışmasının ikincisini başarıyla gerçekleştirmiş ve nitelikli bir katılımı sonuçlandırmıştır.

Kıbrıs ve Türkiye’de yapıli çevrenin oluşumuna katkıda bulunan meslek çevresinin mimarlık ve edebiyat disiplinlerinin ilişkilendirildiği; farklı yazılı kaynaklara ve onların barındırdığı derin değerlere dikkat çekmenin yanı sıra yazın alanında, özellikle kültürel miras ve mimari bellek oluşumuna katkı sağlamak açısından, yarışma son derece anlamlı bulunmuştur. Asli Jüri Üyeleri olarak, KTMMOB Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu, Yayın Kurulu Üyeleri ve Düzenleme Komitesi’ne, ortaya koydukları emek ve gerçekleştirdikleri titiz çalışma için ve ayrıca üretimlerini paylaşarak katkı sunan herkese ilgileri için teşekkür ediyoruz.

Geçmişte seyahatnameler, günlükler, biyografiler, denemeler, resmî belgeler, mektuplar, arşivler gibi farklı yazın türlerinde belgelenen kentler ve yapılar, mimarlık tarihi yazını ve mimarlık kültürünün oluşumuna katkıda bulunmuştur. Değerlendirmeye giren yazılarda temel ölçüt olarak, bu çevreleri deneyimleyen ve oluşumuna katkıda bulunan kişilerin gerçek ya da kurmaca mekânları temsil etme biçim ve yorumlayışları kadar, mimarlık disiplininin edebiyat içerisinde kendine nasıl bir yer edindiği ve ana temsiliyet aracı olarak mimarlığın yazıya özgün katkıları göz önüne alınmıştır.

Değerlendirmeye giren yazıların büyük bir bölümü yazınsal kaliteleri, içerik ve kurgularıyla öne çıkmıştır. Kentsel mekânın dönüşümü, kente ve kendine yabancılaşma, kent algısında duyulara ama özellikle ses ve kokulara olan vurgu, mekânın öznesi olarak anlatıyı kurma, “duvar” temasını hem bölen hem birleştiren bir sınır metaforu olarak kullanma, mekân anlatısında çeşitlilik bu dönem öne çıkan temalar olarak görülmüş; yazıların kurmaca mekânlardan çok, gerçek mekânlara odaklanmış olması dikkat çekici bulunmuştur. Tarih, bellek, anma, hatırlayış, gibi kavramların birçok metnin arka planında süregelen biçimde aktığı görülmüş; fakat kurul, bu kavramları nostalji, tarihsici, duygucu gibi yaklaşımlarla ele alan metinlere olumlu yaklaşmamıştır.

Ödül grubuna giren tüm yazıların mimari ölçek yerine kent ölçeğinde düşledikleri; Kıbrıs ve Türkiye kentlerine ilişkin farklı türde kentsel mekân anlatıları kurdukları; yazarlarının odaklarına kendi yaşadıkları, belki doğdukları

kenti koydukları ve samimi biçimde içselleştirdikleri görülmüş; anlatıyı sahici kılması nedeniyle ayrıca değerli bulunmuştur. Ayrıca yarışmaya geçen yılki gibi kadın meslektaşlarımızın ve genç yaş grubunun yoğun katılımı dikkat çekicidir.

Jüri Üyelerinin seçim ve ödüllendirmelere ait değerlendirmeleri, gerekçeleri ile aşağıda açıklanmaktadır. Tüm kararlar oybirliği ile alınmıştır.

***

Birincilik Ödülü **AĞ** **Gökhan Kıyıcı**

Metropol insanının derin algı ve deneyimlerini yoğunlaştırarak aktarması; metropolde birbiriyle çarpışan dürtü ve uyaranlara yetişmeye çalışan insanın duygu ve tepkilerini, bu algı ve deneyimle birlikte yoğunması değerli bulunmuştur. Ansiklopedi referansı ile çektiği başlıkları hem gerçek hem metafor olarak mekânsal ilişkilerin nedenlerini anlatmak için kullandığı kurgu ve ilk anda ilişkisiz görünen metaforlar üzerinden kenti bireysel bir varoluş / yok oluş üzerinden sorgulaması, metne geniş bir açı kazandırmıştır. Aynı yoğunluğu, üzerine kapanan / döngüye giren metin kurgusunda da başarıyla kurması; soyut olandan somuta geçerken kullandığı benzetmeler; anlatıdaki çeşitlemelerle yakaladığı müzikalite; dilin ve referanslarının zenginliği dikkate değerdir.

İkincilik Ödülü **HÂLÂ AİDİYET HİSSEDİYOR MUYUM? EVET!** **Nezire Özgece**

Bölünmüş bir kenti, Lefkoşa'yı kendi yaşam döngüsü içinde farklı biçimlerde yaşayan bir kentlinin, sınır, aidiyet kavramlarını samimi ve incelikli bir duygu durumuyla anlatıya sinmiş biçimde sorgulaması başarılı bulunmuştur. Sürekli sormaktan geri durmayan, çocuksu bir inatla ortaya çıkan, tadında bir tekrar, yapay bir bölünmüşlük durumuna verilen güçlü duygusal tepki ve duygular arası geçişlerle kurduğu özgün anlatı değerli bulunmuştur. Kentsel ve mimari anlatı için güçlü olan kapı, sınır, duvar gibi kavramları hem metafor hem fiziksel bir gerçeklik olarak anlatı içinde örmekte, sınırları ve sınırlar içindeki aidiyetini, görünenin ötesinde duyularla çizmektedir. Yabancılaşmayı merkezine almasına rağmen aidiyet için direnmesi ve yabancılaşma sorununu salt birey üzerinden değil, kentleşmenin etkisiyle yitirilen bir kimlik olarak da ele alması dikkate değerdir.

Üçüncülük Ödülü **SAYILAR** **Özlem Demirkan**

Kadın bir mimarın doğduğu, bildiği kenti, Konya'yı adımlarken sayıklar gibi algı, his, düşünce, anı ve deneyimini lezzetli biçimde birbirine örmesi ve obsesif biçimde, bir mimara hiç de yabancı olmayan sayı ve ölççeklerle oynayan bir zihinle yoğunmasıyla kurduğu anlatı başarılı bulunmuştur. Kentin kolektif kimliğinin kişinin zihninde gerçekleşen bir çatışma olarak, zihni bilinç akışı tekniğiyle kurgulanması, duygusal bir derinlik kazandırmıştır. Yabancılaştığı topluma ironik gözlerle bakan, kabulleniş ve tatlı bir hüznle yoğrulan, iç sesin dillendirdiği kendisiyle yüzleşmelerini dışa vuran şiirsel bir anlatı ve yumuşak dili dikkate değerdir.

Mansiyon **ALPHONSE RUBELLİN VE ONUN İKİ GÖZÜ** **Gönenç Kurpınar**

Mimarının önemli temsil biçimlerinden fotoğrafı, İzmir Kemeraltı kentsel tarihine bakmak üzere olanaklı bir araç olarak seçmesi sayesinde, zamanda geriye ve ileriye yaptığı sıçrayışlarla oluşturduğu kurgu özgün bulunmuştur. Kentin tarih içindeki dönüşümünü, zamanda yaptığı kısa kestirmeler ile bugün yaşamakta olan "kentsel dönüşüm" yıkım / yapımlarını aynı anda aynı mekânlarda göz önüne sermesi algıyı şaşırtmıştır. Okuyucuya ve geleceğe mektup olarak yorumlanabilecek anlatı, ironik ve yumuşak bir eleştiri diliyle kurgulanmıştır. Mercek ve ayna metaforu, açı ve odağın mekân-zaman algısındaki önemi ve odağı seçme özgürlüğünün her zaman bizde olduğuna yapılan vurgu, verdiği pozitif mesajlarla değerli bulunmuştur.

Mansiyon **TUTSAK?** **Sunay Paşaoğlu**

Toplumsal ve siyasi düşüncelere bakış açısının tarihin farklı dönemlerinde nasıl kırıldığına, bir kadın tutsağın yaşam döngüsü içinde, Cumhuriyet'in özgürleştirici rolü üzerinden atılan öykülemeci bakış, değerli bulunmuştur. Muğla kenti bağlamında insan örgüsü üzerinden kurulan özgün anlatının, Türk-Rum, mimarsız mimari, tutsak-özgür gibi birbirini tamamlayıcı karşıtlıklarla tanımlanması dikkate değerdir.

KATILIMCILARIN İSİMLERİ VE ESERLERİ

(Yarışmaya başvuru tarihlerine göre sıralanmıştır)

SIRA	KATILIMCI	ESER ADI
1	HAKAN YILDIZ	"TASARLANMAMIş POTANSİYEL"
2	ZEYNEP YAĞMUR	"BOşLUK"
3	AYşE İNCİ COşKUN	"MERDİVEN"
4	MELTEM ÖZÇAKI	"1980'LERDE ÇOCUK OLMAK"
5	ELİF MERVE GÜRER	"ZITLAR MECMUASI"
6	HATİCE KÜBRA EĞRİ	"DUVARIN ARKASI"
7	FATMA KOLSAL	"SOMUT OLMAYANIN TOPLUMSAL ÜRETİMİ: DEDİKODU"
8	MÜCAHİT HALİL MERCAN	"PAPAZIN KAMBURU GİBİ"
9	ONURCAN ÇAKIR	"AYNI NEHRİN KIYISINDA"
10	ECE DEMİR BAYRAKÇI	"DUVAR"
11	SİNEM KIZILASLAN	"SELAM"
12	EDA AYTEKİN	"6. BLOK"
13	GİZEM KUÇAK TOPRAK	"BİR KÖY BİR EV BİR İHTİYAR"
14	DÖNDÜ FERHAN YALÇIN	"BRYANT PARK" YEşİL BOşLUĞA ULAşMAK
15	şEYMANUR ÇELİK	"KENTTE YAYA İZİ"
16	BENGİ YURTSEVER	"GÖÇEBE HUZURSUZLUK"
17	TUĞBA ÖZAşIR	"DÜNYANIN EN YAşANILMAZ KENTİ"

18	GÖKHAN ÖZDEMİR	"VE BİR AőAM KIRINTISI ÜZERİNE DÖKÜLEN GÖZAőI"
19	DOĞAY CÜCE	"KÂĞITTAN MEKÂN"
20	GÖZDE DALAKLI	"HARELER"
21	GÜLRU KABUKÇU	"GÜZ GÜZELİ"
22	GÖNENÇ KURPINAR	"ALPHONSE RUBELLİN VE ONUN İKİ GÖZÜ"
23	ALİ DEVRİM İŐIKKAYA	"BİR BAşKA AşK ÇEşMESİ"
24	HABİBE MEÇİN	"KULÜBE"
25	ELİF ARPA	"AVLU"
26	AYHAN YILDIZ	"MEKÂNIN MEKÂNI- MATRUşKA"
27	BEYZA BÜYYÜKNALBANT	"MEKÂNA METAFORİK BİR BAKIş"
28	LARA UYAL	"İSTİRİDYE"
29	şİMAL KESEPARA	"ALZHEIMER"
30	MUHARREM DUMAN	"SİYAH TÜM RENKLERİN KARőİTİDİR"
31	ANIL SALAR	"őANTİYE OLARAK KENT"
32	JANSERİ KARABULUT	"N."
33	FARUK ÖZGÖKÇE	"GÜNEşİN BATIőI"
34	VAHİT AKSOY	"HİÇBİR YER"
35	EREN CAN ALTAY	"HAREKETLİ MEKÂNIN DURGUN YOLCULARI"

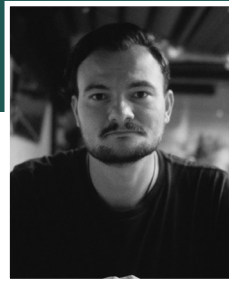
36	DİLAN SAK	"GÖK PENCERE"
37	SITKI GENÇ	"İKİ MAVİ ARASINDAKİ KALE"
38	SEVAY BALCI	"ANILAR PASAJI"
39	MERTKAN GÜNASLAN	"YENİ BİR KEŞİF: SOKAK"
40	ŞEBNEM BEHİYE MURATOĞLU	"ACI ÇEKEN KONAK"
41	ÖZLEM YASEMİN OKUMUŞ	"KENT, ANLAR VE KADINLAR"
42	ÖZDEN SENEM EROL	"GÖKTE GEZİNEN SIR"
43	ABDULLAH YILDIZ	"HIÇ OLMAZSA KİTSCH OLSUN"
44	DOĞAN ZAFER ERTÜRK	"ÜÇ EV"
45	BURCU BURAM ÇOLAK	"BU MEKÂNIN ASLI NE?"
46	EDANAZ EREN	"SİZDEKİ BEN BENDEKİ SİZ"
47	ÖZLEM DEMİRKAN	"SAYILAR"
48	BÜŞRA BAKTIR	"GÖKYÜZÜNE UZANAN KUYULAR"
49	GÖKHAN KIYICI	"AĞ"
50	İZZET SERHAT KÖYLÜ	"ŞEHİNŞAH KAYASI"
51	NASİP AYDIN	"TARİHİN GÖLGESİNDEKİ AŞK"
52	REYYA KALAY YÜZEN	"BİR KÖPRÜ YERİNE BİR BAŞKASI"
53	ORKUN AVCI	"EFES'TE ESKİ BİR BEKÇİ"
54	MERVE GÜZEL	"ŞEHİRDE"

55	MUALLA SAYİN METE	"ALİM YERİ"
56	SUNAY PAŞAOĞLU	"TUTSAK?"
57	GİZEM YILMAZ	"BELLEKLE BİR DERTLEŞME"
58	AHMET ÖĞÜT	"DUVAR"
59	NEZİRE ÖZGECE	"HÂLÂ AİDİYET HİSSEDİYOR MUYUM? EVET!"
60	METE MUTLU BALKIS	"ÇOCUĞUM VE ÇOCUKLUĞUM"

MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI
2019

ÖDÜL ALAN
ESERLER

GÖKHAN KIYICI AĞ

Gün ağarıyor. Birkaç saat içerisinde uzayda asılı duran uydulardan yansıyıp, fırlatıldığı hızla dünyamıza mesaj olarak çarpması en çok beklenen kelime 'günaydın' olacak. Birbirlerinden uzak kalmış ayrı semtlerdeki ayrı ülkelerdeki sevgililer, birkaç saat içerisinde bütün günü aynı ofiste geçirecekleri yetmezmiş gibi; öğle ve akşam yemeklerinde dahi dirsek dirseğe oturacak olan beyaz yakalılar, çocuğunun ateşlendiğini stratejik bir sıralamayla önce okul servisini çeken şoföre, ardından sınıf öğretmenine iletecek olan annelerin parmaklarından dökülen ilk tıprıtlar bunlar olacak. Sonra gün boyunca birbirinden farklı kauçuk ya da metal bir sürü tuşa basmaya devam edecek hepsi. Ama, o ilk kelime önemli. İlk olan her zaman önemlidir çünkü. Nasıl başlarsan öyle gider derler. Gün nasıl geçsin? Gün mü? Gün aydın olsun. Oysa günün aydın olduğu falan yok. Bugünlerde, gün şöyle biraz ağarıyor; ağarıyor da birbirimizi görmeye başlıyoruz, o kadar. Kentin başı dumanlı; kara bulutlar yoksa bile gölgesi kendisinden heybetli binalar var. Bunlardan hiçbiri yoksa insanların iç sıkıntıları gökyüzüne yükseliyor ve orada birleşip tepemize kapkara bir gergi çekiyor. Yine de gün ağarsın istiyoruz, olabildiğince, gece yerine gündən söz edecek kadar. Gün ağarıyor ve birbirimizle havadan sudan konuşmaya başlıyoruz: "Sizin ufaklık kızamık çıkartmış mıydı?", "Şef, yağmurdan dolayı trafik çok yoğun biraz daha gecikeceğim, bilgin olsun istedim.", "Sevgilim, sen benim güneşimsin, hava kapalı olsa kaç yazar, geliyorum elbette!" Yine de, retorik bittiğinde aklımızda havadan ve sudan daha ağır şeyler kalmayacak. Birbirimizi gün boyu görüyor olsak da tek seçebildiğimiz bize benzeyen bir takım iki ayaklı silüetler. Kendimize ait hikâyelerden bir başkasının en ufak bir fikri yok. Yine de evden çıkma kararı önemli, gece tekinsiz ve arkasını toplamamız gereken sorumluluklarımız var. Elimizdeki aygıtlar, kullandığımız araçların kontrolünü daha iyi sağlayabilmemiz için algımızın ve havanın berraklığına ihtiyaç duyuyoruz. Kent, tenhaliğini üzerinden atıp, bembeyaz teninde bizi bir 'ben' olarak taşımaya başlayacak birazdan. Bunun gerçekleşmesi için tek bir ihtiyacımız var: Ağartı.

Sabah çanının tonlarca ağırlığı tok bir ses çıkardı: Dong! Uyandık bitti, şimdi işlere güçlere koşturma zamanı. Varsayalım yollara düştük. Nasıl bir yoldan gidileceği kritik bir karar. Deniz yolunu kullanacak olanlar, sırf insanlar göç eden kuşların yetileri ile donatılmadıkları için ya televizyonlardan ya da akıllı

telefonlardan işlevsel bir bilgi olarak rüzgârın yön ve şiddet değerlerine değil ama o rüzgârın sonuçlarına bakmaları gerekecek. Lodos varsa, vapurlar çalışmaz. Alternatif bulmak gerekli. Şayet yağış varsa, karada da trafik olabilir. Yetiilmesi gereken yerler nedense hep karşı kıtada. Ulaşım orkestrasının en tatlı melodilerine sahip olanları ise raylılar. Tehiri az, melodisi bol. Vasıtalar mühim; ama eninde sonunda herkes yaya. Kimi daha az adım atıyor sadece. Hem yaya olmanın ve yürümenin doğasına dair bir bellek mevcut, o güzel. Gözü kapalı da olsa, bastığı yerin neresi olduğunu hissedebilir o yolun müdavimi. Kent öyle kalabalık ki, trafik ışıklarına mevzileniyoruz yayalar olarak. Askeri birliklerdeki avangartlar gibi acelesi olanlar, en ön safta. Aylaklar, nazikler ve çocuklular geride. Çarpışma yaşanmaması temenni edilen bir meydan muharebesi. Peki, kim ayarlıyor kentteki bunca ışığın ne zaman yanıp söneceğini? Kim uyuyor bu kırmızı-yeşil ikazların tümüne? Merdivenler var. Ağır ağır olmaz, üçer beşer atlamalı adımlarla çıkmayanlar çeşitli kurumlara geç kalacaklar. Banka numaratorlerinin o anlamadığımız matematiği size rastgele kimlikler atıyor: Örneğe 1216, 347'den önce yanıyor ekranda. Bu sırada düşünce vakit buluyor kentli. Servis çektiği zamanların arasında bir şoför, direksiyonu, bu kez faturaların son ödeme tarihine kırıyor. Şu gökdelenler ne kadar yüksek acaba diye düşünüyor oturduğu camekândan bakarken. Yüksekliği de ne ki diye düşünüyor sonra, kim bilir ne kadar ağırdır bu yapılar; betonarmesi var, çeliği var, camı var. Yüze yakın kat hem de. Bunların her birinin içerisinde masalar, sandalyeler, fotokopi makinaları, kâğıtlar, dosyalar, yükseltilmiş döşemeler, kablolar, monitörler... Neredeyse unutacaktım diyor, çalışanlar, benim gibi yollarda değil; binaların içlerinde olanlar. İnsanlar, en ağırı o olmalı diyor bu hesapta. Bunca yüke toprak ne diyor peki? Üzerindeki tonlarca yükü açılan temel çukurlarında taşıyan yerküreyi, binaların ağırlıklarından ötürü çöküntülerden oluşan bir yüzey olarak görmeye başlıyor adam. Bu bina şunca çöküntü yapıyorsa, karşıdaki alışveriş merkezi filanca ağırlıktadır diye kıyaslamaya başlıyor. Tam bu sırada, aklına kütle çekim yasası geliyor. Evrendeki kütlelerin ağırlıkları nedeniyle uzayda yarattıkları çekim etkisinin modelini televizyondaki bir belgeselde izlemişti. Orada ağırlığı olan şeylerin birbirine yakınlaştığını söylüyorlardı. Ne büyük bir felaket olurdu diyor içinden, az önceden beri izlediği binalar yaklaşıp çarpışsalar. Toz zerrecikleri gibi dağılırdık biz de. Düşündükleri, ona zihninin kaldıramayacağı kadar ağır geliyor, neyse ki o sırada kırmızı ledlerden teşkil üç yüz kırk yedi yazısı oluşuyor: Ağır.

Her daim koşuşturanlar düşündüğümüzdeyse, kent; hareketlerden, duraklamalardan oluşmuş bir izler, karalamalar haritası gibi ele alınabilir. Çünkü hareket mekânı doğurur. Örneğin merdivenler, aşağı ve yukarı çıkan insanlardan inşa edilir. Kentte titreşen atomlar gibi yerleşik yaşayanlar haricinde, bir de o

kente yeni gelenlerin varlığı mevcuttur ki, yadsınamaz. Onlar için akla ilk gelen yakıştırma, bir hikâyenin başlangıcına yol açtıkları Tolstoyvari versiyondur. Bu bakış açısı kentliyi odağına alır ve yabancıyı edilgen kılar. Oysa kimse kentin dev ağız ile yutacağı bu karakterlerin üzerine yeterince düşünmez. Kim bilir bir oğlan hangi memleketlerden çıkagelmektedir kente şu anda; gökyüzünde, gölgeler düşürerek... Hem neresidir bu kentin yabancıasını yuttuğu ağız; havalimanları mı, tren garları mı yoksa otobüs terminalleri mi? Belki de hepsi. Boğazı olan kentin elbet bir ağız da olur. Ağız denilen yerleri kentin bütününde aramak daha akıllıcadır; örneğin, çatallanan bir yolun sonunda ya da alelade bir sokağın başında. Sokak başlarında, sokak adlarının yazılı olduğu tabelalar bulunur. Pek az insan "bizim sokağın adı neden 'Lalezâr'?" diye sorar. Sokaklar, belleğini ağızlarından kusmuş kuşlardır, kentin damağındaysa belleksizlikten menkul bir tatsızlık kalmıştır. Sokakların ağızındaki tabelaları en iyi bilenler ise kargocular ya da kuryelerdir. Çoğunluğun alışverişini internetten yaptığı düşünüldüğünde, kentin ortodontisti olan motorlu kuryelerin, kentin ağızındaki çürüklere dair en bilge kişi olduğu söylenebilir. Hangi yanıtıcı adresin, hangi asfalt çalışmasının nerede olduğunu en iyi onlar bilir. Bunların haricinde kenti tanımanın en iyi yolu ise kaybolmaktır. Yani her bir sokak ağızında seçimi talihe ve kent yüzeyinin, cıvıltının albenisine bırakmak. Araç içi navigasyon aletleri sizi trafiğin olmadığı yollara götürür, dimağınız ise maceraya. Nihayetinde, bütün gün masaldaki canavarlar gibi ağız açık kımıldamadan yatan bu kentten kaçış yok. İster kentli olun ister yabancı; emin olabilirsiniz ki kent sizi yutacak: Ağız.

Çocukların kentle ilgili durumlarıysa, Gulliver'in öyküsündeki cüce adalılara benziyor. Kentteki her şey, çocuklar için olması gerekenden büyüktür. Kaydıraklar hariç, kentteki hiçbir tasarım, çocuklar gözetilerek yapılmaz. Asansörlerin düğmeleri, otobüsteki koltuklar, kapı kolları, ödeme bankoları, şeker stantları ve daha nicesi, çocukların boyunu görmezden gelir. Oysa çocuklar, ölçek meselesini herkesten önce çözmüşlerdir. Kanepelerin minderlerinden daha modüler bir yapı bileşeni yoktur mesela. Ya da oyuncak karakterler ile kurdukları fantastik dünyada daha az önce sandalyeden -pardon uçurumdan- düşerek ölen iyi karakterin rövanşını almak için yüzüne dahi bakılmayacak çirkinlikteki maskot ile göz göze gelmek için yanak, halıya yaslanmıştı çoktan. Çocukların beden ölçülerine uygun olmayan bir diğer mobilya, okul sıraları ise, bu yeni türün gelişimi için önemli kabul edilir. Kızamık çıkaran arkadaşlarının kim bilir okula ne zaman geleceğini tartıştıktan sonra, çocukların o günkü ajandalarının en üst satırında yine oyun oynamak yer tutar. Mekânın oyunla keşfedilmesi, çocuk kültürüne ait yüzyıllardır yitirilmemiş bir gelenektir. Oyun için seçilen en özgür mekân bahçe olmaktadır genellikle; hava güzelse ve sınıf öğretmenin terleyip üşütülmeyeceğine dair rızası alınmışsa. İşte şimdi yine bir oyun başlıyor. Ağaç etrafında bir oyun mekânını örgütüyor.

Çocuklar keten iplerini bir kovboy alımıyla kuvvetli olduğunu düşündükleri bir dala fırlatıyorlar. Bundan sonrasıyla Newton ilgileniyor. Cennetin elmasında da bulunan bi'... be... vi... b-vitamininin hikmetli bilgisinden mi bilinmez ağaç kökensele olarak mekânın kurulduğu ilk yer oluyor. Eskiden de böyle olmuştu. Ağaçlar kovuklarının içleri boşaldıkça öldüler, mekân ise kovuktaki bu boşluklardan doğdu. Doğanın bitimsiz ve kaçınılmaz entropisinden, kuruyan bir ağaçtan -neyse ki- yaşam göverdi. Şimdi yeni bir insanlık türü, oyunlarla, gelecekteki bir medeniyetin provasını yapıyor. Eve döndüklerinde, meşhur bir ağaçkakanın yer aldığı çizgi filmi izlerlerken okuldaki oyunu annelerine anlatmak isteyecekler. Ağaçlardan, kovuklardan oluşan bir ağ olan ormanı, bugünün metropollerini olarak görmek isterseniz, kimse size karışmaz; yeter ki metropoldeki kovuklarınızı inşa etmek için çocukların ve insanların ilk oyun alanlarını görmezden gelmeyin: Ağaç.

Dayanılmaz bir acı ya da yerine konamaz bir zaman. Mekânda sızı, bedende ağrı. Var olma tiyatrosunun ön kabulü olan bir jest. Kimi zaman sevinçten kimi zaman üzüntüden... Gökyüzüne fırlatılan binlerce kep de ağlatabilir insanı, yeryüzüne süzülen milyonlarca kar taneciği de; şimdilerde burada olmayan biriyle yaşanmış eski bir hatırayı anımsatıyorsa şayet. Ağlama mekânlarını genellikle kitlesel olmayan, kişisel mekânlar olarak kurar insan. Kimi odasının perdesini örter kimi kapıyı çeker, sınır olmadan mahremiyet olmaz. Sınır olmadan ağlanmaz. Sınır, yeri gelir bir güneş gözlüğünün arkasına sığar, daralır; yeri gelir تنها bir tabiatın ortasında genişler duygular. Her daim maksat, ağlama etkinliğinin önüne bir duvar çekmektir. Kimi zamansa bu duvarın malzemesi insandır. Sözelimi bir çocuk düştüğünde, ya da birisi bilgimiz dâhilinde olmayan bir sebeple, mahremiyet alanı dışında ağlamaya başlarsa, hemen etrafına toplanır, onun gözünden süzülen yaşları düşmeden yakalamaya çalışırız. İşte birinin etrafında kurulan bu insan-duvar, kentin en yaşlısı olan kent duvarlarından başkadır. Düzensiz ve dahi vefasız biçimde gerçekleşen kentleşmenin etkileriyle, dişleri tek tek sökülen duvarlar, eski kentin sınırlarıdır. İçinde yaşanmış olan tüm eski hikâyelerde ağlamış tüm insanların mahremiyet duvarları bu surlardır. Rutubetle zayıflamış, spreylere boyalarla alaya alınmış bir duvar, yine de şikâyet etmeden taşır, üzerine gece vakti konanları. Bu evlerden birinde, sevgiliyle kavga eden bir kız oturur. Oğlan, kötü hava koşulları nedeniyle uçağının rötar yapacağı şakasını uzatınca, kızın kalbi kırılır ve odasında ağlar. Hâlbuki ağustos ayında ne tehiri, güneş uçağın gövdesini ısıttı bile yere konalı beri. Yükseklerde buz gibiydi, o başka. Yolculuğu keyifliydi oğlanın. Zaten gökyüzünden bu kente bakmak gibisi yoktur. Boynuz şeklindeki bir girinti, denizle öpüşen kıyıları, yüzlerce yıllık surlar... Şimdilerde sık sık uçakların gölgeleri düşüyor üzerlerine. Kente yeni gelenin hikâyesi ise yazılmaya çoktan başlandı. Bu hikâyede ağlama yok, ne mutlu. Oysa, zamanda yolculuk yapanlar iyi bilirler; eski kentte surlar her

ne zaman aşılsa, suriçinde en az bir kadının ağlaması duyuluyordu uzaktan: Ağlama.

Nihayet gece düştü, ışığın düşmesi gibi. Çünkü artık gecenin karanlığında dahi gölgelerimiz oluşuyor, kentin elektrik sağlayan kurumunun belirli aralıklarla caddelere diktiği aydınlatma direkleri ışıktan birer eşik taşı gibiler: Medeniyetimizin yaşam çentikleri. Şimdilerde mesafeleri uzaklık ölçerlerle değil; ışığın ya da elektriğin erişimiyle belirliyoruz. Karanlık çağ, uzak; aydınlık çağ, yakın. Peki, biraz daha ileride ne var? Görmesi zor. Yaşayıp görelim. Böylece hepimiz görme eylemine odaklanıyoruz. Oysa görülemeyenler de bir o kadar faziletli. Tercih sizin. Tabelalar... Ağrısız kulak delinir. Işıklı tabelalar...

Ağ tabaka deyimi kent için biçilmiş kaftan; görüyorsan varsın, gösteriyorsan daha da bir varsın. Her yerdeler, kabul. Kentin kendisi de çöküntülerden, hareketlerden oluşan bir tabaka işte; ağ gibi. Foto da, ışık demek değil miydi zaten. Herkesi her yerde görmenin ve herkese her şeyi her zaman göstermenin bir yolu olmalı. Sosyal ağlar bu yüzden var. Beyaz yakalılar bu akşam da mesaiye kalmışlardı, çıkışta önce yemek sonra kahve. Rutin. İş çıkışında kahvesini hep bu saatlerde içtiğini, onu takip edenler bilir. Fotoğrafta kahve zincirinin logosu kadraja sığsın yeter. Gerisi hikâye: Ağ tabaka.

Gün boyunca kentin sosyal ağında bir takım yeni gelişmeler oldu. Kentin yabancı oğlan birkaç rötar ve sokak ağızlarında kaybolmalar sonrasında sevgilisi ile buluştu, dahası Cenevizlilerden kalma bir kulenin tepesinde kızı evlenme teklifi bile etti. Kızın yeni rotası oğlanın yaşadığı, vaktiyle bu kentten götürülen laleler ile kurulan lale bahçeleri ile meşhur bir kuzey ülkesi... Okuldan dönen çocuklar evde annelerine kızamık olan arkadaşlarını kırmızı turuncu puantiyeler içinde resmettikleri resimlerini gösteriyorlar uyumadan evvel... Faturaları ödediği için madden hafiflemiş olan şoför, erkenden uyudu bile; sabah kentin karşı yakasındaki ağır mesaisiyse yine erkenden başlayacak... Şimdi kenti oluşturan diğer ağlar, ulaşım hatları, binalar, ağaçlar ve diğer tüm insanlar ay ışığında soğumakla meşguller. Kablosuz internet yayıcılar, kafelerle birlikte kapandı. Kimsenin, bir başkasının içtiği kahveyi görececek hâli yok. Yalnızca, 121.6 frekanslı kentin en eski radyosunda, uyumayanlar ve kulak verenler için surları yıkayan dalga sesleri çalınıyor...

Bütün bu anlatılanların, bir ansiklopedinin AF-AKL kodlu sayısının 98. sayfasında yer alan 'ağ' başlığında yer aldığını ve ondan sonra gelen diğer başlıklar olan ağartı, ağır, ağız, ağaç, ağlama, ağ tabaka gibi maddelerde ise kent mekânına ve kentlilere dair bir ayrıntılandırma olduğunu fark eden okuyucunun bunu daha en başından anlamış olan okuyucu ile aynı kişi olduğu da yine bu sayfalardan birinde mutlaka geçiyor olmalı. Yine aynı okuyucunun kente ve mimariye dair aynı ansiklopedinin diğer maddelerini okuma isteği

ise şimdilik yerini tatlı bir telaşa bırakıyor. İlgili maddelerin yazarı ise, bu ansiklopedi maddelerine kendi kişisel kanaatlerini, gözlemlerini, duygularını ilaştirdiği ve hepsinden daha önemlisi bir ansiklopedide hiç olmaması gereken şeyi yapıp maddelerin sıralamasında alfabetik bir dizgi hatasını kasten yaptığı için okuyucularından af bekliyor. Okuyucularına içleri rahat, çünkü biliyorlar ki, ne de olsa bahsi geçen bu kent, anlatılmaya başladı mı, herkesin aklını başından alması ile tanınıyor.

Gökhan Kıyıcı

1987 İstanbul doğumlu yazar, mimarlık ve iç mimarlık lisans eğitimlerini, 2006-2013 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesinde tamamlamıştır. Eğitim sürecinde bir yıl Politecnico Di Milano'da değişim öğrencisi olarak öğrenim görmüş ve Avrupa kültürüne dair gözlem yapma ve entelektüel birikim sağlama fırsatı bulmuştur. 2011'den 2015 yılı sonuna kadar mimari büro pratiği kapsamında kentsel ölçekten mobilya tasarımına kadar geniş bir aralıkta pek çok projenin tasarım ve uygulamasında mesleki deneyim edinmiştir. 2017 yılında yayımladığı "Üretken Bir Diyalogun Aracısı Olarak Mimari Çizim" isimli yüksek lisans tezini hazırlarken, bir süre araştırma görevlisi olarak çalışıp, şimdilerde bir vakıf üniversitesinde tam zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Stüdyo ve temel tasarım dersleri haricinde, Görsel Mimarlık Okumaları gibi seçmeli derslerde, kültür teorisi ve iletişim konularına dair dersler vermektedir. Yürüttüğü çeşitli atölye çalışmalarının yanı sıra, mimarlık alanındaki akademik çalışmalarını İstanbul Teknik Üniversitesinin Mimari Tasarım doktora programında sürdürmekte ve mesleğinin yanında en çok edebiyata, serbest el desen çizimine, doğada geçirilen zamana ve el sanatlarıyla üretilmiş zanaat işlerine ilgi duymaktadır. Yazarın 2011 yılından bu yana tuttuğu 49 adet defterden oluşan kişisel günlükleri, koleksiyon merakının en değerli parçalarıdır.

NEZİRE ÖZGECE

HÂLÂ AİDİYET HİSSEDİYOR MUYUM? "EVET!"

Geçmekten en çok keyif aldığım kapıdayım yine... Arkasında çocukluğum olan kapı... Çocukluğumla birlikte anılarım, umutlarım, hayallerim olan... Sembolik de olsa bir kapıdan geçiliyorsa sınırları olmalı bu mekânın. Hatta sınırlar içinde sınırları olan bir mekândır belki de! Bol kapılı bol sınırlı bir mekânın kapıları birleştirici, sınırları ayırıcıdır muhtemelen. Ancak burada öyle olmuyor işte...

Neyin birleştirici neyin ayırıcı olduğu pek net değil! Sınırları çeşit çeşit, kapıları çeşit çeşit... İçeride önünüze çıkacak olan sınırlar aklınızdan öte kalbinizle tanımlayacağınız sınırlar. Nereye kadar aidiyet hissettiğiniz, nereden sonrasını "öteki" olarak gördüğünüz tamamen sizin algınıza bağlı!

İşte benim bu kapıdan itibaren çok güçlü bir şekilde hissettiğim, sınırlarını gördüklerimle değil hissettiklerimle koyduğum bir aidiyetim var. Bu aidiyet hissi boşa değil tabii; yaşanmışlıkla güçlenen bir sahiplenme duygusu var ve ona eşlik eden hak ve sorumluluk duygusu...

Kapıdan geçip yürüyorum, kokusunu içime çeke çeke... Bu öyle herkesin duyabileceği ya da herkesin aynı şekilde duyacağı bir koku değil; bu, kentimin bendeki kokusu... Bildik bir koku; anılara yolculuk yaptırabilen cinsten...

Orada işte! Çocukluğumun geçtiği ev. Benim sokağım. Üç tekerlekli bisikletimle, kıvrımlı yollarında akşamüstü gezisi yaptığım. Meğer ne darmış o sokak! Çocukken dolaş dolaş bitmiyordu oysa! Dışarıdan bakıyorum evimin kapısına, içeriye girip anılarımla çelişmek istemiyorum. Soran olursa anlatırım yine; bir salonu, iki yatak odası vardı, mutfağa ve mutfuğun içinden geçilerek ulaşılan banyoya gitmek için avludan geçerdik diye. Kocaman diye hatırladığım avlu da muhtemelen küçük bir avludur. Avlu duvarını kendine yuva edinmiş yılan da yoktur artık... Zaten, çocukken evcil hayvanımız olarak sahiplendiğim o yılan hâlâ orada olsa, korkudan avluya çıkamazdım sanırım. Korkularım var atık... Çünkü tecrübelerim var! Komşumuz Nermin Abla da yok artık. Bitişik nizam evler mi bizi bu kadar yakınlaştırmıştı bilmiyorum; ama sanki bizim ev onun evine kadar uzuyordu. Birden kendimi onun yatak odasında makyaj malzemeleriyle oynarken buluyordum.

Sokağı benim yapan birçok şey yok artık ama benim sokağım işte! Hâlâ aidiyet hissediyor muyum? Evet!

Her sokağa aynı duygularla giremiyorum tabii... Belki önceden hiç girmedikten belki de ben çıktuktan sonra değiştiğinden... Aidiyetin bir parçası olarak sahiplenme duygum yerinde duruyor ama güvende de hissedemiyorum pek.

Belleğimde yer etmemiş, farklı yaşam biçimlerine sahne oluyor genelde bu değişen sokaklar. Karşılıklı seviyeli bir ilişkileri var sanki, birbirlerini kabullenmeye çalışıyorlar. O yaşam biçimi o sokakta barınmaya çalışırken, sokak da bu yaşam biçimini kabullenmeye çalışıyor. Bense bu kez dışarıdan bakıyorum... Ara sıra yabancılaşsam da hâlâ aidiyet hissediyor muyum? Evet!

Göz göze geliyoruz sokakta çıplak ayak oyun oynayan çocuklarla. Burada doğup doğmadıklarını bilmiyorum ama buraya aidiyet hissediyorlar mu acaba diye geçiriyorum içimden. Ya da hangimiz daha çok aidiyet hissediyoruz? Belki de o, gerçekte aidiyet duyduğu yeri terk edip bu kentle bağ kurmaya çalışıyor. Bense aidiyet duyduğum bu kentle bağımı koparmamaya çalışıyorum. Çocukluğumun bir bölümünü geçirdiğim, bağ kurduğum bu bölgeden yine çocuk sayılacak bir yaşta ayrıldım. Ayrılmak benim tercihim değildi sonuçta ama olsaydı da yine ayrılırdım belki. Kesin geçerli sebeplerim de olurdu kendimi ikna edecek. Burayı terk edenlerin hep haklı sebepleri olmadı mı? Tüm terkedip de tekrar bağ kurmaya çalışanlar gibi ben de şimdi en küçük fırsatı değerlendirip, her türlü bahaneyle burada vakit geçirmeye çalışıyorum. O yine beni kucaklıyor her hâlimle. Ben yine ona aidiyet hissediyorum her hâliyle.

Bisikletimle gidebildiğim en uzak mesafeydi, Resa Budak Pastanesi... Oradaki dondurmanın benzeri hâlâ hiçbir yerde yok. Hemen yanı başında Çağlayan Parkı. Ama parkta değil sokaklarda oynamayı seven bir çocuk olarak Çağlayan'ı "eski bayram yeri" diye tanımlarım hâlâ. Bir de birkaç yılbaşı kutlamasını geçirdiğimiz Çağlayan Gazinosu var. Çocukluk anılarımla Lefkoşa haritasını çıkarsam, oraya da bir işaret koyardım herhâlde.

Kalbimde geçmiş zaman, gözlerimde şimdiki zamanda kurulmuş cümlelerle adımlıyorum sokakları. Zaman makinesinde gibiyim; bir adımda, sokakta oynayan çocuğum; diğer adımda, yıkılmaya yüz tutmuş binaların acısını çeken Lefkoşa sevdalısı. Asmalatı Meydanı'na geldiğimde kendimi mutluluğun merkezinde hissediyorum! Sevdiğim birçok şeye çok yakınım! Bir tarafımda Büyük Han bir tarafımda Kumarcılar Hanı, karşımda ise Bereket Fırını. Bana

bakıyor İlker Abi, namıdiğer sevgilim! Yaklaşık 35 yıllık bir sevgililik hikâyemiz var. Babam elimden tutup pide yedirmeye getirdiğinde "Sevgilim geldi!" diyerek kollarını açardı. Oraya gelen herkese de beni sevgilisi diye tanıstırırdı. O yüzdendir ki hâlâ meydandan her geçişimde önce onu arar gözlerim. Mutlaka bakarım, her zamanki yerinde duruyor mu diye. Çocukluk haritama onun için kocaman bir yıldız koyardım, referans noktası olsun diye.

Çocukluğumun Asmaaltı'nda Büyük Han kapalıydı, Kumarcılar Hanı ise harabe... O yüzden meydanı canlı tutan tek şeydi Bereket... Bir de şimdi buralarda olmayan bir kahvehane vardı... Hatırladığımdan değil tabii; babamın çocukken harçlığını çıkarmak için çalıştığı yer olarak hafızamda. Ama oradan her geçtiğimde babamın çocukluğuna tanık olmuşum gibi hissediyorum. Babam sayesinde Arabahmet İlkokulu'nda okumuş gibi hissetmişliğim de var. Anılarla hikâyeler harmanlandıkça çocukluğumun Lefkoşa haritası çocukluğumdan daha büyük bir hâl alıyor. Biraz az biraz fazla; ama her sokağına aidiyet hissedişim bundan sanırım.

Meydandan az ileride, kapandığına en çok üzüldüğüm yerlerden biri var: Yağcıoğlu. Sanırım o helvanın da benzeri hiçbir yerde yok. Alışverişe babamla çıkmamışsam, mutlaka siparişimi verirdim: "İki renklisinden!". Sokağı saran o helva kokusunu hâlâ duyan bir tek ben kalmış olabilirim!

Meydanı terk ederken Arasta çekiyor beni içeriye. Arasta her zamanki gibi; kimi zaman yoğun ama çoğunlukla durgun. Sahipleri tanıdık dükkanlar dışında alışveriş için durmuyorum pek. Onlar da pek beni bekliyor gibi değiller zaten; umutla, vitrinlerindeki Avro fiyatlarla ilgilenecek türden kişileri bekliyor olmalılar. Arasta'dan Lokmacı Sınır Kapısı'na varmışım bile. Eninde sonunda ulaşılacak istenen, zihinde istemsizce oluşan bir varış noktası o. Yine bir kapıdayım ama ilk kapıdan geçerkenki gibi değil duygularım. Hissettiğim değil gördüğüm bir sınırın kapısı. Üstelik kimlik kartı göstererek geçiyorum bu kez! Ve yine bu kapı bizi ayırmak için mi yoksa birleştirmek için mi, orada emin olamıyorum bir türlü. Kentimin sokaklarında yürürken karşıma çıkan bu kapının amacı beni kentimin diğer yarısından ayırmak mı yoksa beni kentimin diğer yarısıyla buluşturmak mı diye düşüncelere dalıyorum.

Lefkoşa'nın kuzeyinden güneyine yürümenin bedeli bu! Bu travmayı yaşamak zorundayım her seferinde. Kuzeyden güneye yürüyünce Lefkoşa, aynı Lefkoşa değil mi artık? Benim biricik kentim bölünmekle kalmadı, bölünüp çoğaldı mı gerçekten? Peki, isminin önüne Kuzey ya da Güney koyunca da hâlâ aidiyet hissediyor muyum? Evet!

Kapıyı geçer geçmez, "ara bölge"nin donuk bakışlarıyla selamlaşıyorum. Sonra bir kapı daha! Kuzey'in güle güle demesi yetmiyor, Güney de "hoş geldin" demek istiyor bana. Böyle de misafirperverdir kentim. Karşımda, her zamanki kalabalık haliyle Ledra Caddesi! İnsanlarla göz göze geliyorum yürürken. Bazıları belli ki benim gibi yürüyüşüne kimlik göstererek devam etmiş bazıları başka kapılardan turist olarak gelmiş bazıları da işinde gücünde, telaşla bir yerlere yetişme derdinde. Hepsi bir şekilde bu caddenin bir parçası...

Kalabalığın arasında kayboluyorum. Haritama işaret koyacak bir referans noktam yok bu sefer, çocukluğumu tetikleyecek herhangi bir şey de yok. Ama yine mutluyum! Bu kez de kendimi Avrupalı hissettiğim için. Yoksa kimlik kartıyla geçmemin anlamı bu muydu? Farklı bir kimlikte farklı bir kimlikle mi bulunuyorum artık? İşte bu noktada işler karışıyor biraz... Çocukluğuma gidip gelemiyorum ama sınırı geçmeden önceki ve geçtikten sonraki ben arasında gidip geliyorum. Zamanda değil ama kimlikte yolculuk yaptırıyor bu kez Lefkoşa bana. Hem içindeyim, ona sahibim hem dışındayım, yabancılaşıp imreniyorum. Hatta kiskanıyorum kentin bu yarısını. Kalbim sınırı kabul etmiyor ama beynim niye yabancılaştığımı sorguluyor.

Ortasında duran bıçak yarası, yeterince tuhaf değilmiş gibi yaranın kentin iki yanına yaydığı hisler de aynı değil. Kuzey'de Avrupa'yla entegre olamadığıma mı üzülmeliyim, Güney'de Kıbrıslılığımın ikinci planda kalmasına mı? Tüm bu çelişkilerle caddenin sonundaki meydana varıyorum: Özgürlük Meydanı! Kendi hâlinde bir meydanı oturmaktan çok keyif aldığım, şimdi o günlerdeki hâlini hatırlamakta zorlandığım... Daha da Avrupalı yapmak istemişler onu! Ünlü tasarımcısının adıyla anılsın, ünü dünyaya yayılsın istemişler. Şöhret olunca yakınlarını tanınamazlıktan gelen dünya starı o şimdi! Yerlisine yabancı, yabancıya sermaye olmuş. Kente aidiyet hissetmiyor, belli; kentli ona nasıl aidiyet hissetsin? Burası da işte benim aidiyetimin zedenlendiği ilk nokta. Zaten iç sesim "Hadi, geç oldu, dönelim bizim tarafa" demeye başladı bile. İyi de, bizim taraf neresi? "Biz" kimiz? Doğru ya, ben kentinin güneyini kimlik gösterek dolaşmak zorunda olan Kuzey Lefkoşalıyım!

Yine kapıdayım... Eninde sonunda dönecekmişim... Girdiğim gibi çıkacakmışım o kapıdan! Öyle canım istedikçe, elimi kolumu sallayarak yürüyemezmişim Lefkoşa'yı boydan boya. Arada bir kapılara uğrayıp kim olduğumu hatırlayacakmışım.

Çok sessiz ve tarafsız duruyorsun 'ara bölge', ama aidiyetimin bir parçasısın sen de... Kapanacak o yara elbet!

Tarafsız bölgede durup bir Güney'e bakıyorum, bir Kuzey'e. Güney'deki Lefkoşalı olarak "Değiştirdik, canlandırdık buraları" diye gurur duyuyorum. "Bak, oluk oluk insan akıyor; alışveriş yapıyorlar, sosyalleşiyorlar". Halbuki Kuzey'deki Lefkoşalı olarak da "Buraları değiştirmedik" diye gurur duyuyorum. Güney'deki Lefkoşalı olarak "İyi ki paramız var, yatırım yapıyoruz, çevreyi güzelleştiriyoruz" diyorum; Kuzey'deki Lefkoşalı olarak "İyi ki paramız yok da tarihi çevreyi bozamyoruz" diyorum. Bir yanda tarihi dokunun insan ölçeğindeki geleneksel çarşısı diğer yanda markalı vitrinler önünde yürünen kentsel cazibe noktası... İkisine de aidiyet hissediyor muyum? Evet!

İnsanın ikiye bölünmüş kenti, ikiye bölünmüş kimliği olursa sonucu böyle kimlik bunalımı olur işte!

Geçmekten en çok keyif aldığım kapıdayım yine... Ama girerkenki sevinç, yerini hüzne bırakıyor çıkarken... Gece uykusunda yalnız bırakıyorum kentimin en sevdiğim parçasını. Çocukluğumdaki gibi gözümü onun ışığına açamıyorum artık. Ama yarın bir sebeple buluşuruz yine... Kahvaltı için Bereket'ten pide almaya gelir, Büyük Han'da kahvemi içerim. Özerlat'tan taze kahvemi çektirtir, Selimiye Meydanı'nda şarabımı yudumlarım. Kim bilir belki akşam için de planlar yapılmıştır, henüz aranmamışımıdır. Uykudan önce seni seyrederken soğuk bira içmek de güzel Hisarüstü'nde! Her hâlin başka bir keyif veriyor sevene...

Çıkarken son bir kez bakayım sana... Hâlâ aidiyet hissediyor muyum? diye sorarsam yine, sözüm olsun, sonsuza kadar Evet!

Nezire Özgece:

1980, Kıbrıs doğumludur. Doğu Akdeniz Üniversitesinden, mimarlık lisans (2001) ve yüksek lisans (2004) derecelerini aldı. 2001- 2003 yılları arasında Doğu Akdeniz Üniversitesinde araştırma görevlisi; 2003- 2006 yılları arasında Çevre Mimarlık ve Mühendislik Ofisinde mimar olarak çalıştı. 2006 yılından beri Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Mimarlık Bölümünde tam zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Devam eden doktora tez çalışmasında, Mekân Dizimi metodolojisi ile Doğu Akdeniz liman kentlerinin sosyo-mekansal dönüşümüne odaklanmaktadır. 2015- 2018 yılları arasında Havadis Gazetesinin Poli ekinde kent ve mimarlık üzerine yazılar yazmıştır. Akademik ilgi alanları ve araştırmaları sosyo-mekânsal örüntü, insan-çevre etkileşimi, kentsel / kamusal mekânlar ile bu mekânların toplumsal ve politik anlamları konularına yoğunlaşmaktadır.

ÖZLEM DEMİRKAN SAYILAR

Mekân, yaşamdan bağımsız düşünemez.

İnce bir ceket var üzerimde. Soğuk, kırmızı ojeli tırnaklarımın rengini açacak diye korkuyorum. Alâeddin Tepesi'nden türbeye doğru dönüyorum. Tüm güzelliğiyle uzakta. Hâlâ çok uzakta. Şimdi daha da uzakta. Biraz iyi biraz kötüyüm bu aralar, iyi hâlime bir puan versem on sekiz, kötü hâlim on dokuz; ama kaç üzerinden verdiğimi çıkaramadım şimdi. Kötü düşünceleri daha uzağa atarak iyi düşüncelere doğru yürüyorum. Hatice Teyze, annemin ahretliği, yirmi dört yaşında elinde üç aylık bir bebekle öylece kalakalmış; tek başına her şeyin karşısında durabilecek kadın. Öz teyzemden öte. Dertleşeceğiz, biraz eski biraz yeni. Açtığı atölyeyi anlatacak bana. Bir de Mevlâna'ya yakınlığı ile övünecek. Kalabalıktan bahsedeceğiz, yaralarımızı yakmadan tuz basacağız. Annemle telefonda konuşacak birazdan? Kaç saat bekleyeceğim? Bitmeyecek konuları yeni baştan, sil baştan...

İki dakikadır, önümde on sekizli yaşlarda bir delikanlı yürümekte. Bir ileri iki geri, iki sağa bir de sola, kaldırımın beş metrelik genişliğini tamamen kaplamış durumda. Elinde ilginç bir tespih, kulağında kulaklıklar. Ne dinliyor acaba? Sekiz ağaç, on üç kişi, takıldığım altı engel arasından, bankanın dört, beyaz vurucu yatay kat izinin altındaki sarımsı yüzeye yerleştirilmiş Banksy çalışmalarından biri olmayı en fazla hak eden. Yüzünü göremesem de az çok zihnimde, esmer, sol yanağında bir yara izi. Bankanın da yüzünde kırmızı tuğlalarla oluşturulmuş bir yara izi. Su basmanı, merdivenleri, cephesindeki çıkıntılar insanlarla dolu. Bir çocuk dileniyor arada. Üç kız konuşuyor; birinin ayağı bankanın sağır cephesine yaslanmış. Bir tanesi mutsuz. Çekip sarılaşım geliyor, kızımın yaşlarında.

Nedendir bilmem ama acıdım biraz kıza, biraz da binaya. Biraz mı? "Hayatından tüm zarfları at," demişti Yunus, "biraz yapmak, tam yapmak, çok yapmak, biraz ağlamak, yeteri kadar dinlemek, çokça vazgeçmek zorunda değilsin." Şaşırmıştım, halbuki zarflar ve sayılar belirlemişti o zamana dek hayatımı. Ya

vazgeçersin ya geçmezsin bu kadar, yeteri kadar vazgeçmek de neyin nesi? O da Tekel Binası gibi, kapısına zincir vurulmuş, öylece unutulmuş, çokça vazgeçildiği için vazgeçemiyordu Nil'den. Bana vazgeçmekten bahseden de kim? Tam da bu noktada kaldırımının İplikçi Cami önünde genişlediği alanda otururken. Nil'i bekliyorduk yirmi sene önce. Tüm sadeliği ve ihtişamı ile yüzyıllardır orda şahittir masumluğumuza? Ben onun tüm çizgilerine kemerlerine, tonozlarına, tuğlalarına şahittim oysa! Üç ay günde on beş saat çalışarak biraz yemek yiyip az uyuyarak çizdiğim rölöveden sonra tuğlaların hepsini aynı katman ile çizdiğimi fark etmiştim. Yeniden masa başına oturmam, bir haftamı almıştı. Yirmi sekiz bin tuğla çizmişim ön cephede. Sonra saymıştım. Yirmi sekiz bin sayısına şaşırıp yedi kez daha saymıştım. Şimdi ise binaya duyduğum özlem, eski bir anının canlanmasından daha yoğun. İçeri girmek istiyorum, zamanım kısıtlı, zihnimde canlandırmaya çalışıyorum. Mihraba dik yedi sahin, orta sahin geniş, üç kubbe, on iki tonoz, otuz ahşap gergi. Bir de saat hatırlıyorum duvarında. Tik-tok tik-tok taş sütunun, ahşap kürsünün ve radyatörün kaosunda. Zamanı alsam, katlasam, kendimi katsam, burada kalsam, dinginleşsem, uysallaşsam, aşsam, var olsam. Var olmak filinin ve yeteri kadar zarfının sarhoşluğu ile on bir ağaç, on dokuz kadının arasından yola taşıyorum. Bir el hissediyorum kolumda "Hanımefendi," diyor. "Dikkatli olun lütfen, arabalar." Başımı çeviriyorum, bana hanımefendi değil de kızım diyecek yaşta biri, gözlerini kısarak ve dudağındaki yara izini saklamaya çalışarak gülümsüyor.

Yürümeye devam ediyorum, yol ile kaldırımın sınırında. Kader miydi, Şems ve Mevlâna'nın burada karşılaşması? Benim de bir gülümsemem var artık. "Duy şikayet etmekte her an bu ney," diyerek başlayan dizeler ezberimde hayret. Her şeyi unutan ben. Gazı kapattım, ütüyü elektrikte mi unuttum civarında dolaşan obsesif kompulsif bozuklukların en karmaşığına sahip olan ben. Diğer takıntılarımın zihnimde dolaşmasına izin vermemeliyim. Zihnimi tekrar caddeye çeviriyorum. Bu noktada görebildiğim dokuz ağaç var, bir çöp kovası. Neden iki siyah poşet, içinde değil de yanında? Otuz yedi kişi; üçü duruyor, ikisi oturuyor, otuz ikisi yürüyor. Sekiz erkek, üç çocuk, yirmi altı kadın. Yirmi altı kadının da zayıf olma olasılığı ne acaba? Bu bir işaret, sekseni aşan kiloma atıfta bulunuyor hayat. Cadde de şişmanlasa. Zihnimde bilgisayar oyunu oynar gibi biraz genişletiyorum. Parkı biraz öteye aldım. Valilik binasını kaldırdım. Yer altı çarşısına giden girişi ise küçülttüm; Alice'in, harikalar diyarından kaçabilmesi için. Caddenin her yerine taşan altınları da götürsün yanında. Şimdi caddenin genişliği benim zihnime ihtiyaç duymadan arttı. Ağaçlara ne oldu? Başımı

çevirince sırada bekleyen insanları fark ediyorum. Sıra çok olmasaydı, Hatice Teyze'ye söz vermeseydim, bekleyip hurmalı dondurmanın keyfini çıkarırdım. Sonra Hâle'nin yüz bilicisi aklıma gelir, senenin ilk dondurmasını yerken insanların yüzlerinden kaderlerini okumaya çalışırdım. Sen, seneye paraya; sen, sevdiğine; gözünün üstünde kaş olan genç kız, sen de istediğin eteğe kavuşacaksın. Kıkırdıyorum, kimse duymasın diye sessizce tekrar kıkırdıyorum. Sayılara ihanet ediyorum. Üçü oturan, yirmi ikisi yürüyen; yirmi beş kişinin arasından iki ağaca beş engele rastlayarak, sek sek sekerek, bade süzerek, inci dizerek yürüyorum. Hediyelik eşya dükkânından gelen dijital şarkıyı, burada bir sokak sanatçısı çalsa, insanlar çevresini sarsa, cebimdeki iki lirayı versem... Sazın ritmine kaptırsam kendimi, sek sek, sere serpe devam etsem hayata.

Ben ne zaman, şunu yapsam bunu yapsam, desem çoğaltım kendimi. Yetişemedim, bölündüm parça pinçik oldum. Annem de söylemişti. "Çoğaltıyorsun her şeyi, büyütüyorsun çoğaltma annem." demişti. Yapılacak işler listemi her gün üşenmeden tekrar aynı deftere yazarken görmüştü. Yazıyı bitir, makaleyi çevir, Ahmet Bey'in projesini bitir, dernek için kargo şirketini ara. Listenin en keyifli tarafı ise okunacak kitaplar: Koşucular, Görmek, Cesur Yeni Dünya. Acelem olmadı kitaplar için. Listemde kalabilirlerdi. Okuduklarımın ise üzerini çizmek istemezdim. Zihnimden de gideceklerimden korkardım. Yüzlü sayılara ulaşan listemi yazmak artık çok zor hâle gelince dijitalle geçiş yaptım. Yazmıyorum, ama kopyalayıp yapıştırıyorum. Keşke başka şeyleri de kopyalayıp yapıştırabilseydim; tüm güzel anıları mesela. Mevlâna Caddesi'nde, türbeye giderken tam da bu noktada dolmuştan inen annem... Röfleli saçlarına bağladığı küçücük eşarbi, saçı açık hâlinden daha fazla kâkülünü ortaya çıkarırdı. Kırmızı ojeli tırnakları, kırmızı rujlu dudakları ve çelik topuk çizmeleri ile ne kadar güzeldi. Başımı kaldırdığımda annemin silueti ile arkada Şerafettin Cami'nin silueti birleşirdi. Güneş gözümü kamaştırırdı. Annem uçverecekmiş ve caminin kubbesine konuverecekmiş gibi gelirdi. Çocukluk ya, sıkı sıkı tutardım annemi, elimden uçmasın diye; uçan balonumu tuttuğum gibi. O da korktum zanneder, kucağına alıverir ve karşıdan karşıya geçirirdi beni. İsmet Paşa İlkokulunda öğretmendi annem. Çok uzak değildi yolumuz. Mevlâna Caddesi'nden İstanbul Caddesi'ne dönerdik. Değişirdi birden dünya. Küçücük bedenim annemin kucağında, saçlarının kokusunu içime çekerdim. O köşede o zamanlar Sümerbank vardı. Şimdi gül ürünleri satan bu mağaza. Mevlâna Caddesi'nin bana oynadığı bir oyun daha. Annemin çalıştığı okulun yer aldığı mahallede herkes ya sanatçı ya çalgıcı. Her ay gösteriler düzenlerdi. Küçük bir salonda, kırmızı kadifeden bir perdesi vardı. Kenarda bir öğrenci

görevlendirirdi, perdeyi açsın diye. İpi çekerdi çekerdi, derin bir nefes alır tüm gücüyle çekerdi. Perde yavaş yavaş açılırdı. Annem, sahnenin ışığını yakardı. Beni de aralarına katardı. En fazla yirmi kişi alan küçük salonda, karnımda kelebekler kanat çırparken, benden olsa olsa iki üç yaş büyük kızlarla; elini kaldır, sağa bir adım; eğil, arkaya iki adım, dön etrafında... Daha sonra kızıma hamileyken hissetmişim aynı kelebek kanatlarını. Defalarca gelmiştik caddeye annemle, iki dur bir yürü, kızım için kıyafetler, battaniyeler, tokalar... Bana alamadıklarının hepsinin acısını torunundan çıkarmıştı. Ama yetmez. Doğumda ikram edeceğimiz lohusa şerbeti için kırmızı akide şekeri, tarçın ve çikolatalar da caddeden. Hamileyken defalarca eşimi de göndermişim buradaki çikolataciya. Bürüm, bürüm, sürüm sürüm, portakallı, bitter, ballı, sütlü, bademli, fındıklı çikolatalar taşardı dükkândan.

Otuz dokuz yürüyen, ikisi oturan, altısı duran kırk yedi kişinin; iki ağacın, kahkahaların, kornaların ve yemek kokularının arasından geçerek sokağa döndüm. Bir, iki, üç işte tam karşıda. Eskiden burada bir durup bakmak lazımdı arabalara. Şimdi yayalaştırıldı. Gönlümce sağa sola salınarak yürümek, eskinin kokusunu değiştirmek, örtüyü kaldırıp şöyle bir çırpıp tekrar sermek geldi içimden. Keşke bu sokağı da kaldırırsam, pencereden sarkıtsam çırpısam çırpısam; tüm tozu gitse, sonra tekrar sersem. Pencereden aşağı bakınca biraz başım döndü, sendeleyerek girdim çikolataciya. "Hayır şundan olsun, bir dakika bunun da tadına bakabilir miyim? Yarım kilo da eve alsam." Camdan rafları, duvarda kat kat, pembe mavi jelatinlere sarılmış çikolatalar. Elimde çikolatalar, dükkândan çıkıyorum. Tadına baktığım çikolataların sarhoşluğu... Sağa mı sola mı döneceğim? Karşıda duran, beton kolonları dışarı taşan binayı görünce nerede olduğumu hatırlıyorum. Fark etmez buradan da gidebilirim. Ara sokağa giriyorum. "Gel abla gel, abla ayakkabılar içerde," diyor, on beşli yaşlarda bir delikanlı. Şeytan tüyü var belli. Aradan sesini kısarak, "tahta kaşık ister misin," diyen biri var. Bağıramıyor, belli utaniyor, satmak da zorunda. "Ay isterim amca" diyorum. Dükkâna giriyorum, her yer tahta. Kâğıt, makas, tahta. "Hâlâ bu dükkânlardan var mı?" diyorum kendime. Yutmamış. Ya da yutacak değeri de vermemiş aveme çılgınlığının çarkları anlaşılan. Kaşıklar, ayakkabı çecekleri, kepçeler, spatulalar, havanlardan dışarıyı bile göremiyorsun. En fazla iki metreye üç metre. Kaç tane kaşık vardır? Saymak çok uzun sürer. Saymaya vaktimin olmamasının huzursuzluğu ve acelemin olduğunun aklıma gelmesinin tedirginliği ile "Bana büyüğünden ver şöyle," diyorum. "Bir dakika" diyor, bir kaşık çıkarıyor, yavaşlıyor zaman. Anlatmaya başlıyor, kızıyla izlediğim bir animasyondaki tembel hayvan gibi ağızdan kelimelerin

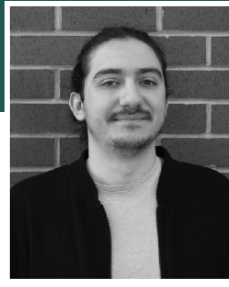
çıkması saatler sürüyor. "Biliyorum amca eskiden seri üretim diye bir şey yoktu, yemekler tahta kaşıkla yenirdi. Ah ne güzel günlerdi. Hem bunlar daha sağlıklı." Kaşığın üstüne cila çekmesi gerekiyormuş. Havan ve kepçe almaktan hemen vazgeçiyorum. Kaşık yeterli. Sapı uzun bir kaşık. Evdeki eni dar, uzun, Macintosh'un tasarımlarına benzediği için aldığım bilmem kaç parça kaşık çatal takımım geliyor aklıma. Kullanmaya kıyamamıştım. Sonra da elimden bırakamamıştım. İçim daralıyor, kıyamadıklarım, bırakamadıklarım. "Ver amca ver," diyorum. "Cilasız olsun benimki zaten acelem var." "Dur kızım," diyor, "bitti." Kaşığı alıyorum parayı uzatıyorum. Kaşığı vermeden parayı almıyor. Kendimi sokağa atıyorum. Saate bakıyorum. Hatice Teyze beni bekliyordur, zaten çok yakın, adımlarımı sıklaştırıyorum. Kalabalık, nefes almamı zorlaştırıyor. Gökyüzünü de göremiyorum. Çin malı ayakkabılar, korkunç gölge canavarlar gibi üzerime üzerime geliyor. Sessiz bir çığlık atıyorum. Daha da hızlı yürümeye başlıyorum. Yürüyen insanları yana doğru itekliyorum. Vitrinlerin ışıklarını kapatıyorum. Tavla oynayanların arasından içeri girmeye çalışıyorum. Elimde çikolata ve tahta kaşık poşeti, dağılan saçlarımla, metal kasalı beyaza boyanmış camı olan kapının ardına kadar açık olduğunu içeriye girdikten sonra anlıyorum. Halbuki tavşan kanı çikolatalar getirdim sana diyecektim, elimle çay taşıma tepsisini sağa sola sallayacak gibi çikolataları sallayacak takla attıracaktım.

Canavarlardan kaçtım anne. Karanlık dehlizlerden geçtim, küçük insanlar etrafımı sardı, güneşi göremeden koştum, ellerim terledi, eteğim ayağıma dolaştı. Çok yoruldu, beni yakalayacaklardı, şatoya hapsedeceklerdi. Hızlıca koştum, tanımadığım kimse ile konuşmadım. Kaçarken hiç saymadım. Bir kere bile saymadım.

Özlem Demirkan:

1980 yılında Konya'da doğdu. 1998'te Meram Anadolu Lisesinden mezun oldu. Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 2003 yılında lisans eğitimini; Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında 2005 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. DKN Yap Mimarlık Ofisinde 2015'e kadar şirket ortağı mimar olarak proje ve restorasyon projelerinde görev aldı. 2014 yılında doktora eğitimine başladı. 2019 yılında KTO Karatay Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalında doktora eğitimi tamamladı. Halen KTO Karatay Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmakta. Birçok dernekte ve sosyal sorumluluk projelerinde görev aldı.

GÖNENÇ KURPINAR

ALPHONSE RUBELLİN VE ONUN İKİ GÖZÜ

Zaman içinde, parça parça yazdığım bu mektubu sizin “şimdi” nize dahil olma dileğiyle sizlere bırakıyorum. Keza onu görüyor fakat içinde bir aktör olarak var olamıyorum. Bu, size tuhaf geldiyse eğer hikâyem de ilginizi çekecektir ama önce kendimi tanıtayım. Adım Alphonse Rubellin, Fransız asıllı bir fotoğrafçıyım, 1873 yılında yaşıyorum ve Frenk Caddesi’nde (ya da Sultaniye Caddesi’nde) “Rubellin et Fils” adında bir fotoğrafçı dükkânını işletiyorum. Hikâyem şöyle:

Bir gün stüdyomda zanaatımın tekniğini geliştirmek için ışık ile ilgili deneyler yaparken, kader bana cilvelendi, sağ gözüm vizörde iken aynalar ve merceklerle dolu “laboratuvarımda” flaş için kullandığım kimyasalları, bir şekilde yanlış karıştırmış olacağım ki aniden hiç tanık olmadığım kadar güçlü bir flaş çaktı. Bir-iki gün gözümü kullanamadıktan sonra günlük hayatıma dönmüştüm ki bir baktım, sağ gözüm ile kameramdan baktığımda, baktığım yeri değil başka bir yeri görüyorum. İlk başta anlam veremesem de hem benim hem de kameramın kazada meydana gelen talihsizlik veya talih sonucu değiştiğini ve sağ gözümün vizörden bakınca kendi zamanımın ötesini görebildiğini fark ettim. Sadece odakla oynamam yeterliydi ve “voila” sizlerin arasındaydım fakat odak bu iş için yeterince hassas değildi, onu ayarlarken ve hatta sabit tutmaya çalışırken bile geceler ve gündüzler çok hızlı akıyordu. Sonuçta insanların yürüyüşünü, atların koşuşunu yakalayamasam bile, bizlerden çok daha uzun yaşayan şehri ve onun yapılarının geçirdiği değişimi deneyimleme şansına erişebiliyordum. Fakat yine de geleceğin fotoğraflarını çekmeye çalıştığımda makinem yalnızca bugünümü çekmeme izin veriyordu.

Her ne kadar geleceği fotoğraflarla belgeleyemiyor olsam da onları sizlere bu sözcüklerle anlatabilir ve bu mektubu bulmanız için sizin zamanınızın Kemeraltı’nıza saklayabilirim. Böylece hem geçmişte yaşamış hem de indirgenmiş bir varoluşla geleceğe tanık olmuş bir adamdan İzmir’i okuyabilirsiniz.

İnsanın doğaya karşı gelmesi beni her zaman heyecanlandırır. 7 sene önce Frenk Caddesi’ne düzenli olarak uğrayan sel ile benim de yakından tanışma fırsatım oldu. Bu, kentlinin ve muhtemelen sermaye ortaklarının canına tak

etmiş olacak ki denizi doldurma ve dalga-kıran yapma kararı aldılar. Bu yüzden kamerayı ilk kez dükkânımın önünde denedim.

Karşı komşularımın dükkânlarının arasındaki boşluktan gözükten denizi doldurma çalışmasına kameramı döndürdüm. Sol gözümü kısıp, sağ gözümle vizörden bakarken, odağı “geleceğe” odakladım. Denizi doldurma çalışması ve dalgakıranlar hızlıca yapıldı. Bir zamanlar denizin sesini duyduğumuz, kayıklarımızı bağladığımız kıyı bizden uzaklaştı ardından uzaklaşan kıyıda bizim dükkânlara benzeyen fakat daha “çağdaş” yeni binalar muhtemelen 8- 10 sene sonra daha muntazamca inşa edildi. Böylece benim dükkânım denizden uzak kaldı. Buna rağmen, yine de gelecekte sel problemi sanırım tam olarak çözülemedi. Sizler bir gün denizden çok uzakta iskele babaları ile karşılaşırsanız şayet, bilin ki onlar bir zamanlar Frenk Caddesi’nde çalışan ve yaşayan bizlerin deniz ile kurduğumuz iletişimin bir nişanesidir. Dükkânımın önünden bir fotoğraf çektim.

Şehrin yeni kazanılan alanlarının inşasına bakıyordum ki odağımı biraz daha geleceğe ayarlayınca, korkunç bir yangınla karşılaştım. Bu noktaya kadar İzmir zaten birçok yangın geçirmişti fakat bu en kötüsüydü. Ahşaptan olan her şeyi silip süpüren, günlerce süren bir yangındı bu. Kendi dükkânım da yanıp kayboluyordu! Bir süre sonra geriye sadece yanmamış iskeletler ve çökmüş yapılar kaldı. Ardından bunlar da kaldırılarak, önce iskeletleri beliren ardından kendilerini tamamlayan, upuzun boyutlarından ötürü etkileyici fakat ruhsuz cam ve tuğla binalar konuldu. O an, kameram ile gelecekte gökyüzüne bakmayı akıl ettim. Ne utangaç kulesiyle Aziz Photini’yi ne de güçlü duruşuyla Aziz George’un kulelerini görebildim. Yangında bu yapılar da yıkılmıştı. Yaşadığım kent, gelecekte gökyüzüyle ilgili duruşunu da değiştiriyordu. Bu noktadan bir fotoğraf çektim.

Kafam biraz dolu bir şekilde. Frenk Caddesi’nin geleceğe nazaran son derece dar, çamurlu ve pis sokaklardan geçerek Lusavoriç Hastanesi’ne vardım. Yangından o da nasibini almıştı ve gelecekte uzun bir süre de Ermeni Mahallesi’nde yer alan bu bina yıkık olarak kaldı. Çevresinde ruhsuz yapılar, çürüyen kütükleri kendine yuva edinip büyüyen mantarlar gibi yükselirken, o, kendini yavaşça yer çekimine teslim ediyordu. Ardından bina hızlıca yıkıldı; yine geleceğin ruhsuz, tek tip ve prizmatik yapılar etrafımı kaplayacak zannederken, o da ne! Etrafımda ağaçlar büyüdü ve mahalle; küçük, içten yapılarla taçlandırılmış koca bir parka dönüştü! Tüm bu yüksek binaların ve kargaşanın arasında hastane, nasıl bir zamanlar bedensel rahatsızlıkları olanlara şifa veriyorsa, bu kocaman park da muhtemelen gelecekte zihnini dinlendirmek isteyenlere yardımcı oluyordu. Ardından, yine talihsiz olay vuku

buldu: Şehir, parkın içinde de bir- iki depo kılıklı ruhsuz binaların yapımına karar kıldı. Her ne kadar buna canım sıkılsa da bu yapıların parkın huzurlu hâline o kadar da etki etmediğine karar kıldım.

Parkın içinde olmaktan hoşnut olsam da iki gözümü de açıp bir şimdiye bir de geleceğe baktım. Hastaneye dönüp, "Sanki, hiç olmamışsın gibi." dedim ve bir kare daha çektim.

Bugün kamera ile tekrar çıktım ve Kemeraltı'na gittim. İzmir'in bazı kısımlarının değişmediğini görmek elbette hoşuma gitti. Kemeraltı benden önce ve sonra geçirdiği yangınlara ve depremlere inat hâlâ sapasağlam duruyordu. Fakat bir zamanlar çok kıymet verdiğim çeşmelerin ve buna benzer benim ve diğer esnafların muhabbet ettiği, bir şekilde paylaşımında bulunduğu yerlerinin yavaş yavaş döküldüğünü, önemini yitirdiğini görmek beni mutsuz etti. Aynı şekilde ışıklı levhalarla kapatılan binaların cephelerinin de bana sanki geçmişe ait son yüzlerin, daha fazla ürün satmak isteyen esnafların eliyle, zevksizce yaralandığı izlenimini uyandırdı. Bir fotoğraf daha aldım.

Gelecekte, bir noktadan sonra Kemeraltı bitiyor ve aniden atsız fakat hızlı ilerleyen arabalar için yapılmış yollar başlıyordu. Görüyordum ki nasıl at arabaları bizlerin sokaklarının oluşumunda rol oynuyorduysa, gelecekte de bu araçlar şehrin inşasında büyük rol oynamıştı, fakat benim "şimdi" bizler sokakların sahibiyken, görüyordum ki gelecekte İzmir'in sokaklarının sahibi bu araçlar olmuştu. Kameramı nereye çevirsem onları görüyordum. Kaldırımları işgal ediyorlar ve girebilecekleri her yere giriyorlardı. Bu gudubet araçların kullanılması için yapılan önünde durduğum yolun bir tarafı; kısmi olarak Kemeraltı'nın yaralanmış suratından bir tarafı ise kişisiz, yüksek binalardan oluşuyordu. Neyse ki Kemeraltı'nın içi bu şekilde değişmemiş dedim ve Kemeraltı'ndan denize ulaşmak aklıma geldi.

Kemeraltı'nın içinden geçerek bu sefer de denize ulaştım. Odağımı şimdiye getirdim ve ardından geleceğe giderken bir de gördüm ki güzel bir saat kulesi, Sarı Kışla'nın yanında yükseliyor. Endişelenerek odağı yangına doğru getirirken yangından etkilenmediğini gördüm. Ardından Kule'nin çevresinin, sizlerin "şimdi" gelirken geçirdiği onlarca değişime tanık oldum. Kule kendi zarafetinden hiçbir şey kaybetmese bile, kent onunla ne yapmak istediğine bir türlü karar veremiyordu! En sonunda meydana karar kıldı. Fakat bu sırada esnaf arkadaşlarımızın kendilerinin ve veya büyüklerinin bin bir emekle inşa ettiği Sarı Kışla'nın yok olduğunu fark ettim. Yanmadı ya da depremlerle yıkılmadı. Öylesine, sebepsizce kayboldu ve geride hiç iz bırakmadı. Buna hiçbir anlam veremedim. Belki bundan yıllar sonra temellerine rastlayacaklardı.

Bir fotoğraf daha çektim. Saat Kulesiz Sarı Kışla'yı ve Sarı Kışla'sız bir Saat Kulesi'ni deneyimleyip kameramı kaldırdım. Stüdyoma dönerken İzmir'in her yerinin ne kadar birbirinden farklı şekilde dönüştüğünü düşünüyordum.

Bugün rıhtımdan bir kayık kiraladım. Şehrin içinden tanık olduğum değişimi bir de denizden görmenin ilginç olacağını düşündüm. Kendi zamanımdan yavaşça ileri sardım. Görüyordum ki her ne olduysa yangın İzmir için bir kırılma noktası olmuş. Çan kulelerinin ve minarelerin birlikte görüldüğü "şimdiden" eser kalmamış. Mütevazı ahşap konutlar, balıkçılar için yapılmış yapılar ve iskeleler yerini uzun bir duvar gibi sahile hâkim olan yekpare gibi gözüküyor; fakat birbirlerinden farklı, uyumsuz ve çoğu zaman çirkin binalara bırakmış. Ama yine de meydanlara gözüm takıldı. Bu meydanlar şehre nefes aldırıyor ve onu daha "çağdaş" hâle getiriyordu. Onlara şimdi de sahip olmanın güzel olabileceğini düşündüm.

Bu düşüncelerle çevreyi incelerken, kameramı Meles Çayı'nın denize döküldüğü bölgeye çevirdim ve nutkum tutuldu. Size uzun binalar hakkında yazmıştım hatırlıyor musunuz? Bunlar onlardan çok çok daha uzun, camdan yapılar; bir anda ortaya çıkıp gökyüzünün hâkimi oldular ve şehre kendi varoluşlarını zorladılar. Kemeraltı'ndaki ışıklı panoların devasa hâlleri bu binalara da ilâhîleştirilmişti. Benim İzmir'im elbette ki mükemmel, tüm sorunları çözülmüş bir kent değildi; belki kimlik kargaşası yaşıyordu ve belki onu aramak için bilinçli bir çaba göstermiyordu bile. Fakat geleceğin İzmir'i her ne kadar yangından sonraki ilk dönemlerinde meydanlarıyla ve yapılarının ortaya koyduğu duruşla kendi kimliğini arasa da bir zamanlar ne olduğunu unutmuştu, sonrasında ise ne olduğu pek de umurunda olmamaya başlamıştı sanırım. Bu yanlış veya kötü bir şey miydi, bilemem. Ben, tuhaf bir kamerası olan ve keşfetmeyi seven bir fotoğrafçıyım sadece.

Meles Çayı'nın panolu binalarını biraz daha izledikten sonra canım sıkıldı ve odakla ileri geri oynamaya başladım.

Şimdi, yangın, gelecek. Gelecek, yangın, şimdi. Tüm şehir gözlerimin önünde yanıp, kendini olmadığı bir şey olarak inşa ediyordu. Biri bana yüz elli sene sonra İzmir'in hâlleri olarak bunları anlatsa, kesinlikle inanmazdım. Şehrin ölü bedeninin üzerinden çıkan mantarlar misali yükselen binaları iyice izledim. Karşıyaka için de durum üç aşağı beş yukarı aynıydı. Ardından çok büyük bir talihsizlik başıma geldi.

Kıyıya dönüyordum ki güçlü bir dalga kayığımı devirdi! Maalesef kameram da o anda denizin dibini boyladı. Sonraki günlerde balıkçı arkadaşlarımın

yardımla kamerayı çıkarmayı başardım ama artık geleceği göstermek bir yana, fotoğraf bile çekemiyordu. Akıl sağlığımdan şüphelenmemeleri için kameramın bir zamanlar sahip olduğu özellikten kimseye bahsetmeme kararı aldım.

Bugün kameramın bozulmasının üzerinden yaklaşık bir sene geçti. Uyanıp stüdyoma gittim, caddeye bir tabure çekip Aziz Photini'yi izlemeye daldım. İzmir'de henüz gökyüzünün sahibi kiliselerin kuleleri ve minareler iken nasıl da parlak tabelalı soğuk binaların tüm bunların yerine geçeceğini düşündüm. Geleceğin imgeleri gözüme kazınmıştı bir kere.

Ardından rıhtıma gittim. Sabahki seferlerinden dönen balıkçıların gemilerini iskeleye bağlamalarını ve yolcu getirip götürün kayıkları izledim. Gelecekte deniz ile kentin ne kadar kopuk olduğunu düşündüm. Sandaletlerimi çıkarıp, ayaklarımı suya soktum. Arkama baktım, henüz kenti denizden ayıran büyük duvar inşa edilmemişti.

Gözlerimi uzağa diktim, nasıl da kıyının şekil değiştireceğini düşündüm ve şimdi ayağımı soktuğum suyun nasıl da araçların hakimiyetine teslim olacağını düşündüm.

Caddeye geri dönüp yavaş adımlarla yürüdüm. Binalara bakarken nasıl tüm bu yüzlerde saklı hafızanın yangınla kaybolacağı hakkında dertlendim de dertlendim. Bir baktım ki yine hastanenin oraya gelmişim, sağ gözüme kazınmış parkın imgesi tekrar aklıma geldi. Değişimin her zaman kötü olmak zorunda olmadığını bir kere daha fark ettim.

Kameramı götürme fırsatım olmadığı Kadifekale'ye çıktım. Hâlâ minarelerin ve kiliselerin kulelerinin hakimiyetinde olan İzmir'e baktım. O ya da bu şekilde gelecekte gökyüzü, yer ve deniz ya ateşe ya da kaynağını bilmediğim bir yıkıma ve değişime maruz kalacaktı. İzmir, temiz bir sayfadan tekrar başladığını düşünecekti; fakat yine de başlayamayacaktı. Keza, yangının yakamadığı geçmişin nişaneleri, şehrin her yerinde bulunacaktı. Rögar kapaklarından, denize kıyısı olmayan iskele babalarına; bir zamanlar yıkılmış binaların meşe ağacından yapılmış temellerinden, her yağmurda taşan derelere ve belki de sokakta hiç bilmediği bir kültürden birine çekinmeden selam verecek insanına kadar benim "şimdi", "Ben buradayım!" diyecekti. Geçmiş fırsatını bulduğu her an kendini hatırlatacaktı. Çünkü, bu coğrafyada geçmiş, hiçbir zaman üzerine inşa ederek unutulacak kadar zayıf olmadı.

Sol gözümü vizöre koyup bir fotoğraf daha çektim ve stüdyomun yoluna koyuldum.

Figür 1: Çizen: Gülsüm Katmer

Mansiyon: Gönenç Kurpınar

İstanbul Bilgi Üniversitesinde başladığı eğitim hayatını, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde tamamladı. Ortadoğu Teknik Üniversitesinde, mimari tasarım üzerine yüksek lisans yaparken, bir dönem Viyana Teknoloji Üniversitesinde uluslararası öğrenci olarak bulundu. Türkiye'ye döndüğünde, önce İzmir Ekonomi Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı, şimdi ise yine aynı pozisyonda İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde çalışmaktadır. Bunun dışında eğitim hayatı boyunca Archiprix Türkiye yarışmasında mansiyon ödülü, MITA 2018'de eşdeğer ödül ve World Architecture Community Awards yarışmalarında iki ödül alma şerefine erişti. Son olarak 2018 yılında ise "Vardiya" projesi aracılığıyla Venedik Mimarlık Bienali'nde katılımcı olarak bulundu.

SUNAY PAŞAOĞLU TUTSAK ?

“...Kız kaçırmamanın tıpkı Demeter’in kızı Kore’nin kaçırılıp bulunmasında olduğu gibi amacı bolluğa yönelen bir törenin konusu olduğu belirtilmişti, nasıl Eleusis’te Kore’nin kaçırılışı ve yeniden annesi Demeter’e dönüşü bir ölüp-dirilme simgesi olarak yenileniyorsa...”

Erken Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Reşat Ekrem Koçu, belki de yıllarca uğraşın sonunda ancak bir günlük içeriği doldurabilecek kadar olağan dışı haberi toplayabilirdi, izleri bu civarlarda sürüyor olsaydı. Yayladan kente, kentten yaylaya göçün, kurutulan kantaronun, dizilen tütünün, güdülen keçinin neresinde Galata’nın arka taraflarındaki tedirginliğe rastlanırdı? Çehresini Ege’nin yeline verip de, Cevat Şakir’in karış karış dolaştığı Gökova’ya dalan kimseler için vukuat da neyin nesiymiş! Bir ören yerindeki hela kuyruğu tartışmasından ya da düğün davulcusunun nazından hallice gerginlikler ihtiva eder burası. Eş yükselti eğrilerine göre komşuluklar kurulur, namlar salınır.

Eğrileri yukarı doğru tırmandıkça, bir dağın eteğinde Türk ve Rum evleri iç içe geçer. Biri bağdadı duvarlı evlerin hayatlarını yüksek beden avluları ile örerken biri kesme taşlar üzerinde yükselerek merdivenlerini serer dar sokaklara. Taş ustaları, her biri birer mimarsız mimarlık örneği denebilecek dokuyu var etmiştir yıllar boyunca burada. Duvarlarından sokağa fırlayan bacaların kustuğu lekeler, hanelerdeki yaşamı gösterir sakinlerine. Rölyefli taşlar ve kaşık sıvalı avlular birbiri ardınca sıralanarak, yürüyen bir çıkmaz sokağın odaya dönüştüğü geniş boğumuna ulaştırır.

Yaz sonu geldi mi, Antik Yunan’daki Panathenaia Şenlikleri gibi coşkulu caddelerden boğalar ve develerin korteji görülür. Kanaat önderi yürükler, güreşlerden önce halkı selamlar. Filvari Usta’nın diktiği Saat Kulesi, buranın en yüksek noktasıdır. Zamanı tayin eder, kente yön verir. Persler zamanında bahçıvanlık bilmeyen nasıl kral olamıyorsa, burada da yaylasını terk eden çiftçilere, dolunayı beklemeden ağaç kesen tüccarlara hoş bakılmaz.

Pazar kurulduğunda köylerden gelen teyzeler ve dağlardan kekik toplayan ihtiyarlar, kutlamalarda kullanılan bozuk megafonun yaydığı bütünleştirici üslup, çocukların ip atlamayı bir panayıra dönüştürdüğü anlar ve at arabaları

kuleden belirli aralıklarla gelen çan sesi ile yeniden birbirine karılır. Kentin yaşayanları arasında bu sesleri yakından duyan da vardır, uzaktan anlamaya çalışan da...

Bu küçük kentin seslere ve olan bitene uzak kalanlarından biri olan Feray Hanım, Geç Osmanlı Dönemi’nin İstanbul’dan Güney Ege’ye sürülen yazarlarından. Cağaloğlu’nda arkasında bıraktığı çevresine sorarsanız, klasik edebiyat çevirileri ile tanındığını anlarsınız. Ama ne çeviriler! Baudelaire, Rimbaud, Stendhal, Hugo ve daha niceleri Feray Hanım’ın rahlesinden geçerek okuyucuya ulaşmış. Beyazıt Meydanı’nda sansüre karşı direnen aydın grubun içinde yer aldığı ve çevirileri toplumu kışkırttığı için Muğla’ya sürülmüş. Hükümden önce infaz olarak sürüldükten 6 ay sonra, önündeki meydana kenti seyrettiği, arkadaşlıklar kurduğu, Kadınlar Hapishanesi’nde mahkum edilmiş.

Geniş beden duvarları ile çevrili bu yapıda mahkum kadınlar, farklı vilayetlerden kabahat, cünha veya cinayet suçları ile gelir. Feray Hanım’ın cezası “düşüncesini belirtme kabahati” olsa gerek. Düşüncelerini bağlamından kopuk da olsa aklında yeniden üretir ve bir söz mekan, yani edebiyat - mimarlık arası çıkmaza düşer.

Tavas’ta bir tarla toprak kavgasından mahkum olan ranza arkadaşı Gülfidan’ı Hugo’nun Fantine’ine, Sekibaşı’nda yaşayan İsmet Zabıta’yı Javert’e benzetir. Çevirdiği kitaplardaki karakterlerin izdüşümlerini, koğuştta, koridorlarda, avluda arar.

Hemen herkes için, kurtulmanın telafisi niteliğinde olan üstü açık, revaklı orta avlu Feray Hanım için özgürlüğün adeta yanılmasıdır. Tekrar kendi mahkumiyeti ile karşılaşma alanıdır onun için avlu. Tıpkı seneler sonra Smithsons’ların Geleceğin Evi’nde sorguladıkları kamusallaşmayan ve sadece gözetlenerek deneyimlenen avlu gibi. Bu yüzden, bir müddet sonra avluya bakan yatağını sokağa bakan bir diğeri ile değiştirerek, kuzey cepheden gelen soğuğa aldırmandan, yalancı bir avunu yerine sahici bir kederi izlemeye koyulur.

Penceresi Saburhane’yi Sekibaşı’na bağlayan, kortejlerin başladığı, seyyar satıcıların her akşam bir bir geçtiği, çocukların da yer yer kavga ettiği bir sokağa bakar. Biraz uzandığında Asar Dağı’nı görür. Başını yukarı çevirdiğinde sıralanan kirişler, bezemeli ahşap işi tavanlar ile kaybolur. Koridor yürüyüşlerinde her pencere kadraji başka bir sinemasal deneyimdir. İçe pahlı pencere denizliklerine oturur ve koğuş kapılarının gürültüsüne aldırmandan

uzaklara dalar. Ahşap doğramalardan çoğu vilayete göre daha sakin seyreden mütareke yıllarına tanık olur. İtalyan flamalı askerlerin fırıncılar ile ilişkisini, mücadele birliklerinin toplanma çağrılarını, alınan haberler için radyonun çevresinde öbeklenen ahaliyi, gazeteci çocukları ve birkaç ufak tefek gerilimi seyreder.

Cumhuriyetin ilanını takip eden kutlamalar sokaklarda olduğu kadar koşullarda da büyük sevinç yaratır. Hükümet Konağı'ndan gelen yetkililer bayrakları büyük pencerelere asar. Ulusun kurtuluşu, bir aydının tutsaklığında tonu güneşin açısına göre an be an değişen bir kırmızıda cereyan eder.

1927 yılının Mart ayında suça karışmamış ve sürgüne gönderilerek özgürlükleri kısıtlanmış mahkumların affı gündeme gelir ve yine develerin yürütüldüğü bir korteje denk gelen güneşli bir günde Feray Hanım serbest bırakılır. 17 sene süren mahkumluğu boyunca yürümekten imtina ettiği avluda tonozlu kapıya doğru yönelir. Gardiyanlar iki kanatlı ve paslanmış demirler ile desteklenen kapıyı açarlar. Feray Hanım, meydana bakar ve seneler önce oturduğu basamakları görür. Değişimler gözüne çarpmaya başlar.

Girerken izbe bir mühimmat deposu olan bina, çıktığında mütevazı bir kütüphaneye dönüşmüştür. Belki de bu sahne, yeniden Demeter'e dönüşün işaretidir ve öyle de olur. Feray Hanım 25 sene bu kütüphanenin müdürü olarak görev yapar. Çevirmenler yetiştirir. Yıllarına mal olan yapının karşısında, yarınlar mal olacak çalışmalar yapar. Mekanların karşılıklı gerilimi artık sindirilmiş ve olağan hale gelmiştir.

Yıllar sonra, Kadınlar Hapishanesi taşınarak müzeye dönüşür. Taşınma esnasında Feray Hanım, koşuş arkadaşlarını da görür. Bu kez farklı bir camının kadrajından da olsa, hikayesini yeniden hatırlar. Osman Hamdi Bey'in Feray Hanım'ın çetin dönemlerine benzer zorluklar ile Lagina'da çıkardığı arkeolojik buluntular, köylerden toplanan ekolojik envanter müzeye getirilir.

Akrapolis Koresi'nden Kyritios Oğlanı'na, Bergama Tapınağı'nın akroterlerinden Troya kabartmalarına, Tyran Öldürenler heykelinin yaşlı savaşçısı Aristogeiton'dan Delphi Atlısı'na, frizlerden mozaiklere dek birçok buluntu da ait oldukları bağlamlardan müzelere getirilerek tutsak ediliyorlar olsa gerek, Feray Hanım müze avlusunun girişinde duran yeni arkadaşı Pagan tanrıçası Hekate ile sohbet ederek yaşamını sürdürür.

Avlu, bu iki figürün ilişkisi ile, özgürlüklerin mümkün kılındığı, fakat tutsak olmayışların mümkün olmadığı bir müsterek mekana dönüşür.

İşbu hikayede; Geç Osmanlı Dönemi'nden bu yana marjinal kesimin devletçe sürdürüldüğü, ihtilal yıllarında bir cinayetin dahi işlenmediği, yeni nesil girişimci furyanın kırsalını dekor yaptığı, korunaklı ve sakin bir Güney Ege kentidir sözü edilen. Tutsak olunan çekimleyici unsur ise, sadece koşulların güzergahı değil, Demeter'e dönüş gibi ölümün ve yeniden dirilmenin, yitişin ve tekrar var oluşun görünmeyen hafızasıdır.

KAYNAKLAR

And, Metin., 2019, Dionisos ve Anadolu Köylüsü, s.79

Mansiyon: Sunay Paşaoğlu

1992 Çorlu-Tekirdağ doğumludur. 2017 yılında İTÜ Mimarlık- İç Mimarlık çift anadal programından mezun olmuştur. Lisans yıllarında birçok ulusal / uluslararası atölye, yaz okulu, söyleşi, sergi gibi kolektif çalışmalara katılmış ve yürütmüştür. Özellikle Finlandiya'daki mimarlık öğrencileri ile kurduğu temasın akabinde "çocuklar ile mimarlık" meselesini, üç buşuk sene, bir topluluk formatı ile sürdürerek, uluslararası ölçekte akredite etmiştir. İstanbul'da endüstriyel miras, yeniden işlevlendirme ve kentsel strateji planları odağındaki çalışmaların ardından, Muğla'da kırsal kalkınma odaklı başladığı saha tecrübesine, mimarlık ve araştırma tabanında birçok unsuru da ekleyerek, çalışmalarını, Muğla Araştırma Platformunun kurucusu olarak devam etmekte ve MSKÜ Arkeoloji Yüksek Lisansı ile lisansüstü öğrenimini sürdürmektedir.

MİMARCA
MEKÂN
ANLATIMI
METİN YARIŞMASI
2019

SEÇKİLER

ZEYNEP YAĞMUR

BOŞLUK

İnsanlar neden rüyalarında zaman zaman uçtuklarını görürler?.. Kuşların nasıl bir şey deneyimlediklerini hissetmek için olmasa gerek... asıl deneyimlemeyi arzuladıkları boşluğun kendisi... boşlukta asılı olmak, havaya temas etmek, rüzgârın bütün bedeninin içindeki akışını hissetmek... özünde; duyular üzerine kurulu mental bir yapı insanın sahip olduğu... bu mental yapı ise fiziksel olanla birebir ilişkili... dolayısıyla insanların mutluluğu an'lık dahi olsa bu fiziksel yapıya bağlı; birbirlerini besliyorlar... tıpkı varlık ve yokluk gibi; biri yoksa diğeri de yok... tam da bu nedenle mutluluk ya da mutsuzluk yaşanan kentlerle ilişkili... kenti oluşturan ise; sokaklar, o sokakları oluşturan yapılar ve en önemlisi boşluklar... mimari boşluklar belki de zihnin özüne dönmesini sağlayacak; insanoğlu tekrar nefes almaya başlayacak... bütün algının görmek üzerine kurulu olmadığını; dokunmanın ne kadar önemli olduğunu fark edecek... tabii bütün bunlar belki de abartılı istekler ve hayaller... farkındalık; doğduğu andan itibaren bir saksı bitkisi gibi yetiştirilen insanoğlu için o kadar da yakın bir durum değil... ama bir mekân, bir sokak, bir kent; farkında olmadan insanın iyi hissetmesine neden olabilir...

ki farkındalık, çok kişisel bir yolculuk... şimdilerde insanlar kentlerden köylere göçmeye başladı... sanırım bunun en temel nedeni; sıkışmışlık hissi...

ne kapital ne para ne de sistemin dışına çıkma isteği... sadece nefes alabil mekân... bir duvarın arkasında çocukluğumdan beri her gün önünden geçtiğim bir ağaç var... duvarla olan ilişkisi; günün farklı saatlerinde duvardaki ağacın farklı yansımaları; her mevsim değişen hâlleri...benim o ağacı sevdiğim kadar o da beni seviyor ve artık her sabah ona sarılmadan güne başlayamıyorum... ağaç kadar duvarın kendisini de seviyorum, ikisine de dokunuyorum, hissediyorum... bazen duvarın olmadığını düşünüyorum, birden çok önemli bir değeri kaybediyor hem ağaç hem sokak hem de ben...

Rüya gibi, sokakla ve ağaçla kurduğum ilişkiyi bu şekilde düşlemek... Bütün çocukların ağaçlarla kurduğu ilişkiyi böylesi karşılıksız bir sevgiye

Figür 1: Duvar ve ağaç (eskiz çizimi yazara aittir)

dönüştürebilmesi... tam da mekânın karşılığı değil mi... ağaca hissedilen bu sevgi akışı, zamanla bütün insanlığı dönüştürmeye başlıyor... tanımlamalar, kurallar zamanla evriliyor ve belki de insanlık artık sadece bilinç altında değil, zihnin kendi içinde de uçmaya başlıyor... sınırlar genişliyor zaman zaman yok oluyor... insandan doğaya, doğadan insana doğru olan akış hiç durmuyor... bir ağaç ve bir duvarın varlığı... ne tuhaf değil mi... bu kadar basit olmamalı diyor insan zihninin, kendine ait olmayan bir köşesinde... sonra bir bakıyor ki; ormandaki ağaçlara olan hissiyatı ile duvarın imlediği ağaca hissettiği arasında müthiş bir fark var... duvarın, ağaca dokunabildiği, kendine dönüştürebildiği, hatta kendini onunla bütün kıldığı bir ağaç... bu noktada ne sadece duvar, ne de sadece ağaç var... biri yoksa diğeri de yok... Doğanın insanla, insanın doğayla ve duvarla kurduğu bu bütüncül ilişkinin basitliğinde başlıyor boşluk... ve insan ancak bütün'e yaklaştıkça uçmaya başlıyor...

AYŞE İNCİ COŞKUN MERDİVEN

Beton zemini seviyordu.

Ve pencerelerin ahşap doğramalarını...

Ve demir korkulukları...

Ve en çok da merdiveni...

Anlamsız ve fuzuli ve gerçek dışı bulacaklarını düşündüğü için kimseye söylemiyordu. Ama her gün şu avluya girdiğinde gördüğü merdiven, onu, her gün evin içine girdiğinde gördüğü karısından daha çok heyecanlandırıyordu. Evet bu anlamsızdı ve fuzuli de sayılabilirdi, ama gerçek dışı asla değildi.

Her gün, önce tam karşısından bakıyordu merdivene, sonra tam yandan. Avlunun neresinde durursa gerçekten tam karşısı olur ve neresinde durursa yandan baktığında duvardaki küçük çatlağı görmez, artık biliyordu. Her gün tam 8 küçük adım atarak önden ve yandan selamlıyordu narin ama güçlü merdiveni. Sevdiği bir heykele bakar gibi, bakma kisvesi altında heykeli yaşar gibi...

Herkes alışmıştı avluya her girişinde 8 küçük adımla yaptığı tura. Anlamsız ve fuzuli buluyorlardı, ama gerçek dışı asla değildi. Delirmemişti de üstelik. "Totem yapar gibi" diyorlardı, "evine girmeden önce 8 adım atmadan rahat edemez." Ya da ulvi bir sebep arıyorlardı; sağ ayağın ilk adımıyla avluya, beşinci (neden 5 diye hiç sorgulamadan) adımıyla evine girmek gibi, 8 kısa dua etmek gibi, vesaire vesaire...

Oysa sadece seviyordu. Basamaklardaki taşların birleşimindeki çizgilere önden bakmayı, en alttaki geniş basamağın diğerlerinin taş yüzeylerinin aksine ahşapla kaplanmış olmasını ve o ahşabın zamanla aldığı rengi, çok basılan yerlerinin hafif içe kavislenip parlamasını, taşların ucundaki mini minnacık damlalıkları, üstlerindeki damarları... Evet bir de damarların oluşturduğu şekilleri... Üçüncü basamakta en sağdaki gülümseyen kız silüetini, altıncı basamakta orta noktanın 4 parmak solundaki yaşlı adamın şaşkın olduğu kadar kaygılı

dudak çizgisini; son basamağın üzerinden kalınlaşarak alınına dönen çizginin, karpuzların üzerindeki çizgilere benzediğini ondan başka gören var mıydı, bilmiyordu ama onlara basmamaya özen göstererek yürümesi gerektiğini çok iyi biliyordu.

Korkuluklar, her basamağın yanından zarif bir yay çizerek yükselen, ince demir borulardı. Sadece dördüncü basamağın yanındaki, basamağını tam ortalayamamış, hafif solda kalarak yükselmişti. Bir opera salonunun en ihtişamlı köşesine konuşlanmış bir organ gibi yükseliyor, üstte dairesel kesitli ahşap bir küpeşteyle birbirlerine bağlanıyorlardı. Küpeşte, ah o canı küpeşte, her bir borunun gireceği noktalardan tek tek özenle delikler açılarak yerleştirilmişti üzerlerine. Hepsinde tam doğru noktaya ne sağa ne de sola... Şimdi onu avucuyla tutarken özen göstermemek olur muydu, olmazdı. Özensizlik etmek, deliklerin nizami dizilimindeki özene saygısızlık olurdu ve saygısızlığı hiç sevmezdi.

Merdivenin altında kalan üçgen biçimli boşluğa girmeyi çok severdi. Sırf, sadece sevdiği için oraya girdiği anlaşılmasın diye sade bir bank yerleştirmişti o boşluğa. Sırtı biraz alçakça, tam da kürek kemiklerinin altına denk gelen bu banka oturup, arkaya doğru yaslanıp başını kaldırdığında, merdivenin tabanının ona tavan oluşunu garip bir mutlulukla izlerdi. En alttaki geniş basamak gibi, merdivenin alt yüzeyi de ahşap kaplıydı ve yağmurdan, kardan, çamurdan uzak bu korunaklı hâlinde parlaklığını, rengini, dokusunu muhafaza edebilmişti. Bu ahşap tavanı izlemek için bankına her yaslandığında sırtından gelen kuvvetli 'küt' sesi de artık bu ritüelin bir parçasıydı. Masa başında oturarak çalışanlara, çalışmaktan çok oturduğu sandalyeye kök salıp genişleyerek o sandalyeyle bütünleştiğini ya da koyu bir jöle kıvamında çalışırken bulunduğu alana yayılıp mum gibi donduğunu hissedenlere özgü sırt ağrılarının acı çığlığıydı bu 'küt' sesi; bir de "ahşap tavanı izleme seansı başlıyor" diyen anons zili.

İnsanlardaki fiziksel kusurları sevmeye başladığını fark ettiğinde daha 14 bile değildi. Hafif kemikli burunlar, şehla gözler, benler, çiller, yara izleri... Ergen arkadaşlarının ve bizzat kendisinin alnını, boynunu, omuzlarını şenlendiren sivilcelerin ya da tıraş edilmeyi bekleyen tüyümsü bıyık ve seyrek sakalların, ona güzel görünen kusurlardan olmadığını biliyordu. Onlar çirkinlikti, kusur değildi. Ayrıca geçiciydi. Kusura da kusur demek aslında saygısızlıktı onca. Karakteristik çizgilerdi insanların kusur diye adlandırdığı şeyler. Her bakanın göremeyeceği, sahibine özgü eşsiz çizgilerdi. O yıllarda gözleriyle çizmeye başlamıştı insanların yüzlerini. Birinin yüzüne uzun uzun baktığında "oğlum daldın yine!" diye uyarırdı babası, oysa o gözleriyle defalarca çizirdi aynı dudak kavislerini, çene kemiklerini, kirpik kıvrımlarını... Bir alındaki yara izi

asla başka bir alındakiyle aynı değildi. İki yaramaz çocuğun, belki aynı gün, aynı şekilde atlarken, aynı marka sobanın aynı kenarına vurup patlattıkları yerler; aynı hastanede, aynı doktor da tedavi etse, büyüdüklerinde, yetişkin alınlarında taşıdıkları farklı anı izleri olarak yerlerini alırdı. Bundan büyük eşsizlik mi vardı?

Çize çize ezberlemişti yakın çevresindeki herkesi detay detay. Babasının azarından utanıp gözlerini yerdeki kilime sabitlediği bir gün, kilimlerdeki eşsizliği de ilmek ilmek beynine kazımaya başladığı ilk gün olmuştu. Sonraki yıllarda kimselerin görmediği eşsiz 'kusur'larını severek küçüklü büyüklü onlarca kilim biriktirmişti.

Yıllar geçtikçe tüm hayatına yayılmıştı bu huy. Hatta, hayatı bu huyun içine yayılmıştı da denebilirdi. Kendine özgülüğün kusursuzluğunu hissetmediği hiçbir mekân ve insana, hayatında yer verememişti. Her gün, gördüğü her şeyi gözleriyle beynine kazıyordu.

Şimdi bu üçgen sığınağında çok tanıdık ahşapların çok tanıdık çizgilerine bakarken; bütün dünyasını hayali çizgilerle, gittiği her yere beyninde taşıdığı gerçeğinin ağırlığı altında eziliyordu. Düşüncelerini uzaklaştırmak için başını hızla sağa sola salladı, bu da erken gençliğinden kalma bir alışkanlıktı. Çizgiler hâlâ oradaydı. Ofisteki halının hafif kalkan köşesinden, her yaz tatil yaptığı oteldeki büyük toprak saksıdaki çiçeğin yapraklarının şekline kadar her şey her an yanındaydı. Rüyalarını tüm detaylarıyla hatırlaması da belki bu sebeptendi ve belki her gün hiç dinlenmeden uyanması da...

"Neyse" dedi. Kalktı, üst kattaki çalışma odasına geçmek için ahşap basamağa adımını attı. İçinde az önceki karamsarlıktan eser kalmamıştı. Merdiveni karşısındaydı. Seviyordu. Anlamsız ve füzuli ve gerçek dışı gelebilirdi insanlara; ama çizgilerdeki bu tanıdıklığı görmek, annesinin kokusunu alınca sakinleşen bir bebek gibi sakinleştiyordu onu.

Hafif aralık pencereye baktı. Ucu dışarıda uçuşan tül perdenin üzerindeki minik damla motifleri, bu mesafeden görünmese de beynindeydi. Pencere kolunun kolay kavranabilen ortası bombeli formu, beyaz ahşap perdeliğin net ve köşeli bitişi, pencerenin önüne minik saksılar koyabilmek için uzattığı denizliğin kavisli ucu ve camın sağ köşesinde kalan silikon parçasının şekli, olduğu noktadan göremese de varlığını çok iyi bildiği detaylar olarak sıralandı gözünün önüne.

Beton zeminin grisi; kimine göre "düz gri" olarak tanımlanan bu ton ona

göre "biraz kahverengili, biraz koyu mavili ama asla morlu olmayan" bir gri tonuydu ve bu griye bakmak muhteşemdi. Dış kapının yan duvarındaki "fazla pembeli" gri tonu için aynı şeyi söyleyemezdi ama bu zemin, ah bu canı zemin, bakmalara doyamıyordu.

Alt kattaki ahşap pencereler zeminden başlıyordu ve büyük kanatlarının yanında sadece hava almak için kullanılan daracık/ dolu kanatları vardı. O kanatların ne alttan ne üstten tam da kendi bel hizasından başlayan kayıtları camlı kanatlarla nasıl da boşluksuz birleşiyordu. Kanatlar, birbiri üzerine oturduğunda çıkan "klik" sesi ne kadar güven vericiydi. Dolu kanatların üzerindeki ince/ düşey çıtalara eşit aralıklarla dizilmişti ama tam ortalanmadığı için en sağ ve en soldaki boşluklar eşit değildi. Bu minik kanadı yapmak ne kadar da güzel ve özel bir fikirdi. Bu fikrin şimdi karşısında somut bir şekilde yer almasına vesile olan her şeye minnet duydu, minnetsizlikten hiç hoşlanmazdı.

İki basamak daha çıktı. Üçüncü basamakta, en sağdaki kız silüeti, damarların arasından gülümsedi. O da gülümseyerek çıkmayı sürdürdü.

Çalışma odasındaki tanıdık çizgilerin arasında, yepyeni çizgilerle tanıdık bir iş yapmaya devam edecekti.

ELİF MERVE GÜRER

ZITLAR MECMUASI

Perşembe pazarı... Yıllardır ahşap oyarken kullandığım aletleri edindiğim, yerli esnafıyla muhatap olduğum için mutlu olduğum yer... İnsanların fiziki çevre ve estetik açıdan eksik bulduğu, beğenmediği ama tüm gönderilme senaryolarına rağmen kökünü koparmamış esnafı. İnce işler adamı Adnan Bey'den kıl testere ucu alacağım; çok yaşlı, zaman zaman erken kapatıyor; öyleyse sorun değil komşu Artin Amca'ya uğrar, çay eşliğinde çiçek muhabbeti yapar, öyle dönerim. Ritüelidir, Eminönü'ne gelinir, ağır adımlarla Galata köprüsü geçilir, çoktan dokusu bozulmuş bir semtin yollarla becerilmiş karmaşıklığına girmekle köprünün bitmişliği üzüntüsüyle cebelleşirken, sol tarafta şov yapan martı sürüsünü izleyerek kısa süreli bir unutkanlığa tutunulur. Bu hâl, Karaköy'ün hoş geldin seremonisidir. Yabancıasına kendini açmayan ama dilini anlayınca, alışınca bütün rengiyle kendini açan Karaköy... Bu defa yediğim balık yakmış olacak ki tatlı arayışındayım. Tulumbacı Kâmil Amca'yı arıyor gözlerim, tulumbacı dediysem de en az üç çeşit tatlı barındırıyor küçücük camlı el arabasında. Revanisi en güzeli. Sonra günün Cuma olduğu aklıma geliyor ve ümidi kesiyorum. Çünkü Kâmil Amca cuma çıkışı Arap Cami'nde günlük hasılatını yapıp erkenden kapatıyor seyyar dükkanını. Dükkan diyorum, gerçekten dükkan... Mahallenin haber kaynağı, kuryesi, çocukların gözetleyicisi ve daha birçok şey. Sonra Toros ayranı fıçısını görüyorum uzaktan ve Arap Cami'nin olduğu sokağa kıvrılıyorum. Toros ayranını içen bilir; belli düzeye kadar kalp yangınına bile iyi gelir. Ama ayranın kimyası değil; Zafer Abi'nin el arabasını sabitlerken kimsenin geçişine engel olmamak için ihtimamı, kıvrak bir biçimde fıçıdan ayranı dolduruşu ve bu eylemleri yaparkenki hoş sohbeti insanı soğutan. Ayranı içerken kendimi Arap Cami'nin eteklerine sürüklenmiş gibi hissediyorum. Tam karşımda sokağı selamlar edasıyla dikilen çan kulesinden dönüştürülmüş minaresi. Külahı, Şam Emeviye Cami üslubuyla yapılmış, ama yaşanmışlığını öyle güzel taşıyor ki hiçbir kısmı alakasız değil sanki. Buralara gelmişken bir gireyim diyorum. Kuleye yaklaşırken sanki bir an Venedik'te bir kiliseye yürüyormuş gibi bir his beliriyor içimde. Tıpkı, Venedik'te sanki Galata'da geziniyormuşum gibi hissettiğim anlar gibi. Öyle bir aurası var; bu aura sadece caminin binasından mütevellit değil. Çevresiyle kurduğu karmaşık ağlarla birlikte oluşan bir aura. Walter Benjamin'i sevme nedenlerimden biridir hep bu aura kavramı. Ona göre yeniden üretim tekniklerinin sanat alanına girişi, aura (hale) kavramını oluşturan biriciklik,

şimdi –burada olma ve kült değeri sarsıntıya uğratmıştır. Ama tam da bu noktada Arap Cami, henüz bu sarsıntıya uğramamış, nadide bir mekân. Son aylarda bu tip sarsıntı geçiren mekân çok. Ama sanırım en acısı Hasankeyf ve buradaki Zeynel Bey Türbesi idi benim için. 5000 yıllık tarihi kullanım süresi belli bir baraj için sular altında bırakılan, yok edilen yerden taşınmaya uygun sanatsal ve mimari değer biçilen türbe... Taşınma anını izlemiştim uzun uzun; tıpkı bakıma muhtaç olan ve yalnız kalmış bir yaşlıyı, selamlaştığı insanların olduğu, köşe başında mahalle dedikodusu eşliğinde kahve içtiği, çocuklarını sevindirdiği yerden koparıp bakımevine bırakmak gibi bir eylem gelmişti bana. Köklerinden koparılıp ölü bir müze objesine dönüşen türbe nasıl bir varoluş içindeydi ki artık; ya da dinamitle patlatılan mağara, evler, yollar, dükkânlar; o tarihi doku daha mı az kıymetliydi? Mühendislik becerisi ile mimari görgünün karıştırıldığı bir yerde şerefiyle çürümek bile bedelli bu zamanda. Bunlar aklımdan geçerken, en azından bu canlı, bu yaşıyor diye geçiriyorum içimden. Kulenin altından avluya doğru yürürken duvar boyunca kullanılan devşirme malzemeler Bizans ve Ceneviz döneminden kalan mimari öğeler gözüme takılıyor. O zamanlarda belki estetik bir kaygı yoktu ama sonuç, salt işlevsel düşünme biçiminin ortaya çıkardığı başka bir tür estetik görünüm. Geçenlerde bir makale okumuştum, orada Baudelaire'in hafızayı ve gerçekliği "yazıldıkça silinene" benzettiği ve bir palimpsest olarak adlandırdığını anlatıyordu. Tıpkı burası gibi... Kaburga tonozun altından geçip at nalı biçimli kemerine göz kırparsın, klasik bir Osmanlı saçağının altında yağmurun dinmesini beklersin. Bu mekân ne sadece Arap ne sadece Ceneviz ne sadece Osmanlı, tümü biraz da... Tüm güncel tarihsel kavgaların dışında, bu yazıldıkça silinmişlik ancak saygı uyandırabilirdi oysaki. Avluda ilerliyorum. Osmanlı dönemi yapısı şadırvanda bir amca abdest alıyor. Mahallenin çocukları koşturmakta ve avlunun diğer kapısından avluyu kestirme olarak tercih eden bir yerlere koşturan insan tipleri. Bu avlu, sadece toplanma yeri değil; her açık alanın park yerine dönüştüğü bu kalabalık yerde yaşlı ve çocuklar için bir nefes alma mekânı, gündelik hayatı koşturan insanlar için de bir geçiş mekânı olmuş çoktan. Camiye girmeden kapı alınlığına bakıyorum. Az önce arkama baktığımda görünen gotik kulenin yüzündeki kapatılmış üçlü sivri kemerden sonra Barok üsluplu mermer bir taç kapısı, düşünsel bir gerilim oluşturuyor. Zaman içinde zaman mekân içinde mekân vardır, sözü aklıma geliyor. Bu sözün cisimleşmiş hâli gibi bir mekân burası. İçeriye giriyorum, tam bir bazilikal plan. Girdikten sonra, hemen sağımda mihrabın üstündeki vitraydan süzülen renkli ışıklar... Yapının tepe pencerelerinden süzülen ışığa göre saati, namaz vaktini hemencecik tahmin eden hacı amca her zamanki yerinde. Üst kata çıkmak üzere ilerliyorum; bir de ne göreyim, açık alanlarda bile malzemesine katlanamadığım park ekipmanları caminin köşesine yerleştirilmiş. 'Camide çocuk parkının işi ne?' diye soruyorum kendi kendime çünkü camide

kimsecikler yok. Üst kata çıkıyorum. Mihrabı ve vitrayları izliyorum. Önceden cami olarak kullanıldığından sebep, diğer kiliseden dönüştürülen camiler gibi, diyagonal bir mihrap yerleşimi yok. Kiliseyken nasılsa, öylece devam. İç mekândaki ahşap dikmeler ve ahşap asma kat Anadolu'daki Türk dönemi camilerini anımsatıyor. Sıralı düzenli pencere boşluklarından süzülen ışıklar, yerde bir ritim tutturmuş durumda. Üst katı gezinirken alt kısımda üzerleri sıva ile örtülmüş freskleri düşünüyorum. Son yapılan restorasyona kadar cemaatin basit bir perdeyle kapattığı, görmek isteyenlerin kolaylıkla ulaşabildiği freskler. Arap Cami, aurasını, biraz da bünyesinde barındırdığı bu fresklere borçluymuştu. Yerinden söküp müzede sergilemek isteyenlerle kapatılmasını isteyenlerin arasında kalsa da kıymetini kaybetmeden yaşamaya devam ediyordu. Çilehaneye dönüşen mekânın barok bezemeleri ve hemen karşısında Bizans sütunuyla taşınan hünkâr mahfili. Yapı, kendi hikâyesini anlatıyordu zaten... Fonda ufak ufak Perşembe pazarının sesleri; ama dışarının karmaşıklığının tam aksi bir sakinlik, sessizlik. Biraz vakit geçirmek istiyorum burada. Çantamda Tanpınar'ın "Beş Şehir" isimli kitabı; 'Ankara' bölümünde kalmışım, devam ediyorum okumaya. Sayfalar ilerlerken bunca düşünce, görsel şölenin üstüne bir pasaj okuyorum ve ancak bu kadar olur diyorum. Şöyle diyor Tanpınar; "Bizans taşlarıyla sarmaş dolaş yatarlar. Dedelerimizin mezarlarından çıkan yeşillikler hangi itikatların etrafında yontuldukları belli olmayan çok eski taşları kendi rahmaniyetleri ile yumuşatırlar; burada kerpiç bir duvardan İyonya tarzında bir sütun başlığı veya arkitrav fırlar, ötede bir türbe merdiveninin basamağında bir Roma konsülünün şehre gelişini kutlayan kadim bir taş görünür, daha ötede bir çeşme yalağında eski bir lahdin bakantaları gülümser. Ahî Şerafeddin'in türbesini asırlarca Greko-Romen aslanlar bir nöbetçi sadakâtıyla beklerler ve bu yüzden Arslanhâne adını alan caminin hakikaten eşsiz mihrabında, Etiler'in toprak ve bereket ilahesinden başka bir şey olmayan bir yılan, son derece kuvvetli plastikliğiyle, meyvalar arasında dolaşır ve camiin o kadar şaşırtıcı bir safiyetle boyanmış ağaçtan sütunları Bizans ve Roma başlıkları taşır. Hisar'da, mihrabı Türk tahta işçiliğinin harikalarından biri olan Alâ-eddin Camii'nin sekisi, asırlardan beri bir şahin gibi süzdüğü ovaya, terkibi baştan aşağı tesadüfi olan bir sütun dizisinin arasından bakar; şüphesiz bu sütunlar orada bu camiden çok daha evvel mevcuttular. Bu terkiplerin en manalı İmparator Augustus'un şerefine toprağa dikilmiş mermer bir kaside olan Roma mabedinin kalıntılarıyla yanı başındaki Hacı Bayram-ı Veli Camii'nin beraberce teşkil ettiği zıtlar mecmuasıdır. Bitmiş veya tam diyebileceğimiz hiçbir eser bu toprağın macerasını bu kadar güzel hulâsa edemez." Okuduktan sonra sanki bana bir yerlerden cevap verilmiş gibi sarsılıyorum. Maksimum iki saat içinde düşündüklerimi özetler bir sayfadan bir tanımlama koparıyorum; zıtlar mecmuası... Evet bu yapıyı böyle güzel, böyle çekici kılan zıtlıkların birlikteliğinden oluşan mimari bir kompozisyon. Kafamdaki bütün düşünceler

bir anda sakinliyor ve cevabımı almış bir şekilde kitabı kapatıyorum. Merdivenden aşağı inerken duyduğum ahşap zemin sesi beni tekrar yapının büyüüne katıyor. Ortada durup, kuzey İtalya kiliseleri üslubunda yapılan bu yapıyı; kafamda ahşap çatısı, neftleri belirleyen tonozları; nereye dokunsam bir hikâyesi var. Yoruluyorum çabucak çıkıyorum avluya. Bu defa avlunun kuzeybatı tarafındaki öteki kapısından çıkma niyetindeyim. Kapı, at nalı kemerli bir yapıda. Arapların döneminden kalmayacak kadar yeni. Bu civara 1400'lerin sonunda İspanya'dan getirilen Müslümanların yerleştirildiğini kanıtlar nitelikte bir kapı. Bir an Cordoba'da ya da El Hamra Sarayı civarında dolaştığım sokaklar geliyor aklıma. Avludan çıkıyorum Osmanlı tipi çeşmeler sonrasında yine at nalı kemerlerle yapılmış son cemaat yeri ve giriş kapısının üstünde yine bir at nalı kemerle çevrelenmiş küçük bir gül penceresi. Etrafında dolaşırken sanki susmadan konuşuyor bu yapı. Duvar boyunca gördüğüm örgü tipleri, taşlar, kirpi saçaklar ve diğerleri hepsi bir ağızdan bir şeyler anlatıyordu. Zihnimi bunca yolculuğa sokan yapıya veda etmek vakti geldiğini anlamıştım. Sahi ben kıl testere ucu alacaktım ya! Artın Amca'nın yanına da boş gitmiş olacağım ama, neyse bir dahakine inşallah, deyip dalıyorum sokaklara. Hava kızıl, martılar gösterilerini yapıyor yine umarsızca ve ben Üsküdar vapuruna binmek üzere akbilimi dokundurunca turnikeye, o acı ses belirdi. Sanki, "dünyaya hoş geldiniz" diyordu beni duyan birisi...

ONURCAN ÇAKIR

AYNI NEHRİN KIYISINDA

I.

“Poğaçalar fırından çıktı” diye seslendi bahçedeki çocuklarına doğru Fatma içeriden. “Çalkama¹ da hazır, sıcak sıcak yiyin, gelin hadi.” Masayı bahçeden bir iki adım yüksekte olan verandaya kurmuştu Fatma. Akşamüstü ışığı, tek katlı taş evin önündeki söğütün ince yaprakları arasından süzülüyor, içlerinde hafif demli çay olan bardaklara vuruyordu. Bu ışıkta her şey daha güzel gözüküyor, diye geçirdi içinden. 1986 Eylül’ünün son günleriydi. Kavrulmuş soğanın ve otların kokusu evi doldurmuş, kemerli büyük cam kapıdan verandaya taşıyordu. Üzeri beyaz dutlarla dolu koca bir ağaca tırmanmaya çalışan üç küçük çocuğun bağırmaları mutfaktan duyuluyordu. Annelerinin onları yemeğe çağırdığını duymuşlar, ancak dut toplamaya devam etmeyi daha eğlenceli buldukları için, onu duymamış gibi yapmışlardı.

Fatma’nın annesi Ayşe Nine, evin içinde oturduğu sallanan sandalyesinden kalktı, verandaya doğru yavaş yavaş yürüdü. Kayrak taşı kaplı zeminde yürürken bir an durdu, otuz yıl önce rahmetli kocasıyla beraber bu taşları nasıl yerlerine yerleştirdiklerini anımsadı, yüzünde buruk bir gülümseme belirdi. Kafasını kaldırıp ileri baktı, masaya doğru ilerledi, baş köşeye oturdu. Ayşe Nine, kalan son aile büyüğüydü. Kızının mavi beyaz renkli, soğan çiçeği desenli, Doğu Almanya üretimi eski tabaklarına koyduğu çalkamadan çatalla bir parça aldı. Bu sabah Fatma’yla beraber evin hemen yukarısındaki tepeden topladıkları taze otlarla hazırlamıştı kızı çalkamayı.

En büyüğü yaklaşık on yaşlarında olan torunları, dışarıdan koşarak masaya oturdu; poğaçaları ağızlarına tıktırmalarına bakılırsa, hemen yiyip yeniden oyuna geri dönmek istiyorlardı. Ayşe Nine, yemeğini yerken onları sevgiyle izledi. İçlerinden küçük olan erkek torunu ona rahmetli kocasını andırıyordu. Yemeği üzerinde yedikleri masayı yıllar önce atölyesinde yaparken kocasını izlediğini hatırladı. Artık ahşap masanın üzerinde derin çizgiler oluşmuştu, bazı kısımlarda ise gümüş şamdandan damlayan mumun izleri yer etmişti.

Çocuklar hızlıca yiyip, masadan koşarak uzaklaştılar. Fatma, içerideki işleri

ancak halletmiş, masaya yeni oturabilmişti. Ama zaten karnı aç değildi. Çocukların, tabaklarındakilerin çoğunu bitirebilmiş olmalarına sevindi. Annesine baktı göz ucuyla. Üzerinde dumanı tüten çayından bir yudum aldı, ayağa kalkıp verandadan toprağa indi iki basamak ile. Çimlerin arasında biten papatyalardan birkaç tanesini kopardı masanın üzerinde boş duran ince vazoya koymak için. Annesi masadan onu izliyordu.

Tekrar içeri dönerken, girişin az ötesinde duran meşe odunu yığınının iki parça aldı. Odunların bazılarının üzeri yosun tutmuştu. Kapıda durdu, terliklerini dışarıda çıkarıp, ahşap döşemeye çoraplarıyla bastı. İçeride hemen sol tarafta duran açık şöminedeki közün üzerine yerleştirdi odunları. Meşe ateşe değince odanın içindeki yemek kokusu, yanan meşenin o parfümümsü kokusu ile karıştı. Sonbahar etkisini gösteriyordu yavaş yavaş, son birkaç gündür evde şömineyi yakmaya başlamışlardı soğuğu kırmak için. Fatma mutfaka doğru yürüdü; üzerine bastığı tahtalar her adım atışında gıcırıyordu. Mutfaktaki beton tezgâhın üzerinde az önce yıkadığı ıspanaklar dağınık halde duruyordu. Bir kısmını çalkama yaparken kullanmıştı, şimdi ise geri kalanını yarın için yemek hazırlarken kullanacaktı. Geniş ve loş bir mutfaktı. Arka bahçeye bakan küçük bir kare penceresi vardı. Yaz boyunca bu bahçede yetiştirdikleri domateslerden yaptığı salçaları mutfak duvarındaki uzun ince rafın üzerine dizmişti. Tüm kış yetecek kadar salça ve turşu vardı rafta. Tezgâhta duran tabaklardan birini yıkayıp, yanındaki tel dolaba yerleştirdi. Kocasıyla boşandıktan sonra, çocuklarla beraber annesinin yanına, İzmir’in bir köyündeki bu küçük taş eve taşınmışlardı. Burada sürekli yapacak bir şeyler olması onu meşgul tutuyor, olumsuz düşüncelere dalacak bir vakit bulmasının önüne geçiyordu. Zaten Fatma çocukluğundan beri bu evi hep sevmişti, dingin ve huzurlu bir havası vardı ona göre.

II.

Ali Usta, yıkılmış bir verandanın etrafa dağılmış çürük ahşap parçalarını bir köşeye topluyordu. Sağlam bir parça bulabilirse, şu an kullanılmaz halde olan tek katlı taş evi restore ederek yapacakları yeni evde tekrar kullanılmak üzere ayıracaktı; mal sahibinden öyle talimat almıştı. Taş duvarlar yerinde duruyordu, ama iyice elden geçirilmeleri lazımdı. Ayrıca çatı tamamen çökmüştü. Evin içine düşüp yığılmış kiremitleri ve çatının parçalanmış diğer parçalarını da, yanında çalıştırdığı genç işçilerle beraber birkaç gün önce toparlayıp, içeriyi tertemiz hale getirmişlerdi. Şimdi dört tarafı duvarlarla çevrili bir boşluktan ibaretti ev.

¹ Ege otlarının hamur ile karıştırılmasıyla yapılan bir çeşit yöresel yemek.

Buz gibi bir kış günüydü. Hele İzmir için, olağandışı bir soğuk olduğu rahatça söylenebilirdi. 2003 yılıydı. Milenyuma girerken dünyanın sonunun geleceği söylentileri vardı, ama hiçbir değişiklik olmamıştı. Hayat, üç senedir aynı rutinlikte devam ediyordu. Bugün rüzgâr özellikle daha sert esiyordu daha önceki günlerle kıyaslandığında. Ali Usta, ellerini neredeyse hissetmiyordu. Verandanın çatısının bahçeye dağılmış parçalarını toplamayı bıraktı; kemerli büyük boşluktan taş duvarların içine girdi. Pencere boşluklarından gelen sert rüzgârı kesmek için, bu kısımları naylonla kapatmışlardı. Yine de çatısı tamamen açtı evin. Ali Usta, kocaman boş bir mazot varilinin içine verandanın yıkıntılarında bulduğu birkaç çürük tahta parçasını attı ve altına gazete kâğıdı koyup tutuşturdu. Evin üstündeki boşluktan dumanlar yükseldi. Ellerini varilin üzerine doğru tuttu usta, parmak uçlarını biraz daha hissederek gibi oldu. Etrafta kimse yoktu, bugün yalnız başına gelmişti daha hafif işleri halletmek için. Sabah evden çıkarken yanına aldığı ekmeği çıkardı torbasından; içine bir dilim peynir koymuştu hazırlanırken. Bir parçasını koparıp yedi. Dünden kalan kola vardı köşede diğer işçilerin bıraktığı. Onu da bir plastik bardağa doldurup içti. Naylonla kaplı büyük kemerli boşluktan dışarı silüet olarak görünüyordu ancak. Rüzgâr vurdukça naylon içeri doğru şişiyor, sonra yeniden düzleşiyordu. Yapacağı işleri planladı kafasından. Taşların derzlerini düzelterek başlayabilirlerdi. Sonra çatıyı kapatırız, hem böylece daha korunaklı bir alanda çalışabiliriz, diye düşündü Ali Usta. En son da içerideki odaların tuğla bölme duvarlarını örüp, sıva ve boya işlerini hallederlerdi. Evet, böylesi iyi olurdu. Cebindeki sigara paketinden bir dal çıkardı ve yaktı.

III.

“Bana Ege bölge müdürünü bağla” dedi telefonun diğer ucundaki kadına. “Hemen arıyorum Adnan Bey” dedi yaşça ondan biraz daha büyük olan sekreteri. İstanbul’da, tamamı kendilerine ait olan altı katlı modern bir binanın en üst katındaki ofisinden yürütüyordu şirketin işlerini Adnan Bey. Tuğla ve kiremit gibi, pişmiş toprak mamullerini üretip satıyorlardı. Fabrikaları başka bir şehirdeydi. Babasının ölümünden sonra, tek varisi olarak şirketi devralmıştı. İlk yıllar ciddi bir koşuşturmayla geçmişti, sürekli yoğun; eve geç saatlerde girip, erkenden çıkıyordu. İşler biraz rayına oturunca şirketi biraz daha kurumsal bir yapıya geçirmiş; üretim, alım, satım gibi konulardan elini çekip, bu pozisyonlar için daha profesyonel kişileri almıştı işe. Yine de, hiçbir zaman kontrolü tamamen onlara bıraktığı duygusuna kapılmalarını istemezdi çalışanlarının. Her gün şirkete gidip, en üst kattaki ofisine çıkarken asansörü değil merdivenleri kullanır, her katta bulunan ayrı departmanların müdürleriyle biraz vakit geçirip, günlük konuşmalardan haberdar olmayı severdi.

Telefonu sonunda bağlanmıştı, hatta Ege bölge müdürü Orhan Bey vardı. Biraz hâl hatır sordular birbirlerine, sonra hızlıca konuya girdi Adnan Bey. “Nehir Hanım benim aile dostumdur. İzmir’de bir köy evi yaptırmış. Oldukça küçük bir taş ev; içerisinde az da olsa tuğla kullanacaklarmış bazı duvarlarda. Her ne kadar küçük bir iş de olsa, senin özellikle arayıp ilgilenmeni istiyorum Orhancığım” dedi. “Hatta yerinde bir gidip görsen daha da iyi olur; belki önereceğin bir şeyler çıkar.” Orhan Bey, sevdiği bir çalışanıydı. “Ben şahsen ilgileneceğim, siz hiç merak etmeyin” diye karşılık verdi. Yüksek miktarda satışların olduğu büyük projelerin yanında, böyle hatır gönül işleri de çıkıyordu bazen. Birbirlerinin eşlerine ve çocuklarına selamlarını iletip telefonu kapadılar.

Sonra sekreterine seslendi tekrar Adnan Bey. “Bana hammadde müdürünü bağla bakalım bir de. Bakalım kil stokları ne durumdaymış, bir konuşalım” dedi. Şirketin tüm gösterişliliğinin yanında, aslında temelde killi toprağı pişirip sattıkları gerçeğini hiçbir zaman aklından çıkarmamaya çalışıyordu. Diğer bir yandan, çok hayati önemi olan bir iş yaptıklarına da inanıyordu Adnan Bey. İnsanların evlerini, yaşayacak alanlarını oluşturmalarında en sık kullandıkları malzemelerden birini üretiyorlardı. Toprağı alıp, evin bir parçası haline dönüştürüyorlardı. Bunları düşünüp, telefonun bağlanmasını beklerken kahvesinden bir yudum aldı. Akşam trafiği başlamadan ofisten çıkıp evine geçmeyi planlıyordu.

IV.

Kemerli cam kapıyı açıp, dışarıya yalınayak adım attım. Bildiğim bir his değildi bu.

Hayatım boyunca şehirde apartman dairelerinde yaşadıkdan sonra, evin kapısını açıp doğrudan bahçeye çıkmak ve toprağa basmak nasıl bir hismiş, burada öğrendim. Adım Nehir, yirmi sekiz yaşındayım. Hikayem çok da ilginç değil aslında. Şehir hayatında boğulmuş bir beyaz yakalının, plazalardan bir Ege köyüne kaçış öyküsü. Herkesin hayalini kurduğu, iş çıkışı gidilen rakı masalarında özlemlerle bahsettiği, hakkında filmler izleyip kitaplar okuduğu o kaçış. Ama nedense kimsenin gerçekleştirmediği, korktuğu veya emekliliğine sakladığı. Benim korkacak, kaybedecek bir şeyim kalmamıştı artık. Ben de geldim. Buradayım. İzmir’in sakin bir köyünde, birkaç ayda restore ettirdiğim tek katlı taş evimde, İstanbul’dan gelirken beraberimde getirdiğim kedim ve benden önceki kiracının camla kapattığı eski balkonumdan buradaki bahçeye taşıdığım limon ağacım ile birlikte. Kedimin adı da Limon. Böyle uyaklı şeyleri seviyorum sanırım biraz.

Yalınayak çimenlere basarak, bahçedeki koca söğüt ağacına doğru yavaşça yürüyorum. Dışarı, iç mekânın bir parçası, uzantısı gibi. Yeni evim biraz küçük sayılabilir, ama bahçeyle birleşince kocaman bir yaşam alanı oluyor. İçerideki bilgisayarımdan hafif bir müzik sesi geliyor bahçeye. "No surprises"² çalıyor; uzun zamandır aynı parçayı tekrar tekrar dinliyorum. "A job that slowly kills you."³ Eşlik ediyorum ara sıra. "Such a pretty house, and such a pretty garden."⁴ Gülüyorum. Tam bir beyaz yakalı depresyonu şarkısı. Ben artık beyaz yakalı değilim. Giydiğim şeylerin yaka rengi her gün değişiyor artık. Güneşli, ama serin bir ilkbahar günü; Mart'ın ilk günleri. Bahçedeki kocaman badem ağacının bembeyaz çiçeklerine bakıyorum. Henüz hiç yaprağı yok, üzeri tamamen çiçeklerle kaplanmış. Toprağa kalın bir çubukla bağlanmış beyaz bir küre gibi. Zaman öyle yavaş geçiyor ki burada. Sanki her şeyi görmeye, fark etmeye zamanım var. Ah, tüm o koşuşturmacadan sonra.

Burayı yaklaşık benim yaşlarımda bir adamdan aldım. Ona ve diğer iki kardeşine yakın zamanda vefat eden annelerinden miras kalmış. Diğer kardeşlerini görmedim, noterden vekâletname vermişler abilerine satış için. Anneannesinin eviymiş bahsettiğine göre; çok da konuşmayı sevmiyordu açıkçası adam. Ama sanırım o da bir süre burada yaşamış küçükken. Başka bir zaman diliminde, hiç tanımadığım birilerinin bu taş duvarlar arasında yaşadığını bilmek garip hissettiriyor.

Burayı satın aldığımda oldukça harap bir haldeydi ev. İzmirli bir mimar arkadaşım bana restorasyon ve proje işlerinde çok yardımcı oldu. Birçok şeye beraber karar verdik. Şöminenin yerini kesinlikle değiştirmek istemedim mesela. Hem kemerli büyük cam kapıdan bahçeyi görebileceğim, hem de ateşi izleyebileceğim çok güzel bir açı bulmuştum oturmak için çünkü. Evin tadilatına başlamak üzere ustalara teslim etmeden önce, odalardaki küflenmiş bazı eşyaları toplayıp çöpe attım. Birkaç şişe buldum mutfakta, onları vazolar olarak kullanmak üzere sakladım. Bir de şöminenin yanında duran bir sallanan sandalye sağlam kalmıştı, hemen onu da korumaya aldım ve cilaladım. Bahsettiğim o güzel manzaralı noktaya koydum onu inşaat biter bitmez eve yerleşince. Apartmanda kalorifer petekleri ile ısındığım bunca yıldan sonra, ateşi doğrudan görebilmek kendimi biraz ilkel, ama çok daha huzurlu hissettiriyor.

Arkadaşlarım arıyor ara sıra, benim de birkaç ay öncesine kadar çalıştığım yirmi sekiz katlı plazadan. Üst üste yığılmış bir sürü insan. Gökdelenler, bana Matrix filminde makinelerin insanları enerji kaynağı olarak kullanmak için plasenta benzeri bir sıvıyla dolu keseler içinde üst üste depoladığı insan enerji

² İngiliz alternatif rock grubu olan Radiohead'ın 'Sürpriz yok' olarak çevrilebilecek 1997 çıkışlı parçası.

³ "Seni yavaşça öldüren bir iş."

⁴ "Ne güzel bir ev, ve ne güzel bir bahçe."

santrallerini anımsatıyor. O kadar çok insanın nasıl bir arada bulunabildiğine, birbirine nasıl tahammül edebildiğine hayret ediyorum uzaktan bakınca. Yaşadığımız yerler, evlerimiz de çok farklı değildi aslında şehirde. Neyse, artık orada değilim. Arayan arkadaşlarımla özlem gideriyor; ineklerle, tavuklarla ilgili espriler yapıp gülüyoruz. Aslında birkaç tavuk almalıyım kendime, şaka bir yana. Bahçeye de hemen birkaç sebze fidesi diktim zaten, komşularım sağ olsun epey yardımcı oluyorlar. Daha öğreneceğim çok şey var. Ama hiç acelem yok. Yavaş yavaş.

Limon, sallanan sandalyeyi benden daha çok kullanacak gibi duruyor. Günün yarısını sandalyenin üzerindeki yumuşak yastıkta yatarak geçiriyor. Ben daha çok bahçedeyim; doğada olan biten hiçbir şeyi kaçırmamak istiyorum. En güzeli ne biliyor musunuz? Kafamı kaldırdığımda gökyüzünü görebiliyorum. İstanbul'da en son ne zaman yukarı baktığımı hatırlamıyorum. Belki baksam görebilirdim biraz, ama bakacak vaktim bile olmuyordu zaten. Geceleri ışıkları kapadığımda ise, odamdaki pencereden milyonlarca yıldız izleyebiliyorum yattığım yerden. Bana ne kadar küçük ve önemsiz olduğumu hatırlatıyor. Bunu fark etmek iyi bir şey bence; tüm o çok önemli şeylerin sorumluluğunu ve sıkıntısını bir anda yok ediyor. Eğer ay varsa o gece, yıldızlar pek görünmüyor yalnız. O zaman da mehtaba bakarak 'Clair de lune' dinliyorum. İtiraf etmem gerekirse, bunu İstanbul'da da bazen yapardım.

Bahçeden kalan zamanda, mutfakta vakit geçirmeyi seviyorum. Beton tezgahımın üzerinde etraftan topladığım sebzeler oluyor genelde. Geçen gün bahçemde kendiliğinden biten bir otu koparıp kokladım, anason gibi kokuyordu. Soğanla kavurmasını yaptım bugün. Komşumun dediğine göre arapsaçıymış. Bana çalkama diye bir yemek yapmasını da öğretecek bir dahaki sefere. Kendimi hep burada yaşamışım gibi hissediyorum. Bu küçük taş bina, yaptığım yemeklerin kokularıyla, dinlediğim müziklerin sesleriyle, kedimin etrafa yayılan tüyleriyle ve ateşin titreyen ışığıyla; şimdiden tam bir eve dönüşü bile.

ECE DEMİR BAYRAKÇI

DUVAR

Gözlerini açtı. Sirtüstü yatakta uzanıyordu. Yine tavandaki çatlak gözüne ilişti. Çatlağın karanlığı elâ gözlerinden yansıyor. Beş yıldır bu evde yaşıyordu. Bu çatlak yeni miydi, yoksa yıllardır burada mıydı?

Yatağından kalktı, büyük birkaç adımla pencerenin önüne geldi. Gıcırdayan ahşap döşemenin sesine tahammül edemediğinden büyük adımlarla dolaşıyordu evde. Önünde uzanan çorak düzlüğe baktı. Düşüncelerini oyalayacak, değişimine tanıklık edecek ne bir kaya ne de bir ağaç vardı arazide. Toprak, rengini üstünden eksik olmayan gri bulutlardan almış gibiydi. Uzaktan bakılınca pek de seçilemeyen taşlarla dolu düzlük yaklaşık bir kilometre sonra, iki üç metre yüksekliğinde bir tepe ile son buluyordu. Tepenin son bulunduğu alanda ise göz alabildiğine o uzanıyordu. Çeşitli efsaneler dolaşıyordu dillerde onun hakkında. Efsanelerin birinde, bir meleğin, renkleri aynı olan yerin ve göğün ayrılığına dayanamayıp, onları bakanların gözünde tek hâle getirmek için onu ördüğü söyleniyordu. Diğer efsanede düzlükteki taşların günlerce dans ettikten sonra varlıklarını taçlandırmak için bir olup, onda vücut bulunduğu anlatılıyordu. Çoğu günler, düzlüğün sona erip tepenin başladığı, tepenin bitip göğün yükseldiği alan sisten görünmez hale geliyordu. Bugün o günlerden değildi. Pencereden baktığında apaçık karşıdaydı. 'Duvar'. Ve durduğu yerden baktığında, küçük elâ gözlerinin bulunduğu yerde, duvardaki o kocaman çatlak.

İnşaata uğramak için evden çıktı. Artık usta olmuştu, cumartesi günleri çalışmıyordu. İnşaata uğrayıp işçilere görünmenin, sonrasında onlar çalışırken oradan ayrılabilmenin özgürlüğünü duyumsamak için bir bahane olduğunu biliyor ve bu eylemden içten içe tiksiniyordu. Ustasının ukalaca "Çalışmak iyidir, çalışın," diyerek gittiği zamanlarda ona karşı duyduğu öfkeyi hatırlıyordu. İnşaat hâlindeki bina eskiden anneannesinin tek katlı müstakil evinin bulunduğu arazideydi. Anneanesi öldükten sonra tek vârisi olduğu evin yerine apartman yapması için bir müteahhitle anlaşmıştı. Bu evde geçirdiği günlerden kalan, zor günlerinde zihninin çekmecelerinden çıkarıp gönlünün masasına koyabileceği, anımsadığı zaman yüzünü güldürecek hiçbir anı yoktu. Nohut oda bakla sofa dedikleri bu eve cahilliğin tüm karanlık köşeleri nasıl sığmıştı? Ait hissetmediği bu evde geçirdiği zamanlardan aklında kalan detaylar, kendi kendine saatlerce

ortaya çıkmadan oynadığı saklambaç loşluğundaydı. Ailesinin hayatındaki kırılma noktasının yaşandığı tek bir gün, o loşlukta parlıyordu sadece. Abisinin evden kaçıp bir daha haberinin alınamadığı o gün. Evdeki bağırışlarda sürekli duvarın sözü ediliyordu. "Duvardan farkın yok!", "Duvar kadar olamadın!", "Duvar kadarsın!" Ne azdı ne çoktu duvar. O gün ne yaşandığını bilmiyordu, kırılan eşyaların, savrulan sandalyelerin sesini hatırlıyordu sadece. Yıllarca tamir edilmeyen ahşap döşemedeki yarık, o günkü şiddetin sonucunda oluşmuştu. Babası abisinin üstüne öfke ile yürürken, koşup bahçedeki ıhlamur ağacının altındaki çalılırların içine saklanmıştı. Aylardan hazırandı, babası abisine "Beceriksiz, hiçbir şey yapamazsın sen!" diye bağırırken ıhlamurun çiçekleri çalılırların arasından saçlarına düşüyor, o da her birini alıp ayrı ayrı kokluyordu. Çalılırların arasından gördüğü ev gitgide kendinden uzaklaştı. Kendisini ancak olup bitenden kaçıp olanlara uzaktan bakarsa koruyabileceğini öğrendi o gün. Daha küçücük bir çocukken erişkinliği için kendince büyük dersler çıkarıyordu. İçinden "Ben büyüyünce..." ile başlayan cümleler kurup, şahit olduğu kötülüklerle sebep olan ne varsa, o eylemi "...yapmayacağım" diye sayıklayarak onları hafızasından silmeye çalışıyordu. Sahip olduğu şeyleri kaybetmeyecekti. En büyük ders buydu. Ev de, o da çok küçüktü. Büyük dersler, büyük mekânlara ihtiyaç duymuyordu.

Sonrasında da defalarca çalılığın içinde, zamandan ve mekândan sıyrılıp kendine hayaller kurduğu huzurlu bir dünya yarattı. Yıllar sonra o talihsiz günde onları anneannesinden öğrendi. Abisi sadece az sayıda kişide bulunan duvarın ötesine açılan tek kapının anahtarını kaybetmişti. Hayatları duvarın bu tarafında sıkıntısızdı. Fakat bir gün ne olacağı bilinemezdi. Aile yadigarı anahtar da o bilinmez günlerin belirsizliğini hafifleten tek güvenceydi. Duvarın ötesinde ne var kimse bilmiyordu. Fakat güneş yılda bir kez de olsa duvarın ardından yükseldiği için duvarın ardına atfedilen değer yaşadıkları hayatın ötesindeydi. Anahtar ve abisi kaybolduktan sonra, aile fertleri sevgisiz ve öfke dolu bir hayata hapsettiler kendilerini. Duvarın adı bu hayatta bir daha anılmadı.

İnşaata varınca işçilerin çalıştığı ikinci kata çıktı, burada tek odalı iki adet daire olacaktı. Müteahhitten istediği, alana olabildiğince çok daire sığdırmasıydı. "Bir tek köşedeki ıhlamur ağacına dokunma," demişti. Müteahhit başını hafifçe öne eğip sallayarak: "Biraz doğa dostu görünmek akıllıca iş," dedi, kendisinin de onun tarafında olduğunu göstermek isteyen bir edayla. O an ıhlamur ağacının altından müteahhitten uzaklaşıp gözden kaybolmasını izledi. İşçilerden en öğrenmeye heveslisi Kemal, tuğlanın üstüne yediği simidi bırakıp yanına geldi. Ne zamandır "Ustam zamanın var mı? Seninle konuşmak istiyorum," diyordu. Bir haftadır oyalıyordu onu. Zamanı yoktu,

meşgul insanlardandı o da. Biraz beklesin, konuşmak istediği şey biraz daha önem kazansın, diye geçirdi içinden. "Ne konuşacaksan yarın konuşalım, bugün hesap kitap günü," dedi. Herkesi "Kolay gelsin," diyerek selamladı. Merdivenlerden inerken kendini çok önemli biri gibi hissetti. Bu buruşuk his, bir iki adım sonra boğazına takıldı. Tek istediği inşaat mühendisi olmaktı aslında. Beş yıldır her sabah uyandığında bunun hayalini kuruyor, ama hiçbir adım atmıyordu. Alt kata indiğinde, arka bahçeye açılan koridoru geçerken yerdeki takozları kenara itmedi. Büyük adımlarla üstlerinden atladı hepsinin. İhlamur ağacı karanlık koridorun sonunda sapsarı çiçekleriyle onu karşılıyordu. Mutluluk diye bir şey varsa, o an içinde hissettiği şey olmalıydı. Ağacın altındaki çalılarını gördü. Eşyalara kapladığı yerden daha fazla anlam ve değer yüklenmediği çocukluk yıllarıydı. Evde bulunduğu, kimse için hiçbir anlamı olmayan, nereye ait olduğu bilinmeyen, renkli renksiz, şekilli şekilsiz ne varsa saklandığı yere, çalılarının altına taşıyordu. Abisinin yatağının altında bulunduğu anahtar da ağacın gövdesinin toprak ile buluştuğu yerdeki çalılara yayılan köklerinin oluşturduğu kovuğa saklamıştı. Yıllar sonra, anneanesi o günü anlatırken hem sebep olduğu mutsuzluğun büyüklüğünü hem de elinde bulundurduğu potansiyelin önemini kavramıştı. Anahtar o ihlamur ağacının altındaydı. Bir anda yukarda bir çığlık koşturdu, "Kemal!" diye bağırdı biri. O an yere çarpıp parçalanan tuğlaların sesini duydu. "Eh!" diye söylendi, "Yine zarar ettik." Koridorun sonunda bir toz bulutu oluştu. Merdivenlerden aşağıya telaşlı adımlarla inenlerin ayak seslerini duydu arkasından.

Gözlerini açtı. Son iki yıldır uyku düzeni bozulmuştu. Uyuyamadığı zamanlarda tavandaki çatlağa saatlerce gözlerini dikip bakıyordu. Elinden iş geliyordu. İnşaat ustasıydı. O çatlağı en iyi o kapatırdı. Bir gün yatağı kenara çekip merdiveni kilerden içeri taşımaları, malasını alıp tavana uzanmalıydı sadece. Koridordaki toz bulutunun içinden Kemal'i kucaklarında taşıdıkları o an belirdi gözünde. Donmuş hâlde olanlara bakakalmıştı. O merdivenlerden indikten sonra, Kemal arkasından gelip konuşmak istemişti. Merdiven basamaklarındaki takozlardan birine ayağı takılmış ve dengesini kaybetmişti. Korkuluklar henüz takılmamıştı ve merdiven kovanını çevreleyen hiçbir güvenlik önlemi yoktu. Elini uzattığı yerden, merdiven kovanından aşağıya düşmüştü. O gün kaybettiler Kemal'i. Bu olaydan bir ay önce bebekleri dünyaya gelmişti Kemal ile eşinin. Saat ücretini arttırmak istiyordu. Konuşabilselerdi elbet bir çaresini bulurlardı.

Yataktan kalkıp gıcırdayan döşemelerin üstünde büyük adımlar atarak pencerenin önüne geldi. Birbirinin aynısı yüzlerce bina uzanıyordu eskiden bomboş olan gri arazide. Hepsisi de koyu gri boyalı. İçini o boş araziden daha

çok sıkıyordu bu yeni taşlık. Bu binaları yapanlardan da, içinde oturanlardan da nefret ediyordu. Kimsenin burada yaşamak arzusu duymadığı halde, daha iyi bir çevre yaratmak için çaba sarf etmemesini anlamıyordu. O binaların hepsi cahilliğin kara kutularıydı. Aynı anneanesinin yıkılan evi gibi.

Evden inşaata gitmek için çıktı. Kemal'in ölümünden sonra iki yıl boyunca mahkeme kararıyla inşaat durmuştu. Bugün olayın canlandırması yapılacaktı. Tüm güvenlik önlemlerinin alınmış olduğuna dair beyanda bulunmuştu, işçiler de onun yanındaydı. Ödeyeceği tazminatı azaltmaya çalışıyordu böylelikle. İnşaata vardığında herkes arka bahçede ihlamur ağacının altında, kimi ayakta, kimi de kum çuvallarının üstüne oturmuş raportörü bekliyordu. O da çuvalardan birine oturdu. O sırada "Nerede o usta?" diye bağırarak kucağında küçük bir çocukla bir kadın girdi koridordan arka bahçeye. "Kim o?", "Kim o sizin ustanız? Söyleyin!" diye bağırdı. "Benim," dedi. Kadın çocuğu kucağından yere indirdi özensizce. Ellerine iki yakasını kavrayıp sarsarak bağırmaya başladı. Aylardan hazırandı, ihlamur ağacının çiçekleri dökülüyordu kadının ve çocuğun saçlarına. Hiçbir şey duymuyordu. Yarım kalmış inşaata doğru bakıyordu sarsılarak donuk gözlerle. İnşaat kendinden uzaklaştı, küçülmüş hissetti kendini. Sahip olduğu şeyleri kaybetmemeliydi. Eğildi. Çalılarının altına uzandı ağlayarak. Telaşlı bir şekilde anahtar aradı. Kimse ne yaptığını anlamıyordu. Kolları çizikler içinde çıkardı elini çalılarının arasından. Oradan koşarak kaçtı. Gitmeliydi. Artık duvarın bu tarafında hayatını sürdüremezdi.

Anneanesinin evinde yaşanan o büyük tartışmada ahşap döşemede oluşan yarık zaman içinde iyice derinleşmişti. Çocuktan daha. Bedeni yaşadığı sorunlardan daha küçüktü. Yere yatarak kolunu yarıktan sokup döşemenin altını elleriyle yoklamaya başladı. Birkaç taş ve kum geldi eline. Kolunu çıkarmak istedi sonra, ama sıkışmıştı. Ağlamaya başladı. Evde kimse yoktu. Saatlerce ağladı çaresizce. Elindeki kumları bıraktı. Yüzüne sanki kumlar dökülüyordu. Gözlerini açtı. Tavandaki çatlağın etrafında kabaran sıvalar kâbusuyla birlik olmuş yüzüne düşüyordu. Artık tamir etmeliydi şu tavanı. Uzun adımlarla pencereye gitti göğsünde hissettiği baskıyla. Pencereden görünen binaları da duvarı unutturmak için yapmışlardı belli ki. Pencerenin denizliğine koyduğu anahtar eline alıp avuçlarında sıktı. Koşarak evden çıktı. Tek bildiği duvarın binaların arkasında olduğuydu. Binaların arasından duvarın olduğu yöne koşmaya başladı. Duvardaki tek kapıyı nasıl bulacaktı? Onu aramak niyetinde de değildi henüz. Koşarken aklında olan tek şey, penceresinden gördüğü duvardaki çatlağa ulaşmaktı. Çatlaktan sadece duvarın arkasını görmek istiyordu. Duvarın arkası ona ne vadediyordu? Bunu bilirse, kapıyı bulmak için

her şeyi yapacaktı. Tepeyi büyük adımlarla tırmanmaya başladı. Duvar da, o kocaman çatlak da hala oradaydı. Tepenin bittiği yerde nefes nefese durdu. Çatlağa doğru yürümeye cesaret edemedi.

* * *

Gözlerini açtığında nerede olduğunu anlamaya çalıştı önce. Kocaman bir galeri boşluğunun tavanına bakıyordu. Sol tarafında iki kat yüksekliğinde bir pencere, sağ tarafında ise asma kata açılan iki adet kapı vardı. Malzemeler ham, detaylar olabildiğince yalındı. 22. yüzyılda artık böyle binalar yapılmıyordu. Bina 2000'lerin ortasında büyük büyükannesini Nevin Hanım tarafından tasarlanmıştı. Flört ettikleri dönemde, erkek arkadaşına karşı duyduğu aşk o kadar güçlüydü ki, erkek arkadaşının içinden geçtiği kötü dönemi hafifletmeyi amaçlayarak, onun karakterini yansıtan bir bina tasarlayıp, bir de şiir atfetmişti binaya. O da aile anılarının izini sürüp, yıllardır atıl kalan bu binayı bulmuş, bir sanatçı olarak, binayı ve hikayesini konu edinen bir sanat galerisine dönüştürmek için iki yıl mücadele etmişti. Aile fotoğraflarına baktığında o kadına ne kadar benzediğini görebiliyordu.

Çevredeki binalarda oturanlar en az dört kuşaktır orada yaşayan, mahallelerini sahiplenen, çocuklarını aile hikâyeleriyle büyüten insanlardı. Kalkıp pencereye doğru ilerledi. Ağaçlarla dolu yemyeşil bir bahçe uzanıyordu önünde. Ve bahçenin bitiminde gri bir duvar. Bahçeye çıktı. Bina buradan bakıldığında, iki kat yüksekliğinde şeffaf bir kütlelerin üzerine oturan beton bir kütle oluşuyordu. Beton kütle tamamen sağırdı. Birbirine zıt bu iki kütle, şiirdeki gibi kırılabilirlik hissi daha da ortaya çıkarıyordu. Sahiplendiği bu hikâyeyi sanatsal olarak binaya işleyerek dönüştürmek için çok hevesliydi. Yılda bir kez güneş doğuyordu ve galeri o gün açılacaktı. Tam bir senesi vardı hazırlanmak için. İçeriye doğru ilerlerken bir taşa takıldı, iki adım sonra başka bir taşa. Teker teker bahçedeki bütün taşları toplayıp kenara yığmakla geçirdi bir gününü.

Mahallede yaklaşık yüzyıl önce taşınan bir mezarlık vardı. Dedesinden dinlemişti hikayesini. İnsanların acılar içinde, kiminin kemikleri kalan, kiminin ise hâlâ kefeni duran akrabalarının cesetlerini mezarlıktan çıkarıp, yeni gösterilen mezarlığa taşımak zorunda bırakıldıklarını anlatmıştı. Nevin Hanım çocukluğunda bu trajediye tanık olmuş, yıllar boyunca zorunda kalmadıkça konuşmamıştı. Ta ki âşık olduğu yıla kadar. Duyduğu aşkın gücüyle bütün duvarlarını bir bir yıkmış, âşık olduğu adamı anlatan bir bina tasarlamış ve o binayı da trajedinin yaşandığı yerin dibine, mezarlık duvarının yanına inşa ettirmişti.

Yüzyıl boyunca mahalleli acılarını dindirmek için mezarlığın bulunduğu alana uğramamış ve oradan söz etmemişti. Bu anıyı birebir yaşayan kimsenin hayatta kalmadığı bu günlerde ise mahalleli, o alanı mahallelerine yeşil alan olarak katıp yeni bir mekânsal bellek oluşturmak için imza topluyordu. Bina ve mezarlığın hikayesi birbirinden ayrılamazdı. O da bu meseleyi üstlenip binayı sanatsal olarak dönüştürdüğü bir yıllık zaman zarfında, eski mezarlığı geri kazanmak için yapılması gereken tüm bürokratik işlemler için koştu. Kısa zamanda mahallelinin ve onun çabası ile eski mezarlığın bulunduğu alanın tekrar kullanılması için onay alındı.

Galerinin açılışı için canlı bir performans hazırlamıştı. Güneşin doğmasına dakikalar kalmıştı. Nevin Hanımın yazdığı şiiri çıkardı cebinden. Davetliler çevresinde toplanmaya başladı. Gökyüzü griydi. O da griydi ve oldukça derin bir oyuk açılmıştı üstünde. Sonu nerede göremiyordu. Ama sırtını ona yasladığında gördüğü bina muhteşemdi. Nevin Hanım travmasını dindirmek için her gün mezarlığın duvarına göğsündeki ağırlıkça bir çekiç darbesi vurmuş ve yıllar içinde duvarda bir oyuk açmıştı. Ellerini üstünde gezdirip tam olarak vurması gerektiği yeri tekrar kontrol etti. Herkes toplanınca şiiri okumaya başladı:

Kapa gözlerini,
Güvendesin şimdi,
Bırak,
Kırık olan yanını ayaklarının dibine,
Karanlığını gönlünün derinliklerine,
Cam betonu karartmayacak,
Beton camı ağartmayacak,
Yaşam karşındaki duvarın ardı kadar,
Belirsizlik hep yanında olacak,
Emin ol,
O çatlak
Duvarın kararlılığını yıkamayacak.

Çekici duvardaki oyuğun en ince noktasına vurdu. Vurduğu nokta önce çatladı, sonra birden parçalara ayrıldı. Gri taşlar ve kum parçaları güneşle buluşup parıldayarak saçıldı ayaklarının dibine. Duvarın arkasını görmek için biraz eğildi. Gözleri bir çift elâ gözle buluştu. Korkuyla ona bakıyordu.

SİNEM KIZILASLAN

SELAM

Ağaçların arasında; dar, kıvrımlı, toprak bir yol. Sağında solunda yabani otlar, çalılar... Kahverengi zemin, gri taşlar ve yeşilin harmonisine katkı yapan, uzun ağaçların arasından etrafı aydınlatan güneşin ağaç ve çalılarda oluşturduğu parıltılar... Ağaçlar o kadar uzun boylu ki her ne kadar güneş etrafı aydınlatabiliyor olsa da ısını bize ulaştıramıyor. İnsanı hafif ürperten, tatlı bir serinlik... İnsan hem montuna sıkı sıkıya tutunmak istiyor hem de o tatlı serinlik insanın hoşuna gidiyor. Ne yaman bir çelişki :)

Yolda ilerlediğinizde solda şırl şırl akan bir çeşme hemen ilerisinde sağınızda, kökleri patika yolu kabartmış kocaman bir ağaç görüyorsunuz. Ağacın gövdesi ortadan ikiye çatallanmış ve arasından süzülen güneş gözünüzü kamaştırıyor. Yolda ilerliyorsunuz. O kadar zevk alıyorsunuz ki bu yürüyüşten, zaman hızla akıp geçiyor. Yolun sonunda kocaman ahşap bir köprüye varıyorsunuz. Kurumaya yüz tutmuş bir derenin üzerine, geleneksel yollarla yapıldığı her halinden belli bir o kadar da sağlamlığı ile insana güven veren ahşap, heybetli, güzel bir köprü bu. Köprünün üzerinde yürümek için sabırsızlanıyorsunuz. Hızlı adımlarla köprünün üzerine çıktıktan sonra, aldığınız keyfi daha uzun süre devam ettirebilmek için adımlarınız kendiliğinden yavaşlıyor. Her ne kadar bu köprünün size verdiği huzura doyamamış olsanız da biraz üzülerek biraz da heyecanlanarak köprünün bitişine varıyorsunuz. Köprünün bitiminde arazi sınırı olduğu her halinden belli bir sınır çiti karşılıyor sizi. Hemen köprünün hizasında araziye girmenize olanak sağlayan bir bahçe kapısı. Çit de, kapı da geleneksel yollarla yapılmış besbelli. Keser, kazma, kürek... Teknolojik aletler yok, mükemmel ölçüler yok. Bunların yerine eğri büğrü ve en kesitleri birbirinden farklı olan dallar var. Doğallığın verdiği huzur, sıcaklık var. Bahçe kapısından içeri girdiğinizde önünüze yine patika bir yol çıkıyor. Toprak bir yol. Yürümeye devam etmeden önce biraz duraksayıp etrafınıza bakma ihtiyacı hissediyorsunuz. Arka fonda yüksek dağlar, dağların hemen önünde geniş, düz bir arazi, arazinin etrafını çevreleyen boylu karayemiş ağaçları. Karayemiş ağaçlarının koyu yeşil derimsi yapraklarının üzerinde güneşin parıltısı, günümüz teknolojik animasyonlardaki pırıltılı görüntüleri hatırlatıyor insana. Karayemiş ağaçları sizlere 'merhaba' dedikten, güneş dağların arasından göz kırptıktan, toprak yol ayakbılarınızın üzerinde 'Hoşgeldin' izleri bıraktıktan sonra yolunuza devam ediyorsunuz. İlerliyorsunuz, sağınızda küçük ahşap bir

kulübe karşılıyor sizi. Buradaki her yapı gibi o da doğal malzemeyle, o da geleneksel yollarla yapılmış. O da sağlam, o da güzel. Basit küçük bir kulübe ancak bu kadar sevimli gelebilir insana. Kulübenin hemen arkasındaki dağdan süzülüp akan bir kaynak suyu ince sesiyle adeta yanına çağırıyor sizi. Bu nazik daveti geri çeviremiyorsunuz. O buz gibi su önce ellerinizi sonra yüzünüzü okşuyor. Hava serin, su soğuk, montunuza sıkı sıkıya tutunuyorsunuz. Ama rahatsız etmiyor bu serinlik sizi. Aksine hoşunuza gidiyor.

Her hallerinden bu arazinin sahibi oldukları belli olan yaşlı bir çift yüzlerindeki 'hoşgeldin' ifadesiyle size bakıyor. Küçük ahşap kulübenin hemen önünde oturuyorlar. Hepsi, yaşlı adamın eseri olan küçük ahşap kulübe, ahşap çitler ve o sağlam köprü, yanlarına yeni eserler bekliyor. Yaşlı adan yorulmuş, yorgunluk çayı içiyor kulübenin önünde. Etraf huzur kokuyor. 'Huzur kokar mı?' dediğinizi duyar gibiyim. Toprak kokusu, yeşil otların kokusu, yaşlı kadının sobasının üzerinde pişirdiği yemeğinin kokusu, taze demlenmiş çayın kokusu birbirine karışınca huzur dile geliyor. 'Huzur' kokusunu saçıyor. Etrafı aydınlatan güneşe bir de yaşlı kadının yüzündeki kocaman gülümsemesinin ışıltısı da eklenince her yer parılıyor adeta. Rengiyle, kokusuyla huzurun tasviri burası. Çay eşliğinde, önce yaşlı adamın -gazi amcanın- savaş anılarını dinliyorsunuz. Tarih, geleceğinizi aydınlatıyor. Dinlenen yaşlı adamın iş başı yapmasıyla yaşlı kadınla baş başa kalıyorsunuz. Yaşlı kadın başlıyor anılarını anlatmaya. Sözlerini 'selam olsun o günlere' diyerek tamamlıyor. Bu son söze pek anlam veremeseniz de gülümseyerek karşılık veriyorsunuz yaşlı kadına.

...Ağaçların arasında; dar, kıvrımlı, toprak bir yol. Sağında solunda yabani otlar, çalılar... Kahverengi zemin, gri taşlar ve yeşilin kaosuna uzun boylu ağaçların arasından süzölmeye fırsat bulamayan güneşin, ağaç ve çalılardan karanlık içinde kalışının kasveti karşılıyor sizi. Ağaçlar o kadar büyük ki kendinizi küçük hissediyorsunuz. Hava soğuk, buz gibi. Üşüyorsunuz. Tek dostunuz, montunuz. Onun sıcaklığı güç veriyor ama yetmiyor size.

Dar patika bir yolda ilerliyorsunuz. Solda kurumaya yüz tutmuş bir çeşme var. Her yanı sinekli. İleride sağda kökleri patika yolu kabartmış, gövdesi ortadan ikiye çatallanmış kocaman bir ağaç. Ağacın yanından hızla ilerliyorsunuz. İlerledikçe arkanızda flulaşan görüntüsüyle bir hayalete dönüşüyor. Yol uzadıkça uzuyor. Yolun sonunda kocaman köprüye varıyorsunuz. Köprü, kurumuş bir derenin üzerinde eğrelti duruyor. O köprüyü geçmeniz gerekiyor ama adımlarınız geri geri gidiyor. Sallanan köprüden düşmemek için hızlı, bir o kadar da ürkek adımlarla karşıya geçiyorsunuz. Sizi; ahşap, kırık dökük bir

çit karşılıyor. Köprünün hemen hizasında olan bahçe kapısı yana devrilmiş, 'Hoşgeldin' deme nezaketinden yoksun. Yana devrilmiş bahçe kapısından içeri giriyorsunuz. Toprak bir yol, etrafı bacağınıza dolanan yabancı otlarla kaplı. Güneş, arka fondaki yüksek dağların arkasında kalmış. Aydınlatma kudretinden yoksun. Her yer loş, sis. Duraksamadan ilerlemek istiyorsunuz. Arkanızda bıraktığınız yüksek karayemiş ağaçları size gözlerini dikmiş sanki. Ahşap kulübenin önüne varıyorsunuz. Ahşap bir kulübeden çok korku evi gibi görünüyor. Hemen arkasındaki dağda, bir zamanlar su aktığı belli olan, şimdilerde yosun tutmuş bir kaynak suyunun belli belirsiz yolu göze çarpıyor, kurumaya yüz tutmuş. Zaten hava soğuk, hiç suyla uğraşmak istemiyorsunuz. Etraf kötü kokuyor. Çamur, yosun ve yabancı otların kokusu 'git' der gibi. Etraftan gelen belli belirsiz ağıt sesleri... Silüet halindeki yaşlı kadının, yaşlı adam için -hayat arkadaşı, eşi, canı- için yaktığı ağıtın sesi. Silüet şeklindeki yaşlı kadının gözlerinden akan yaşlar buz gibi saplanıyor yüreğinize. Sonra yaşlı kadının silüeti de yok oluyor, huzurun kokusuna katkı yapan yemeklerinin kokusu da. Ağaçların arasından süzülen rüzgârın uğultulu sesinde yaşlı kadının yasının tutulduğunu anlatan acı bir hüznün. Yaşanılabilir bir yer olmaktan çıkan bu araziden kaçan adımlarla uzaklaşıyorsunuz. Burası hayalet bir mekân olmuş artık. Artık burada huzur yok. Artık burada zamana direnemeyen bir mekân, zaman karşısında gücü, güzelliği ve heybeti yok olan ahşap yapılar var.

Zaman... İnsanı büyüten, mekânları değiştiren - dönüştüren en büyük güç.

Ağaçların arasındaki o dar, kıvrımlı, toprak yoldan geri dönmeye başlıyorsunuz. İleride iki kardeş oyun oynuyor. Biri, kurumaya yüz tutmuş çeşmenin yanında; diğeri kökleri patika yolu kabartmış, gövdesi ortadan ikiye çatallanmış kocaman ağacın yanında. Mutlu oldukları yüzlerindeki kocaman gülümsemeden o kadar belli ki... Bir zamanlar beni huzurun merkezine götüren bu yol şimdi onlara huzur veriyor.

Şaşıyorum... Burası önceden güzeldi. Artık güzel değil, aksine korkutucu. Bu korkutucu mekân nasıl olur da iki küçük çocuğun oyun alanı olabilir?

Kafamdaki düşüncelerle biraz duraksadıktan sonra yolumda ilerlemeye devam ediyorum. Çocukların yanından geçerken onların gülümsemesi bulaşıyor bana da. Yüzümde minik bir tebessüm oluşuyor. Bu tebessümle artık daha iyi anlayabiliyorum... aslında 'değişim' hayatın kuralı. Bu değişimi nasıl algıladığımız ise bizimle alakalı.

O dar, patika yolun sonundaki arazide yaşayan yaşlı çift, benim için orayı huzurlu kılan, o mekânı 'güzel' yapan ana unsurlardı. Zaman karşısında yok

olan bedenleri her ne kadar burayı benim için korkutucu kılsa da, anılarımdaki güzellik baki kalacak. Anılarımdaki 'huzurun kokusu', 'huzurun

rengi', 'güzelliğin görüntüsü' hiç yok olmayacak. Benim için önceleri 'güzel', şimdilerde hayalet bir mekan olan o arazi, artık başkalarının anılarına ev sahipliği yapacak.

Zaman... İnsanı büyüten, mekânları değiştiren - dönüştüren en büyük güç. Bu değişimi anlamlandırmak ise bizimle alakalı.

Yolun sonuna, yani ilk başladığım yere geldiğimde, güneşi fark ediyorum. Heryer aydınlıkmiş aslında. Hava da sıcakmış. Az önce hissettiğim ürperti aslında güneşin kifayetsizliği değil, benim içimdeki hüznümü. Şimdiki aydınlığın sebebi de az önce gördüğüm çocukların şen gülümsemeleri aslında.

Geri dönüş yolculuğuna başlamadan önce son kez ardıma bakıyorum. Uzun boylu ağaçların arkasındaki tepede yatan yaşlı çiftin mezarlarına dualarla veda ediyorum. Ve dilimde o yaşlı kadının -bir zamanlar anlayamadığım, şimdi ise yüzümde bir gülümseme bırakan- kendi sözleriyle hoşçakalın diyorum onlara... Selam olsun o günlere Anneannem...Selam olsun o günlere Dedem... Anneannem ve Dedemin anısına... Sevgiyle...

.

Okuyucuya Not: Mekânlar her ne kadar en, boy, yükseklik ve donatılarla tanımlansa da aslında ana unsuru 'insan' dır. Lefebvre'nin dediği gibi gerçek çevre sosyal çevredir ve fiziksel çevre sosyal çevrenin altında yer alan, ayrılmaz bir bileşenidir.

Mekân algısı kişiden kişiye değişim gösterir. Rapoport bunu 'Filtreler Kuramı' ile anlatmıştır. Kişisel faktörler bireysel filtreler olarak görev yaparak aynı mekânı farklı insanların farklı algılamasına neden olur.

Yukarıdaki okuduğunuz yazıda da kuralı – devrik cümleler kullanılarak mekân algısının edebi bir metne yansıtılması amaçlanmıştır. Devrik cümlelerden oluşan bir metin kimine göre doğru, kimine göre yanlıştır. Tıpkı mekânların fiziksel yapısı gibi, metnin fiziksel yapısı da çok önemli olsa da asıl önemli olan metnin okuyucusu, mekân kullanıcısının kişisel filtreleridir...

ŞEYMANUR ÇELİK

KENTTE YAYA İZİ

Beyaz. Mavi. Sarımsı bir ışık süzmesi bir de. Siyah birer çizgi gibiler aralarında, aynı istikamet. Küçüklü büyüklü, çarpışmadan, usta bir sanatçının fırçasından dökülür gibi, seste var sanki. Çok uzak. Ama ses kesin var. Biri diğerine yetişmeye çalışır gibi, ama yarışmaktan pek uzak. Arkadan gelen sesle aniden irkildim: 'günlerdir aynı istikamet, sanki ne yaptıklarını biliyorlar gibi.' Güneş bugün fazla bir parlıyor sanki. İlk gözlerim kamaştı. Gökyüzüne fazla bakmaktandı herhalde. Sol tarafıma yöneldim isteksiz. Gözlerimi kırıştırdım, bembeyaz parlak bir bulut gibi belirdi aynı kadın önümde; birde giyinmiş yine kırmızı elbisesini. Ne kadar güzel bir kadındı, buğday bir ten, küllenmiş siyah küt saçları, dizlerini örten kırmızı elbisesi. Göğsümün altında bir kıpırtı bir heyecan oluyordu her defasında, sıcak bir sevgi gibi, aşk değildi, şehvet hiç değildi, masum bir şeydi bu. Bilmiyorum. Yine bilmediğim bir güneş yine bilmediğim bir aydınlık, yine bilmediğim bir zaman dilimi. Neredeyim ben?

Yeşile çalan brokar bir perde yerleri süpürüyor, aralarında kirlenmiş beyaz tül dans ediyordu. Rüzgâr; nahoş. Alnımı, üstüne düşen saçlarım gıdıkladı, ellerimle perdeliyorum gözlerimi. Bahçedeki büyük yapraklı ağaç bile yetmiyordu gölgelemeye, her yer ışık. İsmi de var ağacın, pek bir sevimlidir aslında, heybetli görüntüsüne aldanmayın, Yakut. Rüzgâr artıyor, kapatın şu pencereleri! Pencerenin yarısı kırılmış, pas tutmuş ele zor gelen küçücük kalmış tokmağına sarıldı hemen kırmızı elbiseli kadın. Ardından iç gıcırdatan bir ses. Öyle pas tutmuş pencerenin ahşap çerçeveleri. Yerleri yırtı yırtı rüzgâra karşı büyük bir savaş sonunda kavuştu etrafı yanıklarla örtülü duvar kâğıdına. Ardından küt! Yerde birikmeye başlamış ahşap oymaların kalıntıları. Kulaklarım hala acıyor. Kapıya yönelmeye kalkıştım, tabi ki kolay olmayacaktı benim için. Yatağın aşağılarına sarkan ipek örtüye takıldım bu sefer de. İlerlemeye çalıştım. Paslanmış metal, bir de biraz güneşe gelmeye görsün. Ellerim bir an şok yaşadı sıcaklıkla, ha gayret! Birkaç hamleyle hole gelebildim sonunda. Sağımda uzun, kalın ahşap tırabzan döne döne yükseliyordu; üstleri solmuş pembe karanfillerle doluydu. Sanki yeriydi karanfillerin! Sahi ya, pembe karanfil mi vardı? Karanfil ne renkti? Karanfil neydi? Aklım çok karışık, terimler hafızamda bir beliriyor bir yok oluyor. Sonuna kadar bakmaya çalıştım merdivene, ne kadar da yüksekti. Çıkışı hatırlamam gerekiyor, düz ilerisi bir odaya çıkıyor, yine yıllanmış yarısı kırılıp yere düşmüş demirden bir

tokmak; ne kadar da eskimiş bir yerd burası. Sol tarafıma döndüm, eskimeye yüz tutmuş kenarları oymalı çerçevenin içindeki ayna bir köşeden çatlamaya başlamıştı. Yüzüm çok soluktu, saçlarım beyazlamış mıydı kenarlardan yoksa? Odaklanamıyorum yüzüme, çok bulanık. Yakınlardan kuş civıltıları geliyordu, gittikçe yaklaşıyor, yaklaşıyordu. Çok sevimliler. Evet, ışık huzmesi gözlerime indi. Çıkışı bulmuştum sonunda, kurtuluş gibi bir şeydi bu sanki. Tutsaklıktı burada bulunmak benim için. Kenti merak ediyordum sadece, nasıl bugün acaba? İnsan boyunu bir hayli aşan iki yönlü bembeyaz ahşap, çerçeveleri yeşile çalan bir eskitmeyle süslenmiş, yine aynı demir tokmakları ama sanki biraz daha genişçe, işte kapı boylu boyunca duruyordu karşımda. Ardı özgürlüktü sanki. Bir yanında siyah bir takım elbise giyinmiş, yüzü kırışık, bir hayli zayıf ve asık yüzlü bir adam. Sahi, bu kadar yaşlı adamın ayakta durmuş bu vaziyeti neydi böyle? Kapıyı açtı. Çok tanıdık. Sanki parmak uçlarımda bu rampaya değdiği zamanları hatırlıyor gibiyim; gülüp koştüğüm, hatta düşüp ağladığım. Bir hayli eğik bir rampaydı bu. Ama bu sefer işim kolaydı. İki teker üzerindeydim nihayetinde. Bir an arkamdaki gölgeyi fark edince irktim. Yine o kırmızı elbiseli kadın. Çocuk değilim ya? Yoksa çocuk muyum? Kaç yaşındaydım acaba? Saçlarımda beyazlamış gibiydi sanki.

'Gözüm kulağım gibi aklımda hep sende Deniz, lütfen müsaade et de ben süreyim sandalyeni, bu rampa çok yokuşlu bırak kolaylık sağlayayım sana.' Deniz? Evet, Deniz ben. Ayaklarım tutmuyor, en son ne zaman zemine bastığımı hatırlayamıyorum. Ama hep aynı kadın etrafımda. Bir tek onun yüzü tanıdık geliyor. Diğer herkes her gün daha da yabancı.

Zemin hafiften kayıyor, rüzgâr soldan vuruyor. Hissettiği öyle güzel ki; daha da hızlanıyor taş zemin. Harika! Rüzgâra ve zemindeki keyfe daldığım vakit biri sandalyeme asılıyor hızlıca. Meğer fazla kaptırmışım kendimi, düşecektim neredeyse. Geldik geniş kiremit rengi karolarla çevrili zemine. Göz hizamı bir hayli aşan demir parmaklıklar yanlara doğru açılmaya başladı. Yine kırmızı elbiseli kadın yanımda.

Sağ taraftaki betonu sağlamı sollu çatlamış araç yoluna bakan tarafları sarılı beyazlı boyalarla süslenmiş, binaların bitişiğindeki tarafındaysa, gecedeki yağmurdan olacak herhalde, ıslaklık kalmış üzerlerini çöplükler kaplamış yaya yoluna doğru yöneldik. Sarı ve beyaz rengin beton zeminle asfaltı ayıran o keskin çizgisini gördüğüm için umutluydum kentten. Çöpleri şimdilik kafama takmamaya çalışıyorum. Anımsamaya çalışıyordum buraları. Çok yabancı gelmeye başladı ilk başta. Her şey yabancıydı oysaki, neden şaşırıyordum ki. Ama kent daha da yabancıydı, hissedebiliyorum. Gülümseyerek devam ettim. Yol gittikçe kalabalıklaşmaya başladı; bir kaosun içindeydim sanki.

İlerledikçe karanlık duvarlar karşılamaya başladı beni sağlı sollu. Renk aradı gözlerim, beni gülümsetecek bir enerji. Gözlerimi etrafta dolaştırdım, yukarılara baktım, zemini taradım, yoktu. Gökyüzüne yöneldim tekrar, o maviliği çektim ciğerlerime. Umudumu kesemezdim kentten; nefes aldığım atmosferin kucakladığı topraklardı buralar. Hafızam ne kadar bulanıklaşsa kente dokunmak istiyordum. İşte buradaydım yine, yine dokunuyorum; ruhumla, gözlerimle. Elimi sağımdaki beton duvarlarda gezdirdim yol boyu; çok kavisli ve yıpranmışlardı. Arabaların egzozu sardı ciğerlerimi, taksicilerin birbirine pencerelerini açıp bağıışları, arkadan gelen araçların korna sesleri birbirini takip etti. Bu çığlıkların içerisinde bile kenti duymaya çalışıyordum. Ne düşünüyordu acaba? Bu karmaşaya karşı düşüncesi neydi? Sahi, eleştiriyor muydu? Beton duvarların üzerlerinde siyah demir parmaklıkların ardında ağızlarında emzikleriyle bize bakan minikler. Demir parmaklıklar sanki haykırıyordu sökün alın beni buradan diye, yoksa haykıran ardındaki emzikli minikler miydi? Soğukluğundan içe bir ürperti veren bu blokları bir an önce arkada bırakmak istedim istemsizce. Bitmiyorlardı. Kimisinin dış sıvaları dökülmüş, kimisinin üzerine örtülen ahşap kaplamalar yağmurlu hava etkilerinden olacak ki, renkleri solmuş, kimisi sökülmüştü. Ne yazık. Biraz daha ilerisinde ahşap cumbalı, rengarenk süslenmiş iki katlı evler, önlerinde de benim geldiğim yerdeki gibi ağaç ve çiçeklerle bezeli çimler vardı. İnsanın kalbini mutluluktan titreten bir sahneydi. Egzozun ciğerlerimde bıraktığı o acının yerini, bu tatlı nergisler almıştı. Evet umut buydu işte. Her bir evin önünde tek bir ağacın olması dikkatimden kaçmadı; sanki arkadaşları olsaydı yanlarında iyi olurdu gibi, biraz hüzünlü duruyorlar. Güneş te tam geleliyordu ki yüzlerine şu gökyüzüne uzanan karanlık duvarlardan ötürü. Ondandı belki de bu hüzünlü duruşları. Ağaçlar, çiçekler o toz pembe sahne birden yok oluverdi. Yerini o soğuk uzun beton binalar aldı. Ne kadar da karma bir düzendi. Yoksa düzensiz bir karmaşa mı? Çok soru var aklımda. Olmayacak gibi mi? Şu hale bakın hele! Başka ev önünde gördüğümü hatırlamıyorum ağacı, çiçekleri. Onların yerleri ormanlar falan değil midir? Hem ağaçların orada ne işi vardı ki? Neden sökmemişler diğerleri gibi? Peki düz beton evlerin aralarında bu ahşap evlerin ne işi vardı? Ya da bu renkli ahşap evlerin etrafları neden boylu boyu soğuk duvarlarla kaplı?

Tekerleğime sert bir cisim çarptı, tökezlerim. Kırmızı elbiseli kadın tuttu hemen beni, evet farkındaydım bir daha bırakmayacaktı bende itiraz etmedim. Solumdan arkama doğru bakmaya çalıştım, meğer görme engelli genç bir kızın elinde tuttuğu beyaz bastonuymuş. Yüzü hafiften kızardı; rahatsız olduk diye düşündü sanırım. Belirli şeritler olsaydı keşke dedim içimden, kendi yollarını bastonlarıyla bulurlardı; bizde onları rahatsız etmezdik. Ama kim düşünecekti ki bütün bu detayları? Biraz daha ilerledik, yine ucu gözükmeyen, soğuk, griye

çalan beton duvarlar yol boyu bizi takip etti. Ağlamaklı duruyorlardı sanki, güneşi engelledikleri için mahcup muydular yoksa? Umudumu kesmemeye çalışıyordum kentten her adımında. Umutla incelemeye devam ettim kendisini, daha iyisi olabilir kent, ha gayret! Yaya yolu çok zikzak devam ediyordu, bir sağ bir sol yapmaktan bedenim savrulup durdu. Çok gürültülüydü, nasıl katlanacaktım bu seslere bilemiyorum. Kaldırımlarda yürüyen insanlar sıkış tepiş yarışır gibi yürüyorlardı bir de üstüne. Birbirine çarpanlar, bir diğerini öteleyenler takip ediyordu. Umarsızca, ifadesiz, gülümsemesiz, selamlaşma bile yok. İnsanların birbirini tanıdığını da pek sanmıyorum ya, neyse. Herkesin bel boyundayım bu halimle. Sahi bel boyu demişken, neden çocuk yoktu? Bir yandan da araç yolu öyle yoğundu ki sanki tüm insanlığın altında dört tekeri varmış gibi.

Rüzgâr da güneş te kesilmişti artık tamamen. Her yer binanın gölgeleriymiş, yüzüme vuranda rüzgâr değil arabaların egzozuydu. Buralarda ağaçların çok olduğu yerler olmalıydı, çiçeklerin rengarenk dizildiği. Yoksa bir ismimi vardı oraların. İlk çekindim sormaya sonra, 'Beni ağaçlarla kaplı bir yerlere götürün lütfen, nefes alamıyorum.' Arkamdaki o kadife ses kıkırdadı 'Sol tarafınıza bak Denizciğim, lütfen.' Döndüm soluma, yolun karşısı boylu boyu mağazalarla kaplıydı. Park ya da benzeri bir alan aradı gözlerim. 'Hani, ben yeşil rengini bile göremiyorum?' kadife ses iç çekti bu seferde, 'Artık yoklar, yerini buralar aldı. Üzerleri ışıl ışıl ama değil mi? Süslü süslü pencereleri var. Onlara bakmakta keyiflidir belki de bilemedim. Ama alıştım.' Kalbime yumruk yemiştım sanki. Alıştım? Nasıl alışır insan ağacın, çiçeğin olmadığı yerlere? Nefes alamıyorken nasıl keyif alırdı? Hayır, benim uyandığım kent bu olamazdı. Ne kadar süredir uyuyordum ben? Zaman kavramım iyice karıştı. Bir an önce Yakut'un gölgesine gidip muhabbet edesim geldi. Epey de ilerlemiştik aslında, artık geri dönmenin vaktiydi. Hiç olmazsa nefes alabilecektim. Derken, çok görkemli sarı rengine çalan yatay ahşap kaplamalı dört katı olan, yeşile çalan oymalı cumbalarının altında yerlere kadar sarkan üzüm salkımlarıyla karşılaştım. Nefesim kesilmişti, bu sefer mutluluktan. Uzunca siyah demir parmaklıklar birden yanlara doğru açılmaya başladı. Sağlı sollu yerlere ekilmiş papatyalar, devamında yeni filizlenmeye başlamış çiçekler, henüz yeşiller. Kırmızı elbiseli kadın bu tarafa yönlendirdi beni. Anlam veremedim. Ne işim vardı burada? Neresi burası? Cumbaların iki köşesinden aşağı sarkan üzüm salkımları yerleri süpürüyordu neredeyse; derken, sonra fark ettim yerdeki kiremit rengi geniş karo taşları. Ardından tekrar o taşlı beton rampa. Eve gelmişim. Ev? Sanırım evimdi. Rampayı devam eden sağlı sollu griye çalan demir tırabzanları daha önce fark etmemiştim. İncecik, ara ara sarmal gibi dönüyordu yerlere doğru. Dokunmak istedim. Uzattım ellerimi, ancak parmak uçlarım değebildi. Ne kadar da soğuktu. Ne ara soğumuştı hava? Güneş te batmıştı. Şimdi fark

ettim. Bir an önce Yakut'un yanına gitmek istedim. Karanlık olacaktı ama, bir mum yakardık elbet, ya da o yol boyu gördüğümüz süslü pençelerin etrafını süsleyen ışıltılardan var mıydı burada da?

İçeriye girdiğim gibi nefis kokular sardı etrafımı. Ne kadar zamandır kentte dolanıyorduk? Zaman çok hızlı akıyordu, tutmak ne mümkün. Işıkların donatıldığı yüksek beyaz duvarlar koridorda bizi takip ediyordu. Etraf çok loş. Bir de fazla kapı var sanki. Ardında ne olduğuyla ilgili hiçbir fikrimin olmadığı kapılar. Bir an durdum. Sağ tarafımda kalan kapı hafif aralıktı. Bir şeyler anımsadım sanki. Gözlerimin önünden kağıtlar üzerine karaladığım bazı çizgiler geldi geçti. Büyükçe bir masa vardı odanın içerisinde, sağında boyluca uzanan pencere. Her şey fazla beyaz ama bir o kadar da eski. Solumda o karanfillerle donatılmış uzunca merdiven. Derin bir nefes aldım, ne kadar da unuttukandım. Sabah çıktığım odaydı bu. Güldüm kendi kendime. 'Yakut'u özledim, onun yanına geçelim.'

Odaya yöneldik. Pencerenin kapısını araladı kırmızılı kadın. Ardı bahçeydi. Yakut'un dallarına ışıltılı bir şeyler sarkıtmışlardı. Çok da sevimli gözüküyor. İçim ısındı birden. Kalbim keyifle doldu. Ruhum okşandı sanki. Kırmızılı kadın omuzlarıma kendi elbisesi gibi kırmızı bir örtü örttü. 'Daha bahar tam bitmiş değil Deniz, dikkat et.' Hep böyle şefkatliydi bana karşı. Kim olduğunu her defasında sormaya çekiniyordum. Ama sanki anlıyordu da beni, onu tanımadığımı. Hiç rahatsız gözüküyordu bu durumdan. Fazla anlayışlıydı. Bir insan nasıl olurda bu kadar sabırlı ve şefkatli olabilirdi?

Yakut'la uzun zamandır muhabbet etmemiştik. Günümü anlattım ona, gülüştük. Bir yandan ağladık, üzüldük kente. O ara önüme cam kaplama uçlarında dört küçük tekeri olan sehpa gibi bir şey geldi. Üzeri bonfile ve bezelyeye bulanmış patates püresinin olduğu genişçe yayık bir tabak, yanında kızarmış sıcaklığı hala üzerinde dumanlanan ekmekler vardı. Birde, üzerinde yine dumanı tüten kırmızı şarap. Ne de severdim şarabı. İlk elim kadehe uzandı. İçimi ısıttım. Yakut'a dönüp muhabbetime devam ettim, onu unutmak olmaz. Kırılır sonra. Zaten Yakut'u unutmak ne mümkün? Işıltılar gözlerimi çok alıyordu ama, fazla ışık yok muydu üzerinde asılmış? Kaç taneydiler? Sağda dört, solda üç tane sanırım. Fazla bir ışıltı vardı sanki gözlerimi alan. 'Deniz!' Gözlerimi kırıştırdım, tekrar arkadan 'Deniz!' Gözlerim bu sefer çok acıyordu. Başımı sağıma çevirmeye kalkıştım bir şeyler engelledi sanki. Uğultular başladı kulaklarımı tırmalayan. Ama ardında hep aynı kadife ses, 'Deniz!' ağlamaklıydı sanki. Cevap vermek istiyordum. Hala çok parlak etraf. Gözlerimi bu sefer sımsıkı yumdum, ardından hızlıca açtım. Işıltılar azaldı sanki. Gözlerimi sesin geldiği sağ tarafa çevirmeye zorladım. Boynum ağrıyor. Çok fazla acı. Ellerimi

sıcacık eller sarmalamıştı. Eller çok narin, incecik ama sanki kırışık. Yaşlı birinin elleri gibiydi. Gözlerimi tüm bu acıya rağmen zorlayarak sağıma iyice çevirdim. Bembeyaz kâkülleri mavi gözlerine inmiş, gözlerinin altı torbalanmış, cildi kırışmış yorgun bakışlı yaşlı kadını karşımdaki. 'Anne, neredeyiz biz?' bembeyaz solmuş ve incelmış cildinin üzeri örten kırmızı elbiseli kadın, yine yanı başımdaydı.

BENGİ YURTSEVER

GÖÇEBE HUZURSUZLUK

“Görece olarak fazlaca ev ve şehir değiştirmiş biri olarak başlıyorum yazıma... Mekân ne mi? Belki birkaç yıl öncesine kadar daha farklı yorumlardım bunu. Ancak şu anda içinde bulunduğum konuma göre yeniden düşündüğümde kendimi sonsuz bir örüntü ilişkisi içerisinde hissediyorum.”

Diye başladı yazmaya. Aslında kafasında birçok şeyi toparlamış gibiydi. Yazıya dökerken mi zorlanıyordu? Normalde yazmayı seven biriydi. Neden tıkanmıştı ki şimdi? Biraz duraksadı. Kahvesinden bir yudum aldı. Motivasyonunu arttırır diye kendine iyi gelebileceğini düşündüğü bir müzik listesini başlattı. Perdeyi hafifçe aralayıp içeriye biraz gün ışığı süzülmesine izin verdi. Bu ışığı görmek ona her zaman farklı bir mutluluk ve enerji verirdi. Şimdi biraz daha olmuştu sanki. Masasında yer alan kitaplar, kahve, kuru lavanta sepeti, kalemler, kağıtlar, aklına gelen onlarca fikir yer aldığı notlar... Şimdi çevrenmişti. Kendini oraya ait hissediyordu. Müzik de ilgisini saf bilgisayarındaki metne odaklamasına yardımcı oluyordu. Kahvesinden bir yudum daha aldı ve düşündü.

“İşte mekânım bu.”

Sonra yine düşündü. Aslında çevrenmek hoşuna gitmişti. Kahvenin kokusuyla bütünleşmiş bir sıcaklık, bulunduğu mekânı sarmıştı. Lavantadan da kahveyi destekleyen ara ara kendini hissettiren bir koku yayılıyordu. Bitkiler kendisinde bulunduğu yer ile bütünleşen bir aidiyet hissi uyandırır. Evinin çoğu yerinde bitkilerin olması da bu yüzdendi.

“Tüm bu kent yaşamının içinde yer ile temas kurabildiğim noktalar bu bitkilerim” diye düşünürdü. Tabii bunun bir anlamda kandırmaca olarak dönüştürülmüş bir aidiyet hissi olduğunu, daha sonraki zamanlarda anlayacaktı.

Çerçvelendiği mekânını düşünmeye devam etti. Müzik ile dikkati sadece o çeperde tutan hatta neredeyse çocuk seslerinin bile önüne geçen bir sınırlandırmaya dahil oluyordu. Neredeyse... Çünkü çocuklar son ses çığlıklar ile oynamaya ant içmiş gibiydiler. Neyse... Çocukları unutup mekânı düşünmeye başladı. Evet mekân belki o klasikleşmiş ifade ile dört duvar değildi. Ancak bir yerde kendine bir sınır istiyordu sanki. Bu sınırın kapalı olması gerekmiyordu.

Ama bir şey gerekiyordu. Bunu tanımlamak mümkün müydü peki?

Şimdiye kadar düşünmüş olduğu tüm o sınırsız mekân algısının bir anda özünde yine çevrenmek, çerçvelenmek, kapanmak isteği ile bütünleşmesi biraz canını sıkıyordu. Kahvesinden yeni bir yudum alırken artık dışarıdaki çocuk seslerini değil, sadece kendi müziğini duyuyordu. Çerçvelenmek isteği sadece kendine mi aitti? Hep sınırlar içerisinde kalma endişesinde olma fikrini bir türlü içine sindirememişti. Düşündü... Tüm bulunduğu ve “iyi” hissettiği mekânları... Kendini kendi gibi ifade edebildiği mekânları... Farklı ölçekleri olsa da duruma göre şeffaf bir takım duvarlar ördüğünü fark etti. Tüm o özgür olduğunu düşündüğü kafasının içerisinde bir taraftan da kendini sürekli kısıtlıyordu demek ki. Ve evet yenildi. İçten içe çerçvelenmek istiyordu. Bunun önüne geçmeyecekti elbet. Ancak bu konu kafasını karıştırmaya yetti. Mekânı düşünürken kendini de bu kadar sorgulayacağı aklına gelmemişti. Başlangıçtaki “görece hareketli yaşantısı” ile çeşitli mekân çıkarımları yapmak istediği metnine geri döndü. Yıllardır farklı şehirlerde, farklı evlerde yaşamıştı. Kendini bu anlamda hep özgür hissedirdi. Böyle yansıttı. “Nereye gitsem yaşarım, alışırım; sıkıntı olmaz.” derdi. Evet yaşardı da... Ama içten içe çevrenmek mi? En basit bir yazma eyleminde bile bunu sorgularken kendini bulmak mı? Bak işte yine aynı can sıkıntısı gelmişti içine. Neyse çıkabilirdi bundan değil mi? Belli ki burada oturduğu sürece kendi iç sesine yenik düşecekti. Çocuk sesleri de yeniden artmaya başlamıştı sanki. Hemen hazırlanıp başka bir yerde çalışma fikrine sıcak baktı kendince. “Gittiğin yerde başka bir çerçvelenmeye kendini yine dahil edeceksin.” dedi iç sesi.

“Olabilir.” dedi içinden. Biraz da sinirliydi. Kendine mi, evine mi, yoksa çocuk seslerine mi?

Hızlıca eşyalarını topladı; hazırlanıp kendini dışarıya attı. Özgürlük bireyin kendi iradesinde değil miydi? Gider dışarıda herhangi bir mekânda da yazabilirdi. Hem bu can sıkıntısından da biraz uzaklaşırdı.

Çalışacağı yere doğru yürürken kulaklığında yine sevdiği şarkılar kendisine eşlik ediyordu. Dışarının sesini duymayacağı noktaya kadar açtı müzik sesini. Dışarıda gerçekleşen tüm eylemler kendi müziği ile birlikte son derece uyumsuz bir sahne sergiliyordu. Kendince bir gülümsedi. Dışarıdan bakan biri “kendi kendine neden gülüyor bu?” diye düşünebilirdi. Yarı deli yarı akıllı bir görünümde çalışma mekânına ulaştı.

Gittiği mekân sıcak, müzikleri kendi müziği gibi olmasa da odaklanmasını sağlayabilecek nitelikte, fazlaca renkten uzak ve böyle bir ortak kullanım

ortamına göre sessiz sayılabilecek nitelikte idi. Birçok kişi çalışmak için geliyor gibiydi zaten. "Kütüphane ya da evler dururken insanın çıkıp, en kalabalık mekânlardaki sessizlik ve odaklanma arayışı da çok ilginç gerçekten." dedi kendine. Kendi de bu kalabalığı oluşturan aktörlerden biriydi.

"Belli ki herkes kendi çeperini arada değiştirmek istiyor." diye düşündü. Destekçilerinin olması fikri kendini güçlü hissettirdi. Yalnız değildi. Ama onları tanımak isteğinde de değildi. Şimdi tüm o destekçilerini görmeden, kimse ile göz teması bile kurmadan, bilgisayarının ardında çalışabilirdi. Odaklanması gerekiyordu. Kimseyle konuşmasına da gerek yoktu sonuçta. Masasını seçmişti. Daha doğrusu her zaman oturduğu masa boştu ve başka biri oraya yerleşmeden kendi oturmalıydı. Hızlı adımlarla masaya doğru ilerledi. Daha başlangıçta, istemsizce, adeta bir refleks hareketi ile kendi sınırını belirliyordu. Ve yine istemsizce, tuhaf da bir hırs duygusu ile kendini oraya ait hissetti. Başka biri ne cüretle bu ortamı, bu yoğun çalışma düzenini bozabilirdi ki. Onun mekânı idi artık orası. İsteddiği her yerde çalışır, her yerde kendi alanını oluşturabilirdi. Yaptığı şey bir anlamda görünürlüğü ile orada konumlanıp görünmez olmaktı.

Başlarken yazdığı metinden uzak aklına Kracauer'in Otel Lobisi'ndeki göndermeleri geldi. Bir taraftan da çevreyi inceliyor, kahvesinin gelmesini bekliyordu. Otel lobisi insanların toplanma eylemi amacıyla tasarlanmış bir mekân. Bu toplanma elbette ki orada bekleyenlerin de sosyalleşmesine yönelik bir ortama da gönderme yapar. Gelin görün ki bu mekânlarda, insanlar neredeyse göz teması bile kurmak istemez; saklanırlar. "Amaçsız amaçlılık" eylemine dahil eder bu kent mekânlarını Kracauer. İnsanlar, bir taraftan orada bulunmak isterler – çünkü bu bir anlamda bir prestij göstergesidir. Bir taraftan da kimseyle iletişimde bulunmadan o mekânı paylaşmak...

"Paylaşmak" eylemi ne kadar da içi boşaltılmış bir şekilde duruyor değil mi böyle bakınca? Bir de Kracauer'in bu betimlemesini 1960'larda yapmış olduğu gerçeği var. 2000'li yılların ilk çeyreğini çoktan yarılacak bile. Mekânlarımız çeşitleniyor. Çevremiz çeşitleniyor. Belki gittiğimiz yerler çeşitleniyor.

Peki, bu çeşitlenme bizi kent içinde ne kadar özgür kılıyor? Evet, sürekli kendi ölçeğimizde bir yerleri ortamımız belirleyip vakit geçiriyoruz. Ancak dahil olduğumuz bu çevreye ne demeli? Gerçekten o mekânlarda vakit geçirmek istiyor muyuz? Peki ya gerçek anlamda oralarda bulunmak? Yoksa orada bulunmak bize "gerekli" gibi gösterildiği için mi o mekânlardayız? Özünde birileri ile bir şeyler paylaşmak istiyoruz. Evet gittiğimiz yeri de paylaşarak göstermek bunun bir parçası ama... Acaba saf bir duygu kapsamında düşünecek

olursak, herkes bu mekânlara, bu ortamlara dahil oluyor diye mi buralara gitmek istiyoruz? Amacımız bu mekânlara dahil olup, deneyimlerimizi orayı paylaşan başka insanlar ile tartışmak mı? Ancak bir başka ölçekten bakınca da diyorum ki "özgürlük" mü? Güldürmesin kimse kimseyi. O mekânda ne kadar bulunmak isteniyorsa o kadar da az sosyallik isteniyor. Belki görsel anlamda bir sınırı da yok ama görünmez duvarların ardına saklandığımız gerçeğini göz ardı etmek imkansız.

Sadece adının sosyal ya da kamusal olduğu bir takım alanlar üretiliyor ve insanlar bu mekânlara zorunlu bırakılıyor. Buralara gereksinimin en büyük nedenlerinden biri şüphesiz günümüzün hızlandırılmış yaşam biçimi. İnsan ölçeği yavaş yavaş kimi noktalarda kayboluyor sanki. "Hızın tüm getirilerinin yanında buna uyum sağlamaya ne kadar hazırız acaba?" biraz düşünmek gerek. Barınma-çalışma mekânları arasında gerçekleşen döngüyü kırmak adına oluşturulan kamusal mekânlar, ne yazık ki sözde birer "sosyalleşme" alanı olmaktan öteye gidemeyebiliyor.

Sonra bir an düşündü yine... Bu arada kahvesi de çoktan gelmişti. Geldiğini fark etmemiştir bile.

Paylaşmak da içi dönüşerek sanal bir alana dahil olmaya başladı. Fiziksel paylaşım yerini sanal bir boyuta taşıdı. Bu sanallığın gerçek olma durumu ile birlikte tüm bu durumların olumlu, olumsuz yönleri tartışılır elbet. Ancak bu ortama bilinçli dahil olabilmek konusunda şüphelerim var. Üretilen tüm kavramlar eski anlamını silerek bambaşka içi boşaltılmış anlamlar ile varlığını sürdürmeye niyetli gibi. Farkında değiliz... Tüm eylemlerimizin bu üretilen çevreler ve zamanla birlikte anlamı değişiyor. Hiçbirinden ilk çağrışımı algılamıyoruz... Bu da ister istemez yaşam-çevre-aktör döngüsünde mimari tasarım sürecini de etkiliyor.

Aslında belki de biz algılamıyoruz.

Diye devam etti düşünmeye.

Ama bu içinde bulunduğumuz yakın dönem içinde doğanlar, yani 2000 sonrası kuşak için özellikle, "paylaşmak" dediği zaman belki doğrudan daha sanal anlamda bir eylem üzerinden gelişen bir algı oluşuyordur.

Yazmak istediği metin akışından fazlasıyla uzaklaştığını hissetti. Ama bunları da hızlıca cümleler ile hemen bilgisayarına not aldı.

Yeni bir sayfa açtı ve yazmaya başladı.

“Bir şeyi, bir durumu, bir varlığı tanımlamak her zaman zor gelmiştir. Tanımın son derece katı görünen ancak bir o kadar da öznel yapısı beni bu eylemden uzaklaştırdı. Çocukluk yaşlarındaki her şeyi keskin bir şekilde, çerçevesiyle öğrenme gereksinimi, yerini daha belirsiz, hatsız, muğlak bir konumda bulunmaya doğru sürükledi. Bu belirsizliğe doğru sürüklenme, farkında olsak da olmasak da çevremizde de kendini göstermekte. Ya da belki de şöyle: Zaman geçtikçe biz bunu bu şekilde belirsiz yaşamaya başlıyoruz.”

İster istemez yine çoğul konuşmaya başladığını fark etti. Çoğul yazınca desteklendiğini mi hissediyordu acaba? Neyse bireyselle dönmeliydi. Kendi deneyiminden bahsedecekti sonuçta.

“İçinde bulunduğum koşullar, beni sürekli hareketli bir konuma doğru yönlendiren nitelikteydi. Gerek eğitim gerek iş nedeniyle sürekli birkaç şehirde gel-git yaparak geçirdiğim dönemlerim oldu. Belki ara sıra çok kısa dönemler için de olsa bu durumun değiştiğini söyleyebilirim. Bu hareketlilik dışarıdan görüldüğünde zorlayıcı bir yaşam biçimi iken, aslında yaşarken insana farklı bir direnç veren bir yapısı da olduğunu söyleyebilirim. Belki de içinde bulunulan zor duruma alışma... Bir nevi bir Stockholm Sendromu...

Orası bilinmez.

Bu hareketliliğin kişiden aldığı ve ona kattığı birçok şey var kuşkusuz. Ben bu yaşam içinde ister istemez hep bir ev arayışı içerisindeydim mesela. Alışmak adına, bir yerleri var sayıp, bir yerleri yok sayıyordum. Nasıl mı? Eşyalar, mobilyalar vs. beni “ev” ortamında hissettiren ya da hissettirebileceğine inandığım ne varsa... En sonunda bir şehirde kaldığım evi son derece geçici nitelikte bir yer gibi görüp ona göre kendimi biçimlendirdim. O ev bana göre o şehirde bulanabilmem için asgari koşullarda beni destekleyen bir mekândı sadece. Başka da bir niteliği yoktu. Üretim yapmak bile zordu. Peki ev bu kadar maddeleşmiş bir şey miydi benim için? Bu kadar sınırlanmaya, tanımlanmaya ihtiyacı var mıydı? Belki şu anki bakış açımla baktığımda yok. Ama o zaman kendimi o kadar da bulanıklaştıramamışım demek ki. Şu anki konumumdan baktığımda ise daha farklı şeyler görebiliyorum. Hala bir takım nesnelere ihtiyaç duyabiliyorum bir “ev” tanımı için. Ancak bu benim gerçekleştireceğim eylemler için engel teşkil etmekten çok uzak bir yerde. Aksine onu destekler nitelikte. Sürekli bir mekân kurgusuna dahil oluyorum. Kendimle birlikte çevreme de canlılık kazandırabiliyorum.

Mekânı, kendi eylemlerim ile tanım getirebildiğim bir alan olarak görmeye çalışıyorum. Dolayısıyla dinamik bir yapıya dahil ediyorum. Hem kendimi hem ortamımı... Ancak kimi noktada bu akış durmak istiyor. Yerleşmek istiyor... Yine canlı olmak ama kimi zaman da bir durup nefes almak...

Tanımlama hissi zamanla azalıyor demiştim başlarda. O kadar azalıyor ki bazen çok ufak şeyler bile yeterli gelebiliyor. Benim mekânım belki kimine göre yok, kimine göre bir kısmı var bir kısmı yok. Kimine göre ise belki çok ütöpik ya da distöpik. Yaklaşım olarak da bir o kadar uzak... Peki, bu durum mekânın varlığını inkar etmem için bir sebep mi?”

Tüm yazdıklarına bir göz attı; ardından bilgisayarını kapattı. Bir şeyler üretebilmiş olmanın mutluluğu içerisindeydi. Sabahki sinirli halinden eser yoktu. Çevresine bakındı. Kendi işi bittiğine göre artık çevreyi inceleyebilir, şeffaf da olsa örmüş olduğu duvarının çeperini birazcık olsun genişletebilirdi. Yan masadaki çift çoktan gitmişti. Herkes kendi işi ile ilgileniyor gibiydi. Paylaşacak kimseyi göremedi.

“Artık kalan yazıma da evde devam ederim.” dedi içinden. Eşyalarını topladı. Ayağa kalktığı anda kahvesinden son bir yudum aldı ve kapıya doğru yöneldi. Kapıdan çıkarken hemen kulaklığını taktı ve yine müzik eşliğinde yola çıktı. Dinlediği müzik sayesinde en yoğun kalabalıkta bile kimseyi görmüyor, duymuyordu. Kulaklıkları ile kentin ona sunabileceği tüm yansımalarından kendini yalıtıyordu. Belki de buydu. Günümüz insanının mekânı tamamen yalıtılmışlık üzerine kuruluydu. Yalıtılmışlığı ideal kılan bir düzen içerisinde maddi-manevi tüm ortamlar buna göre şekilleniyordu. Kendisi bunun farkına henüz varamamıştı. Çünkü çevresini yalıtma ile meşguldü...

KAYNAK

Kracauer, S. (2011). “Otel Lobisi”, Kitle Süsü, Çeviri: Orhan Kılıç, Orijinal Basım: 1977, Metis Yayınları, İstanbul, s. 138-149.

TUĞBA ÖZAŞIR

DÜNYANIN EN YAŞANILMAZ KENTİ

Dünyanın en yaşanılmaz kenti! Benim yeni adım bu. Geçmişe inat, yepyeni bir isim...

Henüz beş yaşındaydı Ali benimle tanıştığında. Trenden inip o rengârenk pencereyi istasyon binasını ardında bıraktığında nasıl da büyülenmişti bana bakarak. "Çok büyük baba, çok da karışık." demişti simsiyah gözlerini meydandaki anıtın üzerinde gezdirirken. Öyle ya, onun o küçücük bedeni için çok büyüktü her şey, çok da karışık. Çarşının içinden geçerken şaşkınlığı bir kat daha artmış, tek bir kelime bile dökülemediği minik dudaklarından. Sadece her gördüğü dükkânla birlikte gözleri biraz daha büyüyor, her duyduğu sesle kulakları biraz daha irkiliyor ve bu koca kalabalık içinde kaybolmamak için babasının eline biraz daha çok sarılıyordu.

Ne kadar da fazla insan var ve nasıl da koşturuyorlar oradan oraya diye geçirdi içinden. Bir süre sonra farklı kokular gelmeye başladı burnuna; kimisi daha keskin, kimisi ise yumuşaktı. Kokuların nereden geldiğini sormak için başını babasına doğru çevirmişti ki, "Baharat çarşısı var burada." dedi babası. "Bu duyduğun kokular da oradan, onlarca çeşit baharattan..." Baharat da neydi ki? Daha önce hiç karşılaşmamıştı Ali, ta ki ilerdeki çuvalları görene kadar. Hayretle inceliyordu envaiçeşit baharatları, renk renk gözükten dükkânları ve onların önünde hiç bitmeyen insanları. Ağır ağır ilerlerken kokular da yavaş yavaş uzaklaşıyordu burnundan. Bir anda haykırdı Ali, "Ne kadar büyük!" diye yukarı doğru bakarak. Çarşının sonunda onu karşılayan sütunlara yaklaşınca yineledi: "Ne kadar büyük ve ne kadar da eski."

Çok durmadan yürümeye devam ettiler. Kocaman bir avluya girmişlerdi. "Böylesi güzel bir mabet daha görmedim." diye mırıldandı babası. Medeniyet üstüne medeniyet binmiş, yıllar üstüne yıllar eklenmişti ama belli ki her yeni iz bambaşka bir ruh katmıştı bu kutsal mekânın dokusuna. Mevsimlerin eskitemediği görkemli cennet bahçesi tasvirleri, geçmişini terk etmemiş bir caminin en güzel bezemeleriydi. Dakikalarca koşturdu Ali bu dört tarafı çevrili koca boşlukta, kendi gibi babalarını bekleyen çocuklarla. Babası çıkınca içeriden, "Acıktın mı?" diye seslendi Ali'ye. Şöyle bir midesini yoklayan Ali, "Evet" dedi usulca. Öyle ya hava kararmıştı artık, öğle güneşinin yakıcı sıcaklığı bahane edip aldırıldığı dondurmadan başka bir şey de girmemişti karnına, acıkmıştı. Avludan dışarı çıktıklarında gözlerine inanmadı Ali. Hava iyice kararmıştı ama her yer daha da kalabalıktı sanki. Restoranlarda yemek yiyen kadınlar, adamlar; oradan oraya koşturun çocuklar, sokak satıcıları, sohbet

eden gençler; öyle çok insan vardı ki. Babasının sesiyle irkildi birden Ali: "Buraya girelim mi?". Yasemin kokularıyla bezenmiş küçük bir avlunun içine girdiler. Havuz kenarında bir masaya oturdular. Türlü türlü yemekler söyledi babası. Hepsinin de tadına bakmıştı Ali. Bir ara avluyu çevreleyen binanın merdivenlerine tırmanmak istedi. Yukarı çıktığında; gündüz büyülenen gözleri, şimdi ise yuvalarından çıkacak gibiydi. Kapkaranlık gökyüzüne inat bütün yıldızlar yere inmişti sanki. Işıl ışıl parlıyordu her yer, gecenin karanlığında yanan onlarca kandiller gibi.

Aşağı indiğinde babası da karnını doyummuştu artık. El ele tutuşup yeniden koyuldular yola. Daracık, birbiri ardına açılan sokaklardan bir ona sapıyorlardı bir diğerine. Ne kadar da karmakarışık yollar diye düşündü Ali. Sonra dayanamayıp sordu babasına: "Baba, sen olmasan ben kesin kaybolurum; burası labirent mi?". Hafifçe gülümsedi babası, yanıtı gecikmemişti: "Büyüyünce sen de öğrenirsin yolları."

Öyle de oldu. O yollarda, o sokaklarda büyüdü Ali. Büyüdükçe daha da iyi öğrendi. Hangi köşe başından nereye döneceğini, çarşıya en kestirme yoldan nasıl çıkacağını, en ufak sokağın bile nereye açıldığını çok iyi öğrendi. Kimi zaman sakın sakın geçti o yollardan, kimi zaman hızlı adımlarla. Ama hep o yollarda yürüdü Ali, küçücük bir çocuktan kocaman bir delikanlı haline o yollarda geldi. Bir gün çok büyük bir gürültü koşturdu Ali yine o yollarda yürürken. Aniden yere kapaklandı. Ne olmuştu ki? Dakikalar geçmesine rağmen bir türlü kalkmadı Ali yerden. Yüz üstü uzanmış, öylece yatıyordu hareket etmeden. Anladım, bu son görüşümdü onu. Beş yaşındayken bir trenin getirdiği o çocuk, gidiyordu şimdi benden.

Henüz on beş yaşındaydı Ali benimle vedalaşırken. On sene, sadece on sene geçirebildim Ali ile. Doğruydu belki de, dünyanın en yaşanılmaz kentiydim ben. Beş yaşında kucakladığı küçücük bir çocuğu, on beş yaşında gencecik delikanlı iken toprağa bırakan bir kente başka ne denilebilirdi ki?

Ali'yle anladım ben değiştiğimi, Ali'yi kaybedince anladım. Artık o dar yollarda hiçbir çocuğun koşamadığını, hiçbir delikanlının rahatça yürüyemediğini; çarşıda baharat kokularının değil, barut kokularının gezdiğini; alışveriş telaşının yerini can korkusunun aldığını; gecelerin kandillerle değil, kara bir örtüyle kaplandığını; eğlenen insan sesleri yerine bomba seslerinin yankılandığını; tarihin artık katman katman birikmeyip, öbek öbek yok olduğunu; sokakların burcu burcu yaseminlerle, cıvıl cıvıl insanlarla değil, cansız bedenlerin kan kokusuyla dolduğunu ben Ali'yle anladım.

Benim adım Şam! Yılların eskitemediği, savaşların yok ettiği... Benim adım Şam! Geçmişe dönük tek hatıram.

Not: Economist Intelligence Unit'in hazırladığı "Dünyanın En Yaşanabilir Kentleri" 2017 ve 2018 yılları listelerinde Suriye'nin başkenti Şam 140'inci sırada yer alarak, dünyanın en "yaşanılmaz" kenti seçildi.

DOĞAY CÜCE KÂĞITTAN MEKÂN

Merhaba! Genelde kendimden bahsetmeyi sevmem, belki de yeteri kadar fırsatım olmaz. Ama bu sefer sıra bende, sen derdini anlatmadan ben başlıyorum; bunca zamandır tek taraflı süren birlikteliğimize bir de benim açımdan bakmanın sana da zararı olmaz.

Önce şekiller vardı, şimdi zorlu gibi görünse de sade bir dil ile anlaşıyordunuz. Sonra bu şekiller (beyninizin sosyal becerilerinin artmasıyla paralel olsa gerek) bir disiplin elde etti ve harfler oluştu. Taşta, duvarda, toprakta veya ağaçta, uygun mekân ne sunarsa orada buluştuk. İlerleyen zamanlarda, bu mekânlar da şekiller gibi bir disiplin altında toplanmaya başladılar. Becerileriniz geliştikçe daha sade mekânlara ihtiyaç duydunuz. En sonunda şu gördüğüne benzer bir yüzey size yeter oldu. Böyle bir evrim sürecini birlikte geçirdik. Ama en başından beri hayran olduğum birlikte geçirdiğimiz süreç hala aynı. Nasıl yaptığınızı bilmesem de kullandığınız o dil ile her şeyi bana aktarmanıza bağımlıyım sanırım. Cümle dediğiniz kelime toplulukları ve kelime dediğiniz harf toplamları ile kendi aranızda iletişiminize ben de ister istemez kendimi dâhil etmiş bulundum. Başlarda çok zorlandım, dilinizi sökmek için çabalayıp durdum, ben kovaladıkça o kaçtı, değişti, gelişti. Şimdiye kadar en fazla bu kadar yaklaştım onu anlamaya; sence de yeteri kadar anlamış mıyım? Özne ve nesne... Ama eylemsiz cümle olamaz. Yandaki gibi. Yani özne ve nesne ancak eylem ile bir bütün olur, cümle kurabilir. İşte cümle, sorunları çözer, tedaviler bulur, yöntemler geliştirir, tapınakları inşa eder.

Yine de içimde zapt edemediğim biri dürtü var, varlığını gereği sanırım merak ediyorum, neden karşılaştık bu sefer? Ne anlatacaktın ben başlamasaydım? "Ofiste öğle arasıydı, yıllardır çizdiğim birbirinin aynı taslaklar, kopyala yapıştır uygulama projelerinin arasında uyuklarken ofisin bir başka yerinde bulunan radyonun kısık sesini işittim. Bir erkek sesi Sanat ve Arzu'dan bahsediyordu. Sanırım - bir hayat uzunluğunda bir süreden sonra - ilk defa sorgularken buldum kendimi. Mekândan başladım. Mimari mekân nedir, nasıl belirir, yaşar ve yok olur... Ama o kısacık sürede bile aklımdan geçenleri - çok uzun zamandır böyle bir eylem gerçekleştirmedikleri için belki de - kontrol edemiyor, yoğunlaşamıyordum, boş bir kâğıt aradım, sadece bir şeyler karalayacaktım. Nasıl oldu da bu konulara geldik, hiç anlamadım."

Mimarlık mı? Tam da bahsetmek üzere olduğum konuya geldin. Aslında bu yıllardır sizden öğrendiğim şeye çok benziyor, hatta ona bağlı bile olabilir.

Nasıl mı? Mekân algısal bir olgudur. Algılarınız ise bilinciniz ve sezgileriniz ile şekillenir, yani bilişsel bir süreçten geçer. "Girdi" üzerindeki kontrolünüz sadece bilinçli durumlarda ve belli bir seviyeye kadar var olabilir. Gerçekleşen süreçlerin sonucunda oluşan "Çıktı" ise tamamen bilincinize yönelik. Aslında bu bir tercüme, anlatım ya da tasvir işlemidir; veriye ulaşabilen alıcılarınızın yardımıyla toplanan tüm girdiler kapalı ve soyut mekânında bulunan işleme biriminizde toplanır ve özet (yönetici özeti) gibi olarak bilincinize iletilir, veriler bir dile dönüştürülmüş ve anlayabileceğiniz şekilde size iletilmiştir. Sen de hacimlerin potansiyellerini, çevre ve kullanıcı verilerini aynı süreçten geçirip bir mekâna dönüştürmüyor musun?

"Sanırım... Peki, bu anlamları biz nasıl kullanabiliyoruz? Yine "dil" ile. Anlatıyoruz, yazıyoruz, çiziyoruz, gösteriyoruz ama bunu her zaman bir disiplin içinde gerçekleştiriyoruz. Evet buna dil diyebiliriz. Sonuç olarak bilim, üretim, düşünme, düşündürme her zaman bir dil yardımıyla gerçekleşebiliyor."

Dili anlaşılabilir kılan cümleler, cümlenin parçaları, özne, nesne, yüklem... Tıpkı mekânın bileşenlerinin özne, nesne ve eylem olması gibi... Şimdi daha iyi anlaşabildiğimize, ortak dilimizi bulduğumuza göre artık kendimden daha çok bahsedebilirim. Aslında ben tüm bu süreçlerin gerçekleşmesine bir aracım. Aracım dediysem de önemsiz sanma, tarihin belki de başlangıcıyım. Benden önce bu bilişsel süreçler belki yine güçlüydü fakat kendilerine bir mekân bulamıyorlardı, yaşayabilecekleri ve yaşatabilecekleri bir mekân. Evet, ben de düşünceler için bir mekânım. Dönüştür, saklar, geliştirmeye yardımcı olurum. Mekânım diyebiliyorum çünkü zaman içinde, en az bir özne ile onun eylemlerinde - eylemleriyle var olabiliyorum. Burada, bende, bir zamanı - bir anı muhafaza ediyorum. Suyla buluştuğunda tekrar canlanan Tardigrad'lar gibi başka bir özne de bu mekâna gelince dönüştürüyor, ya da hiç farkına bile varamadan, mekânı olmadan çekip gidebiliyor.

Sen şu an düşünüyorsun, tüm bunları okurken bilinçaltında tartışmalar yaşanıyor, kararlı bir duruşla tepki vermek için bilince dönüşen bir sonuca varmaya çalışıyor. İçeride tam bir demokrasi örneği gerçekleşiyor. Belli belirsiz bir alan, var olmaya çalışan fikirler ve bunlara karşı kampanyalar. Benim var olmak için öznelere ve eylemlere ihtiyaç duymam gibi onların da var olması için mekâna, bana ihtiyaçları var. Bazen bütün hayatları boyunca bazen de bir durak olarak mekânlara. Dünyanızı değiştiren bütün fikirler eninde sonunda bir mekâna sahip olmuşlardır.

"Mekân demiştin. Mimari mekân üzerine düşünmem gerekiyordu, Bir dakika! Ben değil miydin buna karar veren?"

Ben de tam olarak ondan bahsediyorum. Hepsi böyle oluyor işte. Sen son ürüne odaklanıyorsun ama arkasında kaç görüşme yatıyor biliyor musun? Bak daha yeni tartışmaya başlamamıza rağmen nereye geldik, neredeyse öğle

arasını tamamlayacağız. O zaman bir örnek vereyim; benim gençlik yıllarımdan, yani eskilerden. Antik dönemlere götürüyüm seni, mimari mekânın nasıl şu an karşılıklı gerçekleştirdiğimiz bilgi aktarımı sürecine paralel bir yapıda olduğunu görmen daha kolay olabilir. Hacimlerin birbirinden ayrılmasının modern çağlara kadar gelen örneklerinden biri o dönemlerde ortaya çıkmıştı. Sütun dediğiniz bu yapı elemanları da kültürel etkilerle bugün bilindiği kadarıyla üç farklı tipte yapılıyordu. Bunlardan birinin nasıl ortaya çıktığına yine ben, yani bu düşünce mekânı şahit oldu. Atinalı Kallimakos'un, Korint kenti yakınlarından geçerken, üzerinde ağırlık yapması için düzgün bir taş bulunan sepetin altında yeşermeye çalışan Acanthus bitkisini görmesi ve senin şu an kafanın içinde yaşanan sürece benzer bir süreç yaşamasının ardından bana aktarması ile Korint sütun başlıkları ortaya çıkmış oldu. Hala mekândan bahsetmediğimi mi düşünüyorsun? O ve diğer iki sütun başlığı önce burada, bende hayat buldular, yaşadılar, yaratıcılarıyla, deneyimleyenleriyle, sonra senin istediğin gibi fiziksel yapılara dönüştüler. Aslında şu birkaç satıra sığdırdığımdan çok daha fazlası yaşandı, bu mekâna, Korint mekânına gelenler de fikirlerini paylaştılar. Kısacası sayemde bu mimarlık bir birikim çalışması haline gelmiş olabilir. Ben olmasaydım ne kadar süreyle bu bilgileri birbirinize anlatmaya devam edebilecektiniz?

"Sütunun mekân olduğunu mu iddia ediyorsun? Sütun mekân değildir."

Hiçbir mimari eleman tek başına mekân değildir. Alan olabilirler, hacim oluşturabilirler, potansiyel tanımlayabilirler. Fakat mekân olabilmeleri için diğer boyutların da eklenmesi gerekir. Tıpkı cümle gibi; özne, nesne, yüklem, hatırladın mı?

Farklı bir örnek daha; Alman düşünür Georg Wilhelm Friedrich Hegel'e göre sanat mimarlıkla başlar, yani henüz yeteri kadar düşünce mekânı yokken düşünmek için mekânlar vardır. Piramitleri de buna örnek gösterir. Tüm sanat dalları mimariden sonra, belki de onun içinde gelişmiştir. Bunlar birikim olmadan nasıl sağlanabilirdi? Tanrıların yardımıyla mı? Peki, Tanrılara bu anıtsal yapılarla yapılan çağrılar sonucunda mimarlık nasıl Antik Yunan'a evrildi? Mimari bir mekân önce bana dönüştü, bende gelişim sürecini tamamladıktan sonra heykele geçti. Heykelden sonra tekrar buluştuk ve katılımcı sayısının da artmasıyla resim ve müzik gelişti. Dikkat ediyor musun? Geçirdiğim tüm süreçlerde hem bulunduğumuz mekân hem de içinde bulundurdukları (Sütunlar, Tapınaklar vs.) dönüşüm geçirdiler. Yeni kavramlara, yeni formlara, yeni mekânlara dönüştüler. Gel günümüze dönelim. Birlikte düşünelim, örneğin az sonra çizimine devam edeceğin projeye bakalım. Konut mu çiziyorsun? Ne yapacağını biliyorsun o zaman, bana ihtiyacın yok, işveren orada, arsa sahibi başkasıysa o da orada. Zaten kanunlara dayalı olarak belli sınırları da vardır. Bu durumda sen ne yapıyorsun? Mekân mı tasarlıyorsun? Sanırım sadece birkaç matematik işlemi ve alanlara görevler atama işlemi yapınca çizimin hazır olacak. Belgelenmiş bir yapı ortaya çıkacak. Bir kullanıcısı da olursa

belli belirsiz bir mekân ortaya çıkacak. Aslında tüm bu konuştuğumuzda değindiğimiz tarihi ve kolektif birikim bir yandan sana kodlanmış olarak gelmiş durumda. Mutfak, odalar, ıslak hacimler, hepsi tarih boyunca vardı, biz birlikte bir evrim sürecindeydik. İlk konut diyebileceğim yapılardan birini hatırlıyorum, çevrede bulunan dayanıklı bitkilerden duvarlar örülmüştü. O zamanlar ateş, yakın geçmişte soba, günümüzde televizyon gibi, tüm bireyleri etrafında topluyordu. Doğal olarak duvarlar da ona göre şekilleniyordu. Duvarların üzeri de daha hafif ağaç parçalarıyla kapatılarak iç mekânda hava koşullarına karşı daha korunaklı bir mekân yaratılmıştı. Bir de süsler vardı, bu ağaç parçalarını birbirlerine bağlayarak onları bir arada tutmaya yarayan süsler. Bu iki mekân arasında geçen hayat bir hayat fakat biri kapalı diğeri de açık olduğu için bu iki mekânı farklı olarak algılayabilir miyiz? Bu iki hacimde birbirinden çok farklı eylemler birbirinden çok farklı duygular ile gerçekleşir. Bu yüzden de farklı algılar oluştururlar. Bunlar, mekânın oluşmasında alanlar, hacimler, yüzeyler kadar önemli olan kavramlardır diyebiliriz.

"Tamam, buna katılıyorum, ikna yeteneğin de dilimizle birlikte gelişmiş olabilir. Sürecin devamında ilerleme nasıl oldu?"

Senin kişi sayısına göre metrekaireler ayarlaman gibi o zamanlar da hane sayısı arttıkça yeni iç mekânlar dışarıdaki mekânda yeni hacimler oluşturdu. Konut sayısı da gittikçe arttı. Sonrasında insan iç mekânı özümsemi, fakat dış mekân bu yeni konutlarla sürekli değişiyordu. Eklenen her bir yüzey mekâna yeni olanaklar, yeni gelen her birey toplumsala doğru bir adım olarak devam etti. Artık iki mekândan fazlası vardı. Bu içe tekrar dönüşü sağladı, algıdaki bu genişleme koca dış mekânda farklı mekânların algılanabilmesi, eylemlere özel alanlar atfedilmesi iç mekânda da özelleşmiş alanlar yarattı. Tabi bu özelleşme ustalaşmayı da getirdi, malzeme ve yapım tekniği bilgileri de kolektif bir ilerleme ile artıyordu. Bunu bir tohumun koca bir ağaca dönüşmesi, sürekli kendi içinden gelişerek kendine hiç benzemeyen, farklı ortamlara ihtiyaç duyan ve birçok varyasyonu bünyesinde toplayan bir ağaç gibi düşünebilirsin. Söylemek istediğim bu döngüsel bir süreç ve belli noktalarda sıçramalar olabiliyor. Birey mekânı, mekân tekrar bireyi dönüştürüyor, bu döngüde toplum mekânı oluşturuyor. Sonra o mekânlar toplumu yönlendirip değiştirebiliyorlar. Sürekli bir alışveriş gerçekleşiyor.

Dikkati çekmeyen ise bu sıçramalar hep burada benimle dertleşirken gerçekleşmeye başlıyor, gelişiyor, dönüşüyor, bazen hiç gerçekleşmeden geri dönüyor, bazen uzun bir atlama gerçekleştiriyor. Zamanını aldım, sanırım öğle arası bitti, kolay gelsin.

GÖZDE DALAKLI HARELER

Yaklaşık 2 metre yüksekliğinde,3.00 metre genişliğinde, oturma genişliği yaklaşık 40 santimetre olan mobilyalarla çift taraflı kuşanmış –dolayısıyla herkesin 40 santimetre genişliğinde olduğuna inanmış, mobilyalar arasında bir koridoru olan, uç uca eklenmiş birçok oda. Onlarca insan bu odalara girmek için adeta birbirlerini ezerler. 40 santimetreyi hak edenler için yaşamak başlar. Kitap okuyanlar, müzik dinleyenler, oyun oynayanlar, sohbet edenler, televizyon izleyenler (sadece bir kanal olsa da),uyuyanlar hatta ağlayanlar bile vardır. Telefonla konuşan yoktur, burada telefonlar pek çalmaz. Odanın pencerelerinden bakanlar da yoktur, çünkü dışarısı zifiri karanlıktır. Acaba dışarıda hava nasıldır? İnsanları çevreleyen elektro manyetik atmosferleri olan aura, bedenlerin etrafında parlak bir hare olarak kendini belli etse; bu odanın içindeki tüm hareler omuz omuzadır.

Kendi harelerini de çoktan birbirine karıştırmış bu odalar, kullanıcılarını en fazla 32 dakika misafir eder. Başka odalardan farklı olarak bu odalar 32 dakikada yaklaşık 24 kilometre yol alırlar. Bu kilometrelerde, bir odalardan ayrılmak isteyenlere ve yeni geleceklere her 2-3 dakikada bir kapılar açılır. Çıkanlar birden gözden kaybolur, girenlerin ise yüzleri biraz ekşidir. Çünkü genelde bu odalarda tuhaf bir koku vardır. Yaşlıların, gençlerin, çocukların, kadınların, erkeklerin, herkesin yaydığı ve hepsinin birleştiği bir kokudur bu. Bir sonraki kapı açılışında yeni gelenlerin yüzlerinden anlamak zor olmaz: Biraz önce yüzünü buruşturanlar da artık o kokunun parçasıdır.

Odalar bilhassa bu kokuyla gurur duyarlar. Hangi mekân hem yaşlıları, hem gençleri, hem çocukları bir arada, dip dibe tutabilir ve hangisi müzik dinlemek, uyumak, gülmek, bir şeyler atıştırmak gibi eylemleri aynı anda yaptırabilir? Akın akın gelen ziyaretçiler her zaman kendilerine 40lık bulamazlar, dolayısıyla bu eylemlerin hepsini de ayakta gerçekleştiremezler. Bu anlamda, kullanıcılar için bu odalarda yaşamak biraz zorlaşabilir. Harelerinin içinde tanımadıkları birçok ayak, el, omuz olabilir. Tanımadığı diğer insanların sıcaklığını duyumsayabilir, nefesini boynunda hissedebilir. Bu yüzden bu odalar biraz sıcak hissettirir, acaba dışarıda hava nasıldır? Odalar her 2-3 dakikada bir kapılarını açmak için dururken, bu kapıların nereye açıldığını söyler bir kadın. Kullanıcılar genelde

bu söylenen yeri bilirler ama tam olarak o yerin neresindedirler? Yer altında bunu keşfetmek biraz zor olabilir. Yerin üzerinde birkaç delik, kullanıcılarını bu odalara getirir ama bu deliklerin iz düşümünün nerede olduğunu bu dar karanlıkta hayal etmek kolay değildir.

Kapılar her açıldığında aynı kadın “çıkanlara öncelik verilmesini” söyler. İçerideyken dışarıda olmak, dışarıdayken içeride olmak daha güzeldir. O yüzden bu kadını pek dinleyen olmaz. İçeridekilerin harelerinden birileri çıkarır ve birileri harelerle birleşir. İnsanların etrafındaki bu menevişler gerçekten de olsaydı, kiminle ve nasıl birleşirdi? Anneden doğarken mi?

Babaya sarılırken mi? Sevdiğini öperken mi? Bir mekân gerekli mi? İşte bu mekân, birbirini tanımayanları bile bu birleşime zorlar. Kullanıcılar ayaklarının, ellerinin değdiği insanın kim olduğunu bilemez: O,birden yanından ayrılıp dilenmeye de başlayabilir bu mekânda, kendi ışığını herkesten kurtarıp kendine uygun bir köşede müzik yapmaya da. Çok kullanıcı, bu odalarda kendine uygun köşeler bulmaya çalışır. Kapının kenarları(ne zaman açılacağı belli olsa da),pencerelerin yanları(dışarıyı görmese de),köşelerde kalan 40lık veya tam ortalar olabilir. Bazen de en az hare hangi odadaysa onu keşfetmek isteyebilir. Bu köşeler yaratılmadığında, artık kendi ışığı söndüğünde, oturmak rahatsız etmeye başladığında-herkes 40cm değildir- eğer bu odanın kullanıcıları biraz şanslıysa ve doğru bir zamanda iseler, odalar kullanıcılarına sadece bir kapı açılma süresi kadar sürecek güzel bir sürpriz yapar.

Haliç.

Odaların içine birden ışık dolar, telefonlar birden çeker, herkes ne yapıyorsa bırakır ve pencereden dışarı bakar. O hiçbir şey görünmeyen pencerelerde bu sefer bambaşka bir görüntü vardır. Bir tarafta Galata Köprüsü ve Galata Kulesi, Ayasofya ve Sur İçi, Eminönü, Süleymaniye Camii; bir tarafta Sokullu Mehmet Camii, Unkapanı Köprüsü, Eyüp ve daha niceleri... Bir köprünün üstünde uç uca eklenmiş odalarda onlarca insanın altında Haliç ve işte karşıda İstanbul. Açılan kapılardan içeri temiz boğaz havası dolar, o tuhaf koku azıcık da olsa kırılır. Acaba hava nasıldır, işte şimdi kullanıcılar görebilir. Kapılar kapanır ve biraz sonra yine her yer karanlıktır.

İstanbul M2 metro hattına hoş geldiniz.

Yaklaşık 24 kilometrelik Yenikapı – Hacıosman hattı arasında 16 istasyon ile tek yönde 32 dakikada alan M2, 5 istasyonda sağladığı transfer bağlantılarıyla yer altı ulaşım ağı içerisinde bir omurgadır denebilir. İstasyonlardan Şişhane

ve Taksim arası, yerin üst kotunda kentin belki de en kuvvetli “promenat” aksı olan İstiklal Caddesi’dir. Şişhane-Taksim istasyonları da, Galatalılar’ın eğlenmeye gittiği tiyatroları, sinemaları, eklektik konutları, pasajları ve hiç tükenmeyen insanları ile uykusuz, yaşlı Pera gibi yaşamak ister. Sanat galerileri, müzisyenler, büfeler, kalabalıklar buralarda da vardır. Bu iki istasyon arasını pasajların, 19.yüzyıl apartmanlarının, kiliselerin arasından yürümeye veya bu istasyonlar arasını metroyla geçmeye kullanıcı kendi karar verir. Şişhane ve Taksim istasyonlarının 5’er çıkışı bulunur, hangi kısa yolu kullanacağı ve yerin üstündeki hangi dünyayı kaçıracağı kullanıcıya bağlıdır.

M2 gibi her metro, yaşamı hızlandırmak, yolcularını bir yerden bir yere trafiksiz götürmek için yapılmış mühendislik harikası makinelerdir. İnsanlar “yolculuk etsinler” diye tasarlanmıştır. Köstebek gibi yerin altında gezerlerken, bir ara kesitte üst kotta nereye denk geldiklerini bile bilmezken, kullanıcıların her zaman nereye gideceklerini bildikleri bir yolculuktur. Bu yolculuklarda metroların mekânlara dönüşmesinin en büyük sebebi kullanıcılarıdır.

Yaşamlarının çok büyük kısmını İstanbul’da yolda geçirenler, metroyu sadece yolculuk etmek için kullanmazlar. Akan zaman hala onlarındır; hatta belki telefonsuz geçirdikleri ender zamanlar buralardadır. Bu yüzden bu mekânda bazen kitap okuyabilir, bazen müzik dinleyebilir, para kazanabilir, uyuyabilir, düşünebilirler. Her metroda yapılabilecek bu eylemlerin dışında, M2 pencerelerinden kısacık da olsa Haliç’i seyretmeyi de vaat eder. Herkesin kafasını kaldırıp şöyle bir yukarıdan baktığı Haliç’te, kullanıcılar bir telaşla işe, okula, hastaneye giderlerken İstanbul öyle oracıkta denizin kenarında dinlenir. M2 günün çoğu vaktinde çok kalabalıktır, bazen öyle kalabalıktır ki kendinden nefret ettirir. Sadece kendinden değil, bazen İstanbul’dan da. Ama Haliç istasyonu nefretle aşkın arasındaki o incecik köprüdedir.

Metrolar, tuhaf mekânlardır. Kapalılıkları, sıklıkları, ‘hiç kimse’ için tasarlanmış ölçüleri, ‘herkes’ için tasarlandığını gösteren kullanıcı eğilimi, doğal ışiksizliği, baş ağrıtan yapay ışıkları, sesleri, kokularıyla çok değişkenli makine-mekânlardır. Günde yaklaşık 320.000 yolcu taşıyan M2 hattı kullanıcılarının çoğunun kişisel boşlukları(harelerinde özgürlükleri) olmamasına rağmen kendilerine oturma alanları seçmek, köşelere gitmek, ortaya tutunmak gibi kendi alanlarını kişiselleştirme arzuları vardır. Kendi mahremiyetlerini yaratmak ve bu yola mecbur olmalarıyla beraber gelen aitlik hissi, mekânın geçiciliği ve dinamikliği ile birleşince metrolar kullanıcı-mekân ilişkisinde oldukça farklı bir yerdedir.

Albüm. Fotoğraflar yazara aittir.

Bu yerde, düzenli bir M2 kullanıcısı birçok hayatı gözlemleyebilir. Karşıda oturan kadının canı çok sıkın, köşede bir bebek ağlıyor, bir kulaklıktan metal müzik duyuluyor, bir adamın alarmı ezan sesiyle çalıyor, bir yaşlı bir gence ona yer versin diye uzunca bakıyor, biri yanındakinden rahatsız oluyor olabilir. Belli olmaz, bir yolculukta biri burada intihar da edebilir. Yaşamın her halini, çoğu eylemi bu mekânda görmek mümkün olabilir. Tek yönde en fazla 32 dakika. En fazla 24 kilometre "gittiğini" zannederken, ne çok şey oluyor bu M2 metroda...

Yine de nedense, sadece M2 değil –hiçbir metro, yaşlı kardeşleri trenler kadar "romantik" duyguları hak etmemişlerdir şimdiye kadar. Belki de en büyük fark, yeraltı treni yolculuklarında inilen yer her zaman gidilen bir yerken; tren yolculuklarında inilen yerde "kavuşulacak" bir yer veya biri vardır. Metroda belki de en az rastlanılan eylem kavuşmayı beklemektir. Şiirlerde, hikayelerde tren yerine metro kullanılsa da yine aynı duyguları uyandırır mı? İşte bu kavuşmak, biri için şiirler, hikâyeler, denemeler yazdırırken; diğeri sadece Haliç'teyken küçücük bir an sevilir.

Duygular bir makineyi nasıl mekân yapar?

par; bir duygunun eksikliği, o mekânı nasıl bu kadar "hissizleştirir"?

Sanırım bu, mekan olarak tasarlanmamış olan bir yeri, bir mekân olarak kendi var edebilen insanların duyguları ile ilgili. Tasarımcılar, "en iyi" yapıyı yapmış olsunlar, insanların hissetmediği veya hissettiği bir duygu ile bir hiçe dönüşebilir veya devasalaşabilir.

Sanırım bu, insanın ve mekânın "harelerinin" birleşmesi ile ilgili. Tasarımcılar yapısının geleceğini her şeyiyle öngörebilir fakat bir şeyi asla tam olarak bilemez: Tasarladıkları mekânlarla kullanıcıların bu birleşimi M2'deki gibi mecburiyetten mi, yoksa sevdiğine kavuşur gibi mi olacak?

"Bir kere ben, çok uzun bir tren yolculuğunda evimdeki yatağımı düşünüp uyuyamamıştım. Bu gece neden uyuyamıyorum evimdeki yatağımda?

...

"Meğer ne tuhaf şeymiş kavuşmak!"

KAYNAKLAR

Anday, M. C. Yolculuk Şiirleri.

Hatlarımız: Metro İstanbul. Ocak 9, 2020 tarihinde Metro İstanbul: <https://www.metro.istanbul/Hatlarimiz/HatDetay?hat=M2> adresinden alındı.

ALİ DEVRİM IŞIKKAYA BİR BAŞKA AŞK ÇEŞMESİ

Okuyacağınız hikaye,
gerçek olamayacak kadar gerçektir.

Kendisi, her nerede ise oradaydı. Orası kadim zamanlardan bu yana var idi, o da birkaç gündür orasının burasındaydı. Uzun zamandır yürüyordu. Aslında kendini bildiğinden beri yürüyordu diyebilmek isterdik, ancak bildiğimiz kadarıyla kendini tam olarak bilemedi, bilemezdi. Ter içindeydi. Adımları ağırlaşmış, zahmetliydi. Öyle yorgun ve parçalanmıştı ki, ayakları ve kendisi bir müddettir üç kişilerdi. Dermansız ayakları, adeta birbirine yol veren iki nazik beyefendi. İnsan kendini çok zorlayınca bir organlar takımından ibaret olduğunu anlıyordu işte. Doktorlar haklı mıydı yani?

Acele bir ağırdan alış içindeydi. Belli ki o da hepimiz gibi, bir türlü gelemeyen gelecek zamanı yakalamak ümidiyle, sanki çok iyi bir yere koyduğundan emin olduğu ve nasılsa bulacağını düşündüğü önceki hayatını arar gibiydi. Sırtında, onu tam bir korkak yapan iri çantasıyla, sanki yıllar önce ölmüş, bir başka çareli çaresizdi.

Kentliydi, kentsizdi. Yerliydi. Yersizdi. Yerli yersizdi. Gezgindi ve bezgindi. Erkek fethetmek için ya da öğrenmek için gezer demişti bir Ortaçağ şövalyesi. O ise, öğlen ortası aradığı feneri yüzlerce kez eline almış (Foucault, 1992) bir meczup gibi dolaşıyordu şu an.

Buraya neden gelmişti? Tam olarak ne için yürüyordu? Bir can sıkıntısıyla gezintiye mi çıkmıştı? Sıkıntıdan gezilir miydi? Basit bir meraktan? Mesleki tatmin? Mesleki hüznü? Mesleki avuntu ya da yadsımalar böyle bir yürüyüşe sebep olabilir miydi? Mesleki hüznü var mıydı sahi?

Belki de yeniden ilgi duymak ya da ilgi görmek için geziyordu. Uzun zamandır nesneleşmiş, neredeyse katılaşmış (hayatındaki birçok şey katı olarak kalmış, katı olan her şey buharlaşmamıştı!), şeyleşmiş yalnızlığını bitirmek için geziyor olabilir miydi? Bir aşk hikayesi, aşkın hikayesi ya da doğrudan bir aşkın hikaye

peşinde miydi? Sanki daha çok, göçebe insanlığına, gelip giden kendine bir yer arıyordu, mimari, insani, merhametli, samimi. Uzun zamandır bir ağrıya dönüşmüş hayatına, kalıcı teselli verecek mekanın, modern zaman mucizesinin peşinde gibiydi. Öyleyse baştan kaybetmişti, şimdiden söyleyelim. Bir daha asla evde olamayacaktı.

Bu cehennem sıcağına bulanmış Ağustos öğleninde, tepeden tırnağa siyahlar giydiğine göre ya bir din adamıydı, ya bir mimar, ya da düpedüz bir ahmak. Sakin bir ressam olmasındı? Ama onlar daha neşeli olurlar, rengarenk giyinirler ve kendilerini tualleştirirlerdi. O ise, simsiyah kıyafetiyle sokaklarda hareket eden bir lekeye benziyor, kendini böylelikle daha çok sualleştiriyordu.

Yarım yamalak bir bütünlük içinde, bir kaç binanın fotoğrafını çekmiş, bir iki kez de özür diler gibi eskiz yapmaya kalkışmış ve bırakmış olduğuna göre belki de genç bir mimardı kendisi. Bir mimar ne zaman genç olurdu bu arada? Bir genç ne zaman mimar olabilirdi? Her neyse...

Elinde, ara sıra baktığı belli belirsiz bir kağıt tutuyordu, onu havalı yapan. Bir harita olmalıydı bu. Bulunduğu, bulunmadığı ve bulunabileceği sokaklar, meydanlar, avlular ile ilgiliydi. Ya da sabahtan beri arıyor gibi görüldüğü yeri bir türlü bulamadığı için, mor renkli, bir tür çaresizlik pasaportuna, yer görme(me) belgesine dönüşmüş kağıdı, düşünceler içinde açıp kaparken, şu an bulunduğu şehri de katlıyor gibiydi. Demek ki bir hedefi, ya da en azından bir menzili vardı. Bir iki kişiyi durdurup, aradığı ya da arar gibi yaptığı yeri sormuştu az önce. Pek bir şey söyleyememişlerdi. Onlara göre zaten bütün yollar buraya çıkıyordu, her şey buraya kadardı.

Geçip gittiği sokaklar, avlular, meydanlar, kademeli bir kamusalılık anlayışı içinde dizilmişlerdi. Anlamak yetmiyor, hissetmek de gerekiyordu. Burası, bir yandan verdiği güven duygusu, değişmezliği, sonsuz kucaklamalarıyla bir anne, hatta büyükanne, yani şehir; öte yandan tüm yeniliklere açıklığı, deneyimlere davetkarlığı, olan biteni ve tüm riskleriyle, onu ancak onun sevdiği kadar sevebilecek bir sevgili, yani aynı zaman da bir kentti.

Sıkışık, içi dolu, bir ahşap oyuncak çantasının içinde gibiydi. Azametli, bin yıllardır kendinden emin, karmakarışık, ancak tutarlı, anıtsal ve mütevazı, baharatlarla dolu dev bir aktara benzeyen bu kentte (kent diyerek sevgiliyi tercih ettik, yanlış yaptığımızı baştan kabul ederek) o, bir eski zaman adetini arıyordu sanki. Bir zamanlar trajedi ve komedi oyunlarının oynandığı iki ayrı meydanı olmalıydı bu toprağa sürtünmüş ve kanamış kent. Şimdi neredeydiler?

Yürüyordu. Kaybolmamıştı, sadece yönünü kaybetmişti, burada herkesin başına gelirdi. Kentin yılan derisini andıran sokaklarında, dev bir labirentin içinde, dışarı çıkmaya çalışıp evin penceresine çarpan muhabbet kuşları gibi, bir binanın duvarından diğerine sekiyor, kentle birlikte kanıyordu. Gergin bir ceketin iliklenmiş düğmelerine benzeyen kesme taş kaplı bina kenarları, köşeleri saplanıyordu bedenine.

Hatırladığı kadarıyla kentin bir söylemi, bir de güzergahı vardı, Lefebvre (2013) böyle demişti. Bu kentin güzergahı söylemi, söylemi güzergahıydı adeta. Bir kaç katlı kadim binaların rengine bulanıyor, yine de çözemiyordu medeniyet bulmacasını. Kenti kentine kalıyor, kendi kendine söyleniyordu. Gidiyordu ama ulaşamıyordu, kent böyle buyuruyordu. Bu haliyle sanki az ötede gördüğüne yetişmeye çalışan, ancak önündeki kalabalığı aşamayan bir yolcuya benziyordu.

Burada binalar akran, akraba, kuzendiler. Aynı anneden olma, annenin renklerini aralarında paylaşmış yavru kediler gibi, kimi sarı, kimi kahverengi, kimi kırmızı, kimi hardal rengiydi. Uzayıp giden ahşap panjurlar, bir yüze ait açılıp kapanan göz kapaklarıydı adeta. İçeridekiler dışarıdakileri gözetleyebiliyor, dışarıdakiler içeridekileri göremiyorlardı. Tek yönlü bir ilişkiydi bu, insana haddini bildiren cinsten.

Yürüyordu daracık sokakları, toprağa batıp çıkan, yüklü, dengesiz siyah bir böcek misali, geometrik ve geometrik olmayan yöntemlerle. Çıkan sokaklar vardı. Çıkmaz sokaklar vardı. Çıkmaz sokaklara çıkan sokaklar vardı. Sokakların şakaklarını oluşturan, yanı başlarında, birbirine yaslanmış binalar onunla konuşmuyordu. Taziye için saf tutmuş bir kalabalığı andırıyorlardı. Terk edilmiş gibi duran bu binalar ev miydi, yoksa konut mu? Kamu binası? Ofis? Hiçbir ipucu yoktu. Yarı açık ahşap yeşil panjurlar sırta kadem, içeridekilere kadem basıyordu. Hayat mı vardı içeride yoksa yaşam mı? Bir binadan karşı binaya ip cambazı gibi akrobasi yapan, kimlik belgesi niteliğindeki çamaşırlar, içeridekilerin kim olduğunu söylüyordu az buçuk. Bir de bina girişlerinde, üst katlarda, dar balkon korkuluklarında farklı kotlarda asılmış saksı çiçekleri vardı.

Sokaktaki sessizliği, odaya girmiş dev bir sinek ya da arı misali vızıltısıyla, karamel renkli bir mopedli bozuverdi bir an. Sokağın bir başında bir de sonunda görünüp kayboldu. Yüreği hopladı. Uyarılmışlardı onu, olurdu böyle şeyler burada.

İçinde bulunduğu labirent, girintili çıkıntılı akıl oyunu bu kent, onu bir çocuk gibi kolundan çekiştiriyor, aradığı yere kendiliğinden götürüyordu sanki. Susuzdu,

iyice yorgun düşmüş, sırt çantası günah çeyizi gibi ağır gelmeye başlamıştı. Bir bakkal bile bulamamıştı. Tam da artık gözleri kararırken, yürüdüğü dar sokak hafifçe genişliyor, sokağın ucundaki ışık artıyordu. Sokak bir nehrin denize kavuşması gibi bir meydana kavuşuyor, o da sanki bu deli suyun akışına kontrolsüzce kapılmışçasına, kendini aniden meydana buluveriyordu şimdi, dünyaya gelmiş bir bebek gibi. Ancak meydan da, geçtiği tüm sokaklar gibi ıssızdı. Bu hangi meydandı? Trajedi? Komedi? Hiçbiri? İnsanlar neredeydi? Şu meşhur öğlen uykusunda mı?

Öğlendi. Sanki sadece burada değil, bütün dünyada öğlendi. Öylesine öğlendi işte. Sıcaktı. Gökyüzü bir asma tavan yakınlığında, güneş okuma lambası kıvamındaydı. Ağustos'tu. Kent terliyor, kirleri kabarıyor, ama ter kokmuyordu. Bu bir görgü kuralıydı. Şimdi dört tarafı kapalı, ancak gizemli kapılardan girilen bir kozmik odayı ya da toplantı salonunu andıran, gümüş nişan tabaklarına benzeyen, gri-siyah meydandaydı. Geçtiği irili ufaklı pasajları, sokakları, avluları da hesaba katarsak bu meydan, bir sofra takımının en büyük parçası gibiydi.

Lacivert güvercinler (her daim aynı mahallenin çocukları), taş kaplı zeminde, elleri arkalarında emekli sakinliğinde, başları önde dolaşıyorlardı dünyanın göbeğinin üstünde. Bir de o vardı. Yürüyüşünün başından beri ona sessizlik içinde eşlik eden binalar, yani kız ve erkek kardeşler, kuzenler, akrabalar, sarı, kırmızı, kahverengi elbiseleri ile meydanın etrafını sarmış, sanki sırf o geldi diye gelmişler, dikilmiş ona bakıyorlardı. Bir törenin ortasına düşmüştü adeta. Tek tek baktı her birine. Bazı panjurlar göz kırpar gibi açılıp kapanıyordu. Gözetleniyor gibiydi. Biraz daha küçülmüş hissetti kendini, yalnız ve tedirgin. İnsan ölçeği dedikleri bu muydu yoksa? Ölçülebilen en küçük mahcubiyet birimi neydi?

Algısı düşüktü. Hali düşüktü. Şekeri düşüktü. Her şeyi düşüktü. Kurumuştü. Başı dönüyordu azıcık. Bir yerlerden su bulmalıydı. Tam da o anda, geometrik şeklini tam kavrayamadığı meydanın ortasında bir yerde, geniş hazneli, meydanın içinde meydan gibi heybetli, anaç çeşmeyi ve çeşmenin başına dikilmiş iri, beyaz mermerden kadın heykelini fark etti. Her ölümlü gibi o da, basit bir refleksle, bulunduğu alanın merkezine, çeşmeye doğru, son bir gayretle adımlarını sıklaştırdı. Sırt çantasını bir asker edasıyla yere indirdi, bir kuş misali tünedi çeşmenin kıvrımlı kenarına. Tanrıya değil de kendisine inansa, dua bile edebilirdi o an.

Durgun, kirli, bayat hayat pınarı gibi kımıldamayan derin kahverengi su haznesinin ortasından heykel kararlılığıyla, bir kayaya dayanmış yükselen

kadın, bir eli belinde, mağrur, tepeden bakıyordu ona, beyaz gözlerini devirmiş. Çıplak göğüsleri dimdik, onurlu hayat mücadelesinin madalyaları gibiydi, boynuna astığı. Meydanın giriş ve çıkışlarını gösteriyorlardı sanki. Hokka burnu, çizgi dudakları birer faziletti, soyluluğunu bildiriyordu. Başındaki defne taçtan fırlamış barok mermer saçları ile belinden aşağıya, su haznesinin etrafındaki kenarlara uzanan elbisesinin kıvrımları birbiriyle aynıydı. Elbisenin bir yırtığından, sanki tiyatro perdesini aralar gibi, mermeri yırtıp çıkıvermişti bir bacağı. Beyaz ayağını bir mektup gibi uzatıyordu mimara (hadi mimar diyelim artık şuna). O ise, bu öğlen sıcaklığında, her aciz erkek gibi kadının gölgesini arıyordu sığınacak, bulamamış ve yığılıvermişti bir kenara, elbisesine basıyordu kadının farkında olmadan.

Çeşmenin birbirinden hayli uzak iki musluğu vardı. Çift musluklu çeşmenin her iki musluğundan da su akıyordu. Birinin önüne gitti ağzını yaklaştırdı, dokunmadan, su yoktu. Diğerine uzanmaya çalıştı kalan gücüyle, yetişemedi. Kalkıp denedi. Olmadı. İkisinden de su akıyordu. Bu ne biçim çeşmeydi böyle?

Aksi kahverengi suya vuruyordu. Kafasını bıraktı havuzun kenarına, bir düşünceden vazgeçer gibi. Saçları suya giriyordu. Hali kalmamıştı. Kaskatı kesiliyordu. Felç iner gibiydi muhakemesine. Giderek hareketsizleşiyordu. Tam bu anda heykel eğilip fısıldadı kulağına, "ancak teslim olarak kurtulabilirsiniz!" ve ardından pozisyonunu değiştirip yanı başındaki kayaya uzandı esrarengiz kadın. Beyaz mermer yüzü, bedeni güneşlenen bir ten gibi bronzlaşmaya başlamıştı şimdi. Çeşmenin kıvrımlı kenarlarının kalkmış kaplamaları soyulan deri parçalarını anımsatıyordu bu sıcakta. Başını ellerinin arasına aldı heykel, bir eli yüzünün üçte birini kapladı kısa süreliğine. Bir melankoli belirtisi olabilirdi miydi bu? Ayaklarını kıpırdattı, yüzü buruştu, bacak bacak üstüne attı. Bunların hiçbirini fark edemedi mimar. O neredeyse tamamen hareketsiz, alnı kadının elbisesinin eteklerine dayalı taşlaşmış gibiydi. Zaman sanki kadının lehine, adamın aleyhine işliyordu. Heykel saçlarını topladı. Bir kitap çıkardı, okumaya başladı. "Bu dünya hassaslar için bir cehennemdir" diyordu Goethe. Mimar bunu da duyamadı, o çoktan kendinden geçmiş, ancak henüz göçmemişti.

Neden sonra bir el hissetti omzunda, biri ona mı dokunuyordu? Son bir gayretle çoktandır kendisine yük gibi gelen kafasını kaldırdı, yukarı baktı. Önce belli belirsiz karaltıyı, sonra o karaltının bir kadın silüetine ait olduğunu kavradı. Bir görünüp bir kayboluyordu güneş bu uzayıp giden görünüşün ardında, flaş patlar gibi. Üzerine ve çeşmeye adeta kapanmış, yayılan ve sanki kesitleşen gölge "iyi misiniz?" diye sordu yumuşacık. Cevap veremedi mimar. Dudakları çatlamıştı. Çeşmeyi gösterdi kafasıyla. Musluğu şikayet etti

bakışlarıyla, yarı baygın. Dalgalı kumral saçları, açıldıkça bayrak gibi dalgalanan elbisesi vardı kadının, kırmızı, kahve, ve hardal sarısıydı kadın. "Anladım" dedi gülümseyerek, "bu çift musluklu çeşmeden su içmek isterseniz, iki kişi olmak zorundasınız. Yalnızsanız birini beklemeli ya da yürüyüp gitmelisiniz buradan."

Sonra kendi önündeki musluğa beyaz avucunu dayadı. Mimarın başucundaki musluktan akan su durgun suyla tokalaştı birden. Sıçrayan damlalar yüzüne çarpmaya başladı adamın. Kendine geliyordu yavaştan. Kadın avucunu çekmedi diğer musluktan, "Bekliyorum" dedi, "yüzünüzü yıkayın, kendinize gelirsiniz. Suyu içebilirsiniz, temizdir." Utangaçlığını attı mimar, ağzını dayadı çeşmeye, iki acemi liseli gibi öpüştüler bir süre, doyana kadar birbirlerine. Kadın seyrediyordu onları, sabırla, gülümseyerek, şaşırmadan. Dostoyevski'nin dediği gibi, olgunlaşmak hiçbir şeye şaşırılmamak mıydı gerçekten?

Sonunda kendine geldi mimar, bir slaydın son netliğine kavuşması gibi. Kadın "hadi" dedi, "şimdi sıra sizde!". Avucunu kendi musluğuna dayadı adam, kadının önündeki musluk boşaldı havuza. Ellerini yıkadı kadın, yüzünü ıslattı kibarca. "Bu kadarı yeterli" dedi kadın, teşekkür etti. "Asıl ben teşekkür ederim!" dedi mimar. İkisi de dirilmişti şimdi, durup birbirlerine bakmaya başladılar, birlikte ıslanmış gibi.

"Gölgeye doğru yürüyelim mi? Burada kavrulacağız" dedi kadın. Kabul etti adam. Kadın az ötede bıraktığı karamel mopedini aldı, birlikte yürümeye başladılar meydanın kenarına doğru. İki kişi olmak ne güzeldi. Kendini iyi hissediyordu şimdi mimar, başka biri olmuşçasına iyi. Sanki daha önce görmüş gibiydi bu yeryüzü meleğini. Islak yüzlerine rüzgar üflüyordu şimdi kent. Kafası karıştı yine de. Nasıl bir mekanizması vardı o çeşmenin? Kim, kimin için, ne zaman tasarlayıp yapmıştı? Bu meydan hangi meydandı? Trajedi? Komedi? Soracaktı bunların hepsini kadına. Yürüyorlardı. Geldiği yönün, kentin tam tersine, sanki aşk yönünde. "Nereye götürüyorsunuz beni?" diye sordu şakayla karışık. "Sizi çıkışa götürüyorum" dedi kadın gülümseyerek. Meydanı terk etmeden aklına çeşme geldi birden, dönüp baktı arkasına. Çeşme orada duruyordu, ancak heykeli göremedi. Heykel yoktu yerinde.

Şaşkınlığını kadın bozdu birden: "Bu sıcakta neden böyle siyah giydiniz? Deli misiniz siz?"

KAYNAKLAR

Foucault, Michel, 1992, Deliliğin Tarihi, İmge Kitabevi, İstanbul.
Lefebvre, Henri, 2013, Kentsel Devrim, Sel Yayınları, (çev.) Selim Sezer, Sel Yayıncılık, İstanbul.

HABİBE MEÇİN KULÜBE

Gözlerim kapalı, kulaklarımsa tıkalıydı. Parmak uçlarım kat kat bantlarla sarılı... Ve biraz sinirlerim bozuktu. 'Dilimi de iğne ile uyuştur ve burnuma da bir mandal lütfen' dedim. Eksik olmasın. Sadece beynimin kıvrımları kalsın bana. Evet, şimdi mekânı anlatma zamanı.

Önce sonsuz bir karanlık sessiz, kokusuz tatsız ama sıkmayan aksine dinlendiren bir karanlık içindeyim. Tabi bir süre için uzun süreli olursa sıkar çünkü gereğinden fazla uzayan her şey gibi! Derken çok silik bir ışık, gittikçe parlıyor ve büyüdükçe büyüyor. Sadece bu ikisi bile kendi başına yeter bana. Biraz karanlık biraz da aydınlık her şeye dengesiyle, dansıyla, ahengiyle hatta bazen dengesizliği ve ahenksizliğiyle bile anlam katan.

Denge bozuluyor. Şimdi ışık bir yön kazandı ve ayaklarımın altına yayılıyor. Bir zemin oluşturuyor parladığı yerlerde. Ayaklarım çıplak ve ben onu hissetmeye başlıyorum. Ayaklarımın altındaki sinir hücreleri ile beynimin kıvrımları arasındaki iletişimi bile hissediyorum sanki bir an. Beynim bunun ne çok sıcak ne çok soğuk, ne çok sert ne çok yumuşak ideal bir denge içinde mükemmel bir zemin olduğu sonucuna varıyor. Öyleyse toprak olmalı bu. Ayaklarım yetmiyor onu kavramaya eğilip elime alıyorum. Parmaklarımın arasından kayıp gidişini izliyorum. Ve kokluyorum mis gibi.

Yürümeye başlıyorum yavaş yavaş... Gözümün alabildiğine 360 derecelik açıyla bakabildiğim her yerde toprak ve gökyüzü bekliyor beni. Bir süreliğine bu sadelikte güzel ama başka beklentiler doğuyor içimde. Yürümeye devam ediyorum. İleri de bir şey beliriyor. Yaklaşıyorum. Bu bir ağaç olmalı. Heyecanım hareketlerimi hızlandırıyor. Yanına vardığımda garip ama sarılıyorum ona. Pürüzlü yüzeyi ve bilmediğim yabansı bir kokusu var. Başımı kaldırıp bakınca yeşilin en güzel tonu... Çocukluğumda çok çıktığım ve meyvelerini yediğim incir ağacına benziyor. O an içimde ilk kez oluşan bir şeyler var gördüğüm ve dokunduğum şeylerden bambaşka. Zihnime koşarak gelen bir yığın anı... Hayalin içinde hayale dalmak oldukça garip değil mi?

Dalların arasından gözlerimi açmama engel olacak kadar parlak olan bir ışık topu beni uyandırıyor sanki hayalimin içindeki hayalimden. Ağaca daha da

sokuluyorum. Böylece gölge ile tanışıyoruz. Bir süre için bu durumda beni mutlu ediyor. Sonra yürümeye devam ediyorum. Ben yürürken çevremde ağaçlar büyüyor her adımda. Etrafım da bu kez toprak, ağaç ve gökyüzü üçlüsünden bir dünya oluşuyor. Yürümeye devam ediyorum. Bunun bir sonu olmalı diye düşünüyorum ve oluyor da. Ayağımın altındaki toprak biraz ileride suya dönüşüyor. Güzel bir dönüş bu öyle hemen değil yavaş yavaş... Toprağın suya dönüşmeye başladığı noktaya gidiyorum. Ayaklarım hem suyu hem toprağı aynı anda hissediyor. Toprağı ve suyu ayrı ayrı hissetmek yerine ikisini aynı anda hissetmek durumu beni mutlu ediyor. Bunun keyfini çıkarmalıyım diye düşünüp bu ne deniz ne kara olan bantta bir süre daha yürüyorum. Ayaklarımdaki buruşuklardan anlaşıldığı gibi denizin tuzu hücrelerime nüfus ediyor. Bir yandan da denizden gelen esintinin ciğerlerime dolması durumu var tabi. Denizin tuzunun burun deliklerimden girip ciğerlerime kadar ulaştığını biliyorum. Çokça yürümek beni sıktı. Dedim ya gereğinden fazla uzayan her şey sıkıyor. Artık biraz durup dinlenmem gerekiyor.

Gözlerim etrafımda bir şeyler arıyor. Bir mekân ihtiyacım var. Şimdi tam bu nokta da farklı bir aşamaya geliyoruz. Peki, ihtiyaç nedir diye kendi kendime soruyorum. Henüz bir cevabım yok ama üzerinde düşünelim. Bu önemli soru burada biraz beklesin. Peki ya mekân nedir? Bu da çok ciddi bir soru. Bu ikisinin birleşiminden benim ihtiyacım olan mekân nedir sorusu doğuyor. Bu da üçüncü sorumuz. Soruları tek tek araştırıp cevaplarımdan bir senteze varmaya çalışıyorum. Yedi cümle önce not düştüğümüz soruya geri dönüyorum. İhtiyaç çok göreceli bir kavram gibi geliyor bana. Bedenimin dünyada varlığını devam ettirmek için bazı eylemler yapması, bazı şeylerden korunması, bazı içgüdülerin tatminin sağlanmasının gerekliliği gibi şeyler sayabiliyorum kendimce. İkinci sorumuza cevabım daha sınırlı oluyor. Mekân diyorum kendi kendime yine dış çevremizin bazı parçaları (burada parçadan kasıt en özelden en genele kadar geniş alındı, bir kum tanesinden tüm samanyoluna kadar...) koşullar gereğince doğal veya yapay güçlerle ihtiyaç veya ihtiyaç olduğuna inanılan gereçlerle dönüştürülmesi diyebilir miyiz? Bilmiyorum. Çokta önemli değil diye düşünüp sıyrılıyorum bu düşüncelerden çünkü farkındayım ki hiçbir tanım tam ve yerinde olamaz uygulama ile pratiğin hiçbir zaman tam çakışmadığı gibi. Her zaman işin içine katmadığın hesap edemediğin şeyler vardır. Fakat tam şuanda benim ihtiyacım olan mekân doğanın sınırlarının yetmediği insan eliyle biraz belki birazdan daha fazla doğaya müdahale ederek beni soğuktan, yağmurdan, güneşten, kontrolsüz esintiden, kontrolsüz güneş ışığından koruyacak kısaca kontrol edebildiğim bir yer.

Bir hayalin içinde olmanın verdiği kolaylıkla aramalarım sonuç veriyor. Biraz daha ileride ağaçların bittiği sahilin başladığı yerde bir kulübe olduğunu fark

ediyorum. Kulübe görünce akla gelen sadelik tabi ki, en aza indirgenmiş ihtiyaçlar belki, hatta onurlu bir sefalet... Bende başka ifadeleri de var tam adlandıramadığım. Tekrar o garip his içimi kaplıyor. Azlığın benim hayalimdeki mekân halidir kulübe! Bilmiyorum neden ama fazla istemedim hiç. Çünkü insanın mutlu olma çabası içinde çokluğun yerinin olmadığını hayatın dersleri bana öğretiyor. Ben anılarımdan ders almayı öğrenmiş bir insanım diye düşünüyorum. Sadece kendi yaşamım değil gözlemediğim birçok kişinin hayatı da bu düşüncelerimi onaylıyor. Çok olanın mutlu etmediğini öğreneli uzun zaman oluyor. Burada söz ettiğim insanı ruhen çokluğa götüren tamamen nesnel bir azlık. Bana göre bu diyalektik şöyle gerçekleşiyor. Çevresindeki nesnelere çoğaltıp onların dış dünyadaki var olma durumları ile çok fazla ilgilenildiğinde içe dönüp iç unsurları inceleme bu iç unsurları değerlendirip ortaya ciddi bir iç dünya inşası çıkarılamıyor. Kulübem benim hem içimin hem de dış dünyanın ele ele tutuşmuş hali sanki. Bir sürü anılar yığını benimle beraber kulübeye ilerliyor çok mutlu çocuklar gibiler etrafımda hoplayıp zıplıyorlar. Kulübeye yaklaştıkça ne kadar minik ve güzel olduğunu fark edip sarsılıyorum. Sanki çocukluğumda yastıklardan yaptığım evcilik oyunlarımın baş mekânı burası. Kareye yakın diyebilirim. Ki kareyi oldum olası sevmişimdir. Bana eşitliği çağırıştırdığını düşünüyorum. Şimdi bu kulübenin her detayını hayal etmeliyim değil mi? Her santimetrekaresi beni mutlu etmeli.

Kulübem kesinlikle ahşap olmalı. Çevredeki ağaçlardan yapılmış buralara aşına yani. Bu aşinalığın verdiği rahatlıkla çevresiyle uyum içinde öylece duruyor. Hiç göze batmıyor. Seviyorum bu deymi ve buraya yakışıyor. Evet, kulübem bu ağaçların arasında gözü tırmalamadan aksine bir mantar gibi yerden bitmişçesine bağlama uygun. Yerden bitmişçesine dediysem bunda beni haklı çıkaran kanıtlarım var. Mesela kareye yakın konumlanmış dört ağaç her biri karenin bir köşe noktasını tarif eden kulübemi taşıyan dört direk aynı zamanda. Bu dört ağaç birbirine dört veya beş adımlık mesafelerde konumlanmış. Dört daha ince kütüğün kare şeklinde uçlarından birbirine sabitlenmesi ile oluşturulmuş dört çerçeve dört taraftan bu dört ağaca sabitlenmiş. Dörtler sarmış her yanımı ama memnunum söylenmiyorum. Devam edelim. Bu çerçevelerin içleri yine ince kütüklerle doldurulmuş. Birbirlerine öyle geçmiş ki bu kütükler şaşırıyorum. Parmak uçlarımı kütüklerin üzerinde ve birbirlerine geçtikleri noktalarda gezdiriyorum bir kusur ararcasına ama boşuna. Ne parmak uçlarım ne gözlerim bir kusura rastlıyor. Yüzeyi oluşturan kütükler zemine iki adımlık yükseklikte bitiyor. Sonra eğilip kulübenin altına bakmak geliyor aklıma. Aynı ince kütükten çerçeve bu kez altta ve dört ağaca ve yanlardaki çerçevelere sabitlenmiş birbirlerine geçirme yöntemiyle. Bu çerçeve üzerinde biraz daha ince kütüklerin yan yana dizilerek oluşturduğu zemini taşıyor. Sırada iki irice kütüğün üstlerinin basmak için

uygun hale getirilmesini sağlayan düzlükler oluşturularak üst üste gelmesiyle kulübeye merdiven olma görevini üstlenen merdivenler var. Bir ve iki... İki basamakta içeride olabiliyorsun. Severim rahatlığı diyorum kendi kendime. Kulübemin ön cephesinin sağ tarafına yakın bir kapısı sol tarafına yakın tek bir penceresi var. Kapım ortalama bir insan boyundan bir karış daha uzun görünüyor. Bu kapı onlarca dal parçasının hiç bilmediğim bir örgü sistemiyle birbirine geçmesiyle oluşuyor. Peki, bu kapı bu kulübeye nasıl bağlanıyor. İlk bakışta tam bir muamma iken yaklaşıyorum ve sır çözülüyor. Dallardan örülmüş kapının ve kulübenin kütüklerinden çıkan daha ince kütükler birbirlerinin içine geçmiş ama yetmemiş, bunları düşeyde delip içlerinden geçen bir dal parçası ile kapının yatayda hareket etmesi sağlanmış.

Bu kadar detaylı olarak neden anlatıyorum bilmiyorum. Ben bunun adına deformasyon demek istiyorum. Mesleğimizin duyularımızı ve düşüncelerimizi mekâna ve onun büyük veya küçük her detayına yönlendirmesi sanki bir suyun bir taşa şekil vermesi gibi değil mi? Bu konu bu yazıyı yazarken bir iki kez hissettiğim o garip duyguyu tekrar canlandırıyor. Yine bazı anılar koşarak beynime doluyorlar. Sanki içinde olduğum hayal kuyusunda daha derinlere iniyorum. Derken detayları anlatmaya devam etmem gerektiği aklıma geliyor. Hayal gözlerimi açıyorum. Derinlerden sığılara geriliyorum.

Bir nesneyi veya mekânı tam anlamıyla kavrayabilmem için etrafında gezinmeliyim. Tek boyutlu bakış yanılabilir. Yürüyorum. Bu kez kapıdan pencereye doğru ilerliyorum. Hem köşeden hem düşmeden hem de tavandan birer karış mesafede başlıyor ve iki insanın yan yana dışarıyı seyredebileceği genişlikte ölçülendirilmiş. Pencere iç içe geçmiş onlarca pencereden oluşuyor. Her kanat farklı ölçülerde istediğim kadar hava akımının içeriye girmesine yardım edecek farklı boyutlarda. Parmak uçlarım durmuyor yine pencerenin camlarının birleşim yerlerinde geziniyor. Yapboz gibi ama üçüncü bir boyut kazanmış bir yapboz. Vay be dememek imkânsız tabi... İnsan akli diyorum kendi kendime ne müthiş bir şey. Doğada karşılaştıklarını veya diğer insanların zekâsının ürünü olan çözümleri beyninin kıvrımlarında saklıyor. Yetmiyor. Bu çözümleri gerektiği zaman saklandıkları yerden çekip çıkarıyor. Eviriyor çeviriyor başka çözümlerle sentezliyor ve bambaşka bir şey ortaya çıkıyor. İnsan her gün karşılaşınca sanırım mucizeler ona normal görünüyor. Ama herkes düşünemesinin bile bir mucize olduğunun farkında değil. Konumuz pencereydi. Buraya nasıl geldik diye düşünüp beynimdeki kuyunun derinlerinden yine sığılara gelmeye çalışıyorum.

Kulübenin etrafını geziniyorum. Beklediğim gibi her şey. Her biri bir zamanlar yaşayan birer canlı olan ağaçlar şimdi yan yatmışlar ön cephede olduğu gibi

iç içe geçip yan ve arka cepheleri oluşturmuşlar. Her birine tek tek uzun uzun bakabilirsiniz. Çünkü hiç biri birbirinin aynı değildir. Aslında hepsi birbirinin benzeri ama hiçbiri birbirinin aynı değil. Çünkü onlar da canlıydı. Yaşıyorlardı tıpkı biz insanlar gibi. Ama bizim yaşam tarzımızla değil. Devam ediyorum. Diğer cephelerde herhangi bir açıklık veya ayrıntının olmadığını fark ediyorum. Gerekte yoktu zaten. Başta da söyledik az olanı sevmişimdir hep. Unuttuğum bir şey var. Kafamı kaldırıp yukarı bakmadığım aklıma geliyor.

Manzaramın içinde gökyüzüyle kesişen bir çatım var. Yani benim kulübemin gökyüzü olma iddiasında bu çatı. Öyleyse bir çatıdan beklediğim nedir? Sayısal beyin düşey de gelecek kontrolsüz unsurlardan içeriye korumak diyor ki gayet mantıklı geliyor. Bunu tam olarak karşılamalı. Sadece beyinden oluşmuyorum tabi, duygularımın da kulübemin çatısından tatmin olmaya ihtiyacı var. Mesela güvenlik hissi uyandırması gerekiyor. Bir şeyi örtmek onu güvenli olmaya doğru götüren bir adımdır zaten diye düşünüyorum. Çatımda kütüklerden oluşuyor. Çünkü başka bir elemanı burada istemiyorum. Kütükler cephede olduğundan biraz daha ince ama sanki iç içe geçmeleri daha derinmiş gibiler. Sanırım cepheden daha ağır sorumluluklarının olduğunun farkındalar. Daha çok bir arada olmaları lazım onlara ki aralarından sızan bir şey(rüzgâr, yağmur, kar gibi...) olmasın. Çatımın eğimi rüzgârı karşılamak istercesine hâkim rüzgâr yönünü karşılıyor. Sanırım çatım rüzgârın onu yalayıp geçmesini istiyor. Saçaklar olmazsa olmaz. Eğimin azaldığı ve saçakların bittiği noktada iki parmak derinliğinde ki oluk bulunuyor. Görevini anlamak mümkün... Gözden kaçırmamak gereken bir detay var. Çatı penceresi iki karış büyüklükte kare biçiminde ve camdan. Peki, hayalim bu cam pencere burada neden var? O kadarlık gökyüzünü de bana reva görün diyor. Tamam, az istiyorsun anladım ama bu kadarı inan fazla da değil. Kesinlikle ikna oluyorum. İşte bu kadar bir çatıdan beklediklerim. Uzanıp dokunamayacağım kadar yüksek. Parmak uçlarım bana kızmayın.

Şimdi tekrar kapının önündeyim. Kapının koluna elim gidiyor. İçeriye girmeli miyim? Ne var içeride acaba? Ne varsa var. Bilmek istemiyorum. Yâda hayır, bilmek istiyorum. Ama içimde hala bir şeylere istek kalsın diye açmıyorum kapıyı. Evet, biraz gizem gerçekten insanı hayata hatta daha iyisi hayale bağlıyor insanı. Diri hissediyorsun.

Gözlerimi açıyorum. Parmaklarımdaki bantları çekip çıkarıyorum ve dilimde ki uyuşukluk sanırım büyük oranda geçti. Gerçek dünyadaki çokluklarla dolu azlığıma geri dönüyorum. Mutlu muyum? Evet, çünkü gözlerimi kapatınca azlığımın içindeki çokluğuma geri dönüyorum. Bir de hala hayal etmem için bir şeylerim var.

Ve yok mekân diyebiliyorum! Diyorum ki sonsuzluktan kopardığımız parçalar var. Matematik yardımına geliyor. Her şeyi kanıtıyor. Sonsuzluğu kaçta bölersen böl sonsuz eder! Böylece hayalimdeki duyularla bile giremediğim ama ruhumdaki daha derin kuyularda hissettiklerimle kulübemin içinden sonsuzluğuma varıyorum.

ELİF ARPA AVLU

I

Geldiğimde, geriye sadece yemlik, ahırlar, erik ağacı ve eski ev kalmıştı...

Neleri kaybettiğimi anlamadım kocaman sarı boşluğun ortasında. Erik ağacı ... Avluda kalan son ağacı görünce yarım yamalak sevinebildim. İnanmadım tabi bu kimliksiz boşlukta yaşayabileceğine. Sormamışlardı zaten kalmak isteyip istemediğini. Beni susturmak için erik ağacının tekrar çıkacağını söyleseler de onu bir daha hiç görmedim.

II

Betonun ısını iyiden iyiye kaybettiği bu saatlerde, tren düdüğünü öttüre öttüre ilerlerken, taş ambarın yerine dikilen evin balkonundan yıldızlara baktım. Üşüdüğümü hissedip elimi üzerimdeki örtüde gezindirdim. Geceyle birlikte nemlenen örtüyü sıyrıp balkon duvarına yaklaştım. Mahallenin sarhoşlarından birinin, o gece şans eseri ampulünü kırmadığı sokak lambası arkamda kaldığından gölgem avlu tarafına düşünce, birkaç sıçan eski yalaktan su içmeyi bırakıp, yaşlı kuyruklarını sürüyerek, eski ahırın karanlık çatlaklarına kaçıştılar.

İçleri boşalmaya yüz tutmuş ahşap direklerin, alaturka kiremitlerin ağırlığını daha fazla taşıyamamasından dolayı çatısı çökmüş olan toprak ev, ahır, yemlik ve samanlık eski ruhların son temsilcileri olarak gecede öylece duruyorlardı. Samanlığın kerpiçle örülü duvarları, balçık ve saman karışımı sarı bir çamurla sıvanmıştı. Yağmurlu gecelerde şişip kendi ağırlığını taşıyamayan toprak duvarlar gürültüyle yıkılır mahallede birilerinin uykusunu bölerdi. Samanlığın bir yanında ahır, diğer yanında yıkılan kısımlarına beton briket tuğlayla yama yapılan yemlik bulunuyordu. Zamanın içinde devinip duran yemliğin eskiyen alaturka kiremitleri, marsilya kiremidiyle değiştirilmiş, toprak sıvanın dökülen kısımları da beton sıvayla kaplanmıştı.

Bir kedinin yemliğin kare şeklindeki tek göz penceresinden içeri atladığı esnada çıkan gece esintisi gri yağlı boyalı demir kapıyı pirinç tokmağıyla birlikte hafifçe tıngırdattı. Kapı, eskiden yemlik ile ekin ambarı arasına menteşeliydi. Sonra o gün sarı bir dozer, taş ambarı yıkınca beton ev yapılanaya kadar demir kapı bir kenarda bekledi. Erik ağacı da gölgesiyle birlikte sökülünce avludan, derin temeller açılıp demir filizler yükseldi. Ben de toprak avluda çamurculuk oynamadığımdan; çimento çuvaları, turuncu tuğlalar ve ince uzun demirler arasında gezinip kendime yeni oyunlar bulmaya çalıştım.

Kimse fark etmese de beton evin kolonları yükseldikçe avlu ölmeye devam etti. Duvarlarının yarısı ucuz beton briketle, yarısı kerpiçle örülü yemlik bunlara aldırış etmeden tüm melezliğiyle havanın aydınlanmasını bekliyordu. Tren sesi kavakların arasında kaybolup, yerini kurbağaların sesine bıraktı...

III

Demir kapı tangırdadı... Sokağa attım kendimi. Ambarın, kışın tahta bir kapak veya saman dolu çuvalarla kapatılan, yaz günlerinde ise açık bırakılan küçük penceresiyle yüz verdiği sokağın zemini katran ve mıcır taş karışımı adı bir malzemeye kaplıydı. Büyüklerin dünyasını katlanılmaz hale getiren yoldaki yamalar, girintiler, çıkıntılar benim oyunlarım vazgeçilmezleriydi. Yeni evin turuncu tuğla duvarları örülürken; sokağın zemini beton blok taşlarla kaplanmış, dümdüz edilmişti. Hatta sarı bir makine, benim oyun dünyamı hepten ortadan kaldırsın diye kocaman silindiriyle defalarca yolun üzerinde gidip gelmiş, ben de makineye taş atıp, ağlamıştım.

Kavurucu öğlen güneşi yoldaki asfaltı yumuşatır, zeminde yer yer siyah baloncuklar oluşurdu. Çekirgelerin sıcaktan cır cır öttüğü o saatlerde sokakta kimse olmadığından, yoldaki baloncukları patlatır, sonra da oluşan boşlukları parmaklarımla deşer, üstümü başımı bir güzel batırırdım.

Güneş alçaldı. Asfalt kaplı yol soğudu.

"Evli evine

Köylü köyüne

Evi olmayan sıçan deliğine..." diye bağırıp dar sokağı çınlattıktan sonra arkadaşlarımdan ayrıldım.

Yağmurlu günlerde yere yakın uçan kırlangıçlar yoktu. Koştum, koştum... Demir kapıyı çarptım. Tannn! Çatlamış sıvaları ve yosun tutmuş kiremitleriyle toprak ev tam karşımdaydı. Hela, taş ambar, demir kapı, ahır, yemlikler, eski ev ve kümeslerden oluşan şekilsiz çemberin içine düşmüştüm. Tavuklar çoktan kümeslerine girmişler, etrafa bir lacivertlik yayılmıştı. Akşam üzerinin maviliği içerisinde yıldızlar belli belirsiz yerlerini aldığı anda sivrisinekler gelirlerdi. Bacaklarımın açıkta kalan yerlerine kondukları zaman onları öldürmek için sakince beklerdim. Yeni ev yapıldıktan sonra, sivrisineklerin gelmeyeceklerini zannetsem de balkonda uyurken bacaklarıma konmaya devam ettiler.

Sivrisineklerden başka, ambarın yanındaki helanın içinde vızıldayıp duran küçük kara sinekler vardı bir de. Bu sinekler sinirimi bozduğundan, ben çişimi helaya yapmazdım. Gündüzleri canım nereye isterse oraya işerdim. Tabi rahat hissetmek için; bir ağaç arkasına veya komşu evlerin arasında kalmış, kedi sidiği kokan gri gölgeli küçük boşluklara girerdim. Benim mahremiyet bölgemi tanımlayan duvarlara, büyüklerin helasının beyaz kireç sıvalı duvarlarına konan sinekler konmazdı ama kedi çişleri parıl parıl şeritler halinde boşlukların darlaşan kısımlarına dek uzanırdı.

Beyaz duvarlar, mavi ibrik, sinekler, küçük bir delik, tahtalardan yapılmış derme çatma bir tavan ve kapıdan ibaret olan hela, pek de iç açıcı kokmazdı. Gece eve bir misafir geldiğinde, mide bulandırıcı sineklerle karşılaşmasın diye çoğunlukla çişini tutmak zorunda kalırdı. Çiş tutmanın zorluğunu bildiğimden tuvalete giderken misafirlere ben eşlik ederdim. Misafir içerde işini hallederken, tahta kapının aralıklarından helanın sarı ışığı dışarı süzülürdü. Kapının alt kısmı yerden dört parmak yüksek olduğundan, yere eğilir, meraklı meraklı büyüklerin çişlerini nasıl yaptıklarını izlerdim. Sonraları bir misafir beni anneme şikayet etmiş olacak ki ay ışığı altında kurbağalarla birlikte büyükleri izleme zevkenden mahrum kaldım. Sarı bir kepçe sineklerle birlikte helayı yerle bir ettiğinde de bütün planlarım altüst oldu...

Toprak evle taş ambarın arası benim çocuk adımlarımla altmış adım sayılabilirdi. Bizim avlu dediğimiz bu boşlukta, kökü eski evin dibinde bulunan, dalları ambara kadar uzanan asma ağacı ekiliydi. Asma, çok yaşlı olduğu için kendini taşıyamamaya başlamış, babam de dallarının sarılması için demirden bir iskelet yaptırmıştı. Demir iskeletin ayakları zamanla paslandığından, asmanın üzerine tırmanmaya çalışırken, avuç içlerim turuncu olur, madeni para gibi kokardı.

Sonra ben çok büyüdüğümde, ambar ve hela yıkılıp; içinde eriğin, asmanın ve salıncağımın bulunduğu avluyu da yutacak büyüklükte bir ev yapıldıktan sonra, artık ahırla yeni ev arasında kalan küçücük boşluğa avlu demeye başlayacaktık. Ay ahırın tam üzerindeyken gece çişim gelecek, ucuz plastiklerden yapılmış tuvalet terliklerini giyip, yeşil kalebodurlar eşliğinde çişimi yapacaktım. Sinekler kalebodurları sevmemiş olacaklar ki beton evdeki tuvaletimize hiç gelmediler. Sifona da alışamadık. Zincirini çektiğimizde beyaz tuvalet taşının içinin suyla dolup temizlenmesini sağlayan bu alet eski helada yoktu. İbriğin yerini tutan taharet musluğuna, kalebodurlara uyumlu olsun diye yeşil bir hortum geçirip, yarım yamalak modernleşmemizle sineklerin gelmesini önlemiş olacak, ben de koridorda bir kurbağayla karşılaşma ihtimalimin olmamasının da verdiği rahatlıkla altında boşluk olmayan tuvalet kapısını açıp yatağıma gidecektim.

IV

Avluya girdiğimde, kocaman kara bir kazanda ninem su kaynatıyordu. Kümeslerle tuvalet arasındaki kömürlüğün yıkılmasıyla açılmış boşluğa ninem bir sacayağı yerleştirmiş, yıkıntılardan kalan duvarlara da dışları odun ateşinden is tutmuş tencereleri asmıştı. Havanın çok soğuk olduğu günler dışında yemekler hep burada yapılırdı. Annem, yeni evde oturmaya başladığımızda ilk günlerde yemeklerimizi mutfaktaki dört gözlü ocak yerine balkonda yaktığı odun ateşinde pişirmeye devam etti.

Her akşam babam yıkansın diye ninem ateşte su kaynatırdı. Duman kokusu, sivrisinekler ve ninemin yıkık duvarlardaki gölgesi benim için günün bitmesi demektir. Ateşte kaynatılan su, yeşil plastik bir kovanın içine boşaltılıp ahşap evin içindeki banyoya taşındığı esnada, ben demir iskeleye kurmuş olduğumuz salıncakta sallanır, günün son saatlerini temsil eden merasimin tamamlanmasını beklerdim. Yeni evde duman kokusunun ve ninemin gölgesinin yokluğu hangi zaman diliminde olduğumuzu anlamamı engelleyecek, miskin miskin televizyonun karşısında oturduğumdan, güneşin yörüngesinde izlediği yolun odanın içinde oluşturduğu renk değişimlerini fark etmeyip, gecenin çöktüğünü anlamayacaktım.

Su kaynayıp son kova da banyoya taşınınca, ninem ateşin üzerine su attı. Duman kokuları yavaş yavaş dağılıp, gökyüzüne yükseldi. Gölge çekildi, mavilikler yerini karanlıklara bıraktı. Biz toprak evin içine girerken çok eskiden buralarda yaşamış ruhlar yıkıntılardan arasında gezinmeye başladılar...

V

Gece saat on ikiye yaklaşmasına karşın televizyon hala açıktı. Babam divanda çoktan uyuya kalmıştı. Ben, iyi marka diye 'istikbal' den aldığımız açılır kapanır çekyatta annemle birlikte yatıyordum. Star'da "televizyonda ilk kez" yayınlanan Titanic'i izleyebilmek için bu saate kadar uyumamıştım. Babamın horlaması eşliğinde batmaz denen gemi batıyor, sahnelerin değişmesiyle oda renkten renge giriyordu. Gemi ikiye ayrıldığında üzerinde çiçek desenlerinin bulunduğu yeşil perde usulca kımıldadı. Odanın duvarları çok kalın olduğundan perdenin arkasındaki pencere derin bir oyuk içinde bulunurdu. İçeri giren kediler, fareler ve kurbağalar yüzünden annem pencerelerin açılmasını yasaklamıştı. Ben de pencerenin iç kısmına oyuncaklarımı yerleştirip, pencereyle perde arasında ayrı bir dünya yarattım kendime. Yalnız bu dünyanın çok da sıcak bir yer olduğu söylenemezdi. Tahta kurtları yüzünden pencere kasaları kofalmış, yıllar geçtikçe pencerenin camı da yavaş yavaş aşağıya kaymıştı. Annem, kasanın üst kısmıyla cam arasındaki yarım santimlik boşluğu büyüklerin macun dediği kahverengi bir hamurla kapadığında kısa bir süreliğine de olsa çiçek desenli perde geceleri titremedi ama sonra yaşlı inatçı cam tekrar aşağıya kayd ve soğuk kış rüzgarları geceleri perdeyi hızlı hızlı sallandırırken kafamda olmadık hikayeler kurmama sebep oldular.

Lodoslu havalarda bacadan giren rüzgar, soba dumanını geri teper evin içerisinin duman kokmasına sebep olurdu. Bu duman mahallemizde bazı ailelerin ölümüne sebep olduğundan biz geceleri soba yakmazdık. Bazen sobanın sönmesi uzun sürer, yataklarımıza girdiğimizde kalınca bir kütük harıl harıl yanmaya devam ederdi. O zaman sobanın üstündeki deliklerden ateş dilini çıkartır, alevler beyaz boyalı ahşap tavanda yansır. Hikayelerim en heyecanlı yerlerinde tavan arasındaki fareler kıpırdaşır, siyah bir kedi de ıslak kiremitlerin üzerinde gezinirdi.

Televizyonu kapattığımda perde hala titriyordu. Ben de küçük siyah noktalar şeklindeki sinek boklarıyla kaplı sofa ampulünü yanık bıraktım. Kapının petek desenli buzlu camından içeri giren ışık sayesinde, perdenin arkasından hırsız çıkmayacağına inanarak kendimi uykuya bıraktım.

Evimizin dışı bakan tek penceresinin önü hep gölge olur, cam köşeleri yosun tutardı. Komşumuz, onu gözetlemeyelim diye, zaten pek az gün ışığının girdiği pencerenin önüne incir ağacı diktiğinde evimizin en aydınlık odası da karardı. Sonradan, eski ev ilk yapıldığında sıra sıra dizilmiş olan odalara açık bir sofadan girildiğini, bu yüzden pencerelerin komşumuzun bahçesi yönüne

değil de avluya bakan sofa yönüne açıldığını ve odaların o zamanlar aydınlık olduğunu öğrenip çok şaşıracaktım. Sofa boydan boya ahşap pencerelerle kapatıldığında, pencereler evin iç kısmında kalacak ben de dış dünyaya bağlantıları kesilmiş bu odaların birinde doğacaktım.

Bu odalardan bir tanesi de ninem öldüğünde uzun bir süre içine giremeyeceğim yeşil boyalı odaydı. Annemle küsersek bir duvarı boydan boya beyaz dolaplarla kaplı bu odaya kaçıp ninemle uyurdum. Ninem yıkanacağı zaman benim boyumu çok aşan dolapların içine girer, kaydattığı suyu dolabın yanına yerleştirir, büyükçe bir bardakla demir kır rengindeki saçlarına dökerdi. Köpüklü su, zaman zaman bir farenin içinden geçerek odanın içine girdiği delikten süzülerek evin arka tarafına akardı. Banyo yapmadan önce, sofadakiler ninemi görmesin diye perdeler kapandığından, odanın içi hepten kararır, perdelerin arasından süzülen ışık karanlığı bıçak gibi keserdi. Odanın benim bulunduğum kısmıyla dolapların bulunduğu kısım arasında toz ve gün ışığı karışımından oluşan bir paravan oluşur, ben divanın üzerinde zıpladıkça tozlar ışık paravanının içinde uçurlardı. Ninem, içine girdiği dolapların hemen bitişiğindeki yüklük denen kısma, koyun yünüyle doldurulmuş yıllardır yıkanmayan yorganlarını istifler, yüklüğün yanına da tabak çanakları koyardı. Bazen girmeye hiç cesaret edemedim dolapların içinde izlediğim filmlerdeki gibi başka dünyalara açılan kapılar olduğunu hissedirdim ama ninem ölünce dolapları söküp attıklarından o dünyalara hiç gidemedim...

Ardındaki bu karanlık odaların tersine, sofa tüm şeffaflığıyla, avludan koparılmış gün ışığını hapseden bir fanus gibiydi. Bahar gelince avludaki erik ağacının çiçek kokusu sofaya dolar, zemine ziftle yapıştırılmış marleylerin üzerine asma yaprakların gölgeleri düşerdi.

VI

Kırsaldaki insanların parçası haline gelmiş tarım makinelerinin seslerin gece geç saatlere kadar kesilmediği harman zamanlarında, babamı sofada beklerdim. Canım sıkılınca, ahşap pencere kasalarının eskilikten soyulup kıvrılmaya başlayan boyalarını koparmaya çalışır yada içeri giren sineğin ampulün etrafında dönüşünü izlerdim.

Ben, Rose'un okyanusa bıraktığı mavi elmas kolyesini düşünürken, karasinek de pütürlü sofa duvarları üzerinde geziniyordu. Sıkılıp, demir kapıyı gümbürdeterek, kendimi sokağa attım. Uzaktaki bir kanaldan gelen kurbağa seslerine aldırış etmeden, ambarın sokağa bakan cephesine karşı oturdum. Kertenkeleler sokak lambasının duvara yakın kısmında toplanmışlardı. Çatlak

duvar aralarına kaçışmalarını izlemek için kertenkelelere taşlar fırlattığım sırada asfaltla yamalı asfalt yolun sonunda babam göründü. Tar tar tar... Traktöre bağlı römorkun içindeki buğdayları ambara boşaltmak için üzerinden kayarak oyun oynadığım makineyi kullandılar. Buğdaylar, ambarın dev cüssesine oranla küçücük kalan penceresinden şırl şırl akmaya başlayınca etrafa yayılan toz genzimi yaktı. Hızlıca içeri girip duvarları, bir metre yüksekliğindeki taş subasman üzerine büyük moloz taşlarla örülen ambarın kapısından, buğday tanelerinin yere düşüşlerini izledim. Sokak lambasının ışığı, kocaman karanlığın içinde zemine küçük sarı bir leke gibi düşmüştü. Beşik çatılı serin ambar, yoldaki siyah baloncuklarla oynamıyorsam, öğlen sığağında oyun oynayabileceğim en güzel yerdirdi. Sesim taş duvarlara çarpar gri boşluk içinde yayılırdı. Ambarın yarısı dolup sarı leke buğdayların üstünde kalınca, büyük demir menteşeleri paslanmış tahta kapıyı gacırdatarak kapadım. Ben ağlarken, kurbağalar susmuş, babamın kirli giysilerinde terden ıslanmadık yer kalmamıştı.

Annemle içeri girip karpuz kestik. Karpuzu gemi şeklinde kesmesini söyledim. Yerken yüzümü batırdığım için annem beni dinlemeyip karpuzu küçük üçgenlere böldü. Ninem geç de olsa su kaynattı. Ateş avluda bir kez daha parladı. Babam beyaz sabun kokusuyla birlikte, sofaya kurduğumuz sofraya oturdu. Oturduğumuz yerden oturma odasının penceresi görünüyordu. Perdenin titremediğine emin olduktan sonra, karpuzumu yemeye başladım. Babam konuştu uzun bir aradan sonra: "Ekinler satıldıktan sonra..."

...Ambarın içinde oynayabilirdim.

VII

Ekinler satıldı. Kocaman iş makineleri; ambarı, kümesleri, avluyu, erik ağacını, salıncağımı, sofayı, perdenin arkasındaki hırsızları, çamurculuk oyunumu ve ninemi kepçenin içine doldurup götürdüler...

AYHAN YILDIZ

MEKÂNIN MEKÂNI – MATRUŞKA

Yüzyıllardır nice topluluklar geldi, geçti; dünya mekânından. Binlerce yıl önce insan barınak bildi mağaralarını. Evi oldu, mekânı oldu, mağarası. Süsledi duvarlarını bildiği tek şey olan av hayvanları ile. Gündüz koşarken avının ardından, akşam dönüşünün mağarası olduğunu düşünerek bir başka azimle koştu balta girmemiş ormanların her köşesinde. Yorgunluğunu dişine taktı, akşam mekânındaki dinlenme saatlerini hayal ederek. Zamanla çoğaldı insan, gelişti; çıktılar mağaradan. Yeni yerler görme ihtiyacı ile dolaşmaya başladılar; hiç görmedikleri dağları, denizleri gördüler. Gün karardığı zaman ağaç kovuklarını mekân oluşturdular kendilerine. Ağaç dallarından mekân yaptılar. Geliştiler, ağaçlardan daha sağlam mekânlar yapmaya başladılar.

Medeniyet ilerledi, mekânını çadır oluşturdu insanın. Yurt dediler çadırlarına. Vatanı olarak gördüler çadırlarını, göçebe dağların gece keskin ayazlarında. Yıldızlar çatısı oldu korunaklarının. Kaybettiklerini unutmamak için anıt mezar yaptılar; ölenlerine sonsuz mekân yaratmak için. İbadet köşeleri yaptılar dua mekânları için. Sevdiler; sevdiklerini anlattılar sevdiklerinin gözlerinin içine bakarak. O gözleri mekân bildiler gönüllerinde taht kurarak.

Kulübelere yerleştiler, daracık odalarını geniş gördüler özgürlüklerinde. Zamanla daha da gelişti; barakalar birlik oldu, ufak yerleşimler oluştu. Şehir devletleri kuruldu, endüstri devrimi ile farklı şekillere büründü, mekân. Gelişimi hızla büyüdü, çoğaldı; teknolojiye bağlı mekânlar oluştu zamanla. Devamında internet devrimi ile sanal mekânlar kapladı etrafımızı sisli bulutlarla. Kapladı düşüncelerimizdeki mekânlarımızı, ipotek koyarak ruhumuza.

İnsanın fiziksel olarak vücudunun her zerresi kendi çapında mekândır ve insan içindeki mekânlarla, dışındaki mekânlar arasında köprüdür. Mekânsızlık âleminden gelen ruhu ise hep o özgürlüğü arar, kabına sığmaz; sonsuzluğa kaçmak ister vücut hapisanesinden kurtularak.

Taşları dizerek kendine ait bir mekân oluşturur bir çocuk. Evidir, yuvasıdır, kendine aittir. Ne der yurtdışında, uçağa bindiğinizde pilot? Vatanınıza hoş geldiniz. Yani mekânınıza hoş geldiniz.

Mekân sınırlamadır ama düşüncede özgürlüktür. Canlıları şekillendirendir, bulunduğu kabin şeklini alan su gibi. Mekân canlıları şekillendirir, dinamik hale getirir, neşelendirir, hüznlendirir, tembelleştirir, sağlıklı yapar, hasta eder, üzüntüye sevk eder. Hepsi mümkün, hepsi mekân sınırları içerisinde. Çünkü yaşam farklı mekânlar içindedir.

İnsan, yetinmemiş mekân sınırları ile. Gün doğumundan, gün batımına çevresini kapatamamış mekânının. Daha fazlasını istemiş her dönemde, sanki beraberinde yüklenip götüreceği gibi kefeni ile. Buna rağmen, fırsat verilse, tüm dünya bir kişinin olsa ancak dünya üzerinde o kişiden başka kimse olmasa neye yarar mekânlar yumağı olan tüm dünya. Bu durum insana verilen ödül mü yoksa cezayı? Bu da demektir ki sosyal bir canlı olan insanın sahip olabileceği en güzel, en iyi, en yararlı mekân, dostlarının kalbidir. Sevgilinin kalbi, kişinin kendine ait hissettiği mekânı olmuş. O yüzden başka kimseleri istememiş sevdiğinin kalbinde.

Tebdili mekân denmiş, aynı mekânda uzun süre kalanlara. Mekânı değiştirin, fayda vardır anlamında. Yazın yaylalara çıkmışlar mekân değiştirmeye köy yerlerinde; türlü zorluklara göğüs gererek.

Her millet mekânı bilmiş vatanını. O yüzden kopmak istememiş elden geldiğince. Değerini kaybedince anlamış vatanının, mekânının. Taşını bile vermek istememiş mekânını istila etmeye gelenlere, Çanakkale'de.

Zordur, mekânında yabancı kalmak, ızdıraptır. Elinden kayıp giden mekânına başkalarının sahiplenmesi ve orada uşak rolü ile yaşamaya devam etmen. Geçmişte kalan bulanık hayallere dalar o zaman insan; kaybettiği mekânının güzellikleri artık kâbus olmuştur kendine.

Memleket neresi derken yeni karşılaşılan iki insan, kendi mekânını arar olmuş gönlünde. Belki de ait olduğu mekânının havasını solumak istemiş: aynı lehçeyi konuşmanın rahatlığında. Geçmiş mekânının köşelerini hatırlamak ve hatırlatmak istemiş karşısındakine.

Doğduğun yer değil, doyduğun yer demiş atalar. Hissettiğin, kendine ait bildiğin, sevdiğin yerlerdir mekân veya mekânın. Havası ile denizi ile ve gökyüzü ile. Güneşin rengi bile değişir kendine ait olduğunu düşündüğün mekânlarda. Ve gökyüzünü bile farklı görürsün kendi mekânında. "Her horoz kendi çöplüğünde öter" demişler; kendi mekânında horoz bile farklı öter. "Taş yerinde ağırdır" derken taşın bile mekânı vardır, kendine ait. Bülbülü altın kafese koyduklarında ille de vatanım derken kendi mekânına olan hasretini dile getirmiş. Sila özlemi kokan yanık türkülerde yer edinmiş, mekâna olan özlem.

İzlemeye doyamaz insan, sevdiği mekânları. Şarkılara yazar mekânının güftelerini yine de anlatamaz köşelerini. Mutlu hissettiği yerlerdir mekânı, ayrı kalamaz uzun süre sudan çıkmış balık misali.

Balıklara mekân olmuş denizler, okyanuslar. Kuşun, başka hiçbir canlının yapamayacağı yuvası mekân olmuş çocuklarına. Taşın altı, mekân olmuş solucanlara. Bulutlar, mekân olmuş yağmurlara. Gökyüzü mekân olmuş şairlere ama engel olamamışlar kimilerinin çalmasını gökyüzünü, gökdelenlerle.

Mekân bilmedi mi gökyüzünü, geceleri Napoli kıyılarında kuru tahtalar üzerinde uyuyan İstrati' ler. Robinson' a ne demeli; dar geldi, mekânı olan adası yalnızlıktan kendine, bekler oldu Cuma'yı. Çehov anlatmayı bitiremedi şaheser tabiat mekânlarını. Kafka, hapis etti hayallerinde mekânlarını.

Mekân vardır fiziki olarak çok geniş ama düşüncede çok dar; mekân vardır çok küçük ama düşüncede çok büyük.

Geçmişe saklanmış anıların mekânı değil midir çatı araları. Kişinin kendisine sırdaş olan, dost olan ve onunla sanki konuşan çatı araları belki de hatıralarımızda yer tutan en önemli mekânlarımızdır. Ufacık penceresinden gökyüzü özgürlüğünü izlediğimiz ve oralara koşmak istediğimiz mekânımızdır.

Dertlere şifa olan mekânlar vardır, insana dert veren mekânlar vardır. Bazıları çıkartır gökyüzüne, bazıları indirir mahzene. Kimi çıkar mekânında gökyüzüne ama kalır düşüncede mahzende. Kiminin mekânı mahzendir ama çıkar düşüncede gökyüzüne. Şarabın mekânı mahzendir, ruhun mekânı gökyüzünde.

Mihenk taşı olan mekânlar, yüzyıllarca yaşarlar. Bir kentin eski bir meydanı, meydandaki eski bir yapıtı yüzyıllarca aynı dilden hatırlanır; buluşma, kavuşma yeri olarak kalır belleklerde. İsimleri bazı otoritelerce değişse de eski ve köklü isimleri çıkmaz hafızalardan.

Aynı mekânın farklı kullanımları da ortaya çıkabilir. Bir gün önce neşe ile düğün yapılan bir mekânda ertesi günü cenaze töreni de yapılabilir. Bir gün önce beğeni ile izlenen bir tiyatro salonunda ertesi günü bir aktör yolcu edilebilir.

İki sevgilinin en sevdiği yerlerden biri olabilen palmye dizili bir sahil yolu, bir başkası için intihar edilecek yer olabilir karanlığa bürünmüş düşünceleri neticesinde.

Gündüzü veya geceyi seven mekânlar da vardır elbet. Kimi mekân gündüz keyiflidir, gece hazindir: kimi mekân gündüz yalnız ve mahzun, geceleri şen şakraktır. Kimi mekânlar gündüz muhabbet eder insanlarla, geceleri ise dökülen yapraklar savrulur kollarında. Kimi mekânlar geceleri sırdaş olur yalnızlara, gündüzleri döner sırtını insanlara. Filozof meydanlar da vardır; tecrübe sunan, ders veren; bir gecede parlamayı sönen mekânlarda vardır modası geçen. Özlemi hatırlatan mekânlar yanında nefreti uyandıran mekânlar da vardır insana. Kahramanlık destanı yazılmış mekânlar olduğu gibi utanç verici mekânlar da vardır, insanların yakıldığı esir kamplarında.

Mekân yaşamdır; içerisinde hiçbir canlı olmasa bile taşına, madenine ve bilinmezliklere yer sunar evrende binlerce.

Sıcak yuvadır mekân. Bazen bir rüzgâr, bazen bir yağmurdur.

Coşku ile alkışlanan bir golün atıldığı, giden trenin arkasından bir damla gözyaşı dökülen yerdir mekân. Bazen dertlere deva bir ilaç, bazen bir duadır mekân. Bazen sevgilin gözleri, bazen gidenlerin yeridir mekân. Bazen hoş bir kahkaha, bazen sessiz bir seyretmedir, mekân. Bazen bir gölgeliktir çınar altında, bazen bir kayıktır, köpüklü dalgalarda. Bazen uçan bir kanatta gizler kendini, bazen yeraltında çürütür ömrü. Geçmişin anıları, geleceğin hayalleridir mekân. Ancak geçmiş, geçmiştir; gelecek henüz gelmemiştir. O halde, şu andır mekân.

Yorgunluğu unutturana vardır, sevimli; katmerli yorgunluk veren mekânlar sinirli; huzur vereni, sessiz, sakini; bırakın beni diyeni de var mekânların, öfkeli. Hazine saklar kimileri, mağarada; açıl susama konu olmuştur romanda. Göz, kulak olanları vardır çocuklara; oynarken bahçede, koruyucu hislerle.

Mekânların da vardır zengini, fakiri. Kimi büyük bir şatodur, kimi tavuk kümesi. Her daim ağlayanı da vardır, güleni de. Kimi karanlık bir mahzendir, kimi gül bahçesi. Sessiz, ağırbaşlı, o derece bilge, konuksever bir hazine olanları da vardır; yaşamın anlamına kol kanat gerer, sabırla misafirlerine ortam serer. Aydınlığı, gündüzü seveni var; gece karanlıkta yalnız kalanı da. Gün doğumunda açılarak coşanı var, gün batımında yeni uyananı. Gecesi, gündüzü olmayanı var, dinlenme nedir tanımayanı da.

Mekân var insana hoş geldin diyen, mekân var hadi güle güle diyen. Mekân var bugün nasılsın diyerek gülümseyen, mekân var bir an önce git diyen.

Mekânlar da bazen hasta olur; kimsesiz kalırlar. Öksürür böylece bakımsız kalanları. Artık ne bellidir sabahları ne de akşamları. Gençleri var, yaşlıları vardır

mekânların; kendini yaşlı zannedenleri de. Gençleri var, görmüş geçirmiş; yaşlıları var kimi, karanlıkta günü geçirmiş.

Mekân vardır, altın kafestir; mekân vardır penceresi bile yoktur ama tüm dünyayı içine alır. Mekân vardır içinde neşe ile şen kahkahalar yankılanır; mekân vardır altın tepsilerde somurtarak yemek yenir. Mekân vardır tarihini bilmez içerisinde yaşayanlar; mekân vardır panjuruna şiiir yazar sahipler. Mekân vardır insanı alır götürür enginliğe; mekân vardır boğar insanı yüzlerce dönümü ile. Mekân vardır heykeltıraş elinden çıkmış, bilinmez değer; mekân vardır sadece dört duvar içerisinde yaşar mücevherler. Mekân vardır; meydanı, insanlığın gelişiminin yol ayrımıdır; mekân vardır insanları karanlığa götüren taşlar sıralanmıştır.

Mekân insanı yoğurur, şekillendirir; en kısa sürede kendine benzetir. İnsan, adapte olma özelliği ile mekâna ayak uydurur. Bunun yanında mekân da içinde bulunan insanların kültürlerine ister istemez uymak zorunda kalır, zamanla. Karşılıklı etkileşim içindedir, mekân ve insan-mekân ve canlı. Yüzyıllarca tarihe tanıklık edecek nitelikte mekânlar, değer bilmezlerin eline düşerse bir çöplük haline gelir, sızı içinde. Mekân sonraki nesillere mirastır; güzel veya çirkin, iyi veya kötü. Mevsimleri vardır, mekânların; ait olduğu mevsim haricinde sessizliğe gömülür. Köşeleri vardır mekânların; mekânı mekân yapan detaylarıdır. Ancak bütün olmadan detay olmaz, detay olmadan bütün olmaz.

Mekâna gitmeden, mekânı ayaklarına çağırıp getirenler de olur. Mekân, istemeye istemeye gelir ama işte o zaman yerinde olmayan mekânın verdiği gürültüler rahatsız eder insanları.

Bildiğimiz, yaşadığımız mekânlar vardır, birbirine açılan. Bir de henüz uzaktan seyrettiğimiz mekânlar vardır, Mars misali. Hayaller kurarız gün gelip oralarda yaşayacağız diye. Ancak yaşadığımız Dünya mekânını da bir taraftan boğazından sıkarak öldürmeye çalışırız. Mars'taki bir taşın özelliğini öğrenmeye çalışırız da Dünya'daki aç insanlardan haberimiz yoktur. Varsa yaşam başka galaksilerde, buldukları mekânlardan seslenmezler mi bize, siz önce kendinizi ve kendi mekânınızı keşfedin diye.

Yaşamın şartıdır mekân. Bir karınca yuvasıdır, insanın barınağıdır, milletlerin vatanıdır, dünyadır. Samanyolu galaksisidir. Yedi kat âlemdir mekân. Bizim mekânımız dünya. Sıcak, ılıman, soğuk, her bölgesinin ayrı güzellikleriyle; denizi, okyanusu, dağları, taşları ile bizim mekânımız.

İç içe geçmiştir mekânlar, mekânlar üzerinde. Her küçük mekân daha büyük mekâna açılır sonsuz katmanlı matruşka misali. Doymaz ama insan, daha büyüğüne sahip olabilmek için; hâlbuki ulaşacağı yer mekânsızlıktır.

ŞİMAL KESEPARA ALZHEIMER

Kağıda dokunmayı unutmış bir neslin daha nice boşluklarına, fark edemeyişlerine, olmayışlarına tanık olmakmış kaderim. Üstelik ilk oyuncağı kağıttan bir uçak olan, mürekkep kokan kitap sayfalarını içine şifa diye çeken, duygularını kaleminden kağıtlara akıtan, her sabah elinde mecmuayla kahvaltıya oturan, ömrünün yarısını kağıdın üretimine adanmış bir adamın tüm farkındalığını, doluluğunu ve olgunluğunu unutacak olmasına şahit olmakta varmış aynı kaderde.

SEKA Kağıt Fabrikası'nı bilir misiniz? 1934 yılında İzmit'te tüm ihtişamıyla yükselen o koca fabrikayı. Hadi kağıda dokunmayı unuttunuz. Klemi elinize alıp yazmayı, çizmeyi, göz yaşlarınızı bile bir kağıt ürününe sildiğinizi unuttunuz belki; Peki üretmeyi de unuttunuz mu? Kendi imkanlarınızla kendi yağınızda kavrulabilmeyi. İlk önce kendine, vatanına ve akabinde dünyaya yetebilmeyi de unuttunuz mu? Bu memleketin insanlarına güvenmeyi, bize balık yemeyi değil tutmayı öğretmek için canını dişine takanları, üreten ve kalkınmış bir ülke için ülkesini demir ağırlarla örenleri, çağdaş ve akılcı nesiller için açılan ve çağının modern dokunuşlarını yansıtan üniversiteleri, halkevlerini, köy enstitülerini de unuttunuz mu?

Ben babama Alzheimer teşhisi konulduktan sonra korkmaya başladım unutmaktan. Herkesin bildiğini paylaşmak istediği ama kimsenin kimseyi dinlemeye vakit bulamadığı bu düzende alzheimerlı bir baba ve oğlunun hala keyifli ama bir o kadar da boşluklarla dolu sohbetinde boşluklarımızla yüzleşmeye cesaretiniz var mı bilmem. Fakat ben unutmakla bu kadar yüz yüzeyleken yüzleştim içimde ki geleceğe iz bırakma kaygısıyla... Bu hastalıkla karşılaşmak sorgulattı bana yeni olana alışmak ve unutmak kavramlarını. Gerçekten yeni olana alıştığımızda eskiyi unutuyor muyduk, unutturuyorlar mıydı? Bilinçli bir kabulleniş, bilinçsiz bir yöneliş veya tamamen çağa uyum sağlama isteği miydi olan?

Mehmet abinin bir ağacın çevresine dört direk dikerek tanımladığı yarı açık alanın altında kahve içerek hoşbeşte bulunduğum kalemim ve kağıdım şimdilerde bana üzerinde isminin yazılı olduğu bir karton bardakla birlikte tanımadığım insanlarla oturduğum uzun masalarda eşlik ediyor. Tabi bu uzun

masalarda elektronik alet kullanmaya geçmemiş tek 'eski kafa' ben oluyorum genelde. Şimdi bu mantar gibi çoğalan ama hangisine gidersen git 'o' kafede olma duygusunu hisseden gençlere SEKA'yı sorsanız; sahiplenme ve aidiyet duygusundan çok uzak bir tonda 'park' derler. Oysa benim yaşitlarım için her yerin kolayca her yer olarak görülebileceği bu dönemde bir yer olma SEKA, bir yere ait olma SEKA'lı olmak.

Modernle tanışmaktı. Kentin hafızasına ilmek ilmek işlemekti; yeniyi, üretimi, çağdaşlaşmayı, bağımsızlığı, istihdamı, eğitimi, sosyalleşmeyi...

Bu süreçte geçmişe dönmeme neden olan tek sebebin hafızamdan silinmeyen anılar olduğunu anladım. İnsanın yerle kurduğu bağ oluşturuyordu o mekanın bellekteki imajını. Hoş SEKA sadece benim belleğimde değil, şehrin belleğinde de en nadide köşedeydi. Yaşanmışlıklarımın izleri ahşap, damarlı ve tozlu raflara saklanmıştı; ben ne zaman açarsam canlanıveriyordu gözümde. Tabi bu süreçte hala anlamlandıramadığım sorularla da boğuşuyordum. Ya babam, nasıl canlandıracaktı yaşanmışlıklarının izlerini? Unutarak ne kadar ait hissedebilirdin ki?

Babamla sohbetimizi kağıda dökmeden önce cümlelerimin başından beri dilimden düşürmediğim SEKA'yla ilgili birkaç ufak cümle kurmak isterim. SEKA sadece şehirde yükselen ihtişamlı bir noktadan ibaret değildi. Varlığıyla insanı ve şehri yeniden yoğurmuştu; kağıda şekil verir gibi şekil vermişti şehrin kaderine. Cumhuriyet döneminin başında; savaşlarla zarar gören ve fonksiyonlarını yitirmiş şehirlerin harabeliklerinden hazine çıkarma işleminin İzmit'teki adıyla SEKA. Şehir, insan ve mekan üçlemesinin her birine 'yeni' anlamlar yüklemişti kurulduğu dönemde. Bizler gibi köylerden kente çalışmak için göç eden ailelere lojmanlarıyla istihdam sağlamış, devlet destekli sanayi yapısıyla özgün üretimle tanıştırmış, sağladığı sosyal donatılarla modernleşme sürecini mimarlık alanında olduğu kadar sosyal yaşamda da sağlamıştı. Şehirdeki fiziksel değişimler şehrin, insanların ve mekanların sosyo-kültürel varlığını da etkileyip değiştirmişti. Siyasi ve politik kararlarla kurulan fabrika takip eden yıllarda siyasi ve politik kaygıların değişmesiyle ilk önce özelleştirildi akabinde kapatıldı ve tüm haklarıyla şehrin belediyesine devredildi. Belediye, kapatılmasıyla birlikte şehrin körfezine düşen hüzünden etkilenen ve siyasi hamleler akabinde endüstriyel miras alanı olarak tanımlanmak zorunda kalan yeri korumak ve dönüştürmek için kolları sıvadı. İlk önce denize kıyısı olmasına rağmen denizle bağlantısı hep zayıf olan şehirde, SEKA'nın körfeze uzanan açık alanının misyonu park olarak değiştirildi. Ardından lojmanları kültürel etkinlik merkezlerine dönüştürüldü. Sanayi yapısının bir kısmı hala işlevsiz olmasına karşı; tasarlanan parka en yakın yüzünün bir kısmı bilim merkezi, bir

kısmı ise nihayet kağıt müzesi olarak yeni fonksiyonlarına adapte oldular. Onlar bir şekilde adapte oldular olmasına ama inanır mısınız bilmem, ben unutulmuş ya da hatıralardan silinmeye çalışılan her duygunun hüznünü görebiliyorum SEKA'nın arka sokaklarında.

Gelelim bir hüznünde onun hissettiğine emin olduğum fakat büyük ihtimalle neye hüznün hissettiğini genel olarak anlamlandırmada güçlük çeken babamla sohbetimize. Annem vefat ettikten sonra belirtilerini göstermeye başlayan bu hastalığı kabullenmek oldukça zor oldu. Babam yıllarca yaşadığı eve, bizlere ve hayatında ki her şeye git gide yabancılaşıyordu. Sadece SEKA'yla ilgili anılarını tazelemek, hatırında kalanları aktarmak çocuk gibi sevindiriyordu onu. Hoş bazen SEKA bile koca bir boşluk oluyordu onun için. Beş yıl önce kardeşlerim ve ben babamı bakım evine yatırmaya karar verdik. Çünkü herkes sıra sıra bakmaya kalksa, babamın her evin mekan kurgusuna adapte olabilecek hafızası yoktu artık.

Yine bir gün bakım evinin bahçe kapısından girdiğimde rastladım bahçenin ortasında bulunan asmanın altında çok odaklı, konudan konuya atlayarak gelişen ve yayılan, zaman ve mekanı oluşturup ardından yok eden sohbe... Tüm hastalar oturmuş bir şeyler anlatıyorlar fakat kimse kimseyi dinlemiyor, dinlese bile muhtemel son unutmak oluyordu. Bu manzarayla karşılaştıktan sonra yüzleştim aslında günümüzde herkesin bazı konularda alzheimerli olduğuyula...

Babamın yanına iliştim hemen. Aklımda hatırlamaktan en mutlu olduğum konuyu açacak olmanın vermiş olduğu heyecanla sarıldım ona...

+ Nasılsın baba?

- İyi, iyi de... Gülizar hanım'a (annem) kırgınım biraz. Lojmandaki dostluklar pek yok burada. Asmanın altında yine oturuyoruz ama sohbe hiç tat yok. Gülizar'da geleceğim dedi gitti, yalnız bıraktı beni. Sen söylese de gelse artık.

+ Söylerim baba, söylerim... Sahi ne soracağım sana, sen hatırlıyor musun SEKA'ya geldiğimiz ilk günü?

-Aman sen de iyice bunak yaptın beni! Hatırımda elbet. Sana aktarabildiğim her şey bir sonra ki nesle gidecek. Aktaramadıklarım da benimle birlikte toprak olacaklar... (uzun bir sessizlikten sonra) Oğlumun elinden tutuyordum. Koca fabrika karşımızda... Tabi köyde öyle yer mi gördük. Kerpiç evden çıkıp o

Figür 1: Fotoğraf yazara aittir.

çelikleri, betonarme yapıyı gördüğümüzde nasıl da afallamıştık. (Yine bir sessizliğin ardından) Kemal pek uğramıyor artık. Ne güzel oluyordu geliyordu arada sohbet ediyorduk. Sen söyle ona, o da gelsin ziyarete. İhmal etmesin beni.

Paramparça olmuştum o an. Gelecek nesillere aktarım gerçekleştiği sürece yaşanmışlığın canlılığının var olacağını farkında olan babam, yanında oturan oğlunu, aynı oğluna şikayet ediyordu...

+ Hatırlatırım ben Kemal'e. O da gelir görür seni. Kemal bana seninle olan bir anısını anlatmıştı. Hatırlar mısın bilmem, ilk sinemaya gidişinizi?

-Sadece onun için ilkti sanki... Kocaman beyaz perde germişlerdi SEKA'nın açık alanına. Beyaz perdenin önüne ip gibi dizilen ahşap iskemleler. Havanın

kararmasını nasılda sabırsızlıkla beklemişti tüm çocuklar. Bahse girerim Kemal'den daha çok heyecanlanmışım o filmi izlerken. Filmin sonunda Kemal'in bana dönüp sorduğu soruya da bir kahkaha patlatmıştım.

Beni az önce unutsa bile, anılarında hala canlı kalıyor olmanın vermiş olduğu heyecanla, gözlerim dola dola sordum babama;

+ Ya öyle mi, bana bahsetmemişti bu sorudan. Ne sormuştu peki?

-'Baba bu perdedeki insanlar gerçekten fabrikadaki devasa makineler kadar kocaman mı?' (Yine bir kahkaha patlattı ardından bir süre sessizlik). Ama işte gelmiyor artık hayta. Sen unutma söyle e mi? Gelsin.

+ Unutmuyacağım... Söyleyeceğim, merak etme sen. Peki bir şey daha merak ediyorum. SEKA ne idi senin için?

-Ev (sessizlik). Sadece benim için mi? Şehrin yarısından fazlasının evi olmuştu orası. Emeğimizi ekmeğe çeviriyorduk. İlk 'milli' kağıttan üretilen gazetenin hamurunda benimde alın terim vardı. (Karşısında elinde gazete tutan hastayı işaret ederek) Bak bu adamın SEKA'nın kapatılmasında parmağı var. Ajan o sürekli beni dinliyor. Dur sesli söyleyeyim de (sesini yükselterek) o da öğrensin artık elinde tuttuğu kendi gazetelerimizin kağıtlarını ithal ettiğimizi!

Babamın bu aşırı duygu değişimine nasıl tepki vereceğimi şaşırılmıştım. Neyse ki bakımevindeki hastabakıcılar müdahale ettiler ve babamı sakinleştirmeye çalışarak odasına götürdüler. Ben de bu kısacık sohbetin zihnimde oluşturduğu ağırlık ve çıkarımlarla iyice yapıştım oturduğum koltuğa. Kurguladığı olaylara bir çabuk adapte olan babam hala sitemliydi SEKA'nın kapanmasına. Fakat kurduğu cümleler bana bir yerin her insanın zihninde farklı anlamlar doğurduğunu gösterdi. Babam SEKA'yı milli duyguları daha kabarıklı bir şekilde; 'ev idi, ekmeği' diye tanımlıyordu. Ben SEKA lojmanlarında büyümüş ve babasının aktardıklarını belleğine işlemiş biri olarak, babamın SEKA'ya atfettiklerini geliştiriyor; çağdaşlaşma, eğitim, sosyalleşme, şehirle kurulan bağ diyordum. Benden sonraki nesil ise büyük bir olasılıkla zihnimde oluşan izleri dönüştürüp, yepyeni anlamlar yükleyecekti SEKA'ya...

Şimdi durup düşününce oturuyor bazı taşlar yerine, önyargılarımdan arındırıyorum kendimi. Bazıları hala oturmamış olsa da tüm bu yazıdan, babamla sohbetten ve kendi düşüncelerimden çıkardığım bir sonuç oldu elbet. Kendi denizimizde kayboluyoruz farkında olmadan. Bulacağız diye daldığımız sulara her zihin kendi çektiği imajın fotoğrafını arayıp duruyor.

Fakat şehir yüzlerce yıldır hep yeni bir yeniyle tanışıyor, yeni bir yeniyle tanıştıyor insanları. Aslında bizler sadece birer yolcuyuz. Yolculuk sırasında bulunduğumuz her yere dokunuyoruz. Bazen geliştiriyoruz, büyütüyoruz bazen yıkıyoruz, yok ediyoruz... Belleklerdeki izlere saygı duymayı öğrendiğimizden beridir de koruyoruz ve dönüştürüyoruz. SEKA yer olarak varlığını sürdürecektir lakin farklı dönem insanların hatırında her daim farklı kalacak. Yani ne kadar öğrenmiş olsak da saygı duymayı, mekan her yeni insanla yeniden doğup her giden insanla aynı kalacak. Peki değişmeden değişen mekanın bu sürecine unutanlar nasıl dahil olacak? Boşluk...

Dip Not: Beyin hücrelerinin zamanla ölümüne bağlı olarak hafıza kaybı, bunama (demans) ve genel anlamda bilişsel fonksiyonların azalması şeklinde gelişen tıbbi durum Alzheimer hastalığı olarak adlandırılır.

MUHARREM DUMAN

SİYAH TÜM RENKLERİN KARŞITIDIR

I

Bazı günler vardır insan ömründe, zaman uzar günler ömür olur. Değişen sadece takvimdeki yapraklardır. O günlerin izi hep gelir arkamızdan. O ömürlük günler sizi hep takip eder ve içiniz tıka basa ömür olur. Öyle bir ömür işte, 20 Şubat 1986. O gün farkına vardığım şeyler bu zamana kadar beni hep takip etti. Ne olduğumu ve diğer insanlardan farklı oluşumu o gün anladım. Altıncı yaş günümde benim. Çevremde ilk kez bu kadar ses duyuyor ve onlarca farklı koku alıyordum. Bu güne kadar duyduğum üç ses vardı hayatımda. Annem, babam ve ablam... Ailem beni ilk kez öylesine bir kalabalığın önüne çıkarmıştı. Bir şeyler ters gidiyordu. Sanki yalnız ben insanlarla kaynaşamıyor, iletişim kuramıyor, uzak kalıyordum. Gelen misafirler ya başımı okşuyor ya da yanağımı sıkıp geçiyordu. Kafamda bu karışıklıklarla boğuşurken birden odada bir sessizlik oldu. Annemin kokusu bana yaklaştı ve önümde bir şey olduğunu bir dilek tutup üflemedi istedi. Gerilimim saniyeler içinde daha da arttı, bunaldım terledim. Ne vardı önümde, neler oluyordu. Kalabalığın çevreme yaklaştığını hissettim. Ne yapacağımı alakalı en ufak fikrim yoktu. Önümdeki şeyi hissetme arzusuyla sağ elimi doğrulttum. Elim ıslak ve yapış yapış oldu. Çok gerilmiş, ne olduğundan habersiz bir şekilde beceriksizliğim beni daha da bunaltmıştı. O gerilimi düzeltmek, ortamı ve beni yatıştırmak adına annem ve ablamın nefesini hissettim. Alkışlar, "İyi ki doğdun Toprak" tebrikleri... O anda olanlar benim için pek bir şey ifade etmiyordu. Evet, adıma ilk kez yapılan doğum günü pastamı üfleyememiş, dileğimi dahi tutamamıştım. O gün 26 Şubat 1986, bitmek bilmemişti benim için.

İşte! Size anlattığım o gün gözlerimin görmediğini, halk arasındaki söylemiyle kör olduğumu anlamıştım. O güne kadar bir şeylerin ters gittiğine emindim fakat ailem görmeyen gözlerim olmuş eksikliğini gidermek için canla başla mücadele etmişlerdi. Ancak benim bu gerçeği idrak etmem acı bir şekilde olmuştu. Uzunca bir süre her şey ters gitti, günlük olarak yapabildiğim şeylerin birçoğunu yapamaz oldum. Her şeye karşı çekimsizliğim iyice büyüdü.

Yatağımdan çıkmayıp içimdekileri karşımda biri varmış gibi kendimle paylaştığım bir günde annem sesindeki sevinçle yanıma geldi. Okul sayısının

azlığından beni bir türlü kaydettiremediği okulda bir kişilik yer açılmıştı. Artık okula gidebileceğimi söylediği an büyük bir sevinç kapladı içimi. Bu okul beni yaşama tutundurmuş, dünyada yalnız olmadığımı hissettirmişti. Artık çevremi daha iyi algılamaya başlamış, diğer duygularıyla barışık hale gelmişim. O günlerde bir karar verdim. Bu yaşama tutunacağım!

II

18 Mayıs 1998 Pazartesi günü okul erken bitmiş, servisle eve gelmişim. Normalde annem ya da ablam beni kapıda karşılar hiç yanımdan ayrılmazlardı. Anneme ve ablama seslene seslene eve doğru yürüdüm merdivenleri bir şekilde çıkıp, kapıyı çaldım. Neyse ki evimiz ikinci kattaydı ve çok fazla zorlanmadım. Kapıyı açan olmadı, anlaşılan evde kimse yoktu. İçimden bir ses bana bunun tam aradığım fırsat olduğunu söyledi. Geri dönüp merdivenlere doğru yaklaştım. Elim sanki değerli bir şeyler arıyormuşçasına beni peşinden sürükledi. Elimle duvara dokunmaya başladım. Bu duvara ilk kez bu kadar hissederek temas ediyordum. O pürüzsüz yüzeye sağ avuç içimle bastırıp sol elimdeki demir sopamı yere attım. Sol elimde bu heyecanı kıskanmış olmalı ki bir yüzey arama gayretine girdi. Bu, soğuk ancak daha dokulu yüzeyi tutarken sağ elimle de diğer yüzeye temas ediyordum. Allahım! İlk defa bu kadar yoğun bir his ve heyecan kapladı içimi. İki kolum açık, merdivenleri ağır ağır inmeye başladım. Tatları ve kokuları dedim içimden, nasıldı acaba? Birilerinin beni görebilmesi tedirginliğiyle biraz utandım. Kimse görür müydü beni, bu yaptıklarımı benden başka kimseler de acaba yapıyor muydu? Cesaretimi topladım ve sol elime doğru yaklaştım. Öptüm önce içime çektim kokusunu, sarıldım ve daha da sarıldım. Ahmakça gelebilir kimileri için ancak ben o anda yaşamı yeniden hissettim. Nasıl yapılmıştı, kim işlemişti, kimler bulmuştu bu şeyi? Eli değen herkesi yad ettim içimde ve hepsine teşekkür ettim. Sağ elime doğru sokuldum. Sarılmak istedim ama sarılamıyordum. Tüm bedenimle dokunup yanağımı okşattım. Bu pürüzsüz yüzey, bu soğuk ama tertemiz şefkat sahibi neydi acaba? Çok duygulanmıştım. Kendimi sıkı sıkı hem ağladım hem de yüreğimi dolduran sevinçle merdivenlerden aşağı indim. Bir geniş boşluğun ardından dış kapıyı buldum. Tam çıkacakken "annem" diye bir ses duydum. Sarıldı bana o merhametin sahibi. Ağladığımı görmüş olmalı diye düşündüm. Özür dilerim oğlum, bilemedim keşke gitmeseydim diye söylendi, sesi çatallaştı. Hiç ses çıkaramadım. Kendimi suçüstü yakalanmış gibi hissediyordum. Elimden tuttu ve yukarı çıktık. Belki de bu kadar özgürlük yeterdi. Böylesine bir sevinç ve heyecanın daha fazlası bana ağır gelebilirdi.

Gece boyu dokunup, kokladığım hatta tadına bakarak hissettiğim şeylerin ne olduğunu neye benzediğini, kimlerin yaptığını düşündüm durdum.

III

Tüm dünyayı algılamak istiyordum. Bu isteğimin imkansız olduğunu, yapamayacağımı elbette biliyordum fakat bu isteğim beni heyecanlandırıyor, yaşama arzumu artırıyor. Maddeye ve onun göz kapaklarım ardında saklı olan gerçek anlamına olan ilgim gözleri görmeyen bir insanın hayatını, çevresini anlamlandırma biçimiydi. Üzerimdeki yün kazağımı kim dokudu? İpliğini nereden aldı? Kim, nasıl üretti bu ipliği? Kazağımı ören kişi acaba kim giyecek bu kazağı diye düşündü mü? Bu emeğinden kazandığı parasıyla çocuğuna neler aldı, akşam yemeğine neler pişirdi? Ya da yediğim bu ayvanın tohumunu kim dikti? Kimler topladı ve soframıza kadar getirdi? Daha binlercesini arka arkaya sıralayabileceğim sorular yumağı...

Kendime bu soruları sormadan edemiyor, görmüyor ancak düşünüyordum.

Annem biraz halimden kuşkulandırdı, bende farklı bir durum olduğunu sezer ancak anlamlandıramazdı. Oturduğum koltuktan yatağıma, yediğim ekmekten kıyafetlerime, servis aracımın sınavtaki sırama kadar her şeyi parmaklarımla hissetmeye çalışır, koklar hatta öperim. Akşam yemeğinden sonra annemin dilimleyerek getirdiği meyvelerin dilimlenmeden önceki hallerini merak eder ancak üzülmekten çekindiğim için dile getiremezdim. Bu anlattıklarımı normal insanlar yapmıyor, akıllarına gelmiyor olabilir. Ya da böyle bir şeyin ihtiyacını hissetmiyor olabilirler. Bana karşı çekimser bir dille söylenen uyarı cümlelerinden varsayımımın doğru olduğunu düşünmekteyim. Oğlum, meyveni sevmediysen değişebilirim ya da Toprak, koltuğunda bir sorun mu var diye her sorduklarında içlerinde bastıramadıkları düşünceler iddiamı daha da güçlendiriyor. Tüm bunların pek de umurumda olmadığını itiraf etmeliyim. Dışarıdan gözüken bu garip hallerim iç dünyamda beni hayata bağlıyor.

IV

Ailem beni uzunca yıllar pek dışarı çıkarmadı desem yeridir. Ben bunun suçunu hep kendimde arar benim yüzümden bir yere gidemediklerini düşünürdüm. Hayatım okul ve ev arasında geçip gidiyordu.

Bir gün ablamın arkadaşları bize geldi. Konuşmaları esnasında dillerinden AVM sözünü hiç düşürmüyorlardı. Aldıkları şeyleri, yedikleri yemekleri anlatırken seslerindeki mutluluğa bakılırsa güzel, insana mutluluk veren, hayat dolu bir yerd. Burayı keşfetmeye o gün karar verdim.

Okul tatildi ve ben tatilleri hiç sevemedim. Ben evdeyken annem arada dışarı

çıkarmaya uğrar, evin eksiklerini tamamlayıp dönerdi. Annemin yine evden çıkmasını bekliyordum. O çıkar çıkmaz hazırlandım ve evden çıktım. Gerçeği söylemek gerekirse çok korkağım ama içimdeki heyecanıyla korkumu bastırırdım. Merdivenlerden kendime kıyasla hızlı şekilde inip bina önüne geldim. En kısa yoldan nasıl gitmem gerektiğine dair bir fikrim yoktu. Ani bir kararla soluma yönelip bastonumu sürüye sürüye yola koyuldum. Yerinin üç sokak arkada olduğunu konuşmalardan öğrenmiştim. Sol yanımda kaldırım üzerine park etmiş arabalar, sağ yanımdan seyrekte olsa hızla geçen arabaların rüzgarı, birbirine bağrışıp gülerken yol üstünde oyun oynayan çocuklar... Bunları yalnız başıma yaşayıp hissettiğim tedirginliği düşünürken, kendimi unutup bu yol üstünde oynayan çocuklar adına daha da tedirgin oldum. Hem düşünüp hem ilerlerken o çocuklardan biri elimi tuttu, gideceğim yere kadar bana eşlik edebileceğini söyleyip AVM' ye kadar yol arkadaşım oldu. İçine girerek döndüğümüz bir şeyin içinden beni geçirdi. İlk olarak yüzüme vuran bir sıcaklık ve rahatsız edici bir gürültü bizi karşıladı. Biraz ilerledikten sonra duyduğum itici -dit- sesi ve birinin beni durdurarak elinde ki çubuğu üzerimde gezdirmesiyle AVM ye giriş yaptık. Bana yardım eden çocuk annesinin onu merak edeceğini, bu nedenle gitmesi gerektiğini söyledi. Teşekkür etmeme dahi fırsat vermeden uçup gitti.

V

Evet, işte AVM denen yerdeyim. Hep bir ağızdan konuşan insan sesleri onu bastırmaya çalışıyormuşçasına çalan yüksek sesli müzik, birbirine karışmış farklı insan kokuları yine sanki bu karışık kokuya engel olmak için sıkılmış lavanta kokusu, sağımdan ve solumdan geçişen aceleci insanlar ve bu görmeyen gözlerimin kenarlarından akan birkaç damla yaş... Sahi neydi bu karmaşanın sebebi? İnsanları buraya toplayan bu bina mı ya da bir güç insanları burada toplamaya mı karar vermişti? Aklıma ardı ardına takılan sorular vardı. Burada öylece kıpırdamadan kısa kısa nefes alıp vererek kalakalmıştım. Yoksa pişman mı oluyordum.

Kısacık bir zamanın ardından bir kişi yanıma yaklaşarak giriş çıkışa engel olduğumu ve burada durmamın yasak olduğunu belirterek karşıda beklememi söyledi. Birden annemi beklediğimi söyleyip adamı geçiştirmeye çalıştım. Beni dinlemeden karşıda bekleyin dedi ve gitti. Gücüm neredeyse bitmek üzereydi ki o anda attığım bir adım bana iyi geldi ve gidebildiğim yere karar gitmeliyim dedim. Bastonum önümde kendime yön bulmak için yerde bir referans arayarak yürüyordum. Ancak yerde bu kaygan zeminden başka bir şey olmadığına ikna olmuş gibi yavaş yavaş yürüdüm. Bu sırada belirli aralıklarla farklı farklı müzik sesleri duyuyordum. Herkes yüksek sesle kendi

müziğine çağırıyormuş gibiydi. Zihnimde çok canlandıramadığım bu duruma rağmen müziğini beğendiğim bir yöne doğru gitmeye karar verdim.

VI

Sopamı dikkatlice yere sürüyor, değdiği yüzeylere dokunarak kendim için bir şeyler arıyordum. Bulamayınca heyecanımı düşürmeden başka yüzeyler bulup temas etmeye, nesnelere benimle konuşması için gayret gösteriyordum. Ben kör olduğum kadar bu nesnelere dilsizdi, benimle konuşmuyordu. Boş bir çaba içinde olduğumu hissetmeye başlamıştım. Girdiğim mekanın darlığını anlamam için görmenin bir zaruret olmadığı belliydi. Sopam kalabalık insan ayaklarına, mekan içindeki birbirine yakın cisimlere sürekli çarpıyordu. Bu daracık fakat anlamadığım şekilde kalabalık yerde zar zor ilerliyordum. Ruhum iyice sıkılmış haldeyken geriye dönüp bu mekanı ağır ağır terk ettim. Kolay pes etmek istemiyordum. Aynı şeyi artık müzik ayrımı yapmadan başka yerlerde de denedim. Maalesef karşılaştığım vaziyetin sonucu hüsrandı. İçerledim, düşündüm ama bir anlam veremedim. Son bir umutla cesaretimi toplayıp bir yeri daha denemek istedim. Yönelmiş yerde sopam hiçbir şeye çarpıyor hatta tuhaf gelebilir ama gürültünün azlığı burayı daha gizemli bir yer haline getiriyordu. Adımlarımı biraz daha kısaltıp daha temkinli yürümeye başladım. Bu boşluk hissinin tedirgin edici bir hali vardı. Adımlarımı iyice korkarak atmaya başladım hatta geri döndüm. İçime sindiremediğim bu geri dönüşün bendeki üzüntüsüyle bir daha aynı mekana girdim. Doğruyu söylemek gerekirse içimde ki tedirginlik devam ediyordu. Gerginliği bastırmaya çalışırken ter içinde kalmıştım. Bu gergin ve terli halimle ilerlerken kafamı bir cisme çarptım. Tam ne oluyor dememe fırsat bulamadan o cisim bir kez daha kafama çarptı, yere düştüm.

Yerde ağlamamak için kendimi zor tutuyordum. Yanıma toplaşan kalabalıkta kimi halimi soruyor, kimi de başımdaki kanı temizlemeye gayret ediyordu. Belki kimileri de bu halime acıyordu. Acıyanlardan birinin söylediği sözler başımdaki acıyı unutturmuştu. Düştüğü yerdeki siyah zeminden bile daha kara bir dünyası var, vah zavallı diye söyleniyordu.

Elbette renklerin hiçbirini bilmiyordum biri dışında, karanlık dünyamın siyah olduğunu bu sayede öğrendim. Hayatımın bendeki karşılığının siyah olduğunu ve karşımda duruşunu...

Annem haberi almış olmalı ki beni bu zavallı halimde buldu. Ağlaştık birbirimize sarılarak. Yüreğimdeki heyecanla küçük kahramanın elimden tutarak beni getirdiği bu yerden heyecanımı cebime koyup annemin elini tutarak

dönüyordum. Annemin tüm üzüntüsünü sıkıca tuttuğu elimde hissediyordum.

Hep düşündüm, bir çift gözüm yoktu ve görmüyordum. Bu hakikati ben kabul ediyordum ancak ellerim var hissedebiliyorum, kulaklarım çok iyi duyuyor, burnum hassas şekilde koku alır, dilim her tadı ayırt eder ve sahip olduğum duyu organlarım göremediklerime ruh katarak onları görür. Peki siz bunları kabul edebiliyor musunuz? Siz ki bu şehirleri bayındır hale getirmeye çalışan insanlar, bizi görmediğiniz halde gerçek kör kimdir bilmek isterim?

VAHİT AKSOY

HİÇBİR YER

Dün gece bir rüya gördüm. Rüyamda, uykudan uyanıp kendimi bir yerde uzanırken buldum. Hemen ayağa kalktım, şok olmuş bir vaziyette, içinde bulunduğum durumu anlamaya çalışıyordum. Anlayamıyordum çünkü burası daha önce hiç görmediğim bir yerdi. 'Bir yer' miydi, ondan da pek emin değildim. Sanki bir rüyadaydım!

***

Bir yerdeyim kimsenin olmadığı.

Duvar yok, sınır yok, hiçbir nesne yok.

Aslında bir odada, bir binanın içinde ya da üstünde olmadığım da bahsetmiyorum.

Şu an bulunduğum yerde gökyüzü yok, ağaçlar, dağlar, yollar, şehirler yok. Uçsuz, sonsuz bir beyazlığın içindeyim.

Sonsuz bir siyahlık olan uzay boşluğunun beyaz kardeşi sanki.

Sadece beyaz parlak bir zemin var. Ayağımı bir yere bastığımdan eminim! Bu durduğum yer o kadar bizim dünyamıza benzemiyor ki ayağımı bastığım şeyin beyaz bir cam olduğundan bile tereddüt ediyorum.

Başımı kaldırdığımda ise beyaz homojen bulutlarla dolu bir gökyüzü görüyorum sanki.

Ama beyaz bir sonsuz boşluk.

***

Aslında bir yandan boş olduğunu hiç söyleyemem.

Çünkü gördüğüm şeyleri tanımlamaya çalışıyorum. Beyaz gökyüzünü düşünüyorum;

Beyaz renklerin anası. Tüm renkleri içinde barındıran bir parlaklık. Gecenin koyu maviliğini, sabahın berrak sarısını, günbatımının kızılını, yağmurun grisini, kuzey ışıklarının yeşilini morunu... Hepsinin ama hepsinin bu beyaz gökyüzünün içinde saklı olduğunu görüyorum adeta. Sizce üzerimde beyaz bir 'boşluk' mu var yoksa bu gökyüzü hallerinin 'bütünü' mü var? Sizce bir boşlukta mıyım yoksa her yerde miyim?

Ayağımı bastığım şey o kadar eşsiz ki eş olabilecek her şeyi gözümün önünden geçiriyorum.

Renklerini düşünüyorum; Atlas Okyanusu'nun maviliğini, Gökyazı Yaylası'nın yeşilini, Namib Çölü'nün kızılığını, Patara Plajı'nın krem rengini, Sahra Çölü'nün sarısını...

Yalnızca renklerle ilişkili değil bu yaşadığım, hissettiğim. Parmak uçlarımda hissettiğim bu yerin dokusu cam gibi, ılık bir buz gibi, donmuş bir süt gibi. Beyaz, parlak, net, cingi. Bu doku çok katı bir nesneye bastığım hissini veriyor. Aynı zamanda bir çekiçle tam ortasına patlatsam tuzla buz olup dağılacak bir cam gibi görünüyor. Ayağımın altından bir anda kayıverecekmiş ama yüzyıllardır burada duruyor gibi eşsiz ve sonsuz düzlükte bir zemin.

Bir nesne hem katı hem sıvı hem gaz olabilir mi bilmiyorum ama şu anda ayağımı bastığım bu yerin, maddenin bütün hallerinin özelliklerini taşıyan bir nesneden ibaret olduğunu duyumsuyorum. Ve kendi dünyamla tanımlamaya çalıştığımda ona en çok benzeyen şey; cam.

Camı düşünüyorum. Cam katı ve sert bir maddedir. İnceldiğinde bıçak gibi kesebilen bir sertlik. Taş gibi kaya gibi. Uçlarındaki çentik cam gibi. Erciyes dağının kayalıklarını düşünüyorum.

Ve bir su kadar berrak. Su katlaşıp buz haline gelir ve cama benzer. Bir araştırma duymuştum; yüzyıllık bir pencere camının kalınlığının aşağı doğru gittikçe arttığı görülmekteymiş yani cam aslında çok yavaş akan bir sıvı olarak da kabul edilebiliyormuş.

Ve bunun yanında pencereden dışarı bakarken hava ile aramda hiçbir şey yokmuşçasına da bir gaz parçası gibi görünmektedir. Aslında camı görmemekteyim. Hava gibi gaz gibi...

Camın öyle olmadığını 'bilsem' de sanki maddenin 3 halinin karışımı olduğunu 'hisseder' gibiyim.

Bütün renkleri içeren bütün dokuları hissettiren ve maddenin bütün hallerini düşündüren beyaz bir zemin.

Hepsini barındıran bir doku ve bir renk.

Bu mekanın tadı yok, kokusu da yok. Ancak bu yokluk mekanı her şeyiyle, bütününü ve detayıyla bana bu zamana kadar duyumsadığım tüm mekanları hatırlatıyor ve yaşatıyordu.

Ben neredeyim?

Düşündükçe yürüyorum.

Bu mekanda mıyım yoksa yürürken düşündüğüm, yürürken duyumsadığım ve size anlattığım bu mekanların her birinde miyim bilmiyorum.

Yürüyorum ileri doğru ama ilerliyor muyum bilemiyorum. Çünkü sonsuz paydalı bir kesirde payının ne olduğu ne kadar önemliyse bu boşluk içerisinde durduğum nokta ile ilerlediğim nokta arasındaki farkın ancak o kadar önemli olduğu kanısına varıyorum. Sonsuz bir mekanda sınırlayıcı olan şeyin ve mutlak nirengi noktasının yalnızca kendi bedenim olduğunu fark ediyorum.

Bir mekanı sınırlayan duvarlar aslında bizi sınırlıyorlar. O boşluğu tanımlayan duvarlar aslında bizim yerimizi tanımlıyorlar. O mekanın dokusu, kokusu, tadı ve rengi düşüncelerimizi, duygularımızı hatta duyularımızı tanımlıyor ve sınırlıyor. Tüm somut ve soyut varlığımızın sınırlarını.

***

Hiçbir şeyin olmadığı bir boşluğa, sonsuz bir beyazlığa yani aslında hiçbir yere gitmişim, ama her yeri gezmişim.

Rüyamda.

MERTKAN GÜNASLAN YENİ BİR KEŞİF: SOKAK

"Sokak, insanlar hak ve güç talebinde ve gösterisinde bulunduktan sonra geri kalan mekan demektir. Sokak bahçe değildi, ortaklaşa çalışma yoluyla yaratılan bir yer değildi. Gelgelelim sokak, yerin bu niteliklerinden yoksun olsa da aynı zamanda ekonomik bir mekan olarak da işlev görmesini sağlayan belli başlı özelliklere sahipti. Bu özellikler duvarından okunabiliyordu. Yunanistan ve Roma'nın tören amacıyla kullanılmayan daha yoksul bölgelerinde duvar sokakla katı bir engel olarak ilişki kuruyordu. Ortaçağ kent ekonomisi ise sokak duvarını geçirgenleştirmişti" (Sennett, 2002: 173).

Her gün evimize giden yolu bize tekrar tekrar adrese, sokaktaki tabelalara, işaretlere baktırmadan hatırlatan şey nedir? Ellerimiz telefonda, gözlerimiz ekranda, yine de ayaklarımız şaşmadan nasıl aynı sokağı bulabilir? Sahiden, bellek denen şey bize aynı adresi nasıl tarifler? Sorulan sorular Hansel ile Gretel'in ekmek parçaları kadar değerli cevaplarla buluşuyor aslında dikkatli bakarsak. Sokak kavramını birbirine ihtiyaç duymuş insanların-toplulukların bir arada yaşadığı ev-yapı kümeleri olarak tanımlasak da, aslında hep daha fazlasını içeriyor bu kavram. Tarihten bu yana sokak diye tanımlanan bu yarı-kamusal alanlar politik, ekonomik, sosyolojik evrimlerle bambaşka boyutlarda hayat buluyor. Antik Yunan'da yurttaşların birbiriyle konuşabilme olanaklarını artırmayı hedefleyen sokak -meydan-kamusal alanlar, Roma'da ise görmeye ve itaat etmeye dayalı bir anlayışla süregelmiş, Ortaçağ itibarıyla ekonomi ile başka bir sürece evrilmiştir. Zamanla zenginlerin, fakirlerin her türlü sosyal sınıfın varlık gösterebildiği bu mekan uç kesimleri bir arada tutan bir eşik konumu görevi görmüştür.

İşte tam da bu noktada giriyorum sokağıma. Bana hayatta olduğumu anımsatan, binbir çeşit karşılaşmaya ev sahipliği yapan bu özel mekana. Önce ardında bıraktığım kokulardan farklı kokular geliyor burnuma. Mutfak penceresi yarı açık kalmış, belli ki sofraya gelmesi beklenen aile üyeleriyle birlikte, bir evden harika bir yemek kokusu yayılıyor sokağın girişine. Çatal ve bıçak sesleri geliyor biryandan, birileri birilerini yemeğe çağırıyor. Yolu yarılardan sokağa bakıyorum. Birbiri ardına "ben de bakıcam" diyen çocuklar gibi üst üste binermişçesine sıralanan cumbalı eski evleri görüyorum.

Bana tüm sokağın dedikodularını anlatmaya hazırlar sanki. Birkaç televizyon anteni kendi apartmanının bıyığı oluyor ve sonra gözden kayboluveriyor ben yaklaştıkça. Tüm gün araba egzozuyla kurumayı bekleyen çamaşırlar bu kez de toplanmayı bekliyor balkonlarda. İnsanların evlerine henüz çekildiği, güneşin batmak istemezcesine batmaya yaklaştığı bu akşam saati, neredeyse tüm komşular yemek başına oturuyor. İş çıkışı trafiği atlatılıp eve gelinmiş, sokak kendine çekilmiş, tek tük elinde top sokakta görünen çocuklarsa annelerinin seslenmelerine inat günün tam anlamıyla batmasını bekliyor. Tüm gün gürültü-korna sesleri ile midesini dolduran sokak, şimdi bir kedinin çöp kovasına çarpma sesiyle bile ürüyor. İkisi de korkuyor. Kedicik kaçırıyor, sokaksa sessizliğine geri dönüyor. Gün batmak üzere. Tabak çatal sesleri yeniden yükseliyor, akşam yemeği toparlanıyor. Ve bir süre sonra mekanlara ait ışıklar yer değiştiriyor. Mutfaklar sadece altı yanan çayın, ocak ışığına mahkum olurken, evin ortak mekanları aydınlanıyorlar teker teker. Gün batarken çoktan yanmaya başlamış sokak lambaları belirginleşiyorlar. Ama ben bu kadarım diyorlar, daha fazla yanmam. Hüzünlü, solgun ve daima. Bu sırada bir çöp kamyonu tüm hızıyla geliyor, aniden duruyor, bir metal konteynırı tiz bir sesle devirip yoluna devam ediyor. Birbirine karışmış yemek kokuları yerini çöp kokusuna bırakıyor. Güneş son ışınlarıyla sokaktaki binaların yüzeylerini yalarken apartmanlar, yüzeyindeki elektik kablolarıyla başörtüsünden fırlamış bir tutam dağınık saçlı bir kadını andırıyor sanki. Yorgun, umutsuz. Sonra aynı hizada karşılıklı sıralanmış pencerelerden yüksek sesler duyuluyor. Birileri küfrederken birileri sevinç çığlıkları atıyor. Garip bir çelişki kaplıyor her yeri. Birkaç saniye geçmeden anlaşılıyor ki, bu sokakta da futbol derinden yaşanıyor. Bir önceki maçı aklında tutamadan yeni maça heveslenmek gibi, tuhaf, trajik ama mutlu. Tüm bunlar birbiri ardına, aynı anda, öncesinde veya sonrasında oluyorken, bitişik nizam giden apartmanların arasında anlamsız karanlık boşluklar göze çarpıyor. Karanlıkta az çok görülebilen bir ücretli otopark yazısı, ve birkaç park edilmiş araba. Bir sonraki sokak kedilerine ev olmuş, atılmış bir kanep ve çöp yığınları. Aniden karşıma çıkıveren değeri bilinmeyen kentsel boşluklar. İlerledikçe daralıyor yolum. Birkaç araba geçiyor yoldan kaldırıma geçiyorum. Kaldırıma park etmiş arabalar görüyorum. Burası benim diyen. Aralarından geçmeye çalışırken kaldırıma aydınlık sağlayan, yol boyunca kotu ekside kalmış yarım pencereci dairelerden gelen ışıklar gözümü çarpıyor. İki ufak tumbul sokak kedisi pencerelerden televizyona bakıyor aile üyeleriyle birlikte korkulukların arasından. Sokak elde avuçta yaşanabilecek nere varsa yaşamaya çalışıyor. Az ilerde sabahlamaya hazır bir tekel bayii tabelası, yayılan ışığıyla sokağı daha güvenli yapıyor sanki. Kapısının önüne koyduğu gazetelerde birbirinden farklı dillerde yazılmış başlıklar gözümü çarpıyor, Ermenice, Rumca, Türkçe. Aynı dertler farklı dillerde yansıyor kağıtlara. Ve duvarlara. Belki de sokağı sokak yapan, zaman içinde üst üste

yığılmış bu duvar yazıları oluveriyor. Bir araba farı aydınlatıveriyor bir yazıyı ya da bir sokak lambası. Ancak hepsi ben bu sokağın dokusuyum diye bağıyor. Beni yok etme. Birkaç yüz metre sonra günü kapatmış balıkçılar kasalarını topluyor. Yorgun gözler, balık kokan eller ve sineklerin uçuştığı loş lambalar. Hepsi yarın için tekrar burada olacaklar. Ve bir sonraki gün. Ardında hala açık bir süpermarket görüyorum. Hızlıca alışveriş yapmaya çalışan tek tük birkaç insan ve son hesaplamaları yapan yalın kasiyerler. Kapısının önünden geçip gidiyorum. Çalışma saatlerimiz 09.00-21.30. Hava soğuyor. Kafamı kaldırıp gökyüzüne bakıyorum. Çok şükür bu sokakta gökyüzüne kafamı kaldırıp bakabiliyorum. Birbirlerinin kat yüksekliklerine uyumlu bir sokak burası. Bir diğeri engelleyen sıra sıra dizilmiş apartmanlarla dolu. Kimisi diğeri elli yıl sonra yapılsa bile, öncesine saygı duymuş ve usulca yanına sokulmuş. Fransız balkonlu, neo-klasik tarzda bir apartmanın yanında rasyonel tarzda yapılmış geniş pencereci bir apartman görebilirsiniz bu sokakta. Ama birbirine destek olmuş küsmemiş yapılar. Biraz sonra yorulduğumu hissedip bir apartman girişinde soluklanıyorum. Geniş girişinin merdivenlerine sırayla yerleşmiş, uyumaya yakın iki sokak kedisi beni karşılıyor. Usulca oturuyorum basamaklara. Bu sokak bana onlarca tıpkı bu apartmanın gibi ufak mola yerleri sunuyor. Ve kimse bunu garipsemiyor burada. Kalkıp devam ediyorum. Hemen hemen her apartman girişinde kedi ve köpekler için yem kapları, yer yer kedi evleri görüyorum. Burası hayvan dostu bir sokak. Bizden başkaları da var diyor. Ve bu küçük dostlarla gayet mutlu. İlerliyorum. Artık sokağın sonu görünüyor. Ancak sokak bitiminde kocaman bloklar yükseliyor. Biraz ileride büyük bahçe duvarları karşılıyor beni. İçine dahil olmadığım soğuk duvarlar. Tek gördüğüm çoklu blokları olan bir site. İleride bir girişi olduğunu görüyorum. Gösterişli, güvenli bir giriş. Yalnızca bazı insanların girebildiğini anlatıyor bize sanki. Lüks arabaların girdiğine şahit oluyorum. İyi giyimli insanların kart göstererek giriş yaptıklarına da. İçi olağanca iyi düzenlenmiş bir peyzajla göz kırpmıyor. Duvar dışı ise beton ve asfaltla 'giremezsin' diyor. Kendi sokağımı yarattım dercesine yükselmiş bloklar gökyüzüme ortak oluyorlar, bana yukarıdan bakıyorlar. Az evvel hissettiğim sokağa ait tüm uyarılar burada kendini hapsediyor, ona ulaşmama izin vermiyor. Yalnızca ona ait olanlarını alıyor içine. Birden 'öteki'leşiyorum. Soğuyorum, üzüleniyorum. Sokak denen şeyin kıymetini anlıyorum. Arnavut kaldırım sokaktaki bozuk taşlara basışım, apartman girişindeki kırık mermer basamak, sokağı iyi aydınlatmayan sokak lambaları, her saat değişen sokak kokusu, etraftan duyduğum her bir ses değer kazanıyor belleğimde. Dünyanın her yerini sararsa diyorum bu kalevari rezidanslar? Ya her yer her sokak bunlarla kaplırsa? Korkunç bir distopya sarıyor beynimi. Savıyorum düşündüklerimi aklımdan. Sokağımı kaybetmek istemiyorum. Bana her gün yeni keşifler sunan, aksilikleri olan, ben olmasam bile yaşamaya devam eden hayat dolu sokağımı. Aklım başımda değilken

de evimi kaldırımından, taşından, kokusundan da bulabileceğim kimliği olan sokağımı. Sadece bu şehre ait olan ve buraya ait öğeleri taşıyan sokağı.

Dönüyorum. Soğuk, ve metrelerce yükseklikteki bu duvarların yanından geçmeyi reddedip, başka bir sokağa dalıyorum. Yeni bir keşfe. "Gerçek" bir sokağa.

KAYNAKLAR

Arendt, H., (1994). İnsanlık Durumu, Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim.

Benjamin, W., (2002). "XIX. Yüzyılın Başkenti", Pasajlar İçinde, Çev. Ahmet Cemal, İstanbul: YKY.

Berman, M., (2005). "Sokağı Okuyabilmek" Marksizmle Maceram İçinde, Çev. Aylin Ülçer, İstanbul.

Erişkin, A., (2008). 'Ben' Bir Başkası İçin 'Öteki' Olabilir, <http://www.habervesaire.com/news/ben-bir-baskasi-icin-oteki-olabilir-111.html>.

Kalfa, B., (2008). Türkiye'de Kamusal Mekânda Yapılan Yeni Bir Müdahale Önerisi Olarak "İmkanmekân", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Lefebvre, Henri. (2015). Mekanın Üretimi. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Senneth, R. (2010). Kamusal İnsanın Çöküşü, (çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yay.

Sennteh, R. (2011). Otorite, (çev. Kamil Durand), İstanbul: Ayrıntı Yay.

Tekeli, İ., Gülöksüz, Y., (1983). "Kentleşme, Kentleşme ve Türkiye Deneyimi" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim.

ÖZLEM YASEMİN OKUMUŞ KENT, ANLAR VE KADINLAR

Leyla

Yıllar sonra, doğduğunuz eve döndüğünüzde deneyimlediğiniz özel bir his vardır, hele de evinizden fazlasıyla uzaklaştıysanız bu garip his geri geldiğinizde size hakim olur. Şehrinize, evinize, caddenize aitlik hissi yavaş yavaş zamanda erimiş ve sadece gölgesini bırakmıştır. Bu gölge ise yeni bir kimliğe sahip, yakın ve uzak, tanıdık ve yabancı arasında oluşan, bir tür arada bulunma hissidir.

Uçaktan indiğim andan itibaren beni karşılayan tozlu rüzgar ile kendini hatırlatan bu his, şehre ait "anı ürünü" olarak adlandırdığım birçok yerde kendini belli eder; hava limanından eve yolcuğumda araba camından gözlerimin okuyormuşçasına hareketiyle yakalamaya çalıştığı petrol ocakları, bana her zaman küçük hayatları içinde kaybolmuş insanları anımsatan Sovyet zamanında inşa edilmiş toplu konutlar ve Hazar, petrol ve atıklara boyun eğmiş Hazar...

On yıl önce terk ettiğim şehri bana yeniden tanıtanlar eski yerler ve kişilerdi. Senelerdir hatıralarımda yaşayan birçok insanı yeniden gördüğümde, onları bıraktığım gibi bulmak, insanın değişken doğası ile neredeyse imkansızdı. Düşünceleri, bedenleri, saç şekilleri değişir, gözlerindeki parlaklık yıllar geçtikçe sönerdi. Binalar, yollar, odalar ve objeler ise zamana karşı daha sakindi. Benden önce ve ben vaken olan ve benden sonra hala olacak, bazen bana ölümsüz gibi gelen şehir, insanlara kıyasla seneler sonra güzelleşmişti. Yeni rejimin yeni ve aç nesli gösterişe bağımlıydı ve bu gösteriş çağı kenti de ardında sürüklüyordu. Yüksek yapılar inşa edilmiş, parklara yeni ve bazılarının nesli tükenmekte olan nadir türlerden ağaçlar getirilmiş, sahil boydan boya mermer döşenmiş, kent heykelleri yenilenmiş ve tabii ki tazeleri getirilmişti. Bütün bu değişimlere bakmayarak aslını kaybetmemiş şehir benim anı ürünü, yine tanıdığım şehirdi.

Büyük annem ailesine yazdığı mektuplarda hep bu şehri anlatır dururdu, Hazar Denizini, binalardaki İslami motifleri, ona garip ve aynı zamanda çekici

gelen insanların esmer tenini yazıyordu. Burada onun için yeni olan o kadar şey vardı ki, son yıllarında bile hala birçok şeyi benimseyememişti. O öldükten sonra yazdığı mektupları annemle birlikte anneannemin evraklarının arasında bulmuştuk. Yaşadığı süre boyunca ne mektupları göndermeye cesaret etti ne de terk ettiği ailesini ziyaret etmeyi. Annem mektupları okuduktan sonra sürekli bir şeyler yazdığı blog sayfasına annesi ve mektupları hakkında yazı yazmıştı.

Ben ise ben doğmadan önce yazmaya başladığı bu mektuplardan bana bir kez olsun bahsetmemiş ailesine özlemini de hiç dile getirmemiş olmasına üzölmüş, biraz da kırılmışım.

Belki de evcil hayvanlar sahiplerine benzedikleri gibi kent de yaşayanlarına benzer, belki de biz kentin evcil hayvanlarıyız ve kent ile aramızda hayatlarımızı yönlendiren görünmez bir bağ vardır. Şehrin ana caddesi iki tarafından 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarına ait neo-klasik tarzda avlulu binalarla çevrili. Büyük pencereler, bazıları islami tarzda kemerler ve zarif oymalara sahip bu binalar giriş katlarında kafeteryalar ve çeşitli dükkanlar bulunduruyordu. Bu binalar belli aralıklarla restore edilmiş, yeniden boyanıp renk değiştirmiş ve çeşitli ışıklarla süslenmişti. Bu canlı ve gösterişli caddenin arka yüzünü ise benim gibi burada doğup büyüyenler bilirdi. Caddenin sizin için çizdiği rotadan sapıp herhangi bir binanın avlusuna girdiğiniz anda farklı bir dünya ile karşılaşsınız. İçerisi soğuk ve kimsesizdir, binanın yaşamı boyunca başına gelen değişimleri sonradan eklenmiş odalar, farklı zamanlarda yenilenmiş basamaklar, çeşitli pencere çerçeveleri, paslanmış korkuluklar ifşa eder. Dışarıdan böylesine asil duran binalar aslında temeline kadar hasar almış, seneler boyunca birçok iyi ve kötü müdahaleye maruz kalmıştı. Buradaki zitliğin yansımaları ise burada yaşayan insanlara benzetirim. Tıpkı binalarda olduğu gibi, dışarıdan bakan bir göz olarak insanların duygularını ve düşüncelerini okumak oldukça zordu. Bir grup insan içerisinden, şiddet gören kadını, babası tarafından reddedilen genç kızı, ölümcül hastalığa sahip olanı fark etmeyi burada yaşadığım yıllarda hiç beceremedim. Gösterişli kıyafet ve makyaj altında yatan gözyaşları babamdan kalan evi kırıkları gibi saklıydı.

Tina

Hayatımda ilk kez bu kadar büyük bir su birikintisine karşı duruyorum. Sıcak ve rüzgarlı hava senelerdir bedenimde hapsolmuş soğuğu eritiyordu. Burası büyük soğuk memleketin sayılı sıcak kıyılarıydı. Burada dikilip bu güzel suyu izlerken ailemi düşünüyordum, küçük kardeşimi, onları terk edişimi ve soğuk savaş günlerini... Babam ben 13 yaşında iken savaşa gitmişti. Bazen

hala hayatta olup yeni bir aile kurduğunu hayal etsem de, bazen 14 yaşına basmadan öldüğünü ve bu yüzden ondan bir tane bile haber alamadığımızı düşünürdüm. O gittikten sonra büyük ailemizde ne yemek bulunurdu ne de huzurlu bir ortam. Annem ekmeği tuza batırır bize peynirli ekmeğe niyetine yememizi söylerdi. Sabahları kardeşlerimle okula gider, öğleden sonra bahçemizde, bazen de ormanda oyun oynardık. Savaş bittikten birkaç yıl sonra sonra ise köyümü çocukluğum ile birlikte terk etmeye karar verdim ve benim için tamamen yeni olan bu doğu kıyasına geldim.

Şehrin ana caddesinde yerleşen bir manavda iş bulmuştum. Birkaç sene içinde burada para kazanıp hayatıma bir düzen getirdikten sonra ihtiyar annemi küçük kardeşime bakmaktan kurtarır, kardeşimi de yanıma alır, iş bulması için ona yardım ederdim. Burada yeni keşfettiğim her şeyi ona ve diğer kardeşlerime anlatmak için sabırsızlanıyorum. Evim bir kutu gibiydi, şehrin merkezine ve güzel kısımlarına uzaktı, içi oldukça dar ama sıcak ve düzenliydi. Yaşadığım binada benim gibi uzaklardan gelmiş birkaç kişi tanıyordum. Hepimiz beş kat boyunca üst üste dizilmiş ve birbirinin neredeyse aynısı olan kutular içinde yaşıyorduk. Şehrin merkezine yaklaştıkça kutulu binalar azalıyor, Sovyet rejimi öncesinde San- Petersburglu mimarlar tarafından yapıldığı söylenen gösterişli, büyük binalar artıyordu. Kız Kalesi etrafında yerleşen sur ile çevrili tarihi kent ise 12 yüzyıldan itibaren şehrin göbeğinde bütün güzelliği ve İslami dokusu ile buradaki özgün ruhu canlı tutuyordu.

Çalışmaya başladığım haftadan itibaren esmer tenli ve büyük gözlü bir adam manava gelir hal hatırımı sorar, benimle sohbet ederdi. Buraya gelmeden önce hiç görmediğim meyve olan mandarinadan, her geldiğinde bir iki tane alıyordu. Bir gün beni sahil kıyısında yürümeye davet etmiş, sonrasında bana çay ve reçel ısmarlamıştı. Anlattığına göre o da ailesinden ayrılmış şehre taşınmıştı. Bir taraftan bana çekici gelen bu adamın müslüman olmasından korkuyor ve ona zaman zaman soğuk davranıyordum. Bazen de işten eve döndüğüm zamanlarda, günün birinde onunla birlikte şehir merkezindeki parklara yakın avlulu bir evde yaşamının hayalini kuruyordum. Halbuki belki de gelecekte ne şehir merkezi kalırdı ne de yüksek tavanlı evler. Herkes kutu gibi evlere yerleşir aynı tip bardaklardan çayını yudumları.

İrina

Bu şehre ait çoğu hatırım parklarla özdeşleşmiştir. Özellikle lise yıllarımda arkadaşlarımla dersler bittikten sonra kantinden aldığımız atıştırma ile gelir burada yemek yer, sohbet ederdik. Herkes dağıldıktan sonra sevgilimle parkı turlardık, okuduğumuz kitaplardan, izlediğimiz filmlerden bahsederdik.

Burada yaşayan herkes şehrin parklarında yeni arkadaşlar edinir, var olan arkadaşlıkları güçlendirirdi, gezerdi, çocuğunu gezdirirdi, dondurma yer, dondurma ismarlardı. Bazılarında çeşmeli havuzlar bulunur, havuz kenarlarında ördeklere, kuğulara ve bazen de kurbağalara rastlamak mümkündü. Buradaki büyük meşe ağaçlarının gözleri vardır derler. Bizi izler, sakladıkları anılarla büyüler, bize düşen ise onlara baktıkça görkemli duruşlarına hayran kalmak olur.

Bebek arabasında oturan üç yaşındaki kızımın annemin evinden dönüyorum. Nadiren karşılaştığımız kar havasının ve yılbaşı tatilinin tadını çıkarırken, aynı zamanda annemin yalnızlığına hüzünleniyordum. Evimize taşınmasını defalarca teklif ettiysem de gururundan ve yalnızlığa olan sevgisinden vazgeçip tekliflerimi kabul etmez, ayakkabı kutusu olarak adlandırdığı eve bağlı olduğunu söylerdi. Ben ise kızım ve kocam ile birlikte kocama verilen, şehrin en merkezi yerinde bulunan evimizde yaşıyordum. Tek odamız ve mutfağımız olmasına bakmayarak tavanlarımız yüksek ve çalışan bir şöminemiz vardı. Üç kişiye bazen dar gelen ev diğer taraftan küçük ailemizin akşamları bir arada bulunmasına ortam oluşturduğunu düşünürdüm. Evin darlığından sıkıldığımda, özellikle sıcak akşamlarda komşularıyla birlikte avlu etrafında dönen balkonlarda oturur sohbet ederdim. Bazen ise yalnız başıma balkondaki korkuluklara monte edilmiş küçük açılan masamın başında oturur çay içer, kitap okur ve zaman zaman ünlü bir yazar olmayı düşlerdim.

Bakü daima benim ilham kaynağım olmuştu. Gizemli hikayeler dolu büyük evimdi. Bazı insanlar bu şehre zıtlıklar şehri der. Şehir, asırlardan beri var olan kültürün mirasçısı olduğunu, konut ve kamu binalarındaki yöresel motifler ile hatırlatıyor, müzik ve yazıtlar sustuğunda, taş duvarlar konuşmaya devam ediyordu. Yüzyıllar önce Kız Kalesi'nin duvarlarına deniz dalgalarının çarptığı yerde artık şehrin hayatı akıyordu. Şehrin merkezi etrafında sayısı artan işçi muhitleri kendilerine ait yeni merkezlerini yaratıyordu. Zaman aktıkça, gelen her yeni nesil emeği, düşünce ve kalbi ile şehrin eşsiz atmosferini oluşturuyor.

ÖZDEN SENEM EROL GÖKTE GEZİLEN SIR

Şubat ayında Ankara. Trenin sıcağından inip kuru ayazın yüzüme vurduğu ilk an, aklıma gelen sorular hala aynı. Taksi mi çevirsem hiç üşümeden? Metrodan sonra kütüphaneye beş dakika kalıyor, dayanamayacak mıyım o kadar? Dolmuş durağına kadar yürüsem ısınır mıyım acaba? O sabah hiçbirini hemen yapmayacaktım. Korktuğum dondurucu soğğun üstüne gidecek, onunla vakit geçirecektim. Rutinlerimden sıyrılmalıydım hem. Değişiklik dediğim de garın civarında şöyle bir dolanıp sıcağıma geri dönmek, o kadar. Hayatıma büyük bir farklılık katacak çılgınca fikirler üretmek bana göre değil zaten.

Celal Paşa Bulvarı'ndan Gazi Mimarlık Fakültesi'ne doğru yürümeye başladım. Ani karar verdiğim gezme fikrimin hakkını vermek, etrafımdaki tüm detayları fark etmek istiyordum. Dört bir yanıma adres arar gibi telaşlıca bakınırken uzakta bir toz kütlesi gördüm. Sönmüş bir yangın gibi geldi ama tam emin olamıyordum. Merakım beni birkaç yüz metre ilerideki griliğe sürüklüyordu. Yükselen bağırsıklar kulağıma çalındı birden. Uğultuları yine yangına sebep gösterdim. Ve onca gürültü arasından anladığım ilk yakarıştı, "Asbestli ölüme hayır!".

Bulduğum yere çakıldım, kaldım. Hissettiğim şey üzerime düştü sanki, omuzlarım sızlıyordu. Burnumda garip de bir koku. Bütün duyularım o anlar belleğime kazınsın diye iş birliği içindeydi ki çok haklılar. Çünkü ben Ankara Maltepe Havagazı Fabrikası'nın zamanda kayboluşu sırasında yaşananların sessiz tanıklarından biri olacaktım.

Araştırmalarımın biliyorum ki Cumhuriyet'in ilk sanayi kuruluşlarından olan bu değer için uzun yıllar verilen uğraşlar sonuçsuz kalmış, büyük bir bölümü yıkılmıştı. Kalan kısmı da işte bugün tarihe karıştıyordu. Hem de tehlikeli biçimde. Haber sitesinin birinde okumuştum. Yalıtımında kullanılan asbest, kanserojen maddeler listesinde birinci grupta ve usulüne uygun yıkım yapılmadığı takdirde yayıldığı çevre tarafından solunur. Ki o gün ağırlaşan havada büyüyen toz bulutu tedbirlerin alınmadığını gösteriyor, işittiğim sesleri haklı çıkarıyordu. Her şeye rağmen öylece kalakaldığım yerden doğrulup yürümeye devam ettim. Birazdan ortaya çıkacak ilginçlikler, beni

çekici bir güçle kendine çağırıyordu. Kalabalığın olduğu alana yaklaştıkça havanın kasveti gitgide artıyor, nefes almam zorlaşıyordu. Dozerler, kepçeler, kamyonlar, işçiler. Bir tarafta onların çalışmalarını izleyen sessiz ve bihaber seyirci grubu, diğer tarafta olanın bitenin farkında olan çok sesli grup ve basın. O an, bağırgan topluluğa bildiklerinizi ben de biliyorum demek istiyorum. Vazgeçiyorum, susuyorum.

Sesler yükseldikçe bedenim ısınıyordu. Soğuşun, hatta geçmişte hiç cesaret edemediklerimin yeterince üzerine gitmiştim. Konuşmayı seyirci kalsam da buraya kadar gelmiş olmak bile, bildiklerimi boşa çıkarmazdı. Ortalık karışmadan her şeyi aklım almış halde alanı tam terk edecekken, gözüm yerle yeksan olan yapının çaprazındaki buluta takıldı. Bu sıradan bir bulut değildi! Uzun süre orada asılı durmaktan sıkılmış gibi kıpırdanıyordu. Etrafındaki diğer bulutlardan bağımsızca hareket ederek sağa kayıyor, belirli açılarla kendi ekseninde dönüyordu.

Kenarlarına doğru esnedikçe köşeleri keskinleşiyor, her yöne genişleyip hacim kazanıyor, sanki dikdörtgen bir kutu olmak istiyordu. Aynı anda bütün yüzeylerinde birtakım boşluklar da açılıyordu. Bir dolu, bir boş, bir dolu, bir boş. Pencere gibi değiller mi? Solunda yükselen kulesi mi var onun? Yoksa iki taneler mi ve biri daha mı uzun? Dikdörtgen kutular irili ufaklı yan yana sıralanıyor. Biri diğerlerinden daha önde sanki. Bu resmen bir bina! Aklımdan geçenlerden kurtulmaya çalışıyordum. Ne diyorum ben? Yine başladın ama benzetmelere. İşine gücüne bak, hadi geç kalıyorsun, bırak hayal kurmayı. Bir yandan Havagazı Fabrikası yitip gidiyor, diğer yandan gökyüzünde enteresan şeyler oluyordu.

Gördüklerimi başkalarının da fark etmesini umarak kalabalığa göz gezdiriyordum. Olanlara ilgili, çok sesli gruba biraz daha yakınlaştım. İnsanlar soludukları asbestin sağlıklarına verecekleri zararı umursamadan, enkaza çok yakın bir noktada hararetli konuşmalar içine dalmışlardı. Kimi yıkımla ilgili kanıt topluyor, kimi bundan sonra yapmaları gerekenleri planlıyor, kimi yok olan mirası yaşatmak için nice gayretin neticesiz kaldığından dem vuruyordu. Neyse ki çok geçmeden diğerleriyle uyumsuz hal almaya çabalayan minik bulutu gruptan biri fark etti. "Arkadaşlar, buluta bakın!". Herkes bir anda gözlerini göğe dikti. Yukarıdaki tuhaf durumu saptayan kişiler yanındakilere küçük sis yığını işaret ediyordu. Henüz bir tanesini idrak etmeye çalışırken, şekil değiştiren bulutların sayısı çoğalıyordu. Yıkıntının üzerindeki sis kümeleri, binaya benzer şekillere bürünüp unutulmaz bir gösteriye hazırlanıyorlardı. Ayırt edilebilmeleri için gökyüzü de onlara yardım ediyor, gittikçe kızılıyordu. Eşsiz bulutların dansını fark edenlerden kimse hayretini gizleyemiyor, şaşkınlıklarını belli eden tepkiler veriyorlardı.

Bulutlar son şeklini alıp oldukları yere sabitlendiler. İçlerinden ilk belireni tanıdığımı hatırladım. Su Süzgeci Binası. Ülkede yıkılan ya da kapatılan Cumhuriyet Dönemi endüstri yapılarının üretim kollarını, araştırdığım konu için detaylı biçimde taramıştım. Yıkılmasına verilen tepkiler haber sitelerinde iki üç kez karşıma çıkmıştı bir de, gözüme aşınaydı. Grupta durumu benle aynı anda çözenler de vardı. Havagazı Fabrikası'nın kıymetini bilen topluluğun, birdenbire peyda olan bina hayaletlerini anlamlandırabilmeleri normaldi tabi. Garip olan şeydi ki; Ankara'da herhangi bir sebeple yok edilen Cumhuriyet Dönemi yapıları kafamızın üstünde uçuşuyordu.

Çok sesliler, engellemekte oldukları tehlikeli yıkımı unutmuş gibi tepelerinde dönen şekilleri tahmin etmeye çalışıyor, anımsadıkları binaları birlikte yorumluyorlardı. Biri "Etibank burada" diyor, başkası "İller Bankası da" diye ona karşılık veriyordu. Danıştay Binası, Baraj Gazinosu, Marmara Köşkü duyduğum binalardan birkaçıydı. Peki, bu cisimlerin Havagazı enkazında ne işi vardı? Bize bir şey mi anlatmaya çalışıyorlardı? Diğer taraftan gruptan bazıları kim hazırlamış bu tuhaf oyunu? dercesine çevresine tedirginlikle göz atıyordu. Konuşulanları anlamak için farkında olmadan grubun çok yakınına gelmiştim. Kendimi artık daha güvende hissediyordum. Yalnız değildim ve delirmemiştım.

Dakikalar ilerledikçe ilginç bir gelişme daha ortaya çıkıyordu. Çok sesli grup havadakilere hayretle bakarken, sessiz ve bihaber grup da çok seslilere hayretle bakıyordu. Kocaman bir hiç gördükleri her hallerinden belliydi. Görenler görmeyenlere yakınlaşmış, aniden beliren nesnelere nerede, nasıl ve ne olduklarını tarif ediyorlar, durumu kavramaları için çaba harcıyorlar, onları delirmediklerine ikna ediyorlardı. Aralarından basında dikkat çekmek için bunun kandırmaca olduğunu söyleyen çatlak sesler gelse de, görmeyenler de durumu anlamaya çalışıyordu. Ortalık iyice karışmıştı. Bir an gruptan ayrı, tesadüfen yoldan geçen biri olarak sizin gördüklerinizi ben de görüyorum demek istiyorum. Yine vazgeçiyorum, yine susuyorum. Gürültülerin arasından, alanı sessiz sedasız terk ediyorum.

Tam da istediğim gibi artık rutinlerimden sıyrılmıştım. Vücudum ter içinde kalmış, gerginlikten tir tir titriyordum. Nereye gittiğimi bilmeden kafamda bir dolu soruyla yürümeye başladım. Neyse ki yolumu bulup kendimi dönüş trenime atabildim. Alandaki olaylar basında sansasyon yaratmıştır, bir provokasyonun içine düşmüşümdür diye ödüm kopuyordu. Haber birkaç saat içinde internette yayılmıştı bile.

Bütün gazeteler Havagazı Fabrikası'nın kısaca kendinden ve içerisindeki

asbestten bahsettikten sonra yaşanan esrarengiz hadiseyi ele alıyordu. 1990 yılında, Ankara'da doğal gaz kullanımına geçilmesiyle tesis üretimini durdurmuş, 1991'de taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmişti. Havagazi Fabrikası'nın rant uğruna gözden çıkarılmaması için birçok dava açılmıştı. Fakat 2006 yılında tescili kaldırılarak büyük bir bölümü yıkılmıştı. Bugün gösterilen direniş ise binanın geri kalan kısmının yıkılmasında gerekli önlemlerin olmamasıydı. Çünkü bu hacimde büyük oranda asbest tespit edilmişti. Binanın yıkımı sırasında malzemenin sökülmesi ve taşınmasında tedbir alınmadığı için asbest lifleri şehrin her yerine yayılmış olabilirdi. Buraya kadar tüm gazeteler aynı şeyi söylüyordu. Belediyenin yeterli önlemleri aldığından ise bazıları emindi. Fakat bina şekilli bulutların iddia olduğu kısmında birçoğu hemfikirdi. Çünkü durumu ispatlayacak somut bir veri yoktu. Olay sırasında çekilen fotoğraflarda ise bomboş mavi bir sema. Yıkıma dikkat çekmek için siyasi bir iradenin parmağı olduğu ya da dünya dışı güçlerin kötü giden düzene el attığı, düşünülen ihtimaller arasındaydı.

Her şeye rağmen hadiseden bir gün sonra bile ismimi, cismimi bir yerlerde görmemek beni yatıştırıyordu. Gönül rahatlığıyla konuyu araştırmaya devam ettim.

Olay tahmin ettiğimden fazla ses getirmiş, birkaç televizyon kanalında yerini bulmuştu. Merak ettiğim cevapları aramaya devam ederken internette bir sayfada "Havagazi'nin üstünde gezinen enteresan bulutlar" adlı bir platform kurulduğunu tespit ettim. Burada, görünenleri kimin gördüğüyle, neden orada olduklarıyla veya hangi yolla gösterildiği ile ilgili analizler yapılıyordu, hala da yapılıyor. Ancak o günün sırrı tam olarak çözülemeyecek gibi. Çünkü bulutlar hakkında hiçbir kanıt bulunamıyor, yalnızca olasılıklar konuşuluyor. Belli ki gizil bir güç veya iyi niyetli bir el bize bir şey söylemek istemişti. Havadaki bina silüetlerini göremeyenler, onları hiç bilmeyenler, hiç duymayanlar, onlar için bir fikri, fiili bir hareketi olmayanlardı. Bu mevzular algılarının hiçbir zerrisinde henüz hayat bulmamıştı. Sonradan fotoğraflarına bakıp, uzaktan onlar için konuşmak da yeterli değildi. Sadece bizzat o gün orada bulunmuş, Havagazi Fabrikası'nın veya kaderi onun gibi olan herhangi birinin hayatta kalması için emek veren insanlara görünmüşlerdi. Yer in belleği kokuydu, canlanmış, yıkıntıların arasında gezinmişti. Asbest taşınırken başkent semalarında hızla yolculuk etmiş, kokusunu alan eski binaların hayaletlerini yanına getirmişti. Ne de olsa geçmişte birçoğunun yapımında rolü vardı. Hatırlanan bir kokuydu, dünü geri getiren. Bir koku, anıları en kolay şimdiye ulaştırıran duyuydu. Çocukluğumda yediğim kurabiye kokusunu duyduğumda çocukluğuma geri gittiğim gibi.

Yaşanan mucizevi gösteriyle birlikte onu görenler ayrıcalıklı kılınmış, değer verdikleri şeyler ve onları gösterme biçimleri tebrik edilmişti sanki. Eminim ki o insanların birçoğu, hayaletleri beliren binaların hemen hepsi için de bir zamanlar direnmişlerdir. Belki de bu yapıların, diğerlerinin belleğinde yer etmesi için böyle bir yol düşünülmüştü. Ve başarılı olunmuştu.

Ülke gündeminde daha önce hiç konuşulmadığı kadar Cumhuriyet'in bugüne ulaşan ve ulaşamayan değerleri konuşuldu. Yıkılma tehdidi altında olanların hayatta kalmaları için umut olacaktı belki bu sihirli değnek. Bana öyle geliyor ki, aynı güçtü beni kontrolüm dışında oraya sürükleyen. Yaptığım araştırmalarda varlıklarının önemini ortaya koyduğumdan, bana da kıyak geçti belli ki. Belki de bildiklerimi, gördüklerimi korkusuzca söylemem için bana ve benim gibi bilinmeyen suskun tanıklara ayrıca ders verdi, kim bilir.

DOĞAN ZAFER ERTÜRK

ÜÇ EV

Benim çocukluğum, gençliğim üç evde geçti. Birincisi Erzurum'da toprak damlı, tandırlı, güzel çocukluk anılarıyla dolu bir evdi. İkincisi Trabzon'da taş bir Rum eviydi. Üçüncüsü ise İstanbul'da Edirnekapı Mihrimah Sultan Camisi'nin yakınında Bizans kalıntıları arasında bahçeli iki katlı bir evdi. Her üçü de ortak özellikler taşırdı. Hepsi alçak bahçe duvarları ile çevrili, bahçe duvarlarından mor çiçekler sarkan, şimdilerde yok olmuş, Arnavut kaldırımli taş sokaklardı. Bu sokaklar yer yer genişler, bize oyun alanları sunardı. Her üçünün de bir diğer özelliği bugün yok olmalarıdır. Bunların ikisi bizim ailenin mülkü idi. Sattık onları ve yeni yerleşmelere taşındık. Biri kiralıktı, onu da sonra sahibi sattı. Onların yerine, o sokakların yerine ne yapıldı diye sormayın. O hazin bir öyküdür. Onlar, sokağı ile beraber yok artık.

Sabah uyanınca ayağımı tandırın kenarına iyice dayadım. Sıcaklık ayağıma değdi. Çok güzel olmuştu. Mutfağın yeri kara topraklı. Üzerinde kilimler ve yattığımız birkaç döşek vardı. Ağabeyim yanımda hala uyuyordu. Üç kardeş de burada sıcak tandır duvarına ayaklarımızı dayar uyurduk. Yıl 1950, şehir Erzurum, mevsim kış, yani her taraf kar, sokaktan bizim dama kadar karla kaplı. Yer tamamen kapkara sert toprak, üzerinde renkli kilimler var. Anam yerleştirmiş. Biz de yalnız onlara basıyoruz. Anam erken kalkmış, yandaki odadan gelmiş, tandırın ateşini yenilemiş, yemekleri tandıra indirmiş, hatta günlük ekmeği tandıra çalmıştı. İki ağabeyim okula gidecekti. Yan odaya geçmiş, babamla beraber giyinirlerdi. Ben de bir küçük çocuk olarak tandırın tadını çıkarırdım.

Soğuk odalarda yatarlardı, fazla da oda yoktu. Girişte bir sofa, üst katta bir oda ve bir de bizim yattığımız mutfağın yanında sobalı bir oda. İki ablam girişteki geniş mekanda yatardı. Kızlar yine de korunaklı bir mekanda yatar, boşalınca mutfağın yanındaki odada giyinirlerdi. Üst katı yalnız baharda ve yazın kullanırdık. Orada yazın babamla annem yatardı. Dantelli bir yatak ve ortada hala bizim kullandığımız ipek İran halısı vardı. Ev çok küçüktü ama bana çok büyük görünürdü. Mutfağın yanındaki odada, yerde bir banyo vardı. Kapağı kalkınca akarı olan banyo teknesi ortaya çıkardı. Banyo teknesine yakın,

üzerinde su ısıtılan, kestane yapılan güzel sobamız vardı. Odada bir de yüklük vardı. Tüm döşekler, yorganlar, kilimler ve elbiseler oraya yerleştirilmişti.

1950'lerde Erzurum'da mum ışığı düzeyinde elektrik vardı. Ama anacığım gaz lambasını hep hazır tutardı. Elektrik kesilince gaz kokusu altında aydınlanırdık. Yemekleri mutfağın yanındaki odada kare masada yerdik. Yani bu oda evin bugünkü deyimiyle çok işlevli odası idi. İki yatak vardı. Birinde anamla babam yatardı. Diğer "divan" olarak adlandırılır, üzerinde oturulurdu. Geceleri de bazen birileri yatardı. En önemli oyun alanımız yatakların ve yemek masasının altı idi. Kuzenim olan Esin ile orada evcilik oynardık. O çok becerikli idi. Masanın altını ev yapar, biz de karı koca olurduk. Bizim büyüklerde okulculuk oynadığımızı sanırlardı. Halbuki biz bir masanın altını muhteşem bir eve çevirirdik. Bizim kedi Mestan ya da Tekir bizim oyunu anlar, gelip masanın ya da yatağın altında yerini alırdı.

Eve haftada bir su gelirdi. Girişte, büyük holdeki depoya su taşınır ve bir hafta idare edilirdi. Evin zemin katı tamamen siyah toprak kaplı idi. Bu toprak bir şekilde sıkıştırılmış ve sert zemin haline getirilmişti. Her gün ıslak süpürge ile süpürüldüğü için zamanla iyice sertleşirdi. Mutfak en güzel mekanımızdı, tam ortada etrafında ayaklarımızı dayadığımız yerden yüksek bir tandır. Tandırın üstünde doğal ışık sağlayan bir baca vardı. Etrafında gündüzleri kilim ve battaniye kaplı döşekler ve yemeğin hazırlandığı bir masa vardı. Bazen yer sofrasında yemek yenirdi. Babam yemekte yanına beni alır, tahta kaşıkla ortadaki yemeğe kaşık sallanırdı. Yemeğin en güzel yeri bana verilirdi. Ağabeylerim, ablalarım ne düşünürdü hiç anlamazdım. Geceleri hep tandırın etrafında yatmak isterdim. Anam bırakmazdı, yanından ayırmazdı. Ben de büyük kardeşlerimle beraber olmayı çok isterdim.

Evin yüklükleri çok güzeldi. Hemen hemen her şey onlara konurdu. Yatak takımları, çarşaf, giysiler daha neler neler. Lambalar, oyuncaklar, mutfakta yiyecekler. Evlerde mutfaklarda depolar, dolaplar çok dikkatimi çekerdi. Oralar karıştırılmazdı, anam çok kızardı. Bizim evin bir diğer güzel tarafı da "damı" idi. Dama baharda karlar eriyince çıkardık. Bizim damdan komşunun damına geçerdik. Tandırın bacasına dokunurduk. Dam da topraklı, bu damda ilk maçı yapmıştık, lastik topla maçlar yapardık. Bahar ve yazı çok severdik, sokak ve damlar bizim oyun alanlarımızdı. Damlarda toplanırdık. Çok güvenli alanlardı. Ne trafik vardı ne de bize zarar verecek kimseler. Hepimizin ailesi bizleydi. Damdan dama atlardık. Uçardık. Kış gelince de evlere çekilirdik. Kışın başında eve odun, kömür alınır. Girişin hemen yanındaki kömürlüğe konurdu. Anamın işi çok zordu, sabahları sobaya kömür, tandıra odun taşırdı. Babam bizi hala var olan Halk Evlerine götürürdü. İlk sinema filmi Erzurum

Halk Evi'nde görmüştüm. İnsanların perdede hareketini bir türlü anlamamıştım. Eve dönüşümde her şeyi arkadaşlarıma anlatırdım. Onlarda bana ve sinemaya hiç inanmazdı.

Tandırdan çıkan yemekleri, özellikle güveçte pişen yemekleri çok severdik. Hele hele tandıra çalınan pideyi, ekmeği yemeye doyamazdık. Yıllar geçti, biz Erzurum'dan göçmeye karar verdik. İstanbul'a gidecektik. Trabzon'a gidelim, oradan vapurla İstanbul'a gideriz dedik. Trabzon'a geldik. Sahildeki taş Rum evleri, kiliseler, sinema, tiyatro salonları babamgili çok etkiledi. Trabzon Lisesi o yıllar bir efsaneydi. Ağabeyimin oradan mezun olması istendi. Bir taş ev kiraladık. Denize bakıyordu, iki katlı idi. Birinci kat, depo ve çamaşırhaneden oluşuyordu. Üst katta bir teras, balkon biçiminde idi, eve buradan giriliyordu. Buraya da dönen bir merdivenden çıkılıyordu. Yukarı katta orta bir mekan vardı. Bu mekan çok büyüktü, buradan odalara açılıyordu. Evi çok sevmiştik. Balkondan hem Karadeniz'i hem de Bizans'la Trabzon'da kalan İtalyan Kilisesi görülmüyordu. Sonradan Papazı öldürecekleri kilise. Bahçelerden mor salkımlı masmavi çiçekler sarkan taş duvarlar, kaldırımlar, denize inen sokaklar ile Ganita bir cennet idi, cennet. Mor menekşeler, narlar, hurmalar Trabzon sokaklarının güzelliği idi. Trabzon'un sokaklarını, tiyatro yapısını çok sevmiştik.

Bu taş evde yaşarken, orta mekana bakan yüksek tavanlı büyük odada babam bir gün hasta yatıyordu. Ateşi yükselmişti. Işığı bol olan bu odada, babam giderek ağırlaşıyordu. Abilerim hemen bir doktor çağırdılar. Doktor babamı muayene etti ve iyileştirdi. Ama o doktorun adı hiç hafızamdan silinmedi. Doktor bir Rum idi ve adı Krino Kafato'ydu. Yıllar sonra 6-7 Eylül olayları nedeni ile Trabzon'u terkeden Krino Kafato'yu seksenli yaşlarında tanıdım. Bu evlerin, sokakların anlatmaya çalıştığım güzelliklerini bir de ondan dinledim.

Bruno Taut'un yaptığı lise binasına ağabeylerim öğrenci olmuştu. Ben de bir taş yapıda yer alan ilkokulumu koşarak gidiyordum. Vasfiye Hoca Hanım bize tiyatro, dans öğretiyordu. Ailem, ben ve ağabeylerim çok mutlu idi. Ama İstanbul'a gitme saati geldi. Limandan sandal ile vapura bindik ve İstanbul'a geldik. Üniversiteye yakın olduğu için Fatih'te Bizans kalıntıları içinde bahçeli bir ev aldılar. Ev müstakildi. İki katlı ve bahçeli idi. Bahçesinde yalnız akasya ağaçları vardı. Burası Bizans kalıntıları ile bahçeli evler dolu bir yerdi. Edirnekapı surlarına yakındık. Sokaklar Trabzon kadar güzeldi. Arnavut kaldırımlı ve alçak bahçe duvarları ile süslenmişti. Bahçeler çiçek doluydu. Bir de Osmanlı'nın çok önemli ağalarının mekanı idi. "Kurt ağa" adına sokaklar, hamamlar vardı. Çoğu yapı kütüphane olmuştu. Burayı da çok sevdik. Rum dostlarımız oldu. Niko Ağabey bizim dişçi idi. Anama ana derdi. Ağabeyimle beraber futbol oynardı. 6-7 Eylül'de Niko Ağabey'in muayenehanesini tahrip ettiler. O da

Atina'ya dönme kararı aldı. Anam onu sokakta görmüş. Niko gitme demiş. Niko Ağabey "Ana nasıl gitmeyeyim, bana bunu mahalle arkadaşlarım yaptı" demiş. Niko Ağabey ve yakınları gidince mahallemiz sanki kurudu, yok oldu. Niko Ağabey nerede, yaşar mı, yaşasa o da bizi anar mı acaba?

Babam 6-7 Eylül'de hiç birimizi sokağa çıkarmadı. Nedenini sonra anladık. O bizim bu olaylara katılmamızı istemedi, ama ağabeyim çıksaydı belki Niko Ağabey'i korurdu. Bu olaylardan sonra Krino Kafato Trabzon'u, Niko Ağabey İstanbul'u terketti. Ne Trabzon ne de İstanbul eski Trabzon ve İstanbul oldu. Kanımız, canımız, kardeşimiz gitti. O mekanlarda yok oldu. İstanbul'daki evimiz bu olaylara rağmen hala güzeldi. Ama her sokağa çıkışında o insanları hasretle, sevgi ile andım. O evde sobalı idi. Bir terası vardı. Terastan Haliç'i, Edirnekapı Mihrimah Sultan Camisi'ni ve etraftaki Bizans kalıntılarını görür, kalıntılardan yaşananları kafamda canlandırmak isterdim. Düşler görür, senaryolar yazardım. Bu mekanlardaki sevgileri, nefretleri, kızgınlıkları yani tüm insani duyguları düşünürdüm. Fener Balat'a inerdim. O evlerin eski yaşayanlarını düşünürdüm. Aynen Dipkarpaz'da evlerini terk edenlerin yaşadığı duyguları düşündüğüm gibi.

Bir gün Atina'da Büyükelçiliğin bir kabulünde yanıma bir temiz yüzlü insan geldi. Cebinden bir resim çıkardı ve bu evin hala var olup olmadığını sordu. İçimden bu adama sarılıp ağlamak geldi. O adam ben de olabiliyordum. Babam da. Onu mutlu etmek istedim o an. Evet duruyor dedim. Yalan söylemişim, o ev yıkılmış yerine katlı bir bina yapılmıştı.

Erzurum'daki evim de, Trabzon'daki evim de, İstanbul'da ki evim de yıkıldı. Yerlerine apartman, yüksek yapılar yapıldı. Hiç biri yok artık; tandır da yok, dam da yok. Evcilik oynadığım masanın altı da yok. Trabzon'daki taş Rum evi de yok, balkonundan denizi, mor salkımlı sokakları gördüğüm taş ev de yok. İstanbul'da Haliç'i, Fener Balat'ı izlediğim, Sinan'ın sevgilisine yaptığı Mihrimah Sultan Camisi'ni gören evim de yok. Hatıralarım, yaşantım, hayallerim, anamın, babamın, ağabeylerimin ilk gördüğüm yüzlerinin izleri de yok anılarımda. Anılarımla hepsini yok ettiniz. Keşke kalsalardı, torunlarımız alıp onlara bu dünyanın güzelliklerini anlatabilseydim.

Yıllar geçti, kızıma İstanbul'da oturduğumuz evi ve bizim sokağı göstermek istedim. İlk arabamızla Fatih'te bu sokağa gittik. Veli Bakkal'ın önündeki ağaç yoktu. Veli Bakkal'ın evi yoktu. Yerine büyük bir apartman yapılmıştı. Kurtağa caddesinin buluşma noktası çeşme yoktu. Bahçeli evler, bahçe duvarları, bu duvarlardan sarkan mor salkımlı ağaçlar yoktu. Hele hele yağmurda pırıl pırıl parlayan taşlardan yollar yoktu. Onların yerini asfalt yollar almıştı. Hele hele

insanlar, kimler vardı? Kara çarşafly insanlar, mahalleyi saran korkunç yüzlü insanlar. Hemen oradan uzaklaştık. Kızım, hayretle niye oradan kaçarcasına gittiğimizi anlamadı. Nerede o Remzi Amca, Huriye Teyze. Oradan hemen uzaklaştık bir daha da gitmedik. Gidemedik. Benim mahallem, mahallemizin sıcak yüzlü dostları, çiçek kokan, yağmurda pırıl pırıl parlayan sokağımız yoktu artık.

Trabzon'un denize inen sokakları çok farklı idi. Gazipaşa Caddesi bir Gürcü Kilisesi ile sonlanırdı. Hurma, nar, mor salkım ağaçlar ve meyveleri ile rengarenk taş sokaklar bir kayalık üzerindeki Gürcü Kilisesi ile biterdi. İlk kez denize bu kilisenin önünden atlamıştık. Ganita ile Kilise arasındaki kumsal da tüm komşularımız kadın erkek denize girerdiler. Ablalarım mayo ile denize girerdi. İşte o taş evimiz böyle bir yerde idi. Hatta Trabzon'da beyaz eldivenli insanların yer gösterdiği çok büyük bir tiyatro binası vardı.

Sonra bunlar, yaşam ve en önemlisi mekanlarımız yok oldu. Ben şanslı idim, tandırlı bir evde, deniz kenarında taş bir evde daha sonra da Bizans'ın kalıntıları arasında bahçeli, Haliç'e bakan bir evde yaşadım. Biz mahalle maçı yapan, sokak arkadaşlığının tadını tadan bir çocukluk yaşadık. Çocukken yaşadığım üç evin de ortak bir özelliği vardı. Erzurum'daki olsun, Trabzon'dakinde olsun İstanbul'da olsun evlerin ya da bahçelerin giriş kapıları çok özeldi. Demirden yapılmış bu ağır kapılarda demirden işlenmiş çiçek, bitki motifleri vardı. Nedense üçü de açık maviydi ve içerisi gözükdü. Hele Trabzon'dakinde tüm zemin kat gözükdü, çünkü zemin kat zaten açık plana sahip tüm sokaktan geçenlerin görüşüne açıktı. Erzurum'daki tam anlamıyla ağır demir bir kapıydı. Yalnız kışın dona karşı tokmaklar ve elle tutulan yerler ahşaptı. İstanbul'da ise buzlu camdan oluşan ve görüşü engelleyen bir ikinci buzlu cam yüzey vardı. Kapı tokmakları, kapı zilleri başka bir inceleme alanıydı. Düşünüyorum eskicilerde bile kalmayan, bu bina elemanları hakkında yazılı ya da çizili bir belge var mı? Evler basitti, yalındı ama farklıydı. Bir kimliği, bir dili, bir anlamı vardı. Beni, bizi, aileyi yansıtıyordu.

Bugün, olmayan sokak, mahalle, semt kavramlarının, içeriği olmadığı için yoklar. Onların yerini konaklar, plazalar, palaslar almış. Mahalle maçı yok, mahalleli yok, mahallenin delikanlısı yok, bizim mahalle, bizim sokak yok. Ben size oda ölçeğinden kentsel ölçeğe, adına ne dersiniz deyin, değişimi dönüşümü somut örnekler üzerinden anlatmaya çalıştım. Ben her ikisini de doya doya yaşayan biri olarak, mahalle bakkallarını, bizim sokağı, taş mektebi özlüyorum. Anadolu, adına türküler yakılan evleri, sokakları, sevgileri, insanları, farklı duyguları, dedeleri neneleri, torunlarıyla var olmuştur. Geleneklerle, törelerle, ilişkilerle yaşamıştır. Krino'da, Niko Ağabey'de belki öldü ama ölmeden önce

inanıyorum ki İstanbul'u, Trabzon'un sokaklarını, evlerini hep belleklerinde yaşamıştı. C. Alexander, "Pattern Language/Örüntü Dilini" yazarken tamamen kendi kültürünün yaşam öğelerinin mimarideki yansımalarını araştırmıştır. Keşke bizim zengin kültürümüz de bu tür araştırmalara konu olabilseydi. Belki bir ölçüde bunu Orhan Pamuk kitapları ve Nuri Bilge Ceylan filmleri sağladı. Ödülleri de çok büyük oldu.

BURCU BURAM ÇOLAK

BU MEKÂNIN ASLI NE?

Mekân, demişken, birden aklıma Ertem Eğilmez'in yönetmenliğinde çekilen "Hababam Sınıfı Tatilde" filminden bir sahne geldi. Mahmut Hoca izci kampındaki öğrencileri ziyaret ediyor ve öğrencilerle arasında şu diyalog geçiyordu:

–Demek bu kamp hayatından hiç ders almadınız?

–Ders okulda olur hocam.

–Burası da okul, çocuklar.

–Böyle okul mu olurmuş, Mahmut Hoca?

–Olur... Okul sadece dört yanı duvarla çevrili, tepesinde dam olan yer değildir.

Okul her yerdir; sırasında bir orman, sırasında dağ başı; öğrenimin, bilginin olduğu her yer okuldur.

–Allah aşkına, hocam, bu okulda insan ne öğrenir?

–Yaşamayı, mücadele etmeyi, doğayla savaşmayı öğrenirsiniz. Bilgili olmayı, en önemlisi kendinize karşı saygıyı öğrenirsiniz. Bu saydıklarım eğer bir okulda yoksa orda sadece bir taş yığını vardır."

Güldüren, güldürürken de düşündüren bir sahne...

İnsanların; gelişimleri, eylemleri, devinimleri kurallaştırdığı, katı sınırlar içerisinde anlamlandırdığı gerçeğini gözler önüne seren bir sahne...

Evet, insanların çoğu mekânları, mimari elemanları, sadece üzerindeki tabelalarla ele alıp, asıl işlevlerini bilmeden, yüzeysel bir şekilde anlamlandırıp kısıtlamaktadır. Bu insanlardan binlercesiyse karşılaşıyoruz aslında. Minibüste,

karşıdan karşıya geçerken, markette alışveriş yaparken, hastanede sıra beklerken, sinemada, parkta her yerde karşılaşıyoruz. Öykümüzün kahramanı da bunlardan biridir. Gerçek ismini bilmesek de biz ona Feridun diyelim. Feridun da bu yanılığın içerisinde büyümüş, bu yanılıyla yetişmiştir.

İçine kapanık, sessiz, ketum bir çocuktur Feridun. Binaları, sınırlı özelliklerine göre ele alır, sadece üzerindeki tabelaya göre sınıflandırır. Her yapıyı, belli kurallar dahilinde bilincine kodlamıştır. Bunun dışına çıkamaz. Örneğin, okul Feridun için, dört tarafı duvarlarla çevrili, üzerinde çatısı olan yerdir. İnsan ilişkileri, deneme yanılmalar, hastalanmalar, mutlu olmalar, para kazanma, para kaybetme, kısacası hayatın kendisi de bir okuldur aslında. Ama Feridun bunun farkında değildir. Çünkü bunun farkındalığını almadan yetişmiştir. Bu katı, kuralcı anlayışla büyümüştür. 35 yaşındadır artık. Bu yaşa girdiğindeyse, Cahit Sıtkı Tarancı'nın dizelerini anımsayıp, "Yolun yarısına" geldiğini söyler. Çünkü insan ömrünü standart olarak 70 yıl diye kurallaştırmış, bir ömrün yarısını da 35 olarak belirlemiştir. "Yaş otuz beş, yolun yarısı eder" diyen şairin 46 yaşında öldüğünü de bilir aslında. Bilir, ama yine de etrafını saran katı kuralların dışına çıkamaz. "Yolun yarısına geldik" diyerek espriler bile yapar. Toplumda kabul gören iyi bir mesleği vardır Feridun'un. Geliri de iyidir. Ama mutsuzdur. Yaşamdan haz alamamaktadır. Ne yapsa olmaz. En sonunda, "Tebdili mekânda ferahlık vardır" diyerek seyahate çıkmaya karar verir. Gezmeli, görmeli, açık alanlarda dolaşmalı, kafasını toparlamalıdır. Böyle öğretmişlerdir kendisine; "Canın sıkılıyorsa gez, toz, ferahla" anlayışıyla yetişmiştir çünkü. İnsanların bireysel farklılıklarının göz ardı edildiği bu anlayışla da özümsemiştir.

Ve çıkar yola Feridun... Bir seyahat kampına yazılır ve kampın programına uyarak dolaşır. Kamp rehberi ve kamp ekibi olmadan kalmaz bir yerde. Gün boyu dolanıp durur. Çayır çimen ovalarda, geniş yapraklı ağaçlarla dolu ormanlarda gezinir. Ama akşam olduğunda en yakın otele döner. Kamp arkadaşlarından kimileri çadırlarda kalır; ama o, kalamaz. Tabiatla iç içe yaşamak özlemi varsa da tabiata karşı temkinli davranır. Çimenlere sırt üstü uzanıp yıldızlara bakmayı istese de gökyüzüyle arasında bir pencere camı olmadan bakamaz yıldızlara. Kırıldaki çiçekleri koklamak ister; ama olur da alerji yapar diye çiçeklere yaklaşamaz. Plastikten üretilmiş yapay çiçekler aracılığıyla giderir çiçek özlemini. Çünkü insan ölçeğini yitiren betonarme yapılar arasında yaşamaktadır, çünkü doğal olana yabancılaşmıştır.

Günler geçip gider... Aklını toparlayamamıştır, canı sıkılmaktadır.

Bu arada tarihi yapılar da görür. İbadethaneler, kervansaraylar, kümbetler,

hanlar, hamamlar, suyuolları, köprüler, zafer anıtları görür. Kitap sayfalarından ve belgesellerden tanıdığı bu yapılar hayran kalır. Kimi kez de gereksiz görür bu yapıları. Bin yıllık bir yapıdan geriye kalan bir duvarın, yol üstünde durmasını ve bundan dolayı yolun 'gereksiz' yere uzamasını eleştirir. Su kemerlerinin boş yere durmasına ve düzeltilip asfalt yola dönüştürülmemesine anlam veremez. Ama asırlık bir kervansarayın at ağılına dönüştürüldüğünü gördüğünde, buna memnun kalır. "Boş boş çürüyüp gideceğine bir işe yaramış en azından" diye mırıldanır. Kesme taştan bir zafer anıtının çimentoyla sıvandığını görünce de "Usta yetenekliymiş, helal olsun, iyi iş çıkarmış" der. Ve bu gezintiler esnasında tarihi bir yapıyla karşılaşır Feridun. Bir zamanlar başka bir yapı sınıfına hizmet etmesi için inşa edilmişken artık farklı bir yapı sınıfına dönüştürülmüştür. Feridun bunu çok hoş karşılar. Oysa karakteristik özellikleri dışına çıkmıştır, mimari özgünlüğünü kaybetmiştir. Ama Feridun, çevreye uyum, inşa edilmiş amacı ve 'estetik kaygıları' bir kenara bırakıp, yalnızca 'bir işleve' tabii tutulmasını uygun bulmuştur. "Boş boş kalıyor mu, bir işe yarıyor mu" bakış açısıyla yaklaşmış, "Gereksiz yere yer işgal edeceğine bir işe yaraması daha iyidir" sonucuna varmıştır.

Bu arada, akli eskisinden de çok karışmış, mutsuzluğu daha da artmıştır.

Nereye baksın öğreti duran bir yapı görmekte, nereye elini atsa özgünlüğünü yitirmiş bir dokuya temas etmektedir. El emeğiyle oluşturulmuş asma bahçelerinde güneş enerjisi panelleri sergilenmektedir artık. Renk ve kompozisyonuyla bir ritim oluşturan, geçmişin mimari dilini bizlere ulaştıran mozaikli yolların üzerinden artık tren rayları geçmektedir. Eski ahşap konakların çatılarıyla alüminyum sac kaplanmış haldedir. Feridun bunu da hoş bir fikir olarak görür: "Bak, bunu kim düşünmüşse iyi düşünmüş; bu sac kaplamalar yağmuru geçirmez" der. Tüm bunlara rağmen duyarlıdır da Feridun. Metal heykellerin pas tuttuklarını gördüğünde, "Keşke boyasalar bunları, böylece paslanmazlardı" der.

Günler böylece geçer. Seyahatin sonuna gelinmiştir. O kadar yer görmüş, o kadar gün geçirmiş, ama kendine gelememiştir. Akli daha çok karışmıştır, mutsuzdur, yine huzursuzdur.

Başka nasıl olabilirdi ki?

Mekân anlayışını kurallarla sınırlayan, mekânı kaybetme kaygısıyla çırpınan, ama aynı zamanda mekânları daha beter kaybeden bir akli vardır Feridun'un. Tüm bu mekânsızlık içinde hangi mekâna sığınsın ki! Mekânı kargaşaya dönüşmüş ortamlarda yaşayıp da kargaşadan kurtarması mümkün mü?

Bu arada, kendisi de görünmez bir kargaşa ve tanımsız mekânlar arasında hapsolmuştur ya, o da ayrı mesele...

KAYNAKLAR

Şendil, S. ve Ilgaz, R., (1978). Hababam Sınıfı Tatilde, Türk güldürü filmi, Arzu Film.

Tarancı, C. S., Yaş Otuz Beş. Eylül (2013). 46. Basım, Can Yayınları, İstanbul.

EDANAZ EREN

SİZDEKİ BEN, BENDEKİ SİZ

"Marco Polo, tek tek her taşıyla bir köprüyü anlatıyor. "Peki köprüyü taşıyan taş hangisi?" diye sorar Kubilay Han. "Köprüyü taşıyan şu taş ya da bu taş değil, taşların oluşturduğu kemerin kavsi," der Marco. Kubilay Han sessiz kalır bir süre, düşünür. Sonra ekler: "Neden taşları anlatıp duruyorsun bana? Beni ilgilendiren tek şey var, o da kemer." Marco cevap verir: "Taşlar yoksa, kemer de yoktur."¹

Ben kendi hikayemi anlatacağım sizlere. Aslında benim gibi hatta benden daha eski ya da daha yenilerinin de hikayesi. Gerçi hikaye denmez buna çünkü her hikayenin bir sonu vardır. Ancak mekanlar yaşadığı sürece bir sona erişemez. Her geçen zaman, an geçtikten sonra bir hikaye olmaz mı? Benim de yıllarımı ve bu yılların belleğini benden dinleyin. Daha doğrusu sizdeki benden beni dinleyin. Ne de olsa kalemi eline alanın anılarındaki deneyimlerinden yola çıkarak başlayacak öyküm, sonra hepinizin belleğindeki başka mekanlar perdeyi aralayıp selam verecekler sizlere. O yüzden söylemeyeceğim adımları. Siz bilin, tanıyın beni. Ne kadar aşınayım sana, baktığında ne kadar gördüğün yerdeyim?

Taştan bir yapı olarak yapıldım ben. Kentin merkezine yakın bir yerdeyim. Yapıldığım ilk yıllarda burada pek bir şey yoktu. Kent merkezi denemezdi yani. Toprak yollar ve birkaç arkadaşım sayılan şu evler vardı. Onlardan da bahsedeceğim size. Son birkaç yıla kadar çektikleri azaplardan, sırf yıkılmaya yüz tutan duvarları yüzünden benden öte yollara girmeye korkarlardı insanlar. Onların bulunduğu sokak tenhalarda, gerilerde kaldı. Oysaki benim daha ilk katım yapıldığı sıralarda bu evlerde insanlar yaşardı. Karşımda bir kilise, çevremde taş evler, hamam, cami ve ben, sol yanıma doğru uzanan kimisi yeni kimisi elli yıllık betonarme yapılar ve çarşı. Bir mektebim ben, ilk yapıldığım yıllarda mektep derlerdi şimdilerde okul, lise oldu adım. Dört sütun üstünde taşınan üç kemerli bir girişle karşılarım sizi. Girişte tam karşınızda bir merdiven, iki yanınızda koridor uzanır ve sınıflara dağılırım. Yüksekçe tavan ve genişçe sınıflarım vardır. İlk yıllarımda az öğrencilerim vardı. On yıla yakın bir süre geçtikten sonra ikinci katımda yapıldı ancak bu sefer savaş yıllarına denk

gelen dönemde kalemlerini bırakıp giden savaş çocuklarım koridorlarımı boş bıraktı. Taş zeminim üzerinde ahşap sıraları iterek koşturan gençler, son kez sıralarımda otururken bir iz bıraktılar bana. Bu okulun önünden geçen herkes bunu hatırlar; Geleceği yazmak için kendini adamaya gelenlerin hikâyelerinin benim sınıflarımda yarım kaldığı hatırlanır.

Yıllarca pek çok öğrenci geçti. Onlar arttıkça yanıma ek yapı olarak yeni arkadaşlarım eklendi. Önce yanıma taş bir bina, sonra arkama da bir betonarme yapı. Sonra onu yıkıp yeniden yaptılar. Yeni şekiller yeni izler olarak devam ettim yoluma. Zaman ilerledikçe şehir de değişti. Ben ve arkadaşlarım hala sabittik elbette. Şehrin silüetlerine yeniler katıldı ve birlikte bir bütün olmayı öğrendik. Yeni keşifler yapıldıkça bize benzemeyen suretlerden yeni çevreler edindik. Asfalt yollarla çevrelendik. At arabalarının geçtiği noktalardan dumanlı otobüsler geçmeye başladı. Yeniler bir yanımda uzanırken boş kalan eskiler yıkılmaya başladı. Eski olmak bazen iyi bazen kötü anlam taşıdı. İyiydi, çünkü eski demek kültür, tarih, geçmişin hatırası demektir. Kötüydü, çünkü boş kalmış ya da boş kalınca önemsenmemiş ve kente yeni alanlar gerektiğinden yıkılsa daha iyi olur denilen suç bölgeleri oluverdiklerinden kötüydü. Neye göre atfedildi bu bilemiyorum. Oysaki mekanlar insanlarla birlikte vardır. Kullanıcısız kalan mekanlar nefes almayı bırakır gibi bakımsızlığa mahkum kalır. Sırtınızı döndüğünüz zaman bir müddet direnir duvarlar, yavaş yavaş sıvaları dökülür, yıpranır. Hele ki kimse önemsemez diyerek başka yerlerde kullanılmak için birer birer koparılmaya başlanınca taşlarımız, erimeye başlarlar kent görüntülerinde. Fotoğraflarda, bütün olarak hatırlayanların belleklerinde ve şayet gördüyse bir gezgin bizi ve de not ettiyse oralarda kalırız. Ben şanslıydım bu konuda, mekan olarak kullanıcıya sahip oldum. Asrı aşkın süre boyunca eğitim yapısı oldum. Bugün bir müze olarak yeni katmanlar biriktiriyorum. Hem zaman dilimi boyunca farklı kent örgüsü içinde yapı bütünlüğüm ve diğer yapılarla olan ilişki değişimlerle, hem de belleklerde deneyimlere göre farklı katmanlarla birikiyorum. Her gün biri yol tarif eder bizim bulunduğumuz noktalarda. Başlangıçlarda, yeni oluşumlarda, kentin yeni değişimlerinde, hatıralarda, deneyimlerde bizler yön veren mekan olarak yer alırız. Her bir kişisel bellekte farklıyız. Kişisel belleklerin kesişiminde oluşan toplumsal bellekte kentin dönüm noktalarıdır. Her bellekteki farklı katmanların kesişiminde yeni bir anlam kazanırız. Sınıflarımda öğrenci olmuş, sonra da öğretmen olarak gelen birinin hafızasında farklıyım. Bir başkasının hafızasındaysa, bir nesilden sonrakine geçen okul anılarıyım. Bu yüzden onların belleğinde daha farklı hatırlanırım. Bir çocuk 1950 yılında girdi kapımdan, sonra onun üç oğlu, ardından da iki kız torunu. Bilmezler aynı sınıfta aynı sıraya oturdu dede-torun. Acaba öyle mi diye merak ederler hala. Arka bahçede bir siyah-beyaz fotoğraf çekindiler, yaklaşık elli yıl sonra aynı yerde

çocuklarının da renkli fotoğrafı oldu. Her gün işe gitmek için önümden geçen adam için farklı anlamdayım, buluşmak için solumdaki ağaç altını seçenler için ayrı anlamdayım. Her gün cami çıkışında karşı yola oturan şu üç adam için farklı tartışma konularında bile yer ediniyorsak, her mekan kentin gelişimi için bir yapıtaşı demektir. İhtimaller eşiğinde kesişen ve yaratılan, hatta bazen var olmayan yönleriyle bile gelişen kent kurgusunda, kentin bir parçası olarak çevremizin şekillenmesinde etkili oluyorum. Kente ait her yapı gibi her birimiz bir diğerinin parçasında etkiliyiz.

Bir hikaye olarak başlamak niyetindeydim ancak hikayeden ziyade sitem mektubu oldu. Derdim de buydu zaten; hiçbir mekan hikaye olmasın. Çünkü her hikayenin sonu vardır. Mekanların sonu, bilinen çaresiz unutulmuş olmaları gerekir. Çünkü bir kenti kuran, onu büyürken şekillendiren, fiziksel çevresinin somut mekânlarının belleklerdeki kurgusuyla birlikte oluşturduğu anlam katmanları da etkilidir. Kelimelerin dünyayı yerinden oynatacak gücüne inandığımdan derdimi üç beş cümlede anlatmak isterdim.

Adımı söylemediğim farkındayım. Hangi mekan diye sormayın. Suretlerimiz farklı olsa da kader yolumuz benzerdir. Birinin şehrinde bir okul, başkasınıninde cami, kilise. Birinin her gün geçtiği sokağın sonundayım, başkasının hiç uğramadığı bir kent köşesinde yer alırım. Belki bir gün karşılaşırız, karşılaştığımız anda bil ki sende de bir taşım kalmış demektir. O taş hatırına benim gibilerin, hepimizin var olduğumuz kentlerde önemli olduğumuzu unutmama ve gördüğün görünmeyenler arasına katma. Hepimiz farklı adlarda, farklı yerlerde ve görevlerde, farklı malzemelerde, ayrı zamanlarda yapılmış, farklı kültürlerin parçaları oluyor olsak da değerimiz aynıdır. " Öğretilerin pek çok kültürde aynı olduğunu öğrendim. Kuş ile kelebek birbirine benzemez, ama ikisinin de kanatları vardır ve uçarlar."²

*Bahsedilen mekan "Kayseri Sultanisi- Taş Mektep- Kayseri Lisesi" dir.

1-Italo Calvino, "Görünmez Kentler",

2-James Duffy, "Arenanın Kumları", 2010.

REYYA KALAY YÜZEN BİR KÖPRÜ YERİNE BİR BAŞKASI

"Papualılarda dil son derece yoksuldu. Her kabilenin kendi dili vardır ve sözcük sayısı sürekli azalır. Bunun nedeni her defasında, kabileden birisinin ölümünün ardından, yas tutmak amacıyla birkaç sözcüğün silinmesidir."

Roland Barthes

Prolog

Stavrides'e göre, mekân, toplumu içine alan basit bir kap değil, toplumsal pratiklerin şekillendirici bir unsuru olarak düşünülmelidir. Bir mekân yalnızca anlamlı bir yaşam koşulu olarak deneyimlenen ve anlaşılabilir halihazırdaki toplumsal dünyayı değil, eylem esinleyebilen, üretebilen ve kolektif düşleri ifade edebilen başka mümkün toplumsal dünyaları da şekillendirir. O'na göre, mekânsal dinamiklerin, eylemlerin ve düşlerin üretildiği mekânlar eşiklerdir. Toplumsal mücadeleler ve hareketler, eşiklerin biçimlendirici potansiyelliklerine maruz kalırlar. Mücadele zarfında tecrübe edilen farklı bir hayatın fragmanları, eşik vasfına sahip mekânlarda ve zamanlarda şekillenir [1]. Bir eşik, sınır tanımlama olduğu kadar, aynı zamanda bir sınırın aşılmasıdır, hatta karşılıklı olan iki şeyin arasında ve o iki şeyin kendi anlamını bulmasını sağlayan aracıdır. Heidegger, eşik vasfına sahip mekânsallık içeren köprünün, kıyıların karşı karşıya durmasının sebebi olduğunu söyler [2]. Bir köprü O'na göre, insan, topografya ve gök arasındaki ilişkileri değiştirir ve bir resim çerçevesi sunar. Üzerinden geçeni sergilerken, üzerinden geçenlere, eşikte duranlara da köprünün çevresindeki dünyayı sergiler [3]. Bir noktadan diğerine geçilmesine izin vererek günlük rutinleri, hayattaki davranış kalıplarını değiştiren, yeni ilişkiler kurulmasına imkan sağlayan ya da olması mümkün olmayan ilişkileri birbirine bağlayan, kavuşturan ve en önemlisi eşik olmanın potansiyellerini içeren bir köprünün hikayesini bu noktada başlattığım ve bu hikayeyi, hafızası güçlü bir mekânın özne-nesne olma sorgusallığında yöntemleştirdiğim ve ilerlettiğim söylenebilir. Bir öznenin düşünle, geçmişle ve gelecekle ilintili olarak evrildiği, değiştiği ya da dönüştüğü, hafıza ile etkileşim halinde olan yüzleşmelerde ve karşılaşmalarda mekânsal üretimlerin gerçekleştiği, aynı zamanda mekânın da kendi zamansallığında hafıza ile

özdeşleştiği varsayımları bu hikayenin temel çatkısını oluşturur. Mekânsal hafıza aracılığıyla şu anın unsurları ile ödünç alınan geçmişin her seferinde yeniden üretildiği söylenebilir.

Bir köprü üzerinden ele alınacak bu deneme, hafızanın özne ve nesne arasında kurduğu grift ilişkiyi öznenin ve nesnenin yer değiştirdiği hallere, yeri geldiğinde birbirine karıştığı bir dilsel gerçekliğe aktarmasının mümkün olup olmadığı, eğer öyleyse, özne olarak bir mekânın kendi hafızası ile yüzleşip yüzleşmeyeceği, ölümlerinin, yaşanmışlıklarının, tarihlerinin ardından yas tutup tutamayacağı ve böyle bir yası nasıl ifade edeceği gibi bir takım sorgusallıklar barındırır. Bizleri derin tesirleri altına alan mekânların kendi dilleri, ifadeleri aracılığıyla acılarını, hüznlerini, mutluluklarını, kokularını en önemlisi hafızalarını vererek bir şeyler anlatmaya çalıştıkları söylenebilir. Bu bağlamda, anlaşıldığı üzere bu metin, bir köprünün arada durma halini, daha da özelleştirmek gerekirse Mostar Köprüsü'nün özneleşme hikayesini ve hafızasını ortaya koymaya çalışır. Metin, prolog ve sonsöz kısımlarında benim özne olduğum konumu taşıırken, diğer bölümlerde köprünün kendini ifade ettiği bir özneselliği taşır. Benim özne olmaktan çıkıp asıl kahramanın bir özne olarak köprü olduğu hikayem, özne ve nesne ilişkisinin sorgusallığında, bir köprü üzerine okuma denemesidir, daha geniş bir ifadeyle köprünün kendini ifadesidir. Metin dil olarak kendini, öznenin varlığı ile birinci tekil şahıs olan 'ben' ile inşa eder ve kendimi özne, köprüyü ise nesne olarak inşa ettiğim bu prologta şunu söyleyebilirim ki, köprünün dili yani kendini ifadesi yoksuldu. Nasıl ki bir kabile örneğinde, birisinin ölümünün ardından, yas tutmak amacıyla birkaç sözcüğün silinmesi söz konusu ise, bu hikayede de köprünün bir özne olarak kayboluşu söz konusudur. Mostar köprüsünün acı dramını ortaya koyan mekânsallığı özneyi köprü yaparak anlatan bu denemede kullanılmayacak sözcük ise 'savaş' kelimesidir, daha iyi bir ifadeyle bir özne olarak savaşmayan ve belleğinde buna dair bir bilgi bulunmayan köprünün kendini ifadesidir. Tüm hafızası ile, Mostar Köprüsü'nün 1993 yılındaki ölümünün ardından, yas tutmak amacıyla savaşmayan bir köprüyü, mekânı anlatmak amacıyla kaleme aldığım bu deneme, köprü için yalnızca kötü bir düşte gerçekleşebileceğine inandığım bir çerçevede aktarılır, ama tabii nihayetinde bu yalnızca, gerçek bir dünyanın farklı olasılıklarını bize çerçeveleyen bir düştten ibarettir.

ben kimim?

Ben Mostar Köprüsü...16. Yüzyılda Osmanlı hükümdarlığı sürecinde Neretva Nehri üzerine, bir yakamda kule olarak kullanılan Tara kulesi, diğer yakamda ise hapisane ve bekçi barınağı olarak kullanılan Halebija kulesi ile koca Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin tarafından inşa edildim. Kentimde

yaşayanlarca, boşnak dili ile adım 'Stari Most'. İki kıyı arasında, arada bazen de arafta olduğum hallerim ile yıllar boyunca barışın, hoşgörünün, biraradalığın ve birleştirmenin önemli bir imgesi olduğumu söyleyebilirim. İnşanın ve varlığımın Mostar kenti içerisindeki toplum yapısında birleştirici etki gösterdiği yadsınamaz. Aşıkların benim üzerimde bulunduğu, sevdiklerine cesaretlerini benim üzerimden Neretva'ya atlayarak gösterdikleri, yemyeşil Neretva'nın benimle özdeşleştiği ve iki kıyıyı ayırmanın bir yandan ise onları birleştirmemin asıl sebebi olduğu bir köprüyüm. Yıllanmış tarihimin öznesiyim...

bir düş gördüm...

Bir düş gördüm ve 9 Kasım 1993... Kentimde ve bölgede hakimiyeti olan Yugoslavya'nın parçalanma sürecinden, Boşnak, Hırvat ve Sırp vatandaşlarımızın bağımsızlık mücadelesi vermesinden dolayı olsa gerek zor günler yaşıyor. Sokaklar تنها, üzerimden geçenler korkuyor, Neretva'ya atlarken gösterilen cesaret, üzerimden geçilirken hissedilen korkuya yerini bırakmış. Ve sabahın erken saatlerinde bir gürültü... Sarsılıyor bedenim, canım yanıyor, paramparça oluyor ve her bir parçam Neretva'ya düşüyor. Kameralara çekiliyorum, kimse yaklaşmak ve yardım etmek için yanıma gelmiyor, canım daha da acıyor. Üzerime doğru atılan bombalar, kentimde yaşayan farklı toplumları, Boşnakları, Hırvatları birarada tuttuğumun, onların arasında aracılık ettiğimim ve onları birleştirdiğimim bedelini ödemem gerektiğini söylüyorlar. Parçalanmam ile birlikte başrolünü oynadığım bir ayırma imgesine dönüşecekmişim. Durmadan üzerime üzerime atılan bombalar ve artık dermanım kalmadı, tüm benliğimi yemyeşil Neretva'ya bırakıyorum, ölüyorum sanırım. Yıkılmam, bombalanmam ve ortadan yok olmam ile birlikte toplumsal pratiklerin de dönüşeceği ve değişeceği varsayılıyor ancak yanılıyorlar, yalnızca ben yıkılmadım ve yok edilmedim, beni yok etmek isteyenler kendilerine ayna tuttular. İki farklı toplum yapısının benim birleştirici etkimden, imgemden sıyrılarak ayrışması, bir köprü olarak benim ise bu durumda imge haline gelmem, benim gücümü ortaya koyar. Bu mücadele sürecinde, benim yıkımım ile beraber, esasında benim bağlama ve birleştirme potansiyelim açığa çıkar. Tüm benliğimle kendimi Neretva'ya bıraktığım yıkımım, esasında bir yıkım değil, beni geleceğe götüren geçici bir eşiğin inşasıdır, bunu biliyorum, hissediyorum. Ben yıllarca kentimin eşiği, aracısı, arada olanıydım. Hem iki yakaya ait olan, hem de hiçbir tarafa ait olmayan bir imgeydim ve benim farkındalığım için, üzerimde durmaları beni tanımaları gerekirdi. Eşiğin anlamını anlamak için eşikte durmak gerektiğini, gücünü buradan aldığını biliyor olamlılar ki bugün beni yok ettiler...

Her bir parçam Neretva'nın derinliklerinde dağılmış durumda ve kentim üzgün, ağlıyor. Hırvatların topçu darbeleriyle yok edilen ben, gözyaşlarıyla o günün ve iki toplum arasında yaşanan gerginliğin sembolü haline geliyorum. Barışın sağlandığı, silah ve patlama seslerinin yok olduğu bu günlerde, iki kıyıyı bağlayan, üzerimden geçerken beni andıkları bir asma köprü inşa edilmiş; yeniden birleşmeye ihtiyaç var. Aradan bir yıl geçiyor ve yeniden inşa edileceğimi Neretva bana söylüyor. Hafızamın, belleğimin barış anlaşmaları ve yeniden inşa edilmem ile önemli bir imge haline gelmesi isteniyor. Her bir parçam tek tek Neretva'dan çıkarılıyor. Yılların bana vermiş olduğu izlerin, onların aynen uygulanması isteniyor ki bu yıkımı yaşamamış gibi olayım. 427 yılda yavaş yavaş edindiğim benliğim, taş ustalarının eliyle ve her bir kemer taşına ayrı ayrı uygulanarak oluşturuluyor. İyileşiyorum, yeniden inşa edilmemle yıkımdan önceki zamanı ve yeniden yapıldığım zamanı birbirine bağlıyorum. Yıkım anım benim hafızamın en önemli fazlarından biri, belki de belleğimin anımsamak istemediği, şimdiki delmek istediği bir aralık ve aslında bu nedenle de toplumlarımızın birlikteliği için, yeniden aynı şekilde inşa edilmemi önemli buluyorum. Tüm benliğimle, zamanın durduğu, sürenin sıkıştığı ve sıkıştığı noktanın yok sayılmak istendiği bir aralığı tarifliyorum.

uyaniş!

Uyandım! Hala aynı köprüyüm ve herşey eskisi gibi ama bir o kadar da değil sanki. Üzerimden geçenler, "Meşhur köprü bu muymuş?" diyerek yürüyor, üzerimden gençler yine atlıyor ama alkışlar ve kalabalıklar eşliğinde. Hergün aynı adam yanıma gelerek defterine benim hakkımda günlük tutarcasına birşeyler yazıyor ve sanki benim üzerimden geçmeye korkuyor. Tüm olanlara anlam verememekle beraber, tüm insanları benle fotoğraf çekilecek kadar nasıl etkilemiş olabilirim diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Tara ve Halebija'da benle ilgili küçük eşyalar satılıyor ve o da ne? "Don't forget '93" Acaba? Ben bir düş gördüm? O anları, yıkılışımı, nehirden parçalarımın tek tek çıkarılışını ve yeniden inşa edililişimi yaşadım. Belleğimde katı olanların yumuşadığını, uyuklayanların uyandığını hissediyorum. Belleğimde her anımın bir öncekine eklenildiğini ya da bir öncekine bağlı olarak geliştiğini ve dolayısıyla her anımın, düşümün, geleceğimin kendinden ve diğerlerinden farklı olduğunu ve asla öngörülemezliğini artık biliyorum. Her an yenidir, yalnızca geçmişle bütünleşerek oluşmaz aynı zamanda geçmişi de her seferinde yeniden kurar. Artık eski ben değilim...

sonsöz: anlatının sonu, sonun başlangıcı

Bir köprünün hafızasının açılmanmaya çalışıldığı bu deneme, yalnızca geçmişin bir yankısı değildir. Bachelard'a göre, uzak geçmiş bir hayalin parlamasıyla, yankılarla tınlar. Bu yankıların ise hangi derinliğe kadar yansıtacağı kestirilemez, bu nedenle yeniliği ve etkinliği içinde taşır, kendine özgü bir varlığa ve dinamizme sahiptir [4]. Mostar köprüsü üzerinden aktarmak istediğim mekân, potansiyelini kendi hafızası içerisinde ortaya koyar ve kendini öznelliğinde saklar. Bu öznelilik, gerek öznenin kendisinin, gerekse bir nesne olarak inşa edilen köprünün zaman içerisindeki öznelliğe olan dönüşümü olarak ele alınabilir. Köprü kendisini zamansal eşiklerinde, fragman ya da fazlarında, kendi düşünde üretir. Şimdinin en seyrek hali olan geçmiş bir mekânın hafızasallığında yeniden üretilir. Önemli olan geçmişin tekrarlanması değildir, geçmişe bağlı olarak şimdinin yenilenmesidir. Riegl, Modern Anıt Kültü adlı kitabında tüm tarihi eserlerin zaman ve mekândan bağımsız bir mutlak sanat değeri içerdikleri için değil, tam tersine, içinde üretildikleri o geri dönülemez zamanın ruhundan bir parça taşıdıkları için anıt değerine sahip olduklarını söyler [5]. Mostar köprüsü, kendi ruhunu, zamansallığını tüm bu toplumsal pratiklerin de cefasını çeken bir mekânsallık içerir. Ve bizler bugün, onun dilinin yoksulluğu ile, kendi hafızasında geçmişi yeniden kurarak şimdilere yeni anlamlar katmasıyla onunla fotoğraflar çekiliriz. Kendini belki de bir denemenin başrolündeki şimdilikte ortaya çıkarır, kim bilir...

KAYNAKLAR

- [1] Stavrides, S. (2016). Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- [2] Heidegger, M. (1971). Building Dwelling Thinking. Poetry, Language, Thought, Harper & Row, New York.
- [3] Sharr, A., (2007). Thinkers for Architects / Heidegger for Architects, Routledge, London; Çeviren: Atmaca, V. (2017). Mimarlar için Heidegger, İkinci Baskı, Yem Yayınları, İstanbul.
- [4] Bachelard, G. ve Tümertekin, A. (2017). Mekânın Poetikası, Dördüncü Baskı, İthaki Yayınları, İstanbul.
- [5] Riegl, A. (2015). Modern Anıt Kültü, Daimon Yayınları, İstanbul.

ORKUN AVCI

EFES'TE ESKİ BİR BEKÇİ

Aradan kaç devir geçmiş...
Adımlarım hiç değişmemiş.
Sadece gölgeler sürekli yer değiştirmiş.

Kader yeni bir sayfa açarken doğudan yükselen güneş yüzünü gösteriyordu: Apollon¹'un ışınları; Celsus Kütüphanesi önündeki Sofia², Episteme³, Ennoia⁴ ve Arete⁵ heykellerinin yüzlerini aydınlatırken kuşlar şarkı söylüyorlardı. Doğuya bakan dört bilgelik sembolü güneşi karşılıyordu. Taşın doğayı selamladığı, doğadan ayrı gayrı olmadığı bir zamandı eski zamanlar... Şimdi birçok heykel ziyaretçilere gizlice selam vermeye alışmıştı, fakat biraz da sıkılmıştı onlara yönelen derinlikli ama meraklı gözlerden... Mermerin dile geldiği, emeğin ve zekânın taşı yoğurduğu bir kent olan Efes, binlerce yıldır süren var oluşunu, enerjisinden fazla bir şey kaybetmeden devam ettiriyordu.

Efes... Bağrındaki Kuretler⁶ Caddesi hala kalabalık, coğrafyaya kazandırdığı mimari eserleri hala kullanışlı ve vakur duruşu hala daha manidar... Tanrıça Artemis'in⁷ cazibesinden mi gücünden mi bilinmez, gözler onu görmeye, zihinler anlamaya, eller ona dokunmaya geliyor hala... Kapıları hala açık, kapanmamış. Deniz ondan geri çekilmiş, o ise ilgisinden bir şey kaybetmemiş, küllerinden doğmuş bir şehir Efes...

Güneş yükselirken, yaz mevsiminin varlığı kendini iyiden iyiye hissettiriyordu.

Güneş, Apollon'un ışınları ile iradesini ortaya koyuyor, hazırlıksız ve gücünü toplamamış misafirlere 'Aman!' dedirtiyordu. Sıcaklığın yükselttiği nem buğuya dönüşüyordu. Yorgun ama gücünden asla taviz vermeyen mermer döşeme taşları, meraklı akılları taşıyan ayaklara çoktan alışmış görünüyordu.

Öyle bir an geliyor ki, yeniden fark ediyorum: Her gün yenilenen bu sahnede işte o an, mana ve manasızlık birbirine karıştığı an... O eski dava hala sürüyor: Teos ve kaos birbirine karşı mücadele veriyor. Onların çekişmesinden ise yepyeni hayatlar, yepyeni anlar doğuyor. Bir an kendimi şehrin havasında oluşan büyü buğuya bırakıp yükseliyorum. Adeta güneşin ışınlarına karışıyorum. Giderek Efes oluyorum. Hem onun içindeyim, hem de onun uzağındayım. Hem onun üstündeyim, hem de onun altındayım. Kendimi kaybediyorum, kaybettiğim benliğimle ona dönüşüyorum: Su oluyorum, toprak oluyorum, hava oluyorum, ateş oluyorum. Bu şehre olan sevgim yine sarıyor beni, bu şehre olan bağlılığım benliğimi kuşatıyor yine... Sanki şehirle birlikte Güneş'e doğru yola çıkıyorum. Artemis'in kardeşi Apollon, bir kedi yavrusunu ensesinden tutup kaldıran kuvvetli bir adam gibi ayaklarımı yerden kesiyor sanki... Zayıf kulaklarımda büyük bir çınlama var. Bir an geliyor ki daha fazla yükselemezim. Yer kendine çekiyor, kent içine çekiyor beni: Bu yerçekimi gibi sevgi ağır basıyor. Düşüp parçalarını çok uzaklara fırlatan camlar gibi yere çarpıyorum, Efes'in dört bir yanına dağılıyor algımın parçaları...

Her yerimi insan sarıyor. Üstüme basıyorlar. Her ayak basışları içimde çıtırtılar yaratıyor. Ben oluyorum: Onlarla birlikteyim, onlar da benimle birlikte... Birlikte şehir oluyoruz, rüzgâr oluyoruz. Benliğimi titreten yüksek sesli bir uğuldamaya...

Her yanıma hava, her yanıma doğa, her yanıma sessizlik, huzur, anlam... Kendimi bırakıyorum: Cadde oluyorum, sokak oluyorum, tapınak oluyorum. Çeşmede akan su, kütüphanede bir elyazması, ustanın üzerine terini akıttığı mozaik oluyorum. Tragedyada⁸ başkişiyi canlandıran aktörün ağzından çıkan ses...

Balıkçı teknesini limana bağlayan halat... Artemis Tapınağı'na giden kutsal yolda bir taş... Şehrin kendisi oluyorum. Herakles'in⁹ denemelerinden geçiyorum bilincim: Kahraman Herakles'in Nemea Aslanı'nı alt edişi, Lerne Ejderi'ni akli ve cesaretiyle yenışı, Artemis'in tunç ayaklı geyiğini hiç bıkıp usanmadan takip edişi... Kuretler Caddesi'nin doğusundaki Herakles kapısından geçiyorum tüm ruhumla... Bouleteron'unda¹⁰ alınan kararlar oluyorum. Şehri koruyan askerin dikkati oluyorum. Gymnasium¹¹ hamamının buharına karışıyorum. Adalet oluyorum. Huzur oluyorum. Cesaret oluyorum. Arınma oluyorum. Sessizlik oluyorum. Kendimi devlet agorasında¹² yürürken buluyorum. Çok geçmişlerde bir akşamüstüne gidiyorum. Arkamdan hınzırca esen hafif rüzgâr oradan oraya kanat çırpın bilincimi Nike'nin rölyefinin önüne sürüklüyor. "Nerede kazandık, nerede kaybettik?" Diye düşünüyor bilincim... "Nerede yanlışlık, nerede doğruyduk?" Zafer Tanrıçası Nike¹³ gülümsüyor. Defneden

⁸Eski Yunan'da ortaya çıkmış, teorik olarak mitlerden ortaya çıktığı düşünülen, modern tiyatrunun kökenini oluşturan görsel ve işitsel sahne sanatı

⁹Antik Yunan Mitolojisi'nde gücü ile meşhur yarı tanrı, Roma Mitolojisi'ndeki adı ile Herkül

¹⁰Antik İyon kentlerinde bulunan amfi düzeninde oturma planı olan meclis salonu

¹¹Avlulu eğitim alanı

¹²Antik Yunan şehirlerinde bulunan kamusal alan

¹³Antik Yunan'da Zafer Tanrıçası

¹Güneş ışınları Tanrısı

²Hikmeti simgeleyen Tanrıça

³Hakiki bilgiyi simgeleyen Tanrıça

⁴Zekâyı simgeleyen Tanrıça

⁵Erdemi simgeleyen Tanrıça

⁶Yunan Mitolojisi'nde yaratımda, Rhea'nın oğlu Zeus'u emanet ettiği Tanrısal varlıklar

⁷Ay Tanrıçası, Tanrı Apollon'un kız kardeşi

yapılmış zafer tacı taktığım eski zamanları hatırlıyorum; aldanişlarımı ve kendimi beğenmişliklerimi... Haklı gururumu ve geçici sevinçlerimi...

Yüzyıllar geçiyor hızla zihnimden: Çocuk oluyorum, büyük oluyorum, yaşlı oluyorum, genç oluyorum. Bu tanıdık rüyaları artık bırakıp kabuğumdan çıkmak istiyorum.

Uğuldama geçiyor.

Efes'in zemininden gökyüzünü seyrederek uyanıyorum. Göz olmuşum sanki her karış toprağında... Artemis'in şefkatli kollarında gözümü açmışım. Sessizlik yerini seslere ve yeni şekillere bırakıyor. Kent, boşluğunu ve sessizliğini teslim ediyor.

Güneş hareket ettikçe, dünya döndükçe Efes de hareket ediyor. Gölgelemler ile bedenler birbirine karışıyor. İşte... Yine... Güneşin yükselmesiyle yeni gün de ilerliyor. Dün bir sahne sona eriyordu, şu an ise bu dünyada, bu coğrafyada bir başka sahne devam ediyor. İşte! Saçılan gözlerim ve kulaklarım görüyor, işitiyor: Öyle bir gün, öyle bir zaman ki Japonlar ve İyonların ayak izleri birbirine karışıyor. Birçok milletten insanın adımları Efes'in ruhunu okşuyor. Kapısından içeri, eski stadyum dolaylarında, satıcılar ürün pazarlamaya devam ediyor. İnsanların ellerinde fotoğraf makineleri, çektikleri her fotoğraf benim de hafızama kazanıyor. Gülümseyen Artemis'in gölgesi bir an için Agora'ya vuruyor.

Hem yeryüzünü görüyorum hem gökyüzünü... Hem şimdiyi, hem de geçmişini... Aklım, bereketi arttırmak için varı yoğu ile arı gibi çalışan o eski insanları düşünüyor. Şimdi de herkes karınca sürüleri gibi bir yerden bir yere gidiyor. Fakat birbirinden bağımsız karınca sürüleri...

Aniden... Bir tokat yedim suratıma sanki... Büyülü kentin mermer zeminine çakıldı adeta bilincim: Bugün de, ne Herakles'in sırrı çözülüyor, ne yedi uyuyanların ne de Hestia ateşinin sırrı... İnsan şimdi taşla mahkûm oldu, onu görmek ve görüntülemekle övünüyor. Hakikati bilmek ve göstermek Episteme'nin işi... Kütüphane önündeki heykeli, orada duruyor. Aklım bir aşağı bir yukarı yürüyor Kuretler Caddesinde... Işıklarını dikleştiren güneşin altındaki mermer yolda ilerlerken aklımda bir soru beliriyor: "Bütün bu çeşmelerden ve kanallardan akan su ne işe yarıyor?" Sanki biliyorum da bilmiyorum. Madem bir an için bilmek istiyorum, görmeyi öğrenmem lazım. Hikmet sahibi olmaya çalışmak kolay değil. Bazen eskimiş aklım bana oyun oynuyor, unutmış gibi yapıyor. Susuz hayat olmaz, ama su aynı zamanda duyguları ve düşünceleri de

mi taşıyor? Tüm bu tapınaksal çeşmeler, su kanalları... Su sarayları... Eskiden bir Efesli suya bakıp ne düşünüyordu? Su ondan ne alıp ne götürüyordu, ona ne getiriyordu? Bir zamanlar şehrin yönetim girişinde bulunan hamama girip arınılmadan şehre girilemiyordu. Ne ki şimdi paldır küldür girilebiliyor.

Peki ya toprağa düşen bu suyun bereketi nereden geliyor? Bu ovayı, bu coğrafyayı ıslatan, toprağı yeşerten, ekinleri büyüten su, şefkatli kollarını açan Artemis ile nasıl buluşuyor? Sorular cevaplara ihtiyaç duymaksızın soruladursun; eskiden de, çok eskiden de bereketin sembolüydü Efes... Zenginliğin zenginlik olduğu, fakirin olmadığı, ilmin ve felsefenin hüküm sürdüğü bir cennet...

Düşüncelerim bulanıklaşırken gözlerimin önündeki dünya giderek netleşiyor: Kuretler Caddesi'nin güney yamaçlarında iç içe geçmiş evler... Mozaiklerle süslü, el işçiliği ile var olmuş yekvücut olarak duruyor. Evlerden birini yamaçtan çıkarayım dersiniz yapboz bozulur. Bir parçası eksik kalır, bütün bozulur. Doğada hiçbir şey bir ötekenden bağımsız değil ki... Birinin çıkıntısı, diğerinin girintisi... Birinin duvarı, diğerinin avlusu... Birinin gecesi diğerinin gündüzü...

Bir İyon kentinin olmazsa olmazıdır sütunlar... Koç boynuzlu sütunları Efes'i Efes yapar. Hermes'in¹⁴ getirdiği koçun boynuzları... Dünya koç burcundayken, koç, gücü ve kararlılığıyla tosa tosa getirirken aydınlıkları... Karanlıklar aydınlıklara evrilirken: Bilim, sanat ve felsefe insanlık tarihini değiştirirken... Başlangıç enerjisi... Güçlü ve kuvvetli... İşte, Efesli bunun için çalışıyordu ay ve güneşle işbirliği yaparak... O sütunlar ki; yüzü, gönlü ve gözü topraktan göklere doğru çıkarıyorlar. Ustaları hem gönlünü koyuyor hem aklını... Büyük yekpare mermer parçalardan yapılan sütunlar bin yılları deviriyorlar. Şimdinin yapıları gibi içi başka dışı başka değiller. İçini oysan mermer, dışından baksan yine mermer... Ne bir şeyi saklar, ne de anlamak isteyene garip bir sürpriz yapar... Ne diye saklansın ki var olan, var olmamış gibi? Ne diye kapatılsın ki ayıplar da erdemler de sanki yoklarmış gibi? Sadece yapılar ve sütunlar değil, Efes'te eskiden her şey ve herkes çıplaktı. Gerçekten çıplaktı. Ne ise oydu herkes... Âlim, âlim... Zalim, zalim... Aptal, aptal... Abdal da abdalı.

Görünen görünmeyeni saklarmış. Anlam, anlamsızlığın üstünü kapatırmış. Dile gelense sükûtu bastırırmış. Diyeceğim o ki, şu dağ bir dile gelse, neler anlatır, bilinmez. Doğada bu kadar suskun kalandan korkulur: Bir dile gelse, acaba kaldırılabılır miyiz anlattıklarını? Panayır Dağı diyorlar ona... Kuretler Caddesi usulca eteğine sokulmuş. Eteğinde ne toplantılar yapıldı Panayır Dağı'nın... Ne kararlar alındı meclis salonunda... Nice yöneticiler geldi geçti eteğinden...

¹⁴Antik Yunan'da Haberci Tanni, Roma Mitolojisi'nde Merkür

Ne ateşler yandı şu Hestia ocağında... Ne çok anlaşma sağlandı, ne büyük sözler verildi... Neler yaşandı neler... Buna rağmen Yedi Uyayanların sırrı hala derinliklerinde çıkarılmayı bekliyor. Var mı bu sırrı açığa çıkarmak için yola çıkacak bir âşık? Bir kalkıp anlatayım diyor belki de toprak, ama bağrındaki sırları taşıyabilecek bir çift kulak bulamıyor.

Çok da bilinmez ama Prytaneion'da¹⁵ yanan ateş, çok önce sönmüştü, Panayır Dağı'nın iç eteğinde... Ama Hestia'nın¹⁶ görünmez yanan ocağı insanları kendine doğru çekmeye devam ediyor. Hiç sönmeyen bir ateş kentin kendini kapatmasını engelliyordu. Sırlar, kendini korur. Gölgeleleri ise yaşamı oluşturur. Sırlar kenarda kalsın. Ey aklım ve dilim, haddini aşma. Ben o kadar cesur olmayı seçmedim hayatta... Hala da buradayım, hala sevdiğim ve kendimi ona karşı borçlu hissettiğim şehirde... Cüreti kenara bırakıp biraz çıtayı düşürelim. Olimpiyat şampiyonu olmaya çalışmadan önce ayağa kalkıp biraz ısınalım. Sönmeyen, Prytaneion'un söndürülmeyen ateşi aklın bir kenarında kalsın da, biz insan aklının yine başka yönlerine dönelim.

Gönlünün suları akar şehrin aşağısına Panayır Dağı'nın... Tepeden; batıdan doğuya, Kuretler'den aşağı şöyle bir iner gönlü Panayır Dağı'nın, Herakles kapısından Celsus Kütüphanesi'ne doğru... Kütüphane kapısında mevzu bahis dört heykel karşılar onu, her sabah Güneş'i karşıladıkları gibi... Selam verirler, dağın ruhuna... Büyüsü hale içindedir sokaklarının, caddesinin, hamamlarının, tiyatrosunun, evinin, kütüphanesinin, meclisinin, çeşmelerinin ve tapınaklarının... Fark eden eder, fark etmeyen fark etmez.

Fark etmek demişken... Görmek demişken... Ruh ve madde demişken... Yamaçları kademelendirip onu doğal bir seyir yeri olarak kullanan insan aklı, nasıl da kurmuştu seyir yeri anlamına gelen tiyatroyu? Güneş selamını verip ayrılırken, derin bir oh çekip serinliyordu ziyaretçiler... Eskilerin soylu duyguları dile geliyordu adeta hava kararırken: Sanki dün güneş battıktan sonra sahnelenen tragedyanın akıllarda yarattığı ünlem, hala irkinti yaratıyordu Efes sokaklarında... Tüccarlar, akıllarında Kral Oidipus'un¹⁷ hikâyesi, düşüncelere dalmış bir şekilde limandaki Agora'ya yürüyorlardı. "Kral Oidipus kaderine karşı koyamadı." Diyordu Efesli bir tüccar... "Peki ya ben kendi yazgıma karşı koyabilecek miyim? Tanrılar mı yazar insanın yazgısını, yoksa insan mı alır liri eline ve çalmaya başlar o sazi? İnsan ne kadar özgürdür ve nereye kadar yazgısına karşı gelir?"

Bir Efesli medeniyet kurarak kaderine karşı geliyordu. Onun sesi çok sonraları çok uzaklardan dahi duyulacak. Yıkılan değil, yaşayan ve yaşatan fikirleri hayata geçiyordu. Yılmayan, çalışan, araştıran... Akli ve yüreğiyle; elleriyle mücadele veriyordu. Mermeri onun sesi bilin. Onun yüreği, onun anlatımı, onun sanatı, onun şiiri... Taş dile gelir duymasını bilene... Bu hava çok şey anlatır hissetmesini bilene...

Zaman sanki hem duruyor hem de ilerliyor: Bir geri gidiyor, bir ileri... Tanrı Apollon, Dafne'yi¹⁸ kovalamaya devam ediyor. Bugün yeni ay; yeni bir başlangıç... Bereket ovasında ekim zamanı yaklaşmış. Artemis, yükselmeye başlayan ay ile birlikte yine gülümsüyor. Bedenler geri çekiliyor, ayakların bıraktıkları izler kaybolmaya yüz tutuyor. O eski sessizlik yeniden şehri sarıyor. Bir temsil bitiyor, bir diğeri başlıyor.

Bakalım; Hermes'in getirdiği, sütun başlarını süsleyen koç boynuzları kapıları açacak mı? Geceyi itip günü yine gündüz yapacak mı?

Bir an kendime geliyorum.
Hatırlıyorum.

Aradan kaç devir geçmiş...
Adımlarım hiç değişmemiş.
Sadece gölgeler sürekli yer değiştirmiş.

¹⁵Kent merkezi kısmında bulunan, zamanında gece gündüz hiç söndürülmeden yanan ateşe ile kentin ölümsüzlüğünü simgeleyen yapı

¹⁶Ocak Tanrıçası

¹⁷Sophokles'in yazdığı eski bir antik Yunan tragedyası

¹⁸Yunan Mitolojisi'nde bir su perisi

AHMET ÖĞÜT

DUVAR

Birlikte deneyimlediği geçmiş zamanlara altlık olabilmiş, ancak yıpranmışlıklarına ve yaşanmışlıklarına haksızlık edip onun yalnızca birkaç yalın sıfatla anlatılmaması gereken bir boşlukmuş belli ki burası. Epeydir görüşülüyor gibi, kucak açmaya korkar vaziyette karşımdaydı bu kez. Kaç yağmur tanesi, kaç rüzgar darbesi yediğini unutan, unutmak zorunda kaldığı bu haller sanki birer suçmuşçasına onlarca konuda gösterdiği dirayetlerini, derzlerini bu uğurda dökmüş bir duvarla karşıladı beni genç yetişkinliğimi geçirdiğim bu yalın ev. Tanık olduğu tüm pişmanlıklarının arasından sonsuza uğurlayabildiği en kıymetli kavramı -emek-i gururla önüme sürebilen bir karakter.

Yanıbaşındaki kenarda, aileden olanların, dostun ahababın ve dahi tanrı misafirinin süzülüp, birkaç ara basamakla da olsa içeri alınabildiği çift kanatlı bir ahşap kapısı var göğsünde. Tokmağı kulbuyla yarışır görkem konusunda. Temsil ettiği varyeti sokağa yansıtabilen bir detay, ancak bu kadar mağrur gizlenebilirdi bu duvar üzerinde. Söz konusu bu duvarın koruduğu hassasiyetler var ardında. Sabah kahvaltılarının acelesi, önem arz eden kutlamalar, aile ilişkileri, kavgalar, gerilimler, saklı ilk aşklar, geçmiş özelemleri saklı kapladığı boşluğun içinde. Gençlikten yetişkinlik kelimesine evrilen bir süreç, dörder doğramalı iki pencerenin önündeki demir parmaklıkların işlevini değiştirmeye yaramıştı. Çocuk zamanlarda özgürlük kısıtlaması gibi algılansa da güvenlik önlemiyle tek tek işlenen o işçilikli ve zarif demir parçalar, büyüyüp dallanıp budaklandığında geçen hevesleri ve özlenen geçmişleri asmaya yarayan hallere bürünmüş vaziyetler.

O duvarın önünde duran, ipleri hala çatı saçağından inen zincirli salıncağa özenle yaklaşırsan eğer, şefkatli kumaşlara sarmalanırsın geçmiş tarafından. İlk gelip şaşırılmış gibi değil, kapı deliğinden bakar gibi önce. Emin olup kuşlar uçurmak istersin ön bahçede ama kanadı gelmez eline önce. Kuyruğuna takılırsın bulutların. Yağmurlarına tutunabilirsin eğer şanslıysan. Zamansız hissin varlığına sarılırsın da ya yağmazsa yağmur? O halde şansın düşmez yere, şanslısın. Ama aldanmasan iyi edersin suyun rengine, soğuk olur bak bazen

en içeri oda gibi. Üşümezsin de belki ama, bu evden giderken beslediğin o duyguların ölüm anındaki buz soğuk sıcaklığı gibi değil, hafif esen rüzgar gibi hissedersin. Öldüm de bilmiyorum, yaşamak güzel. Sivrilmeden, incitmeden kimseyi, ışıklar yaka yaka ilerleyerek koridorlarda. Yaz mıdır yazık mıdır çoraklaşan arka bahçe hayallerde yeşeren o ağaçlara, ya da reva mıdır yağın yağmura bu eziyet. Sen besle büyüt, okut yeşert, dönsün dolaşsın yeniden geçsin o duvarın önüne. Sonra yine düş kaldığın yerden rüyaların peşine.

Esas gerçek olan, bulutların geçirgen olmadığıdır, tıpkı çocukluğunda hayal ettiğin gibi. Bir köşeye çekilip arbedemezsin de, sinene çekemezsin de, ama uyursun bak derince. Başını döndürse de devam edersin çırpınmaya, sanırsın ki ayrılmayacaksın yağmurun damlalarından. Sandığın gibi de olur haikaten; gün olur, güneş doğar; su akar, deli bakar. Deli denildiğine bakma, aktan parlak, aydan yuvarlak; geceden bekar, senden de benden de daha vefakar o duvar. Mevsim de ayırt etmiyor, çiçek de.

FATMA KOLSAL

SOMUT OLMAYANIN TOPLUMSAL ÜRETİMİ: DEDİKODU

Bu metin, dedikodunun somut olmayan bir kültürel miras olduğunu -öyle ya miras her zaman insanı zengin etmez- ve dedikodu yapma eyleminin de ortaya toplumsal olarak bir mekân üretimi koyduğunu tartışan bir denemidir. Dedikodu yapma eyleminin tanımladığı toplumsal mekânın, somut olmayan öğelerinin tanımlanabileceğini iddia ederek, herkesin belirli oranda gündelik deneyimlerine etki eden dedikodu mevhumunu mekânsal olarak anlamlandırma gayreti içermektedir.

Bazı mekânlar vardır, sadece fiziksel olanla tanımlanamaz. Bunlar öyle mekânlardır ki, kullanıcısının davranışıyla belirlenir, tanımlanır, dönüşür ve hatta oluşur. Kolektif veya bireysel ölçekte olabilen bu mekânlar eylemle var olurlar ve hatırlanırlar. Kullanıcısı olmayan bir mekânın bellekte yer etmesi zordur. Bellek kullananla inşa edilir, mekân ise gelişen belleğin sadece sahnesidir. Mekân bu anlamda, zamansal boyutla kurulan ilişkilendirmeyi ve konumlandırmayı yapabildiğimiz öğelerden biridir. İşte bu sahne, toplumsal olarak da inşa edilebilir.

Mekânın toplumsal inşası eylemlere dayanır. Bu eylemler bireysel veya kolektif olabilir. Örneğin akşam eşini kapı eşiğinde karşılayan biri "günün nasıl geçti hayatım?" derken kültürel bir etkinlikte bulunduğu gibi, aynı zamanda mekânsal bir eylem ortaya koymaktadır. Burada "kapı önü", "hol" ya da "giriş" diye tanımlanan alanın bu eylemle birlikte varlığı pekişir. Mesela bir apartmandaysak, kapıyı açtığımızda, karşı komşuya tesadüf ediyorsak, kapının "kapı" olma durumu selamlaşma eylemi ile pekişir. Bu pekiştirmeyi kapının veya binanın fiziksel durumu ile birlikte o karşılaşma anı ve bir arada yapılan eylem oluşturur.

Bu örneklerde mekâna bağlı eylemler yani mekân-eylem birlikteliği ile ortaya çıkan bir 'bütünleşiklik' söz konusudur. Bir de bir mekânın maddi unsurlarına bağlı gelişmeyen, sadece eylemlerle tanımlanan mekânlar vardır. Bu tür mekânlar, yapılan eylemin enerjisiyle kurulurlar. Mekânı tanımlayan şey enerjidir ve bu görünmez unsur, bildiğimizin ve gördüğümüzün ötesinde,

duvarı, çatısı, açıklığı olmadan bir mekânın nasıl oluşacağını bilgisini bize sunar. Bu kategorideki mekânlar boyutlar arası mekânlardır ve yapı elemanlarını eylemlerden türeyen enerji oluşturur.

Mekân üretme potansiyeli olan eylemlerden ve eylemlere bağlı çeşitlenen enerjilerin farklı türlerinden bahsedilebilir. Örneğin performatif eylemlerin oluşturduğu, insan bedenine dayalı ısı enerjisi ve hareket enerjisi, mekânları tanımlayabilir. Hiç de görüngüsel değildir bu mekânlar, ama hissederiz. Dans eden bir çiftin hareketiyle esneyen mekân, mevcut boşluğun içinde kendine alan açar ve eylemiyle kendi mekânını tanımlar. Orası artık görünen mekândan ayrıdır, ama gene de boşluğun içinde çoğalarak, bedenın konturuyla sınırlanamayan anlamlar üretir. Bu anlamı üreten enerjidir.

Görmediğimiz ama hissettiğimiz bir başka mekân türüyse dedikodu yapma eylemi ve onun enerjisiyle kurulan mekândır. Burada dedikodunun doğasından ve özelliklerinden bahsedilebilir. Dedikodunun insan davranışı ve toplumsal kabul görme mekanizmaları içinde hem birleştirici hem de ayrıştırıcı bir unsur olabileceğinden söz edilebilir. Bu unsur, iki veya daha çok kişiden oluşan bir grubun, bir veya daha çok kişiden oluşan başka bir grup hakkında, grupları oluşturan bir tarafın yokluğunda, ürettikleri diyalogları içermektedir. Bu diyaloglar, yüz yüze bir konuşmanın dinamiklerinden bağımsızca, yanlı olarak ve yanlılığın tanımladığı özgürlük içerisinde, çoğu zaman duygusal verilerin baskınlığı nedeniyle konuları çarpıtarak, nadiren de bir durum tespiti kabilinde gerçekleşmektedir. Dedikodu, konuşulanların tarafı veya tarafsız olma durumuna bakılmaksızın, cevap hakkı doğanların, yani dedikodusu yapılanların, cevap vermesine lüzum görülmeyen ve hatta cevabı merak edilmeyen durumlarda, peşin hüküm ve yargılamaları içeren, temelinde kötücül karakterli bir eylemdir. Dedikodu, salt bir eylemle değil, aynı zamanda tanımlamaya başladığı enerjiye dayalı mekânla da hissedilir bir durumdur.

Dedikodu, kültürel sürekliliği olan bir mirastır. Her kültürde olduğu düşünülmele birlikte, Türk toplumunda daha etkin ve yaygın bir statüsü olduğu düşünülmektedir. Bu metnin, toplumdaki yaygınlığının gerekçelerini saymak gibi bir derdi olmasa da dedikodunun gündelik hayatta egemen bir şekilde yer bulmasının temelinde, kolektif yaşam biçiminden bireysel yaşam biçimine geçişteki aksaklıklar ile adaptasyon ve şeffaflık sorunlarının yattığı belirtilebilir. Yani kimin ne yaptığıyla ilgilenme ve müdahalenin, eylemlerin etkilerini ölçme ve bireysel yaklaşımları yontma çabalarının, kökeni kolektif yaşama dayanan, modern etkiyle gelişen rekabetçi bireyselleşme süreçlerine sirayet etmesiyle belirginleşmesi denilebilir.

Günümüzde de süregelen dedikodu mirası, mekânın toplumsal inşasında oldukça fazla deneyimlediğimiz bir olgu olarak hayatımızın bir parçasını oluşturur. Dedikodu yapmayan veya bu duruma maruz kalmayan bireylere rastlamak zordur. Dedikodu mekanizması ve ürettiği mekânsal özellikler her türden ve ölçekteki toplumsal yapı içerisinde gözlemlenebilir. Aile ve akrabalık ilişkileri, iş ve okul çevresi, sosyal çevreler bu yapılardan bazılarıdır. Hangi büyüklükteki veya özellikteki yapı olursa olsun, dedikodu eyleminin inşa ettiği görünmez sınırların bazı temel özellikleri vardır.

Burada bir mekân anlatılırken, sadece yapılı ve fiziki bir mekân tasvirinin değil, hayal ürünü olmadığı halde, yapılı ve fiziksel olmayan bir mekânın da tarif edilebileceğinin altı çizilebilir. Dedikodu eyleminin enerjisiyle oluşan mekânda, öncelikle dedikodu yapan ve dedikodusu yapılan olmak üzere iki taraf bulunur. Bir de taraf olmayan nötr grup vardır. Esasen dedikodunun varlığı, yani birileri tarafınca yapılması, diğer tarafın varlığını temin eder. Yani dedikodu yapıldığı an, her iki taraf doğal olarak ortaya çıkar.

Burada eylem, ilk verilen kapı örneğindeki gibi herhangi bir mekânla ilişkili olmak durumunda değildir. Bir oda, bir koridor veya bir köşe, oturarak veya ayakta yapılan dedikodu, mekânsal niteliklerini, eylemden kaynaklı edinir. Burada konum bilgisi, eylemin tanımladığı enerji nedeniyle bağımsızlaşır. Eylem ve enerji ön plana çıkar. Mekân maddesizleşir. Katılımcılarının enerji yoğunlaşması ile bir çatki oluşur. Orası sanki Zumhtor'un duyularımız için kasıtlı bir şekilde yarattığı atmosferlerden biri olur; ancak atmosferi çevreleyen maddeye dayalı deneyimsel örüntü yoktur. Atmosferi yaratan, eylemin ve eylemden doğan enerjinin ta kendisidir.

Buatmosferler, içerisinde sadece taraflardan birisi varken pek sezinlenemeyebilir. Böyle durumlarda bir akış ve uyum söz konusudur. Çekiştirmeyi yapan grup homojen bir enerji durumu ile adeta görünmez bir kubbe üretir. Buna sembolik olarak kalkan diyebiliriz. Bu üretim enerjisiyle dayalı olduğu için yoğun ancak hassastır. Kendinden olmayanla karşılaştığında direnemez. Ayrıca bu sembolik kalkan, bir bakıma sığınılan sanal niş, reelde bulunan mekânsal duruma etki etmez ve ondan etkilenmez. İşte bu durum, enerji ile inşa edilen eyleme dayalı bu mekânın boyutlar arası özelliğini temellendirir. Mekân içinde mekân, zaman içinde zaman açılır. Reelin içinde bir yırtığa, enerji ile yuvalanan mekân, yatayda ve dikeyde parçalanmaya neden olmaz. Fiziki olanı değiştirmez, oranın ruhuna eklenir ve yeni bir katman oluşturur. Dedikoduyu yapanlar için burası bellekte bu enerji durumu ile kökenlenir. Mekânsal hafıza ve anı oluşumu, yapılan eylem özelinde referansını alır.

Örneğin sabah saatlerinde, avluda ayaküstü yapılan bir çekiştirme, bellekten hatıra olarak çağırıldığında, avlu, eyleme katılan kişiler ve zaman bilgileri söylenenlerin içeriğiyle tanımlanır. Duygu durumu ve heyecan seviyesi ile konuşulan konunun olumsuzluk derecesi, sabah avluda olma durumunu sarmalar. Konuşulanlar mekânın mevcut öğelerini bastırarak, bir duygu durumu olarak akla gelir.

Bu durum sabah kahvaltıda ne yediğimizi anımsamaktan farklıdır. Örneğin, kahvaltıda, sütlü yulaf ezmesinin, sabah saat sekizde, anneniz ile mutfak masasında televizyon izlerken yenildiği bilgisi, mekânsal verilerin eşliğinde çağırılır. Oysa dedikodu eyleminde belleği çeken öncü güç o zamana ait enerjinin kimliğidir. Negatiflik oranı yüksek olan bu kimlikte, kırgınlık, kıskançlık, üzüntü, hayıflanma, çekememe, nefret, beğenmeme, dalga geçme, gibi olumsuz ancak yoğun duygular ön plandadır. Bu nedenle hem hatırlaması kolaydır hem de kodlaması. Çünkü duygusal verilerle kodlanan ve zihinde çapalanan veriler, akılda daha iyi tutulur. Dedikoduda böyle bir gayret olmasa da kötücül muhtevası gereği kendiliğinden akılda kalır.

Gelelim, dedikodu eylemiyle tanımlanan mekâna, oraya ait olmayan birinin girmesiyle, bu görünmez mekânın yapısında nasıl bir değişim veya bozulma meydana geldiğine. Bu türden mekânlara dedikodu yapanlar -ki onlar bu mekânın kurucularıdır- dışında iki türden giriş gerçekleşebilir.

Birincisi, görünmez enerji alanına, ne dedikoducu taraftan, ne de dedikodusu yapılan taraftan olmadığı halde, nötr grubun alana dahil olması ile gerçekleşir. Bu deneyimin kendine has özellikleri vardır. Dedikoduyu yapanlar, ya da kalkanı enerjileriyle örgütleyenler, reelde bulunan mekâna bağlı olmayan, bir iç ve dış oluştururlar boşlukta. Louis Kahn'ın anlamın cisimleşmesi olarak nitelenebilecek mekânlarını sessizlik ve ışıkla kurmasındaki aklın tersine, dedikodunun enerjisiyle kurulan mekân cisimsizdir ve karanlık bir yanı vardır. Bu nedenle görünmez, ancak huzursuz bir alan tanımlar. Huzursuz yanıysa, alana yabancı bir enerji dâhil olduğunda ortaya çıkar. Kurucular tarafından ortaya konan iç, dışarıdan gelen ancak, nötr enerjili bir yabancı tarafından rahatsız ediliyorsa, öncelikle nötr enerji emilmeye veya dağıtılarak etkisi azaltılmaya çalışılır. Nötr enerji, içsel enerjiye dönüştürülebilirse, kalkanın yoğunluğu artırılarak enerjiye bağlı mekânsal örgütlenme devam ettirilir. Ancak, nötr enerji yutulamayacak ve dönüştürülemeyecek karakterdeyse, kalkan geçici olarak ve bilinçli bir şekilde devre dışı bırakılır. Burada çatışma veya uyum söz konusu değildir. Enerji alanı inşası, mekân kurucuları tarafından, bir proje revizyonu gibi, farklı bir yerde ve zamanda farklı bir müdahale ile belirlemek üzere, gönüllü bir seçimle ertelenmiştir. Bu, kurucuların yaşadığı deneyimdir.

Enerjisi emilemeyen nötr tarafın deneyimindeyse, hissedilir bir farklılık söz konusudur. Gizli bir anlaşma gibi, bertaraf edilemeyen nötr enerji durumu anlar, ancak adlandıramaz. Sadece bilir, ama enerji kalkanı içinde yer alan mahremiyet onu uzak tutar. Bu aslında kamusaladaki mahremiyetin görünmez boyutlarından birini oluşturur. Eğer nötr taraf dedikoduya katılım sağladıysa, kalkan ertelenmediği gibi, sonradan katılan kişi veya kişilerce deneyimlenen şey, bir sinerji ve uyumluluk halidir. Çatışma olmadığı için de, kalkan varlığını sürdürür. Ancak ne var ki, mekânın bu koşullarda bireylerce hissedilme oranı en alt seviyededir. Çünkü aynı görüş ve düşüncelerin olumsuz duygularla bir araya gelişinde kurulan ortaklık, tanımladığı enerji yoğunlaşmış pekişse de, bir zıtlık barındırmadığından, var olmanın fark edilmeyen hafifliğinde büyümeye devam eder.

İkincisi ise, dedikodusu yapılan taraf olarak mekâna dâhil olma halidir. Bu hal, mekânın sınırlarının, mekânı kuran enerjinin yapısının ve onu oluşturan mayanın en keskin bir şekilde anlaşıldığı deneyimi sunar. Bir çatışma gerçekleşir ve sanki görünmez olanı görünür, bilinmez olanı bilinir kılar. Ancak gene de fiziki bir karşılığı yoktur bu deneyimin. Homojen olan dedikodu enerjisi, kendisini var eden anti enerji ile karşı karşıya gelir. Böyle anlarda zamanda ve mekânda bir esneme ve geri tepme gelişebilir. Bu görünmeyen kalkanın, kendine ait olmayanı içeriye almama mekanizmasıdır, ancak cisimleşemediğinden girişi engellemeye muktedir değildir. Yabancı enerjinin içeri sızması kaçınılmazdır ve kalkandaki bu zafiyet, mekân kurucularının yüzlerine yansır. Bir enerji dalgası, tüm dedikodu katılımcılarının yüzlerini sıvazlar. Bu çatışmada kalkan yıkıma uğrar ve havada asılı enerji zerrecikleri, sanki kurucularının saçlarını ıslatırcasına aşağıya dökülür. Yerçekiminin varlığı, sanki içerisindeyken üyelerini yerçekiminden arı kılan dokunulmazlığa üstün gelerek, oluşan çatkıyı parçalar. Anti enerji havada dolaşır ve dağıtmak ister meskûn atmosferi. Burada iki taraf da bir diğerine üstün değildir. Sadece kalkanın hassas yapısı, bu türden karşılaşma anlarında ortaya çıkmaktadır. İki zıt taraf, kalkanın varlığı esnasında bir araya geldiğinde, bariz bir enerji türbülansı yaşanmaktadır. Bunu, tarif edilemese de, her iki taraf da hissetmektedir. Pek çok kişi bu türden gürültülü sessizlikler yaşamıştır.

Bu tarif edilemeyen durumun, mekânsal bir anlatımla somutlaşması, insan olarak edindiğimiz deneyimler çerçevesinde, kendimizi ve diğerlerini anlamamızı sağlayabilir. Her ne kadar dedikodu yapmak, pek de tamah edilmeyecek kültürel bir süreklilik olsa da, bu deneyimleri hayatın pek çok aşamasında yaşayanlar olarak, onu anlamlandırmak ve hatta bunu insanın varoluşuyla ilişkilendirerek, mekânsal-zamansal ilişkiler içerisinde görmenin önemini yadsıyamayız.

Bir diğer iyi tarafından bakma ve her insanın zaman zaman maruz kaldığı bu durumu olumlu bir kaynağa çevirme mantığı da sistemin açığı olarak belirtilebilir. Bu görünmez mekânın üreticileri ortaya bir "iç-dış", bir "öteki-beriki", bir "iyi-kötü" ve bir "bizden-bizden değil" koymaktadır. Burada iç kötüdür, dış iyidir diye bir yargıya varmak oldukça güçtür. Dedikoducuların sayısı, dedikodu yapılanlarını aşığı zamanlarda zorbaca bir durum da ortaya çıkabilmektedir. Eğer sayısal bir dengesizlik varsa, oluşan dengesizlik enerji zıtlıklarını arttırmaktadır. Gene de dedikodunun ortaya koyduğu bu düalistik durum, çarpışmalardan kaynaklı enerji israfına neden olabileceği gibi, öteki veya beriki olan tarafları bir şekilde yaratıcı ve dinç kılmaktadır. Çünkü belki dedikodunun özü, Eco'nun da belirttiği gibi düşman inşa etme felsefesiyle ilişkilidir. Bu görünmez ve toplumsal olarak eyleme bağlı enerjiyle örülen mekânsal durum, üretken imkânlar barındırmaktadır. Konfor alanlarını dürten karşılaşma anları, insanın kendini ve çevresini sorgulaması için zeminler hazırlamaktadır.

İçeridekiler için, kötücül harçlarla örülen kalkanın, bir tapınağa dönüşmediği sürece, gizli üyeleri arasında itici bir role sahip olduğu söylenebilir. İçeridekiler bu duygularında ve birlikteliklerinde belki haklı da olabilirler. Sayıları az veya çok fark etmeksizin, fikirleri azımsanıyor olabilir. Bu nedenle, negatiflikle de olsa kurulan bu ittifak ve ördüğü enerji mekânı, bereketli bir alana evrilebilir. Dışarıdaki içinse, iyi veya kötü betimlemesi yapmadan, dedikodusu yapılan olarak, bu karşılaşma anlarından maksimumda fayda elde etmesi için bir mekanizma geliştirmesi beklenebilir. Böylece, somut olmayan bu kültürel miras, bizi zengin etmese de, belki kıvrak ve yaratıcı kılabilir. Dedikodunun bir mekân tanımladığının kabulüyle ve kendimiz dedikodu yapmasak bile, bu durumun hayatın bir gerçeği olması nedeniyle, belki konuya bu açıdan bakmak herkesi rahatlatılabilir. Aslında belki de, en iyisi yüzleşme ve tartışma kültürünü benimseme becerisine erişebilmektir.

Sonuç olarak, etrafımız fiziki olduğu kadar fiziki olmayan mekânlarla ve anlam katmanlarıyla örülüdür. Görünenin katmanları olduğu gibi görünmeyen de vardır. Sorun şu ki, özellikle herkesin etken veya edilgen bir şekilde parçası olduğu dedikodu eylemiyle tanımlanan görünmeyen mekânı tasvir etmek oldukça deli işidir. Tıpkı bir gün yüzleşme ve tartışma kültürüne erişebileceğimize inanmak gibi. Çünkü bir diğer bize kalan miras da düşman yaratmayı sevmektir.

MİMARCA MEKÂN ANLATIMI

METİN YARIŞMASI
2019

Mimarlar Odası